

**Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie**

**Autorskie programy rozwijania
kompetencji kluczowych w zakresie
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**

WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Projekt: SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki: Priorytet II. Wysoka jakość systemu oświaty: Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia: Poddziałanie 3.3.4 Modernizacja treści i metod kształcenia.

Biuro Projektu:

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, ul. Mełgiewska 7-9, 20-209 Lublin

Filie Biura Projektu:

Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie, ul. Partyzantów 10a, 35-234 Rzeszów

Wyższa Szkoła Biznesu im. bp. Jana Chrapka w Radomiu, ul. Kolejowa 22, 26-600 Radom

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu, ul. Krakowska 26, 27-600 Sandomierz

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, ul. Dojlidy Fabryczne 26, 15-555 Białystok

© Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

Koordynator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Miroslawa Gerkowicz

Wydawca:

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

20-209 Lublin, ul. Mełgiewska 7-9

Tel./fax +48817491777

e-mail: sekretariat@wsei.lublin.pl

Publikacja dystrybuowana bezpłatnie

Człowiek – najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wykaz Autorskich programów rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Województwo podkarpackie

- I. Autorski program dla Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 im. Jana Pawła II w Dębicy
Autor: Małgorzata Wielgosz
- II. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej w Jarosławiu
Autor: Katarzyna Dąbrowska
- III. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 im. Jana Szczepanika w Krośnie
Autor: Krystyna Ćwikata
- IV. Zespół Szkół Technicznych w Łańcucie
Autor: Andrzej Kowal
- V. Zespół Szkół Technicznych w Mielcu
Autor: Józefa Wrażeń
- VI. Zespół Szkół Technicznych im. E. Kwiatkowskiego w Rzeszowie ul. Matuszczaka
Autor: Irena Segelin
- VII. Zespół Szkół Nr 2 w Rzeszowie
Autor: Izabela Ślaska
- VIII. Zespół Szkół w Sokołowie Małopolskim
Autor: Anna Kolano
- IX. Zespół Szkół Nr 2 w Stalowej Woli
Autor: Anna Haliniak
- X. Zespół Szkół Nr 4 im. Pułkownika Stanisława Dąbka w Stalowej Woli
Autor: Jolanta Rydkodym

Autor
Małgorzata Wielgosz

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 im. Jana Pawła II
w Dębicy**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele edukacyjne i wychowawcze	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.5 Cele wychowawcze	9
1.6 Cele szczegółowe kształcenia.....	9
2 Treści nauczania	11
2.1 Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości.....	11
2.2 Rynek i gospodarka rynkowa	12
2.3 Zachowania przedsiębiorcze w gospodarstwie domowym	12
2.4 Wejście na rynek pracy.....	13
2.5 Podejmowanie działalności gospodarczej	13
2.6 Państwo w gospodarce rynkowej	14
2.7 Polska wobec integracji i globalizacji we współczesnym świecie	15
3 Procedury osiągnięcia celów	17
3.1 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	17
3.2 Metody preferowane w dydaktyce	17
3.3 Środki dydaktyczne	19
3.4 Spis wykorzystywanej literatury	19
3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	20
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	21
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	21
4.2 Główne narzędzia kontroli	29
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	31
6 Bibliografia.....	35

Wprowadzenie

Podstawy przedsiębiorczości są ważnym przedmiotem w edukacji młodego pokolenia. Przedmiot łączy w sobie elementy wiedzy psychologicznej i ekonomicznej. Ma pomóc uczniowi w odkrywaniu i rozwijaniu przedsiębiorczego potencjału oraz w zrozumieniu zjawisk i procesów zachodzących w gospodarce rynkowej. Znajomość praw rządzących życiem gospodarczym, różnych ról, jakie ludzie w nim odgrywają, wiedza o polityce gospodarczej państwa ułatwia młodemu człowiekowi odnalezienie miejsca na rynku pracy oraz świadome włączenie się w życie społeczności lokalnej i kraju.

Program przedmiotu został opracowany z uwzględnieniem „Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla Liceów Ogólnokształcących, Profilowanych i Techników – Podstawy przedsiębiorczości.” Jest przeznaczony do realizacji w klasie technikum w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych. W technikum uczniowie powinni kształcić umiejętności wykorzystywania zdobywanej wiedzy, aby lepiej przygotować się do pracy w warunkach współczesnego świata, który stawia wiele wyzwań. Do wyzwań tych należą m. in. tendencja do integracji i globalizacji życia społecznego, wzrost znaczenia wiedzy, wymiany informacji oraz coraz szybszy postęp naukowo-techniczny.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Podstawy przedsiębiorczości wspierają ogólny rozwój ucznia, kształtują jego samodzielność, rozwijają umiejętności niezbędne do aktywnego, dorosłego życia. Wiedza i umiejętności zdobyte na zajęciach przedsiębiorczości umożliwiają uczniom kształtowanie własnego systemu wartości i postaw takich jak: wiara we własne możliwości, wytrwałość w dążeniu do celu, odpowiedzialność za podejmowane decyzje.

Zgodnie z zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 18. XII 2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie program uwzględnia kształtowanie kompetencji kluczowych w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości.

Przedsiębiorczość to słowo, które nabrało w ostatnich latach szczególnego znaczenia. Kojarzy się z sukcesem, pieniędzmi i gospodarką rynkową. Program pozwala uczniom zapoznać się z zachowaniami przedsiębiorczymi w życiu prywatnym i zawodowym oraz wykreować postawę przedsiębiorczą, charakteryzującą się inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością. Uczniowie muszą mieć świadomość, że posiadanie wiedzy z zakresu ekonomii, komunikacji interpersonalnej i zarządzania ułatwia bycie przedsiębiorczym, szczególnie jeśli tę wiedzę umie się wykorzystać w praktyce.

Program nauczania zakłada, że uczniowie zdobędą niezbędne kompetencje z zakresu przedsiębiorczości, które przyczynią się do samorealizacji i rozwoju osobistego. Pozwolą one aktywnie i sprawnie działać w zmieniających się warunkach funkcjonowania gospodarki.

Realizowany autorski program kształtowania kompetencji kluczowych w technikum pozwoli uczniom na osiągnięcie lepszych wyników z egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Warunki do realizacji programu są korzystne. Szkoła posiada bazę lokalową i dydaktyczną. Jedynym problemem jest brak dostępu i możliwość korzystania z pracowni komputerowych. Jednak współpracując z nauczycielami informatyki jest on do rozwiązania.

Autorka programu wykorzystwała swoje doświadczenie zawodowe. Jest nauczycielem podstaw przedsiębiorczości z ponad dwudziestoletnim stażem. Posiada tytuł nauczyciela dyplomowanego. W roku 1997 ukończyła kurs kwalifikacyjny z wychowania prorodzinnego. Systematycznie podnosi swoje kwalifikacje oraz doskonali swój warsztat pracy. Uczestniczyła w szkoleniach metodycznych w ramach programów: „Ekonomia w szkole”, „Moje finanse”, „Zawodowe drogowskazy”. Brała udział w warsztatach nt. rynku pracy, komunikacji interpersonalnej, etyki w biznesie. Była przewodniczącą zespołu przedmiotowego „Ekonomii i socjologii”. Ponadto przygotowuje uczniów do konkursów i olimpiad, na których odnoszą znaczące sukcesy. Jest również opiekunem Szkolnego Klubu Europejskiego. Realizowany program będzie niewątpliwie dla nowym wyzwaniem i następnym doświadczeniem zawodowym.

1 Cele edukacyjne i wychowawcze

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
4. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
5. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
6. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
7. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Przygotowanie absolwenta do myślenia i działania przedsiębiorczego.
2. Kształtowanie postawy przedsiębiorczej.
3. Kształtowanie umiejętności identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej i zawodowej.
4. Kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji.
5. Kształtowanie umiejętności skutecznego współdziałania i komunikacji.
6. Kształtowanie umiejętności oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach.
7. Przygotowanie absolwenta do aktywności na rynku pracy.
8. Rozumienie roli zarządzania w gospodarce.
9. Kształtowanie umiejętności wykorzystywania zasad funkcjonowania gospodarki w życiu codziennym.
10. Kształtowanie umiejętności przystosowania się do zmieniających się warunków funkcjonowania gospodarki.
11. Rozumienie roli etyki zawodowej w kształtowaniu postaw społecznych.
12. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy.
13. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
14. Kształtowanie umiejętności czytania i posługiwania się przepisami prawa w działalności gospodarczej.
15. Kształtowanie umiejętności uzyskiwania i przekazywania informacji.
16. Przygotowanie absolwenta do elastycznego dostosowania się do szybko zmieniającego się świata w związku z postępującą globalizacją.

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Ułatwienie znalezienia własnego miejsca w społeczności lokalnej.
2. Kształtowanie kariery i osobowości zawodowej.
3. Kształtowanie postawy przedsiębiorczej przydatnej w życiu dorosłym i pracy zawodowej.
4. Kształtowanie właściwych postaw; wiara we własne możliwości, wytrwałość w dążeniu do celu, odpowiedzialność za podejmowane decyzje.
5. Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru pracy zawodowej.
6. Poznanie obowiązujących przepisów, bieżąca orientacja w sytuacji na rynku pracy – uwzględnienie lokalnego rynku pracy.
7. Kształtowanie umiejętności wyszukiwania i weryfikowania ofert rynku pracy.
8. Kształtowanie umiejętności krytycznej samooceny pod kątem zdobywania wiedzy w zakresie zawodowym, niezbędnych na lokalnym rynku.
9. Kształtowanie umiejętności posługiwania się technikami marketingu personalnego (autoprezentacji).
10. Zachęcanie do samokształcenia i mobilności na rynku pracy – wskazywanie na uniwersalność umiejętności kluczowych.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Kształtowanie świadomości ciągłej aktualizacji wiedzy oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych.
2. Kształtowanie umiejętności myślenia analitycznego i syntetycznego.
3. Przekonanie o konieczności planowania własnego rozwoju zawodowego.
4. Kształtowanie umiejętności organizowania i usprawniania pracy.
5. Kształtowanie umiejętności oceniania własnych predyspozycji zawodowych.
6. Przygotowanie do kreowania własnej ścieżki rozwoju zawodowego.
7. Kształtowanie umiejętności planowania przedsięwzięć i ich realizacja dla osiągnięcia zamierzonych celów.
8. Kształtowanie umiejętności nawiązywania kontaktów z potencjalnymi pracodawcami.
9. Kształtowanie umiejętności dostrzegania szans dla własnej działalności zawodowej w procesie integracji europejskiej.
10. Kształtowanie umiejętności oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron.
11. Kształtowanie umiejętności interpersonalnych, pracy w zespole oraz umiejętności prezentacji.
12. Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów.
13. Rozwijanie zainteresowania samozatrudnieniem.

1.5 Cele wychowawcze

1. Przyjmowanie odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy.
2. Poszanowanie godności człowieka, życia, wolności, solidarności.
3. Kształtowanie postawy dialogu i tolerancji, umiejętności słuchania innych oraz rozumienia ich poglądów.
4. Poszanowanie praw i reguł demokratycznych.
5. Kształtowanie postaw odpowiedzialnych, asertywnych, inicjatywnych i kreatywnych.
6. Kształtowanie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
7. Rozumienie roli etyki zawodowej w kształtowaniu postaw społecznych.

1.6 Cele szczegółowe kształcenia

Uczeń potrafi:

- określić istotę przedsiębiorczości,
- zanalizować znaczenie zachowań przedsiębiorczych,
- określić własną osobowość,
- sklasyfikować hierarchię potrzeb,
- wyznaczyć hierarchię własnych potrzeb,
- scharakteryzować gospodarkę rynkową na tle innych typów gospodarek,
- przedstawić zasady racjonalnego gospodarowania,
- przedstawić mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- ocenić rolę i funkcje pieniądza w gospodarce,
- opracować budżet gospodarstwa domowego,
- scharakteryzować rynek finansowy,
- rozróżnić rodzaje papierów wartościowych,
- wytłumaczyć zasady funkcjonowania giełdy papierów wartościowych,
- ocenić rolę banku centralnego,
- porównać oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- wypełnić zeznanie podatkowe PIT,
- przedstawić zasady funkcjonowania systemu ubezpieczeń w Polsce,
- uzasadnić konieczność swojego przyszłego udziału w systemie emerytalnym,
- określić podstawowe prawa konsumenta,
- ocenić rolę instytucji chroniących konsumenta,
- dokonać samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości,
- odróżniać asertywność od uległości i agresji,
- zaplanować sposób aktywnego poszukiwania pracy,
- opracować dokumenty kandydata do pracy,
- komunikować się z innymi z wykorzystaniem wiedzy o komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- radzić sobie ze stresem,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą,
- określić zasady prawidłowego zawierania i rozwiązywania podstawowych umów dotyczących zatrudnienia,

- wyjaśnić systemy płac,
- przedstawić prawa i obowiązki pracowników,
- rozróżnić formy własności i formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- podać tytuły i przedmioty podstawowych aktów prawnych, określających zasady działalności gospodarczej w Polsce,
- stworzyć pomysł na działalność gospodarczą,
- zaplanować działania związane z rejestracją działalności gospodarczej,
- rozróżniać składniki majątku przedsiębiorstwa,
- wyjaśnić problem opłacalność działalności gospodarczej,
- przedstawić formy ewidencji podatkowej w przedsiębiorstwach,
- zidentyfikować elementy planu marketingowego,
- scharakteryzować działania reklamowe,
- skonstruować biznesplan przedsięwzięcia możliwego do zrealizowania na rynku lokalnym w branży, w której uczeń uzyska kwalifikacje zawodowe lub w branżach pokrewnych,
- określić umiejętność menadżera w firmie,
- scharakteryzować metody rozwiązywania konfliktów,
- brać aktywny udział w pracy zespołu zgodnie z zasadami pracy zespołowej,
- przedstawić etyczne zasady postępowania w różnych sytuacjach zawodowych,
- przedstawić rolę państwa w systemie gospodarki rynkowej,
- przeanalizować funkcje budżetu państwa oraz wpływy i wydatki państwa,
- wytłumaczyć wpływ inflacji na gospodarke, na sytuację przedsiębiorstw i na poziom życia ludności,
- wskazać sposoby przeciwdziałania bezrobociu,
- zinterpretować podstawowe mierniki poziomu sprawności gospodarki i wzrostu gospodarczego,
- zinterpretować wskaźniki rozwoju gospodarczego,
- określić korzyści płynące z wymiany międzynarodowej,
- wskazać rolę podstawowych międzynarodowych organizacji finansowych i gospodarczych,
- wskazać korzyści wynikające z integracji Polski z Unią Europejską,
- scharakteryzować pojęcie globalizacji.

2 Treści nauczania

2.1 Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości

1. Poznanie siebie warunkiem własnego rozwoju:
 - osobowość i jej rozwój,
 - typy osobowości,
 - mocne i słabe strony własnej osobowości, analiza SWOT.
2. Potrzeby człowieka:
 - rodzaje potrzeb,
 - hierarchia potrzeb Masłowa,
 - zmiana potrzeb,
 - wpływ potrzeb na działalność ludzką.
3. Osoba przedsiębiorcza:
 - przedsiębiorczość,
 - cechy osoby przedsiębiorczej,
 - postawa przedsiębiorcza,
 - charakterystyka przedsiębiorcy.
4. Mechanizm motywacji:
 - motywy aktywność zawodowej i gospodarczej człowieka,
 - narzędzia motywacyjne.
5. Komunikacja interpersonalna:
 - techniki komunikacji,
 - rola Internetu w komunikacji,
 - rodzaje zachowań (asertywność),
 - radzenie sobie ze stresem,
 - zasady pracy w zespole,
 - konflikty i ich rozwiązywanie.
6. Prezentacja:
 - przygotowanie prezentacji,
 - wygłaszanie prezentacji,
 - zarządzanie czasem,
 - autoprezentacja.

2.2 Rynek i gospodarka rynkowa

1. Gospodarka rynkowa na tle innych gospodarek:
 - droga do gospodarki rynkowej,
 - idea gospodarki rynkowej,
 - podmioty gospodarki:
 - gospodarstwo domowe,
 - przedsiębiorstwo,
 - państwo.
2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej:
 - pojęcie i funkcje rynku,
 - mechanizm rynkowy,
 - cechy gospodarki rynkowej,
 - ograniczenie zasobów,
 - okrężny obieg dochodów.
3. Zasoby racjonalnego gospodarowania:
 - gospodarowanie,
 - zasada największego efektu,
 - zasada najmniejszego nakładu.
4. Rola pieniądza w gospodarce rynkowej:
 - historia pieniądza,
 - wymiana barterowa,
 - pojęcie i funkcje pieniądza,
 - właściwości pieniądza.
5. System bankowy:
 - bank centralny i jego funkcje,
 - banki komercyjne,
 - polityka pieniężna.
6. Rynek finansowy i giełda papierów wartościowych:
 - rynek finansowy,
 - uczestnicy rynku finansowego,
 - instrumenty finansowe,
 - giełda papierów wartościowych.

2.3 Zachowania przedsiębiorcze w gospodarstwie domowym

1. Budżet gospodarstwa domowego:
 - dochody i wydatki budżetu domowego,
 - gospodarowanie i zarządzanie budżetem.
2. Usługi finansowe w praktyce:
 - usługi bankowe,
 - rodzaje kredytów,
 - formy i koszty kredytów,
 - kredyt a pożyczka,
 - korzystanie z usług doradców.

3. Inwestowanie własnych pieniędzy:
 - sposoby lokowania oszczędności,
 - ryzyko inwestowania.
4. Zabezpieczenie przyszłości:
 - pojęcie i rodzaje ubezpieczeń,
 - trzy filary systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce.
5. Ochrona praw konsumenta:
 - podstawowe prawa konsumenta,
 - obowiązki producenta i sprzedawcy gwarancja, rękojmia, reklamacja,
 - instytucje wspierające konsumentów.

2.4 Wejście na rynek pracy

1. Rynek pracy:
 - rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę,
 - współczynnik aktywności zawodowej,
 - związki zawodowe.
2. Aktywne poszukiwanie pracy:
 - sposoby poszukiwania pracy,
 - proces doboru pracowników,
 - rozpoznawanie własnych możliwości zawodowych,
 - rozwój zawodowy,
 - ścieżka kariery,
 - podnoszenie kwalifikacji i ich zmiana (kształcenie ustawiczne).
3. Nawiązanie kontaktu z pracodawcą:
 - dokumenty kandydata do pracy: życiorys zawodowy, list motywacyjny,
 - rozmowa kwalifikacyjna.
4. Wybrane zagadnienia prawa pracy:
 - stosunek pracy,
 - rodzaje umów o pracę,
 - obowiązki i prawa pracowników oraz pracodawców,
 - kodeks pracy.
5. Wynagrodzenie pracownika:
 - rodzaje wynagrodzenia,
 - zasady wynagradzania pracowników,
 - motywacja pracowników.

2.5 Podejmowanie działalności gospodarczej

1. Cele i rodzaje działalności gospodarczej:
 - cel prowadzenia działalności gospodarczej,
 - fazy rozwoju gospodarczego,
 - rodzaje działalności gospodarczej.
2. Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw:
 - klasyfikacja przedsiębiorstwa według różnych kryteriów,
 - podstawowe akty prawne regulujące działalność gospodarczą:
 - prawo gospodarcze,
 - Kodeks Spółek Handlowych,

- Krajowy Rejestr Sądowy.
- 3. Ryzyko działalności gospodarczej:
 - ryzyko działalności gospodarczej,
 - kryzys, restrukturyzacja
- 4. Procedury uruchamiania działalności gospodarczej:
 - podstawowe dokumenty rejestracyjne działalności gospodarczej osoby fizycznej.
- 5. Majątek przedsiębiorstwa:
 - źródła finansowania działalności gospodarczej,
 - bilans przedsiębiorstwa,
 - aktywa, pasywa,
 - majątek trwały i obrotowy.
- 6. Opłacalność działalności gospodarczej:
 - koszty i przychody przedsiębiorstwa,
 - kapitał własny, kapitał obcy,
 - rachunek zysków i strat,
 - próg rentowności.
- 7. Rozliczenia finansowe przedsiębiorstwa i osoby fizycznej:
 - pojęcie i rodzaje podatków,
 - deklaracja rozliczeniowa PIT,
 - formy opodatkowania działalności gospodarczej.
- 8. Działanie marketingowe, czyli jak sprzedać produkt:
 - pojęcie i elementy marketingu,
 - rodzaje i funkcje reklamy,
 - oddziaływanie reklamy na konsumenta,
 - model AIDA.
- 9. Biznesplan – plan działania mojego przedsiębiorstwa:
 - istota biznesplanu,
 - elementy biznesplanu,
 - procedura tworzenia biznesplanu.
- 10. Etyka biznesu:
 - zasady etyczne prowadzenia biznesu,
 - etyczny pracownik, przedsiębiorstwo,
 - pojęcie mobbingu i korupcji jako zachowań nieetycznych,
 - postępowanie etyczne.

2.6 Państwo w gospodarce rynkowej

1. Rola państwa w gospodarce rynkowej:
 - rola państwa,
 - instytucje państwowe,
 - podstawowe funkcje ekonomiczne państwa.
2. Wzrost gospodarczy i jego mierniki:
 - rozwój gospodarczy,
 - mierniki rozwoju gospodarczego,
 - dochód narodowy,
 - produkt krajowy brutto,
 - produkt narodowy brutto,
 - cykle koniunkturalne.
3. Budżet państwa:

- rola budżetu państwa,
 - źródła dochodów budżetu państwa,
 - wydatki budżetu państwa,
 - deficyt budżetowy,
 - wpływ polityki fiskalnej na gospodarkę.
4. Inflacja:
- pojęcie inflacji,
 - rodzaje i przyczyny inflacji,
5. Bezrobocie:
- rodzaje i przyczyny bezrobocia,
 - skutki bezrobocia,
 - stopa bezrobocia.

2.7 Polska wobec integracji i globalizacji we współczesnym świecie

1. Współpraca gospodarcza z zagranicą:
 - międzynarodowy podział pracy,
 - formy powiązań gospodarczych z zagranicą:
 - eksport i import towarów i usług oraz przepływ kapitału,
 - przepływ pracowników,
 - międzynarodowe umowy gospodarcze,
 - liberalizacja handlu.
2. Polska w Unii Europejskiej:
 - historia integracji europejskiej,
 - swobody wspólnego UE,
 - wspólna waluta euro,
 - fundusze strukturalne w UE.
3. Globalizacja gospodarki we współczesnym świecie:
 - pojęcie „globalnej wioski”,
 - szanse i zagrożenia związane z globalizacją gospodarki,
 - Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Lp.	Nazwa działu programowego	Orientacyjna liczba godzin
1.	Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości.	12
2.	Rynek i gospodarka rynkowa.	10
3.	Zachowania przedsiębiorcze w gospodarstwie domowym.	8
4.	Wejście na rynek pracy.	12
5.	Podjęcie działalności gospodarczej.	18
6.	Państwo w gospodarce rynkowej.	10
7.	Polska wobec integracji i globalizacji we współczesnym świecie.	6
Razem godzin		76

3.2 Metody preferowane w dydaktyce

Wybór metody nauczania musi być ściśle związany z jej efektywnością, tj. poszukiwaniem takiej formy przekazu wiedzy, która będzie najłatwiej przyswajana przez ucznia, uzależniona od możliwości percepcyjnych. W procesie dydaktycznym uczeń ma być aktywny, zdobywać wymagane umiejętności, kształtować swoje postawy oraz nawyki poprzez czynny udział w ćwiczeniach indywidualnych i grupowych, a także poprzez praktyczne wykonywanie określonych czynności. W osiągnięciu celów edukacyjnych znaczną rolę powinny odegrać metody aktywizujące. Ich wykorzystanie w procesie dydaktycznym umożliwi kształtowanie pożądanych umiejętności i postaw uczniów.

Metody aktywizujące (samodzielnego dochodzenia do wiedzy) stosowane w nauczaniu postaw przedsiębiorczości

I. Metoda projektów – zaliczana jest do metod praktycznych

Polega na samodzielnym opracowaniu tematu wybranego przez grupę uczniów, a następnie zaprezentowaniu wyników pracy na forum klasy. Projekt taki powinien być realizowany w dłuższym czasie (kilka miesięcy lub cały rok szkolny). Nauczyciel odgrywa rolę opiekuna uczniów i konsultanta prac.

Metoda ta kształtuje samodzielność, odpowiedzialność uczniów, umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji, współpracy w zespole, rozwiązywania problemów, komunikowania się i prezentowania wykonanej pracy.

Uczniowie mogą w ten sposób opracować projekt zakładania i uruchomienia własnej firmy.

II. Dyskusja dydaktyczna

To kolejna aktywizująca metoda nauczania wykorzystywana w kształceniu kompetencji przedsiębiorczości. Jest zaliczana do metod opartych na słowie. Jej istota polega na zorganizowanej wymianie myśli i poglądów uczestników grupy na dany temat. Dzięki stosowaniu tej metody nauczania rozwija się u uczniów umiejętność ścisłego formułowania własnych myśli i uważnego słuchania innych, oceniania wartości argumentów, analizowania i oceniania faktów. Ponadto kształtuje się umiejętność rozumienia innych ludzi, wymiany poglądów, empatii i wyrabiania postaw szacunku.

Rodzaje dyskusji stosowane w kształceniu kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości:

- a) dyskusja okrągłego stołu – polega na wymianie poglądów i zdań między nauczycielem a uczniami. Jej celem jest rozwiązanie problemu na drodze porozumienia i kompromisu
- b) dyskusja grupowa – składa się z 3 faz. Pierwsza jest wprowadzeniem do dyskusji (określenie problemu). W drugiej fazie uczniowie podzieleni na grupy pracują nad rozwiązaniem konkretnego zadania. W fazie trzeciej liderzy grup prezentują wyniki pracy. Wybierane jest na koniec najbardziej optymalne rozwiązanie
- c) dyskusja panelowa – służy kształtowaniu poglądów przed podjęciem decyzji w ważnych sprawach. Aktywne zadanie ma część uczniów jako osoby dyskutujące; pozostali są osobami słuchającymi
- d) burza mózgów (giełda pomysłów) – zaletą tej metody jest łatwość stosowania, uczenie się powściągliwości, w cenzurowaniu wypowiedzi innych osób oraz kształtowanie umiejętności słuchania. Metoda ta polega na tym, że prowadzący przedstawia problem, a uczestnicy zgłaszają jak największą ilość pomysłów do rozwiązania, które są notowane. W kolejnym etapie następuje analiza i ocena pomysłów, a następnie przyjęcie najlepszego rozwiązania
- e) metaplan – cicha dyskusja, podczas której uczniowie tworzą plakat będący graficznym skrótem. Uczestnicy swoje myśli zapisują na kartkach określonego koloru i kształtu, które następnie przypinają do arkusza papieru umieszczonego na tablicy

III. Metoda gier dydaktycznych – jest to rodzaj zabawy polegającej na przestrzeganiu sprecyzowanych reguł. Metoda ta może służyć przyswojeniu uczniom nowego materiału i utrwaleniu zdobytej wiedzy.

Wśród gier dydaktycznych na uwagę zasługuje gra decyzyjna pod nazwą drzewka decyzyjnego. Polega ona na graficznym zapisie analizy procesu podejmowania decyzji. Metoda ta sprzyja umiejętności dokonywania wyboru i podejmowania decyzji.

IV. Mapa pojęciowa – metoda stosowana na zajęciach powtórzeniowych, pozwalająca na usystematyzowanie wiedzy. To metoda wizualnego opracowania pojęć problemów, zjawisk i sytuacji. Dzięki tej metodzie uczniowie kształtują takie umiejętności jak: twórcze myślenie, wyrażanie własnych poglądów, negocjowanie, porządkowanie wiedzy, współpraca w grupie.

W nauczaniu podstaw przedsiębiorczości duże znaczenie mają – **metody praktyczne**. Wśród nich ważne są ćwiczenia techniczne. Umożliwiają one kształcenie umiejętności radzenia sobie w konkretnych sytuacjach (np. przygotowanie dokumentów osoby ubiegającej się o pracę, wystawianie faktur, poleceń przelewu, wypełnienie formularza PIT itp.)

Istotną kwestią jest również odwoływanie do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń poprzez:

- zapraszanie na zajęcia praktyków gospodarczych (np. pracownika banku)
- wykorzystanie filmów edukacyjnych
- organizowanie wycieczek przedmiotowych

W nauczaniu przedsiębiorczości coraz mniejsze znaczenie mają **metody podające** (opis, wykład, opowiadanie), które powodują bierność uczniów i znużenie w czasie zajęć. Metody te należy ograniczyć do minimum. Powinny one pełnić funkcję metod uzupełniających.

3.3 Środki dydaktyczne

Podstawowym i niezbędnym elementem realizowanego procesu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości są środki dydaktyczne. Właściwe ich dostosowanie do metod i treści kształcenia warunkuje efektywność procesu kształcenia. Środki dydaktyczne wspierają czynności nauczyciela, a uczniom ułatwiają przyswajanie wiedzy. Spełniają one wiele funkcji tj. dydaktyczną, poznawczą, motywacyjną i wychowawczą. Wskazana jest właściwa umiejętność, łączenie nowoczesnych i tradycyjnych środków dydaktycznych, będących podstawą kształcenia multimedialnego.

Zalecane środki dydaktyczne to:

- materiały programowe: podręcznik, zeszyt ćwiczeń,
- materiały źródłowe (przepisy prawa, formularze podatkowe, bankowe, urzędowe, wzory umów cywilnych i prawnych),
- materiały ilustracyjne (schematy, plansze, rysunki, plakaty, tablice),
- materiały drukowane – sprawdziany, testy,
- dane statystyczne,
- pomoce audiowizualne: filmy dydaktyczne, płyty CD, foliogramy,
- korzystanie z zasobów Internetu.

3.4 Spis wykorzystywanej literatury

Podręcznik podstawowy:

Garbarcik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość*, PWN, Warszawa 2008

Ćwiczenia:

Garbarcik K., Żmiejko M., *Czas na przedsiębiorczość*, PWN, Warszawa 2008

Literatura uzupełniająca:

Merta T., Pacewicz A., *Z ekonomią na ty*, CEO, CIVITAS, Warszawa 2004

Majewski B., Tomaszewski A., *ABC przedsiębiorczości*, WSiP, Warszawa 2009

Jamrożek B., Sobczak J., *Komunikacja interpersonalna*, eMPI², Poznań 2000

3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia powinna być wyposażona w lekkie funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać, zależnie od planowanej formy organizacyjnej lekcji.

Uczniowie powinni mieć również dostęp do pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu

Do podstawowego wyposażenia pracowni, sprzyjającego sprawnemu przebiegowi zajęć należą:

- tablica,
- tablice miękkie lub listwy do przyczepiania plansz lub plakatów,
- rzutnik multimedialny,
- ekran do wyświetlania obrazów,
- żaluzje do zaciemniania pomieszczenia przy prezentacji multimedialnej.

Ważnym elementem wyposażenia pracowni jest podręczna biblioteczka, w której powinny się znaleźć:

- podręczniki,
- materiały do ćwiczeń,
- prasa o tematyce gospodarczej,
- uzupełniająca literatura fachowa,
- bieżące roczniki statystyczne,
- wybrane akty prawne,
- inne środki dydaktyczne.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Lp.	Jednostka dydaktyczna	Treść jednostki dydaktycznej	Wymaganie podstawowe Uczeń potrafi:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń potrafi:
1.	Poznanie siebie warunkiem własnego rozwoju	<ul style="list-style-type: none">- osobowość i jej rozwój,- typy osobowości,- mocne i słabe strony własnej osobowości, analiza SWOT	<ul style="list-style-type: none">- zdefiniować pojęcie osobowości człowieka,- scharakteryzować różne typy osobowości,- dokonać samooceny swoich mocnych i słabych stron,	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić znaczenie pozytywnego myślenia i samoakceptacji w życiu człowieka,
2.	Potrzeby człowieka	<ul style="list-style-type: none">- rodzaje potrzeb,- hierarchia potrzeb Masłowa,- zmiana potrzeb,- wpływ potrzeb na działalność ludzką,	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciem potrzeba,- scharakteryzować hierarchię potrzeb,- umówić poszczególne rodzaje potrzeb,- wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb,	<ul style="list-style-type: none">- wyznaczyć cele i zadania do realizacji,- wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami,
3.	Osoba przedsiębiorcza	<ul style="list-style-type: none">- przedsiębiorczość,- cechy osoby przedsiębiorczej,- postawa przedsiębiorcza,- charakterystyka przedsiębiorcy,	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić czym jest przedsiębiorczość,- wskazać jakie cechy posiada osoba przedsiębiorcza,- oszacować swój przedsiębiorczy potencjał,- wymienić w jaki sposób można wzmocnić własną przedsiębiorczość,	<ul style="list-style-type: none">- dobrać odpowiedni rodzaj aktywność zawodowej do określonego profilu osobowościowego,- wskazać w najbliższym otoczeniu osoby przedsiębiorcze i scharakteryzować je,
4.	Mechanizm motywacji	<ul style="list-style-type: none">- motywy aktywność zawodowej i gospodarczej człowieka,- narzędzia Motywacyjne,	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciem motywacja,- wymienić i opisać podstawowe narzędzia motywacji,- wyjaśnić zasady skutecznej motywacji,- wyjaśnić, jak należy skutecznie motywować człowieka,	<ul style="list-style-type: none">- dobrać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji i do indywidualnych cech osób,

5.	Komunikacja interpersonalna	<ul style="list-style-type: none">- techniki komunikacji,- rola Internetu w komunikacji,- rodzaje zachowań (asertywność),- radzenie sobie ze stresem,- zasady pracy w zespole,- konflikty i ich rozwiązywanie,	<ul style="list-style-type: none">- wskazać zasady skutecznej komunikacji,- określić czynniki sprzyjające efektywnemu porozumiewaniu się,- wykorzystać techniki komunikacji werbalnej i niewerbalnej w różnych sytuacjach życiowych,- wymienić sposoby radzenia sobie ze stresem,- sklasyfikować czynniki stresogenne,- odróżniać zachowania asertywne od zachowań agresywnych i uległych,- wymienić zasady pracy w zespole,- opisać sposoby rozwiązywania konfliktów,- wymienić techniki negocjujące,	<ul style="list-style-type: none">- stworzyć warunki sprzyjające prawidłowej komunikacji w swoim otoczeniu,- przeciwdziałać zachowaniom agresywnym,- radzić sobie ze stresem,- akceptować odmienne postawy i zachowania osób w zespole,- przygotować strategię negocjacji,
6.	Prezentacja	<ul style="list-style-type: none">- przygotowanie prezentacji,- wygłaszanie prezentacji,- zarządzanie czasem,- autoprezentacja,	<ul style="list-style-type: none">- przygotować prezentację wizualną- dokonać autoprezentacji,	<ul style="list-style-type: none">- wskazywać błędy popełniane najczęściej w publicznych wystąpieniach,- dokonać samooceny Prezentacji,
7.	Gospodarka rynkowa na tle innych gospodarek	<ul style="list-style-type: none">- droga do gospodarki rynkowej,- idea gospodarki rynkowej,- podmioty gospodarki:<ul style="list-style-type: none">• gospodarstwo domowe,• przedsiębiorstwo,• państwo,	<ul style="list-style-type: none">- podać cechy gospodarki rynkowej,- opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce,- określić powiązania między podmiotami gospodarki,	<ul style="list-style-type: none">- wykazać różnicę pomiędzy gospodarką rynkową a innymi typami gospodarek,
8.	Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	<ul style="list-style-type: none">- pojęcie i funkcje rynku,- mechanizm rynkowy- cechy gospodarki rynkowej- ograniczenie zasobów- okrężny obieg dochodów	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciami: konsument, zasoby, rynek, podaż, popyt,- wyjaśnić prawo podaży i popytu,- wskazać czynniki wpływające na popyt i podaż,	<ul style="list-style-type: none">- omówić wykorzystanie zasobów i alokacji dóbr w różnych typach gospodarek- opisać proces działania okrężnego obiegu dochodów
9.	Zasoby racjonalnego gospodarowania	<ul style="list-style-type: none">- gospodarowanie- zasada największego efektu- zasada najmniejszego nakładu	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce- wyjaśnić różnicę między dobrami	<ul style="list-style-type: none">- przedstawić przykłady zastosowania zasad racjonalnego gospodarowania

			w zasobami - scharakteryzować zasoby racjonalnego gospodarowania	
10.	Rola pieniądza w gospodarce rynkowej	- historia pieniądza - wymiana barterowa - pojęcie i funkcje pieniądza - właściwości pieniądza	- scharakteryzować rolę pieniądza w życiu codziennym - wymienić funkcje pieniądza - rozróżnić formy pieniądza - podać i opisać motywy popytu na pieniądź	- wykazać, jak pieniądź w gospodarce ułatwia transport - wyjaśnić wpływ operacji otwartego rynku na podaż pieniądza na rynku
11.	System bankowy	- bank centralny i jego funkcje - banki komercyjne - polityka pieniężna	- objaśnić rolę banku centralnego - podać definicję banku komercyjnego - wyjaśnić wpływ stóp procentowych na gospodarkę narodową	- opisać rolę rezerw obowiązkowych - omówić niezależność banku centralnego
12.	Rynek finansowy i giełda papierów wartościowych	- rynek finansowy - uczestnicy rynku finansowego - instrumenty finansowe - giełda papierów wartościowych	- posługiwać się pojęciami i terminami: rynek finansowy, rynek pieniężny, rynek kapitałowy, instrumenty finansowe - zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje - opisać rolę i możliwości inwestycji na GPW - wyjaśnić, na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym - wypełnić wskaźniki GPW	- omówić rolę, jaką odgrywa w gospodarce system finansowy - ocenić aktualne wskaźniki GPW
13.	Budżet gospodarstwa domowego	- dochody i wydatki budżetu domowego - gospodarowanie i zarządzanie budżetem	- określić dochody i wydatki budżetu domowego w różnych okresach roku - wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe	- zaplanować własny budżet domowy - zarządzać budżetem przy wykorzystaniu narzędzi informatycznych
14.	Usługi finansowe w praktyce	- usługi bankowe - rodzaje kredytów - formy i koszty kredytów - kredyt a pożyczka - korzystanie z usług doradców	- wymienić produkty finansowe wykorzystywane w życiu codziennym - wyjaśnić różnicę między kredytem a pożyczką - wymienić rodzaje kredytów dostępnych	- wyjaśnić mechanizm finansowania za pomocą karty kredytowej - wyjaśnić ryzyko „pułapki zadłużenia” - wybrać najlepszy kredyt

			dla gospodarstw domowych - scharakteryzować korzyści i koszty związane z usługami bankowymi	
15.	Inwestowanie własnych pieniędzy	- sposoby lokowania oszczędności - ryzyko inwestowania	- wyjaśnić, na czym polega inwestowanie - wymienić formy lokowania oszczędności - przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania i inwestowania	- ocenić ryzyko inwestowania własnych pieniędzy - wskazać najlepszą formę lokaty oszczędności
16.	Zabezpieczenie przyszłości	- pojęcie i rodzaje ubezpieczeń - trzy filary systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce	- wyjaśnić pojęcie ubezpieczenia - wymienić rodzaje i funkcje ubezpieczeń - scharakteryzować system ubezpieczeń społecznych w Polsce	- ocenić rolę III filaru ubezpieczeń emerytalnych - przewidzieć zagrożenia systemu wynikające ze zmian demograficznych
17.	Ochrona praw konsumenta	- podstawowe prawa konsumenta - obowiązki producenta i sprzedawcy - gwarancja, rękojmia, reklamacja - instytucje wspierające konsumentów	- omówić prawa przysługujące konsumentom - zdefiniować pojęcia: gwarancja, rękojmia, reklamacja - wymienić instytucje wspierające konsumentów - przygotować pismo z reklamacji wybranego towaru	- wskazać w swoim środowisku organizacje zajmujące się ochroną praw konsumenta - opisać znaczenie informacji umieszczonych na etykietach produktów
18.	Rynek pracy	- rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę - współczynnik aktywności zawodowej - związki zawodowe	- posługiwać się pojęciami: rynek pracy, podaż na pracę - przedstawić czynniki wpływające na popyt i podaż na rynku pracy - określić cechy współczesnego rynku pracy	- wyjaśnić wpływ związków zawodowych na rynek pracy - objaśnić specyfikę rynku pracy na tle innych rynków gospodarki narodowej
19.	Aktywne poszukiwanie pracy	- sposoby poszukiwania pracy - proces doboru pracowników - rozpoznawanie własnych możliwości zawodowych - rozwój zawodowy - ścieżka kariery - podnoszenie kwalifikacja i ich zmiana (kształcenie ustawiczne)	- wyjaśnić, na czym polega aktywne poszukiwanie pracy - wymienić możliwości uzyskiwania informacji o zatrudnieniu - dokonać analizy własnych umiejętności i predyspozycji zawodowych - korzystać z ofert pracy - analizować oczekiwania pracodawców	- analizować zakres posiadanych kwalifikacji zawodowych - wymienić lokalne i regionalne instytucje wspomagające proces poszukiwania pracy

20.	Nawiązanie kontaktu z pracodawcą	<ul style="list-style-type: none">- dokumenty kandydata do pracy: życiorys zawodowy, list motywacyjny- rozmowa kwalifikacyjna	<ul style="list-style-type: none">- wymienić podstawowe dokumenty rekrutacyjne- przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny- wymienić cele rozmowy kwalifikacyjnej	<ul style="list-style-type: none">- przedstawić swoją osobę w kontekście wymagań pracodawcy- zaplanować odpowiedni na typowe pytania zadawane podczas rozmowy kwalifikacyjnej
21.	Wybrane zagadnienia prawa pracy	<ul style="list-style-type: none">- stosunek pracy- rodzaje umów o pracę- obowiązki i prawa pracowników oraz pracodawców- kodeks pracy	<ul style="list-style-type: none">- omówić rodzaje umów o pracę- scharakteryzować prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy w świetle uregulowań kodeksu pracy- opisać sposoby rozwiązywania umów o pracę- opisać rolę PP i sądy pracy	<ul style="list-style-type: none">- analizować wady i zalety różnych form umów o pracę z perspektywy pracownika i pracodawcy
22.	Wynagrodzenie pracownika	<ul style="list-style-type: none">- rodzaje wynagrodzenia- zasady wynagradzania pracowników- motywacja pracowników	<ul style="list-style-type: none">- wymienić podstawowe formy wynagrodzenia- scharakteryzować zasady wynagradzania pracowników- opisać zróżnicowanie wynagrodzeń ze względu na stanowisko, branżę i miejsce zatrudnienia- scharakteryzować wpływ różnych rodzajów wynagrodzenia na motywację pracowników	<ul style="list-style-type: none">- przygotować się do rozmowy o awansie i podwyżce
23.	Cele i rodzaje działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">- cel prowadzenia działalności gospodarczej- fazy rozwoju gospodarczego- rodzaje działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">- wskazać cel prowadzenia działalności gospodarczej- wymienić i omówić rodzaje działalności gospodarczej- wyjaśnić zależność między zyskiem a ryzykiem- wymienić fazy rozwoju gospodarczego	<ul style="list-style-type: none">- dokonać analizy fazy rozwoju gospodarczego dla kraju
24.	Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none">- klasyfikacja przedsiębiorstwa według różnych kryteriów- podstawowe akty prawne regulujące działalność	<ul style="list-style-type: none">- wymienić podstawowe formy prawne działalności gospodarczej- scharakteryzować rodzaje spółek- posługiwać się	<ul style="list-style-type: none">- ocenić przydatność form organizacyjno – prawnych pod kątem rodzaju działalności i wielkości przedsiębiorstwa

		<p>gospodarczą:</p> <ul style="list-style-type: none">• prawo gospodarcze• Kodeks Spółek Handlowych• Krajowy Rejestr Sądowy	<p>Kodeksem Spółek Handlowych i ustawą o działalności gospodarczej</p>	
25.	<p>Ryzyko działalności gospodarczej</p>	<ul style="list-style-type: none">- ryzyko działalności gospodarczej- kryzys, restrukturyzacja	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić pojęcie ryzyka działalności gospodarczej- wskazać czynniki wpływające na szanse sukcesu oraz ryzyko niepowodzenia w działalności przedsiębiorstwa- wymienić rodzaje i źródła kryzysów w firmach- zdefiniować pojęcie restrukturyzacja	<ul style="list-style-type: none">- ocenić ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej- uzasadnić, dlaczego działalność gospodarcza zawsze wiąże się z ryzykiem
26.	<p>Procedury uruchamiania działalności gospodarczej</p>	<ul style="list-style-type: none">- podstawowe dokumenty rejestracyjne działalności gospodarczej osoby fizycznej	<ul style="list-style-type: none">- opisać procedurę postępowania konieczną do uruchomienia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne- wypełnić wybrane dokumenty związane z rejestracją działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">- analizować czynniki wpływające na wybór firmy organizacyjno – prawnej firmy
27.	<p>Majątek przedsiębiorstwa</p>	<ul style="list-style-type: none">- źródła finansowania działalności gospodarczej- bilans przedsiębiorstwa- aktywa, pasywa- majątek trwały i obrotowy	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować podstawowe źródła finansowania działalności gospodarczej- posługiwać się pojęciami: aktywa, pasywa- opisać bilans przedsiębiorstwa- podać przykład majątku trwałego i przedsiębiorczego	<ul style="list-style-type: none">- określić przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kątem skali i rodzaju działalności- uzasadnić potrzebę wyceny wartości przedsiębiorstwa
28.	<p>Opłacalność działalności gospodarczej</p>	<ul style="list-style-type: none">- koszty i przychody przedsiębiorstwa- kapitał własny, kapitał obcy- rachunek zysków i strat- próg rentowności	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciami: kapitał własny, obcy, rachunek zysków i strat- rozróżnić pojęcia wydatków i kosztów oraz wpływów i przychodów- obliczyć zysk netto i brutto przedsiębiorstwa- obliczyć podstawowe wskaźniki rentowności	<ul style="list-style-type: none">- analizować opłacalność działalności gospodarczej wybranego podmiotu gospodarczego

29.	Rozliczenia finansowe przedsiębiorstwa i osoby fizycznej	<ul style="list-style-type: none">- pojęcie i rodzaje podatków- deklaracja rozliczeniowa PIT- formy opodatkowania działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciem podatek- wymienić funkcje podatków- wypełnić deklaracje podatkową PIT- wymienić formy opodatkowania działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">- wybrać i uzasadnić najkorzystniejszą formę opodatkowania dla zakładanej firmy
30.	Działanie marketingowe, czyli jak sprzedać produkt	<ul style="list-style-type: none">- pojęcie i elementy marketingu- rodzaje i funkcje reklamy- oddziaływanie reklamy na konsumenta- model AIDA	<ul style="list-style-type: none">- zdefiniować pojęcie marketingu- wskazać instrumenty marketingowe wykorzystywane w ramach marketingu mix- wymienić funkcję reklamy- opisać model AIDA- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumenta	<ul style="list-style-type: none">- zaplanować działanie marketingowe przedsięwzięcia gospodarczego- przedstawić graficzny projekt reklamy zakładanej firmy
31.	Biznesplan – plan działania mojego przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">- istota biznesplanu- elementy biznesplanu- procedura tworzenia biznesplanu	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić istotę biznesplanu- wymienić elementy biznesplanu- wyjaśnić zasady korzystania z biznesplanu swojej firmy	<ul style="list-style-type: none">- skonstruować biznesplan przedsięwzięcia możliwego do zrealizowania na rynku lokalnym w branży, w której uczeń uzyska kwalifikacje zawodowe
32.	Zarządzanie przedsiębiorstwem	<ul style="list-style-type: none">- pojęcie menadżera- umiejętności kierownicze- style kierowania- podejmowania decyzji	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić pojęcie menadżera- opisać umiejętności kierownicze- scharakteryzować proces podejmowania decyzji- wymienić i scharakteryzować rodzaje racjonalności decyzji	<ul style="list-style-type: none">- rozróżniać style kierowania- wymienić kryteria oceny rozwiązań problemu decyzyjnego
33.	Etyka biznesu	<ul style="list-style-type: none">- zasady etyczne prowadzenia biznesu- etyczny pracownik, przedsiębiorstwo- pojęcie mobbingu i korupcji jako zachowań nieetycznych- postępowanie etyczne	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować pojęcia: etyka, korupcja, mobbing- omówić zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie- wymienić cechy etycznego pracownika	<ul style="list-style-type: none">- podać przykłady zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie- scharakteryzować pojęcie odpowiedzialności społecznej biznesu
34.	Rola państwa w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">- rola państwa- instytucje państwowe- podstawowe funkcje ekonomiczne państwa	<ul style="list-style-type: none">- opisać funkcję państwa- wymienić instytucje państwowe, mające wpływ na życia gospodarcze	<ul style="list-style-type: none">- wymienić narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze- przedstawić wady i zalety interwencjonizmu

35.	Wzrost gospodarczy i jego mierniki	<ul style="list-style-type: none">- rozwój gospodarczy- mierniki rozwoju gospodarczego- dochód narodowy- produkt krajowy brutto- produkt narodowy brutto- cykle koniunkturalne	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciami: PKB, PNB, koniunktura, strategia, recesja- opisać tempa wzrostu gospodarczego w Polsce- wskazać czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu- wyjaśnić różnicę między wskaźnikami PKB, PKN, PNB i produktu narodowego netto	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować przyczyny zjawiska cykli koniunkturalnych
36.	Budżet państwa	<ul style="list-style-type: none">- rola budżetu państwa- źródła dochodów budżetu państwa- wydatki budżetu państwa- deficyt budżetowy- wpływ polityki fiskalnej na gospodarkę	<ul style="list-style-type: none">- wymienić źródła dochodów budżetu państwa- wyjaśnić rolę budżetu państwa w gospodarce- rozróżniać narzędzia polityki fiskalnej państwa oraz efekty ich wykorzystania	<ul style="list-style-type: none">- analizować wpływ polityki fiskalnej na gospodarkę państwa- scharakteryzować funkcje budżetu państwa
37.	Inflacja	<ul style="list-style-type: none">- pojęcie inflacji- rodzaje i przyczyny inflacji	<ul style="list-style-type: none">- podać definicję inflacji- wskazać przyczyny inflacji- rozróżnić rodzaje inflacji i przyczyny jej występowania- obliczyć stopę inflacji- analizować skutki inflacji i sposoby jej zwalczania	<ul style="list-style-type: none">- analizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach
38.	Bezrobocie	<ul style="list-style-type: none">- rodzaje i przyczyny bezrobocia- skutki bezrobocia- stopa bezrobocia	<ul style="list-style-type: none">- podać pojęcie osoby bezrobotnej- rozróżnić rodzaje bezrobocia- wymienić przyczyny bezrobocia- obliczyć stopę bezrobocia	<ul style="list-style-type: none">- omówić rolę państwa w walce z bezrobociem
39.	Współpraca gospodarcza z zagranicą	<ul style="list-style-type: none">- międzynarodowy podział pracy- formy powiązań gospodarczych z zagranicą:<ul style="list-style-type: none">• eksport i import towarów i usług oraz przepływ kapitału• przepływ pracowników• międzynarodowe umowy gospodarcze- liberalizacja handlu	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić, z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej- podać przykłady korzyści płynących z handlu zagranicznego dla Polski	<ul style="list-style-type: none">- objaśnić zjawisko swobodnego przepływu kapitału
40.	Polska w Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none">- historia integracji europejskiej- swobody wspólnego UE- wspólna waluta euro- fundusze strukturalne w UE	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować cztery swobody wspólnego rynku UE- wyjaśnić znaczenie wspólnej waluty dla	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro

			<p>przedsiębiorców</p> <ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków Unii Europejskiej 	
41.	Globalizacja gospodarki we współczesnym świecie	<ul style="list-style-type: none"> - pojęcie „globalnej wioski” - szanse i zagrożenia związane z globalizacją gospodarki - Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski - wymienić międzynarodowe organizacje gospodarcze, których uczestnikiem jest Polska 	<ul style="list-style-type: none"> - omówić problemy ekonomiczne współczesnego świata - dokonać analizy wybranego zjawiska

4.2 Główne narzędzia kontroli

Ocena poziomu postępów i osiągnięć uczniów jest inteligentną częścią procesu edukacyjnego.

Sprawdzenie wiedzy i umiejętności powinno towarzyszyć procesowi kształcenia kompetencji przedsiębiorczości we wszystkich jego etapach.

Przedmiotem sprawdzania i oceniania kompetencji przedsiębiorczości są wiadomości i umiejętności oraz gotowość ich prezentacji.

Należy zwrócić uwagę na:

- aktywność intelektualną np. rozumienie tekstów, opracowanie i realizacja projektów, pracę indywidualną i w zespole, udział w dyskusjach i ćwiczeniach,
- umiejętności komunikacyjne tj. gromadzenie i selekcja informacji z różnych źródeł.

Narzędziem kontroli wykorzystywanym do sprawdzania i oceny efektów pracy są **karty oceny efektów pracy uczniów**.

W procesie kształcenia kluczowych kompetencji przedsiębiorczości ważne jest przekazywanie uczniowi informacji o jego stopniu opanowania umiejętności. Należy też zwracać szczególną uwagę na postawy uczniów i ich aktywność. W tym celu sprawdzanie wyników procesu kształcenia należy wiązać z samokontrolą uczniów, czyli sprawdzaniem przez nich efektów swojej pracy. Służą temu **karty samooceny**.

Pozostałe ważne narzędzia (metody) sprawdzania to:

- ustne wypowiedzi ucznia formułowane w oparciu o uzyskaną na lekcji wiedzę,
- samodzielne opracowane notatki z lekcji,
- posługiwanie się książką (analiza wykresów, tabel, map),
- prace pisemne opracowane przez ucznia w domu,
- sprawdziany pisemne i testy (otwarte, zamknięcie- jedno- i wielokrotnego wyboru),
- opanowane i wygłoszone referaty samodzielnie przygotowane przez ucznia, wykraczające poza program,
- zakwalifikowanie do różnorodnych form uczestnictwa w pozaszkolnych formach rywalizacji młodzieży, obejmujących zagadnienia związane z zachowaniem przedsiębiorczym.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Celami ewaluacji programu nauczania są:

- stwierdzenie skuteczności i trwałości osiągnięcia założonych celów kształcenia w tym kompetencji kluczowych,
- dopracowanie się maksymalnej możliwej efektywności działań programowych,
- uświadomienie konsekwencji działań programowych dla całościowej realizacji kształcenia,
- uświadomienie skali korzyści, jakie zrealizowanie kształcenia przynosi jednostce i społeczności tzw. oddziaływanie programu.

Etapy procesu ewaluacji:

- planowanie ewaluacji,
- projektowanie ewaluacji,
- zbieranie i analiza danych,
- raportowanie,
- wykorzystanie wyników ewaluacji.

Metody zbierania danych o ewaluacji:

- analiza dokumentów,
- ankiety,
- wywiady,
- obserwacja,

Struktura raportu końcowego:

- streszczenie raportu,
- spis treści,
- wprowadzenie,
- opis zastosowanej metodologii oraz źródła informacji wykorzystywanych w badaniu,
- opis wyników ewaluacji,
- wnioski.

Rodzaje ewaluacji zastosowane do oceny programu:

- I. ex-ante (przed realizacją programu),
- II. mid-term (podczas realizacji programu),
- III. ex-post (po zakończeniu realizacji programu).

Ewaluacja ex-ante ocenia, na ile planowane przedsięwzięcie (w tym wypadku program) jest trafne z punktu widzenia potrzeb oraz spójne w zakresie planowanych celów i sposobów ich realizacji. Służy ona również do diagnozowania potrzeb i identyfikacji potencjalnych trudności.

Ewaluacja mid-term realizowana jest mniej więcej w połowie wdrażania interwencji. Poddaje analizie osiągnięte na tym etapie rezultaty. Dokonuje pierwszej oceny jakości realizacji programu oraz może się przyczynić do pewnych modyfikacji programu.

Ewaluacja ex-post ocenia, na ile udało się osiągnąć założone cele i ocenia skuteczność i efektywność programu oraz jego trafność i użyteczność. Ponadto bada długotrwałe oddziaływanie programu oraz jego trwałość. Również stanowi cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych przedsięwzięć.

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcze)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych
Przed rozpoczęciem realizacji programu.	a) Projekt autorskiego programu nauczania	1. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora? 2. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia potrzeby i ograniczenia odbiorców? 3. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia możliwości rozwijania EKKP? 4. Czy i w jakim stopniu projekt programu jest poprawny koncepcyjnie? 5. Czy projekt programu zawiera propozycję oceny jego skuteczności? 6. Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?	Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny. jw. jw. jw. Odpowiedź „Tak” Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny.	Studium przypadku: analiza wyników diagnozy implementacji KK oraz danych z arkusza oceny programu.	Szkoła uczestnicząca w Projekcie.	Raport ewaluacyjny.
W czasie realizacji programu.	b) Skuteczność programu	7. Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano w realizacji projektu programu?	Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas.	Analiza dokumentów		Raport ewaluacyjny.
W czasie realizacji programu.		8. W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych?	Zakupienie co najmniej dwóch rodzajów pomocy dydaktycznych.	Analiza dokumentów		

W czasie realizacji programu.		9. Na ile realizacja projektu programu powodowała wzrost zaangażowania nauczyciela i szkoły? 10. Jakiego rodzaju zabiegi stosował nauczyciel realizujący program?	Wzrost o 20% liczby hospitacji dyrektora: udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym. Przewaga metod aktywizujących nad podającymi.	Analiza dokumentów Analiza dokumentów. Obserwacja.		
W czasie realizacji programu.						
Na koniec realizacji programu.		11. Jak uczniowie ocenili działania nauczyciela realizującego projekt programu?	Co najmniej przeciętne wyniki w skalach KI i JN arkusza.	Ankieta wśród uczniów.	Wszyscy uczestnicy.	Raport ewaluacyjny.
Na koniec realizacji programu.		12. W jakim stopniu w wyniku realizacji projektu programu wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju EKKP?	Wzrost o min. 0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie EKKP.	Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”.	Wszyscy uczestnicy.	
Po pewnym czasie od realizacji programu.		13. Na ile trwałe są zmiany w uczniach w zakresie nabytych wiadomości, umiejętności i postaw określonych poprzez EKKP?	Wzrost o min. 0,20 wyników matury.	Analiza dokumentów (z wynikami egzaminu maturalnego).	Wszyscy uczestnicy.	

6 Bibliografia

- [1] Bereźnicki F., *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2007
- [2] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999
- [3] Król I., Pielachowski J., *Nauczyciel i jego warsztat pracy*, eMPi², Poznań 1995
- [4] Mikina A., *Metoda projektów w kreowaniu przedsiębiorczych postaw uczniów*, WSiP, Warszawa 1997
- [5] Niemierko B., *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa 1990
- [6] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987
- [7] Sołtys D., Szmigiel M., *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997
- [8] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.

Autor
Katarzyna Dąbrowska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ekonomicznych
Im. Marii Dąbrowskiej w Jarosławiu**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie	5
1 Cele kształcenia	7
1.1 Cele kształcenia wynikające z kluczowej kompetencji-inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2 Cele kształcenia wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	10
1.3 Cele kształcenia wynikające z profilu zawodowego	12
1.4 Cele kształcenia wynikające z podstaw programowych	15
2 Materiał nauczania.....	21
2.1 Obserwuję gospodarkę rynkową	21
2.2 Żyje w gospodarstwie domowym.....	21
2.3 Jestem pracownikiem	21
2.4 Zakładam przedsiębiorstwo	22
2.5 Zarządzam przedsiębiorstwem	22
2.6 Stosowanie etyki w pracy	22
2.7 Widzę problemy ekonomiczne państwa	22
2.8 Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	22
3 Procedury osiągnięcia celów	23
3.1 Postulaty metodyczne	23
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	24
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	24
3.4 Środki dydaktyczne	25
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	26
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	27
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	27
4.2 Główne narzędzia kontroli	34
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	35
6 Bibliografia.....	37

Wprowadzenie

Autorka programu ukończyła Wydział Zarządzania i Marketingu oraz Studium Pedagogiczne Politechniki Rzeszowskiej.

Odpowiadając na potrzeby lokalnego rynku pracy stworzyła również autorski program w ramach innowacji pedagogicznej, który dotyczył utworzenia klasy akademickiej Liceum Ogólnokształcącego z zakresu turystyki i rekreacji.

Od 2001 r. pracuje jako nauczyciel przedmiotów ekonomicznych w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej w Jarosławiu. Jest nauczycielem mianowanym. Obecnie kończy studia podyplomowe z zakresu rachunkowości i finansów. Posiada tytuł egzaminatora z zawodów: technik ekonomista, technik handlowiec, technik rachunkowości, technik agrobiznesu, technik organizacji reklamy. Swoją przyszłość wiąże z rozwojem szkolnictwa zawodowego.

Przedsiębiorczość to słowo, które nabrało w ostatnich latach szczególnego znaczenia. Można usłyszeć o przedsiębiorczych postawach, zachowaniach, ludziach, rodzinach a także firmach, które dzięki przedsiębiorczości osiągają znaczne sukcesy. Każdemu przedsiębiorczość kojarzy się z sukcesem, pieniędzmi i gospodarką rynkową. Przygotowanie młodego człowieka do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej wymaga zespolenia działań, sił i środków potrzebnych do osiągnięcia tego celu. Uczniowie powinni być przygotowani do zachowań, jakie napotykamy w rzeczywistości, powinni zdobyć umiejętności odnalezienia się we współczesnym świecie i uzyskiwania odpowiedzi na jego wyzwania. Do wyzwań tych należy w szczególności umiejętność radzenia sobie z regułami rządzącymi rynkiem, zwłaszcza rynkiem pracy, zrozumienie tendencji do integracji i globalizacji, zrozumienie postępu wiedzy i wymiany informacji w funkcjonowaniu społeczeństwa i gospodarki.

Program „Podstawy przedsiębiorczości” został opracowany zgodnie z podstawą programową przedmiotu, standardami wymagań egzaminacyjnych, zapisami EKKP oraz diagnozą lokalnego rynku pracy. Będzie realizowany w klasie drugiej i trzeciej Technikum Ekonomicznego.

Podstawa prawna:

- Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.
- Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r.
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Program pozwala na realizację treści kształcenia poprzez wyrobienie w uczniu umiejętności bycia aktywnym, inicjatywnym i innowacyjnym, przy znajomości reguł otaczającej go rzeczywistości.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele kształcenia

1.1 Cele kształcenia wynikające z kluczowej kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość

W wyniku procesu kształcenia uczniów:

- wyjaśnia rolę i funkcje banku centralnego w gospodarce,
- przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym,
- omawia przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu okrężnym,
- rozumie proces ustalania ceny rynkowej,
- potrafi narysować i zinterpretować wykresy: popytu, podaży, oraz ustalić punkt równowagi rynkowej,
- potrafi opowiedzieć historię pieniądza,
- opisuje powiązania między swoimi działaniami a funkcjonowaniem rynku,
- wyraża swój pogląd na temat zachowań, z którymi spotyka się na rynku,
- pogłębia i rozwija swoją wiedzę i umiejętności,
- wyjaśnia znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej,
- rozróżnia typy osobowości zgodnie z ich klasyfikacją,
- odróżnia potrzeby niższego i wyższego rzędu,
- klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,
- charakteryzuje własny typ osobowości,
- wymienia źródła dochodów gospodarstw domowych,
- klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstw domowych,
- planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,
- prezentuje efekty własnej pracy na forum klasy,
- podejmuje decyzje związane z wyborem najkorzystniejszego dla siebie kredytu,
- potrafi zidentyfikować usługi świadczone przez banki komercyjne,
- oblicza kapitalizację odsetek,
- podejmuje decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszej dla siebie oferty bankowej,
- opisuje zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem,
- odróżnia oszczędzanie od inwestowania,
- podaje przykłady inwestycji rzeczowych i finansowych,
- charakteryzuje rodzaje inwestycji rzeczowych i finansowych oraz określa ich wady i zalety,
- wybiera najkorzystniejszą formę inwestowania,
- ocenia możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,
- określa zasadę ustalania kursu akcji,
- charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,
- czyta informacje zawarte w cedule giełdowej,

- nazywa i charakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe,
- omawia kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,
- ocenia ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych,
- oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,
- wypełnia deklarację podatkową PIT,
- znajduje informacje dotyczące obowiązujących stawek podatkowych i odliczeń,
- wyjaśnia konieczność ochrony konsumenta,
- wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania,
- wymienia obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta,
- objaśnia, jakie prawa przysługują konsumentowi,
- wyjaśnia konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy oraz producenta,
- potrafi określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,
- wyjaśnia różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją,
- przejawia asertywną postawę w różnych aspektach życia,
- potrafi przygotować i złożyć pisemną reklamację,
- rozpoznaje zachowania uległe, agresywne i asertywne,
- charakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia,
- wyjaśnia celowość ubezpieczania się,
- wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce,
- wyjaśnia konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach,
- określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,
- dokonuje autoprezentacji na forum klasy,
- potrafi przygotować CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,
- potrafi wypełnić formularz Europass CV,
- potrafi zidentyfikować elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- określa bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje je,
- potrafi przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotowuje odpowiednie dokumenty oraz portfolio,
- potrafi kontrolować elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej,
- wyjaśnia rolę legalnego zatrudnienia,
- wyjaśnia znaczenie regulaminu pracy, zarówno z punktu widzenia pracodawcy, jak i pracownika,
- rozróżnia formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną,
- wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,
- wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,
- wymienia prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy,
- wyjaśnia rolę związków zawodowych,
- wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,
- wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,
- potrafi dopełnić formalności związanych z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej,
- wyjaśnia rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,
- wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,

- potrafi klasyfikować i definiować koszty przedsiębiorstwa,
- wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie,
- oblicza próg rentowności,
- określa możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie,
- wymienia sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej,
- wyjaśnia różnicę pomiędzy formami rozliczania się z podatku,
- potrafi świadomie wybrać formę opodatkowania,
- oblicza kwotę podatku wg zasad ogólnych,
- potrafi zaksięgować proste operacje w PKPiR,
- opisuje działania składające się na promocję w firmie,
- potrafi wymienić kryteria niezbędne przy tworzeniu segmentu docelowego,
- wyjaśnia istotę działań marketingowych,
- określa wpływ działań promocyjnych na wysokość ceny produktu,
- wymienia rodzaje przedsiębiorstw,
- charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,
- podejmuje decyzję o wyborze najlepszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej,
- potrafi napisać uproszczony biznesplan,
- stosuje analizę za pomocą metody SWOT,
- dąży do realizacji wyznaczonych celów,
- charakteryzuje obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania,
- opisuje różne style zarządzania,
- ocenia zastosowanie różnych stylów kierowania w zależności od rodzaju przedsiębiorstwa i przedmiotu działalności,
- wymienia zasady negocjacji,
- opisuje różne techniki negocjacji,
- określa role członków zespołu negocjacyjnego,
- potrafi negocjować w sytuacjach konfliktowych,
- prezentuje efekty własnej pracy na forum klasy,
- wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,
- wymienia wady i zalety, zarówno pracy zespołowej, jak i indywidualnej, i wyjaśnia z czego one wynikają,
- rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,
- wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,
- czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty,
- wymienia rodzaje problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa,
- wymienia korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa,
- rozpoznaje etyczne i nieetyczne działania,
- rozpoznaje zachowania mobbingowe,
- wymienia sposoby przeciwdziałania mobbingowi,
- opisuje zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbingu,
- wymienia przyczyny powstania szarej strefy w gospodarce,
- charakteryzuje obszary działalności etycznego państwa,

- wyjaśnia konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,
- charakteryzuje formy korupcji,
- wymienia skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,
- podaje przykłady różnych form korupcji spotykanych w życiu codziennym,
- wyjaśnia rolę własnej postawy w walce z korupcją,
- wymienia wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,
- wymienia i charakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych,
- wyjaśnia zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi,
- wymienia źródła dochodów i kierunki wydatków jednostek samorządu terytorialnego,
- wymienia zasady tworzenia budżetu państwa,
- wymienia najważniejsze źródła przychodów i wydatki budżetu państwa,
- klasyfikuje podatki,
- wyjaśnia rolę podatków w państwie,
- oblicza podatek VAT,
- klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów,
- wymienia skutki inflacji,
- rozumie wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki,
- charakteryzuje rodzaje bezrobocia,
- wymienia przyczyny bezrobocia,
- oblicza stopę bezrobocia,
- wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,
- wymienia metody walki z bezrobociem,
- wymienia różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym,
- wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi,
- wyjaśnia zasadę pomiaru i interpretacji PKB,
- wyjaśnia przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB,
- wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego,
- potrafi odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie,
- wyjaśnia celowość tworzenia firm wielonarodowych,
- wyjaśnia znaczenie właściwego kierowania własną karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy.

1.2 Cele kształcenia wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

W wyniku procesu kształcenia uczniów:

- charakteryzuje własny typ osobowości,
- planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,
- opisuje zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem,
- odróżnia oszczędzanie od inwestowania,
- podaje przykłady inwestycji rzeczowych i finansowych,
- charakteryzuje rodzaje inwestycji rzeczowych i finansowych oraz określa ich wady i zalety,

- ocenia możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,
- oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,
- wypełnia deklarację podatkową PIT,
- znajduje informacje dotyczące obowiązujących stawek podatkowych i odliczeń,
- wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania,
- wymienia obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji wynikające z praw konsumenta,
- potrafi określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,
- potrafi przygotować i złożyć pisemną reklamację,
- rozpoznaje zachowania uległe, agresywne i asertywne,
- charakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia,
- określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,
- potrafi przygotować CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,
- potrafi wypełnić formularz Europass CV,
- potrafi zidentyfikować elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- określa bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje je,
- potrafi przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotowuje odpowiednie dokumenty oraz portfolio,
- potrafi kontrolować elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej,
- rozróżnia formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną,
- wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,
- wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,
- wymienia prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy,
- wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,
- wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,
- potrafi dopełnić formalności związanych z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej,
- wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,
- potrafi klasyfikować i definiować koszty przedsiębiorstwa,
- wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie,
- oblicza próg rentowności,
- określa możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie,
- wymienia sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej,
- wyjaśnia różnicę pomiędzy formami rozliczania się z podatku,
- potrafi świadomie wybrać formę opodatkowania,
- oblicza kwotę podatku wg zasad ogólnych,
- potrafi księgować proste operacje w PKPiR,
- opisuje działania składające się na promocję w firmie,
- wymienia rodzaje przedsiębiorstw,
- podejmuje decyzję o wyborze najlepszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej,
- potrafi napisać uproszczony biznesplan,
- stosuje analizę za pomocą metody SWOT,
- wymienia zasady negocjacji,

- opisuje różne techniki negocjacji,
- potrafi negocjować w sytuacjach konfliktowych,
- wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,
- wymienia wady i zalety, zarówno pracy zespołowej, jak i indywidualnej, i wyjaśnia z czego one wynikają,
- rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,
- wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,
- rozpoznaje etyczne i nieetyczne działania,
- rozpoznaje zachowania mobbingowe,
- oblicza podatek VAT,
- charakteryzuje rodzaje bezrobocia,

1.3 Cele kształcenia wynikające z profilu zawodowego

W wyniku procesu kształcenia uczniów:

- definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny, pieniądź gotówkowy, pieniądź bezgotówkowy, gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, dobra, rynek dóbr i usług, rynek zasobów, popyt, podaż, cena i równowaga rynkowa,
- wymienia elementy systemu bankowego,
- przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu określonym,
- omawia przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu określonym,
- rozumie proces ustalania ceny rynkowej,
- potrafi narysować i zinterpretować wykresy: popytu, podaży, oraz ustalić punkt równowagi rynkowej,
- charakteryzuje funkcje i cechy pieniądza,
- klasyfikuje rodzaje zasobów,
- definiuje pojęcia: osobowość, potrzeba, gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody i wydatki gospodarstwa domowego, kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa, żyrant, inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja, obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych, giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossa, bessy, PIT, przychody, koszt uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa, prawo do bezpieczeństwa, prawo do ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania, reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja, asertywność, ubezpieczenie,
- rozróżnia typy osobowości zgodnie z ich klasyfikacją,
- odróżnia potrzeby niższego i wyższego rzędu,
- klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,
- definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny, pieniądź gotówkowy, pieniądź bezgotówkowy, gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, dobra, rynek dóbr i usług, rynek zasobów, popyt, podaż, cena i równowaga rynkowa,
- wymienia elementy systemu bankowego,
- wymienia źródła dochodów gospodarstw domowych,
- klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstw domowych,
- wymienia sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym,

- planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,
- określa różnicę między kredytem i pożyczką,
- charakteryzuje różne rodzaje kredytów,
- potrafi zidentyfikować usługi świadczone przez banki komercyjne,
- oblicza kapitalizację odsetek,
- wymienia czynniki wpływające na wybór banku,
- opisuje zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem,
- odróżnia oszczędzanie od inwestowania,
- podaje przykłady inwestycji rzeczowych i finansowych,
- charakteryzuje rodzaje inwestycji rzeczowych i finansowych oraz określa ich wady i zalety,
- określa rodzaje funduszy inwestycyjnych,
- ocenia możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,
- określa zasadę ustalania kursu akcji,
- charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,
- nazywa i charakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe,
- oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,
- wypełnia deklarację podatkową PIT,
- wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania,
- wymienia obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta,
- objaśnia, jakie prawa przysługują konsumentowi,
- potrafi określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,
- potrafi przygotować i złożyć pisemną reklamację,
- rozpoznaje zachowania uległe, agresywne i asertywne,
- charakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia,
- wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce,
- definiuje pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja, CV, list motywacyjny, Europass CV, komunikacja interpersonalna, komunikacja werbalna i niewerbalna, „mowa ciała”, bariery komunikacyjne, rozmowa kwalifikacyjna, portfolio, regulamin pracy, działalność gospodarcza, mikroprzedsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo, pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy, podatek, pełna księgowość, ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podatek liniowy, podatek płacony wg skali podatkowej, marketing-mix, AIDA, promocja, dystrybucja, produkt, biznesplan,
- określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,
- potrafi przygotować CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,
- potrafi wypełnić formularz Europass CV,
- potrafi zidentyfikować elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- określa bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje je,
- potrafi przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotowuje odpowiednie dokumenty oraz portfolio,
- rozróżnia formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną,
- wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,
- wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,

- wymienia prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy,
- wyjaśnia rolę związków zawodowych,
- wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,
- wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,
- potrafi dopełnić formalności związanych z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej,
- wyjaśnia rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,
- wymienia elementy składowe aktywów i pasywów,
- wyjaśnia zasadę bilansową,
- wyjaśnia konieczność rzetelnego i uczciwego wypełniania dokumentów finansowych,
- wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,
- potrafi klasyfikować i definiować koszty przedsiębiorstwa,
- wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie,
- wymienia sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej,
- wyjaśnia różnicę pomiędzy formami rozliczania się z podatku,
- oblicza kwotę podatku wg zasad ogólnych,
- potrafi zaksięgować proste operacje w PKPiR,
- opisuje działania składające się na promocję w firmie,
- potrafi wymienić kryteria niezbędne przy tworzeniu segmentu docelowego,
- wyjaśnia istotę działań marketingowych,
- wymienia rodzaje przedsiębiorstw,
- charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,
- określa różnicę pomiędzy osobą fizyczną a prawną,
- opisuje funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie,
- potrafi napisać uproszczony biznesplan,
- stosuje analizę za pomocą metody SWOT,
- definiuje pojęcia: kierowanie, zarządzanie, kierownik, style kierowania, konflikt, negocjacje, efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,
- wymienia rodzaje stanowisk kierowniczych,
- opisuje różne style zarządzania,
- wymienia zasady negocjacji,
- opisuje różne techniki negocjacji,
- wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,
- definiuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny, uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja, mobbing, mobber, ofiara mobbingu, szara strefa, społeczeństwo obywatelskie, korupcja,
- wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,
- wymienia rodzaje problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa,
- wymienia sposoby przeciwdziałania mobbingowi,
- wyjaśnia konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,
- charakteryzuje formy korupcji,
- wymienia skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,

- definiuje pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne, samorząd terytorialny, budżet państwa, podatek, wartość dodana, inflacja, bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy, wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, dobra finalne, PKB, PKB per capita, PNB, nominalny PKB, realny PKB,
- wymienia wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,
- wymienia i charakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych,
- wyjaśnia zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi,
- wymienia źródła dochodów i kierunki wydatków jednostek samorządu terytorialnego,
- wymienia zasady tworzenia budżetu państwa,
- wymienia najważniejsze źródła przychodów i wydatki budżetu państwa,
- klasyfikuje podatki,
- wyjaśnia rolę podatków w państwie,
- klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów,
- wymienia skutki inflacji,
- rozumie wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki,
- charakteryzuje rodzaje bezrobocia,
- wymienia przyczyny bezrobocia,
- wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,
- wymienia metody walki z bezrobociem,
- wymienia różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym,
- wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi,
- wymienia podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PKB per capita, PNB,
- wyjaśnia zasadę pomiaru i interpretacji PKB,
- wyjaśnia przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB,
- definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport, integracja gospodarcza, globalizacja, outsourcing, offshoring,
- wymienia etapy integracji gospodarczej,
- wymienia korzyści wynikające z globalizacji,

1.4 Cele kształcenia wynikające z podstaw programowych

W wyniku procesu kształcenia uczeń:

- przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym,
- omawia przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu okrężnym,
- rozumie proces ustalania ceny rynkowej,
- potrafi narysować i zinterpretować wykresy: popytu, podaży, oraz ustalić punkt równowagi rynkowej,
- charakteryzuje funkcje i cechy pieniądza,
- klasyfikuje rodzaje zasobów,
- definiuje pojęcia: osobowość, potrzeba, gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody i wydatki gospodarstwa domowego, kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa, żyrant, inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja,

- obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych, giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossa, bessy, PIT, przychody, koszt uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa, prawo do bezpieczeństwa, prawo do ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania, reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja, asertywność, ubezpieczenie,
- rozróżnia typy osobowości zgodnie z ich klasyfikacją,
 - odróżnia potrzeby niższego i wyższego rzędu,
 - klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,
 - definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny, pieniądź gotówkowy, pieniądź bezgotówkowy, gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, dobra, rynek dóbr i usług, rynek zasobów, popyt, podaż, cena i równowaga rynkowa,
 - wymienia elementy systemu bankowego,
 - wymienia źródła dochodów gospodarstw domowych,
 - klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstw domowych,
 - wymienia sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym,
 - planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,
 - określa różnicę między kredytem i pożyczką,
 - charakteryzuje różne rodzaje kredytów,
 - potrafi zidentyfikować usługi świadczone przez banki komercyjne,
 - oblicza kapitalizację odsetek,
 - wymienia czynniki wpływające na wybór banku,
 - opisuje zależność pomiędzy zyskiem a ponoszonym ryzykiem,
 - odróżnia oszczędzanie od inwestowania,
 - podaje przykłady inwestycji rzeczowych i finansowych,
 - charakteryzuje rodzaje inwestycji rzeczowych i finansowych oraz określa ich wady i zalety,
 - określa rodzaje funduszy inwestycyjnych,
 - wybiera najkorzystniejszą formę inwestowania,
 - ocenia możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,
 - określa zasadę ustalania kursu akcji,
 - charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,
 - oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,
 - wypełnia deklarację podatkową PIT,
 - znajduje informacje dotyczące obowiązujących stawek podatkowych i odliczeń,
 - wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania,
 - wymienia obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta,
 - objaśnia, jakie prawa przysługują konsumentowi,
 - potrafi określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,
 - potrafi przygotować i złożyć pisemną reklamację,
 - rozpoznaje zachowania uległe, agresywne i asertywne,
 - charakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia,
 - wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce,
 - definiuje pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja, CV, list motywacyjny, Europass CV, komunikacja interpersonalna, komunikacja werbalna

- i niewerbalna, „mowa ciała”, bariery komunikacyjne, rozmowa kwalifikacyjna, portfolio, regulamin pracy, działalność gospodarcza, mikroprzedsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo, pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy, podatek, pełna księgowość, ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podatek liniowy, podatek płacony wg skali podatkowej, marketing-mix, AIDA, promocja, dystrybucja, produkt, biznesplan,
- określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,
 - potrafi przygotować CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,
 - potrafi wypełnić formularz Europass CV,
 - potrafi zidentyfikować elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
 - określa bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje je,
 - potrafi przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
 - przygotowuje odpowiednie dokumenty oraz portfolio,
 - rozróżnia formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną,
 - wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,
 - wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,
 - wymienia prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy,
 - wyjaśnia rolę związków zawodowych,
 - wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,
 - wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,
 - potrafi dopełnić formalności związanych z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej,
 - wyjaśnia rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,
 - wymienia elementy składowe aktywów i pasywów,
 - wyjaśnia zasadę bilansową,
 - wyjaśnia konieczność rzetelnego i uczciwego wypełniania dokumentów finansowych,
 - wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,
 - potrafi klasyfikować i definiować koszty przedsiębiorstwa,
 - wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie,
 - oblicza próg rentowności,
 - określa możliwe zyski lub straty w przedsiębiorstwie,
 - wymienia sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej,
 - wyjaśnia różnicę pomiędzy formami rozliczania się z podatku,
 - oblicza kwotę podatku wg zasad ogólnych,
 - potrafi zaksięgować proste operacje w PKPiR,
 - opisuje działania składające się na promocję w firmie,
 - potrafi wymienić kryteria niezbędne przy tworzeniu segmentu docelowego,
 - wyjaśnia istotę działań marketingowych,
 - wymienia rodzaje przedsiębiorstw,
 - charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,
 - określa różnicę pomiędzy osobą fizyczną a prawną,
 - opisuje funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie,
 - potrafi napisać uproszczony biznesplan,
 - stosuje analizę za pomocą metody SWOT,

- definiuje pojęcia: kierowanie, zarządzanie, kierownik, style kierowania, konflikt, negocjacje, efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,
- wymienia rodzaje stanowisk kierowniczych,
- opisuje różne style zarządzania,
- wymienia zasady negocjacji,
- opisuje różne techniki negocjacji,
- wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,
- wymienia wady i zalety, zarówno pracy zespołowej, jak i indywidualnej, i wyjaśnia z czego one wynikają,
- definiuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny, uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja, mobbing, mobber, ofiara mobbingu, szara strefa, społeczeństwo obywatelskie, korupcja,
- rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,
- wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,
- wymienia rodzaje problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa,
- wyjaśnia konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,
- charakteryzuje formy korupcji,
- wymienia skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,
- definiuje pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne, samorząd terytorialny, budżet państwa, podatek, wartość dodana, inflacja, bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy, wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, dobra finalne, PKB, PKB per capita, PNB, nominalny PKB, realny PKB,
- wymienia wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,
- wymienia i charakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych,
- wyjaśnia zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi,
- wymienia źródła dochodów i kierunki wydatków jednostek samorządu terytorialnego,
- wymienia zasady tworzenia budżetu państwa,
- wymienia najważniejsze źródła przychodów i wydatki budżetu państwa,
- klasyfikuje podatki,
- wyjaśnia rolę podatków w państwie,
- klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów,
- wymienia skutki inflacji,
- rozumie wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki,
- charakteryzuje rodzaje bezrobocia,
- wymienia przyczyny bezrobocia,
- oblicza stopę bezrobocia,
- wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,
- wymienia metody walki z bezrobociem,
- wymienia różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym,
- wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi,
- wymienia podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PKB per capita, PNB,
- wyjaśnia zasadę pomiaru i interpretacji PKB,
- wyjaśnia przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB,

- definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport, integracja gospodarcza, globalizacja, outsourcing, offshoring,
- wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego,
- wymienia etapy integracji gospodarczej,
- wymienia korzyści wynikające z globalizacji,

2 Materiał nauczania

2.1 Obserwuję gospodarkę rynkową

Historia pieniądza. Początki bankowości. Współczesny system bankowy. Bank centralny i jego rola. Pojęcie pieniądza, funkcje pieniądza, cechy pieniądza, formy pieniądza. Podmioty gospodarki. Obieg okrężny w gospodarce. Rynek i jego rodzaje. Dobra i usługi, zasoby, wielkość popytu i czynniki kształtujące popyt, wielkość podaży i czynniki kształtujące podaż, prawo popytu i podaży, ustalanie cen.

2.2 Żyje w gospodarstwie domowym

Klasyfikacja typów osobowości. Czynniki sprzyjające rozwojowi osobowości. Potrzeby człowieka. Pojęcie gospodarstwa domowego. Budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie. Sposoby racjonalnego gospodarowania pieniędzmi. Deficyt w budżecie domowym. Kredyt a pożyczka. Rodzaje kredytów i kryteria wyboru kredytu. Usługi bankowe. Czynniki wpływające na wybór banku. Inwestowanie i jego formy, inwestowanie w siebie i własne przedsiębiorstwo jako nietypowe formy inwestycji. Przesłanki podejmowania decyzji dotyczących inwestowania. Zależność pomiędzy ryzykiem a zyskiem. Rodzaje giełd. Struktura rynku kapitałowego. Giełda Papierów Wartościowych. Papiery wartościowe. Notowania giełdowe. Indeksy giełdowe. Inwestowanie na giełdzie papierów wartościowych. Podatek dochodowy. Przychody. Koszt uzyskania. Dochody. Rodzaje deklaracji podatkowych PIT. Wypełnianie deklaracji podatkowej PIT. Ochrona konsumenta, prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania. Instytucje wspierające konsumentów. Uprawnienia konsumenta wynikające z niezgodności towaru z umową, z gwarancji. Składanie reklamacji. Asertywny konsument. Ubezpieczenia osobowe, ubezpieczenia rzeczowe, ubezpieczenia społeczne. System emerytalny.

2.3 Jestem pracownikiem

Analiza SWOT – moje mocne i słabe strony. Elementy autoprezentacji. Proces rekrutacji. Zasady pisania CV i listu motywacyjnego. Komunikacja interpersonalna werbalna i niewerbalna. Schemat wysyłania komunikatu. Bariery komunikacyjne. Przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej. Przebieg rozmowy kwalifikacyjnej. Formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Pracy i Kodeksu Cywilnego. Wady i zalety form zatrudnienia. Formy wynagradzania pracownika. Prawa i obowiązki pracownika. Prawa i obowiązki pracodawcy. Regulamin pracy, umowa – prawo czy obowiązek. Związki zawodowe.

2.4 Zakładam przedsiębiorstwo

Poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą. Zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa. Małe i średnie przedsiębiorstwa. Pozyskiwanie funduszy na działalność gospodarczą. Formalności związane z zakładaniem małego przedsiębiorstwa. Bilans, przychody i koszty w przedsiębiorstwie. Próg rentowności i zysk. Formy rozliczania się z podatku. Podatkowa księga przychodów i rozchodów. Identyfikacja klientów. Marketing mix. Rodzaje i funkcje reklamy. Rodzaje przedsiębiorstw. Spółki osobowe i kapitałowe. Elementy biznesplanu.

2.5 Zarządzam przedsiębiorstwem

Kierownicy na różnych szczeblach zarządzania. Umiejętności kierownicze. Style zarządzania. Zasady negocjacji. Wybrane techniki stosowane w czasie negocjacji. Konflikt. Wady i zalety pracy indywidualnej i zespołowej. Zakłócenia w procesie komunikacji między pracownikami.

2.6 Stosowanie etyki w pracy

Etyka i wartości etyczne. Etyczny pracownik. Etyczne i nieetyczne zachowania. Odpowiedzialność za podejmowane działania. Obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa. Odpowiedzialność wobec pracowników, odpowiedzialność wobec klientów. Przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa. Zjawisko mobbingu i jego fazy. Przykłady działań mobbingowych i obrona przed nimi. Regulacje prawne w gospodarce. Etyczne państwo. Obszary działalności etycznego państwa. Propagowanie wartości społecznych. Szara strefa i przyczyny jej powstania. Rola i znaczenie społeczeństwa obywatelskiego. Zjawisko korupcji. Formy korupcji. Skutki korupcji dla jednostki, przedsiębiorstwa i państwa. Metody walki z korupcją.

2.7 Widzę problemy ekonomiczne państwa

Państwo i jego funkcje. Zewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwa. Funkcje samorządów terytorialnych. Dochody państwa. System podatkowy - podatki bezpośrednie i pośrednie. Wydatki państwa. Pojęcie inflacji. Rodzaje inflacji. Metody walki z inflacją. Uczestnicy rynku pracy. Rodzaje bezrobocia. Metody walki z bezrobociem. Wzrost gospodarczy. Rozwój gospodarczy. Wskaźniki wzrostu gospodarczego.

2.8 Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze

Eksport i import. Korzyści z handlu zagranicznego. Integracja gospodarcza. Łączenie przedsiębiorstw – koncerny, korporacje. Korzyści i koszty gospodarki globalnej.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Program „Podstawy przedsiębiorczości” zakłada, że uczeń będzie prowadzony poprzez wszystkie sfery życia rodzinnego, społecznego i zawodowego w poszukiwaniu możliwości oraz sposobów realizacji postaw przedsiębiorczych. Przedmiot obejmuje osiem działów logicznie ze sobą powiązanych:

1. Obserwuję gospodarkę rynkową – Uczeń zdobywa w nim podstawową wiedzę ekonomiczną, zapoznaje się ze stosowaną terminologią, jednocześnie ma możliwość spojrzenia na gospodarkę jako całość, zawierającą rozmaite powiązania. W dziale tym poruszane zostają również zagadnienia związane z historią i formami pieniądza, systemem bankowym, obiegiem okrężnym w gospodarce i tematyką związaną z funkcjonowaniem rynku, czyli zjawiskami popytu i podaży oraz równowagą rynkową.
2. Żyję w gospodarstwie domowym - W dziale tym omawiane są zagadnienia związane z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego. Młodzież uczy się rozpoznawać i klasyfikować własne potrzeby, zdobywa umiejętności i wiedzę dotyczącą planowania budżetu domowego, korzystania z usług bankowych, inwestowania pieniędzy, rozliczania podatku od dochodów osobistych (PIT), praw przysługujących konsumentowi oraz systemu ubezpieczeń.
3. Jestem pracownikiem - W dziale tym młodzież zostaje postawiona w sytuacji poszukiwania pracy i ćwiczenia praktycznych umiejętności przygotowywania dokumentów aplikacyjnych oraz uczestniczenia w rozmowie kwalifikacyjnej. Poznaje zagadnienia związane z autoprezentacją oraz komunikacją interpersonalną. Uzyskuje również pewną wiedzę z zakresu prawa pracy.
4. Zakładam przedsiębiorstwo - Dział ten dotyczy zasad zakładania i prowadzenia własnego przedsiębiorstwa w jego najprostszej formie: jednoosobowej działalności gospodarczej. Uczniowie zdobywają wiedzę o podstawowych dokumentach oraz zasadach rozliczeń finansowych, rozważają zagadnienia opłacalności prowadzenia działalności gospodarczej, zaznajamiają się z podstawami działalności marketingowej oraz poznają różnorodność form organizacyjno - prawnych, których funkcjonowanie dopuszcza polskie prawo.
5. Zarządzam przedsiębiorstwem - Dział ten obejmuje zagadnienia związane z kierowaniem grupą ludzi, umiejętnościami menedżerskimi, negocjacjami oraz współpracą w zespole.
6. Stosowanie etyki w pracy - Dział ten ukazuje etyczne aspekty działalności w trzech płaszczyznach: ja, firma, państwo, uwrażliwiając młodzież na problemy uczciwości w biznesie i konsekwencje jej braku. Duży nacisk kładziony jest na zjawisko mobbingu i sposobów obrony przed nim. Istotne są również zagadnienia związane z formami korupcji i jej skutkami dla pojedynczego obywatela, przedsiębiorstwa oraz państwa.

7. Widzę problemy ekonomiczne państwa - W dziale tym poruszane zostają problemy makroekonomiczne, ze szczególnym uwzględnieniem bezrobocia i inflacji oraz metod przeciwdziałania tym zjawiskom, zagadnienie obiegu okrężnego, by ukazać, jakie konsekwencje dla gospodarki mają zaburzenia (zerwanie) strumienia pieniężnego i strumienia dóbr i usług. Młodzież styka się z problematyką roli państwa w gospodarce, budżetu państwa oraz rozwoju gospodarczego i mierników ekonomicznych.
8. Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze - Dział ten przybliży problemy globalizacji gospodarki oraz zagadnienia handlu międzynarodowego.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Lp.	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
I	Obserwuję gospodarkę rynkową	5
II	Żyję w gospodarstwie domowym	18
III	Jestem pracownikiem	8
IV	Zakładam przedsiębiorstwo	14
V	Zarządzam przedsiębiorstwem	6
VI	Stosowanie etyki w pracy	6
VII	Widzę problemy ekonomiczne państwa	6
VIII	Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	3
Do dyspozycji nauczyciela		4
Razem: 35 tygodnie x 2		70

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Zasadniczym elementem realizacji przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” jest podnoszenie jakości kształcenia i wychowania młodzieży po szkole gimnazjalnej, w szczególności przygotowanie jej do świadomego planowania swojej kariery zawodowej, aktywnego uczestniczenia w rynku pracy, w tym także do samo zatrudnienia oraz wdrożenia do kształcenia swoich kompetencji. Dlatego najbardziej sprzyjające będzie stosowanie metod aktywizujących, które stwarzają warunki do zaangażowanego i aktywnego udziału młodzieży w zajęciach lekcyjnych.

Opis wybranych metod pracy z uczniem:

- Metoda przypadków (zdarzeń) - stwarza doskonałą okazję, by odwoływać się do wiedzy teoretycznej i obserwacji uczniów. Poza nabywaniem umiejętności rozwiązywania problemów i podejmowania trudnych decyzji, uczestnicy zajęć prowadzonych tą metodą ćwiczą także zdolność zbierania, agregowania i przetwarzania informacji.
- Metoda sytuacyjna - polega na rozwiązywaniu problemów za pomocą specjalnie opracowanego opisu sytuacji, który nosi cechy autentyczności. Metoda ta powinna

być stosowana podczas rozwiązywania problemów konfliktowych, np. konflikty w organizacji.

- Metoda inscenizacyjna - polega na odgrywaniu przez uczniów pewnych ról w określonej sytuacji np.: rozmowa kwalifikacyjna. Zaletą zastosowania tej metody jest fakt, że każdy z uczniów w niedalekiej przyszłości może odgrywać taką rolę w rzeczywistości.
- Metoda projektów - polega na opracowaniu przez uczniów projektów. Grupa uczniów powinna wybrać jeden temat projektu do opracowania w ciągu roku szkolnego. Temat projektu powinien być ustalony przez uczniów. Uczniowie pracują nad swoim projektem, co pewien czas robią sprawozdania z jego realizacji, a na koniec prezentują swój projekt.
- Ćwiczenia indywidualne - powinny być stosowane w sytuacji, gdy podstawowym celem kształcenia jest zdobycie praktycznych umiejętności przez poszczególnych uczniów. Metoda ta może być stosowana np. przy autoprezentacji lub poszukiwaniu informacji.

Zaleca się również zorganizowanie spotkań z przedstawicielami ministerstwa finansów, banku centralnego, banków komercyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych, organizacji pozarządowych, a także z menedżerami. Wskazane jest również zorganizowanie wycieczki np.: na sesję rady gminy, do banku.

3.4 Środki dydaktyczne

Zajęcia z podstaw przedsiębiorczości powinny odbywać się w pracowni wyposażonej w lekkie funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać, zależnie od planowanej formy organizacyjnej lekcji np. praca w grupie.

Zaleca się, by uczniowie mieli dostęp do pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji np. zbieranie danych o formach i warunkach uzyskania kredytów oferowanych przez banki. Pracownia powinna być wyposażona w: tablicę magnetyczną, magnetowid lub odtwarzacz DVD, telewizor, kamerę wideo, która umożliwi nagrywanie prezentacji i wybranych zajęć grupowych. Ważnym elementem wyposażenia pracowni jest podręczna biblioteczka, w której powinny się znaleźć: podręcznik, przewodnik dla nauczyciela, prasa, np.: „Rzeczpospolita”, „Gazeta Prawna”, uzupełniająca literatura fachowa, komplet bieżących roczników statystycznych, wybrane akty prawne. Następną grupę środków dydaktycznych, przydatnych w procesie nauczania są druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej: zgłoszenie podjęcia działalności gospodarczej, wnioski o otwarcie rachunku bankowego, wnioski o uzyskanie numeru REGON, formularze zgłoszeniowe i rozliczeniowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, informacje i deklaracje podatkowe, faktury VAT i faktury korygujące VAT, rachunki, чеки, polecenia przelewu, weksle. Ponadto uczniom należy zapewnić wzory ewidencji i rejestrów wykorzystywanych w rozliczeniach podatkowych, tj.: podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ewidencji przychodów, ewidencji zakupów i ewidencji sprzedaży.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

K. Garbacik, M. Żmijko, *Czas na przedsiębiorczość* – podręcznik i zeszyt ćwiczeń.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Dział programowy	Wymagania podstawowe	Wymagania ponadpodstawowe
Dział I Obserwuję gospodarkę rynkową.	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">– zdefiniować pojęcia: barter, bank, bank centralny,– objaśnić rolę banku centralnego w gospodarce,– wymienić poszczególne elementy systemu bankowego,– wskazać, który bank jest bankiem centralnym w Polsce,– rozwijać skrót NBP,– wymienić podstawowe funkcje banku centralnego,– zdefiniować pojęcia: pieniądź, pieniądź gotówkowy, pieniądź elektroniczny, pieniądź bezgotówkowy,– wyjaśnić różnicę pomiędzy kartą płatniczą a kredytową,– wymienić obecnie używane formy pieniądza,– wyjaśnić pojęcia: gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, dobra, rynek dóbr i usług, rynek zasobów,– objaśnić zasady funkcjonowania rynku,– określić rodzaje zasobów niezbędne do produkcji określonych dóbr,– ustalić zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym,– zdefiniować pojęcia: popyt, podaż, cena, równowaga rynkowa,– wyjaśnić różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą a wielkością podaży,– wymienić czynniki wpływające na popyt i podaż,– wyrazić swój pogląd na temat zachowań, z którymi spotyka się na rynku.	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">– objaśnić przyczyny powstania banków,– opowiedzieć historię pieniądza,– scharakteryzować funkcje banku centralnego,– wymienić przyczyny powstania banków,– scharakteryzować funkcje pieniądza,– zidentyfikować cechy pieniądza,– uzasadnić znaczenie pieniądza w życiu człowieka,– sklasyfikować rodzaje zasobów,– omówić przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu okrężnym,– zanalizować proces ustalania ceny,– narysować i zinterpretować wykresy: popytu, podaży i równowagi rynkowej,– ustalić powiązania między swoimi działaniami a funkcjonowaniem rynku.

<p>Dział II Żyję w gospodarstwie domowym.</p>	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– wyjaśnić pojęcia: osobowość, potrzeba,– uzasadnić znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej,– odróżnić potrzeby niższego i wyższego rzędu,– sklasyfikować potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,– zidentyfikować własne potrzeby,– scharakteryzować własny typ osobowości,– odnosić się z szacunkiem do kolegów i koleżanek, niezależnie od typu ich osobowości,– pracować nad rozwojem własnej osobowości,– pogłębiać swoją wiedzę i umiejętności,– wyjaśnić pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego,– objaśnić zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego a planowaniem budżetu rodziny,– wymienić rodzaje dochodów gospodarstw domowych,– wymienić rodzaje wydatków gospodarstw domowych,– dostrzegać konieczność planowania własnych wydatków,– zdefiniować pojęcia: kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa, żyrant,– przedstawić czynniki wpływające na wybór kredytu,– wymienić usługi świadczone przez banki komercyjne,– rozpoznawać prawidłowy numer rachunku bankowego,– wymienić czynniki wpływające na wybór banku,– wskazać różnicę między kontem osobistym a lokatą bankową,– funkcjonować na rynku usług bankowych,– wyjaśnić pojęcia: inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja, obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych,– odróżnić oszczędzanie od inwestowania,– podać przykłady inwestycji rzeczowych,– podać przykłady inwestycji finansowych,	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– rozróżnić typy osobowości zgodnie z wybraną klasyfikacją,– określić cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości,– objaśnić zjawisko zmienności potrzeb i określa, z czego ono wynika,– ustalić motywy własnego działania,– wyznaczyć sobie cele,– scharakteryzować sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym,– zaplanować budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,– wymienić sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym,– zaprezentować efekty własnej pracy na forum klasy,– wyjaśnić różnicę między kredytem i pożyczką,– scharakteryzować różne rodzaje kredytów,– zanalizować czynniki wpływające na wybór kredytu,– podejmować decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszego dla niego kredytu,– obliczać kapitalizację odsetek,– podejmować decyzje związane z wyborem najkorzystniejszej dla niego oferty bankowej,– określić zależność między zyskiem a ponoszonym ryzykiem,– scharakteryzować rodzaje inwestycji rzeczowych oraz określa ich wady i zalety,– scharakteryzować rodzaje inwestycji finansowych oraz określa ich wady i zalety,– wybrać najkorzystniejszą dla siebie formę inwestowania,– zaprezentować wyniki pracy grupy na forum klasy,– wyjaśnić pojęcia: rynek podstawowy i równoległy, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossa, bessa,– scharakteryzować instytucje rynku kapitałowego,– zinterpretować informacje zawarte w cedule giełdowej,
---	--	--

	<ul style="list-style-type: none">-podać rodzaje funduszy inwestycyjnych,-dostrzec konieczność inwestowania w siebie,-dostrzec możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,-pracować w grupie,-wyjaśnić pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, kurs akcji,-podać zasadę ustalania kursu akcji,-nazwać podstawowe indeksy giełdowe,-omówić działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,-dostrzec ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych,-wyjaśnić pojęcia: PIT, przychody, koszt uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa,-obliczyć kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,-znaleźć informacje dotyczące obowiązujących stawek podatkowych i odliczeń,-dostrzec konieczność rzetelnego wypełniania deklaracji PIT,-podać rodzaje praw przysługujących konsumentowi,-wymienić instytucje wspierające konsumenta,-zidentyfikować informacje umieszczane na opakowaniach towarów,-wymienić obowiązki ciężące na sprzedawcy i producencie wynikające z praw konsumenta do rzetelnej informacji,-objaśnić, jakie prawa przysługują mu jako konsumentowi,-dostrzec wagę ochrony konsumenta,-dostrzec konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy i producenta,-wyjaśnić pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja, asertywność,-przygotować i złożyć pisemną reklamację,-odróżnić zachowania uległe, agresywne i asertywne,-przejawiać asertywną postawę w różnych aspektach życia,-zdefiniować pojęcie: ubezpieczenie,-wymienić różnego rodzaju ubezpieczenia,	<ul style="list-style-type: none">-scharakteryzować podstawowe indeksy giełdowe,-wypełnić deklarację podatkową PIT,-wybrać stosowny rodzaj deklaracji podatkowej PIT,-wyjaśnić pojęcia: prawo do bezpieczeństwa, prawo do ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania,-uzasadnić konieczność ochrony konsumenta,-określić zakres działania instytucji wspierających konsumenta,-wyjaśnić, co oznacza prawo do ochrony interesu ekonomicznego,-określić rolę i zadania Miejskiego Rzecznika Konsumentów oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,-wyjaśnić, kiedy towar jest niezgodny z umową,-wyjaśnić różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową oraz gwarancji,-argumentować swoje racje podczas dochodzenia swoich praw,-scharakteryzować różnego rodzaju ubezpieczenia,-uzasadnić celowość ubezpieczania się,-przedstawić budowę systemu emerytalnego.
--	---	--

	<ul style="list-style-type: none">–podać zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce,–wyjaśnić, jak ważne jest, by o wysokości emerytury zadbać od samego początku aktywności zawodowej.	
Dział III Jestem pracownikiem.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">–wyjaśnić pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja,–uzasadnić konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach,–dokonać autoprezentacji na forum klasy,–wyjaśnić pojęcia: CV, list motywacyjny, Europass CV,–wyjaśnić konieczność zdobywania doświadczeń zawodowych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej,–wyjaśnić pojęcia: komunikacja interpersonalna, komunikacja werbalna i niewerbalna, „mowa ciała”, parajęzyk, bariery komunikacyjne,–rozpoznawać elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,–wyjaśnić znaczenie komunikacji niewerbalnej w życiu codziennym,–wyjaśnić pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna, portfolio,–przygotować odpowiednie dokumenty oraz portfolio,–rozróżnić formy zatrudnienia,–podać charakterystyczne cechy form zatrudnienia,–wymienić i zdefiniować różne formy wynagrodzenia,–wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika,–wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracodawcy,–zdefiniować pojęcie: regulamin pracy,–reagować asertywnie w obronie swoich praw jako pracownika.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– określić swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT,– zdefiniować rodzaje autoprezentacji,– określić metody stosowane w autoprezentacji,– ocenić i zaprezentować własne możliwości,– uzasadnić rolę CV i listu motywacyjnego,– przygotować CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,– wypełnić formularz Europass CV,– zaplanować swoją karierę zawodową,– omówić proces komunikacji interpersonalnej,– zidentyfikować bariery komunikacyjne w symulowanych sytuacjach oraz niweluje je,– komunikować się z innymi,– przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,– zadbać o wygląd zewnętrzny podczas rozmowy kwalifikacyjnej,– zwracać uwagę na elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej,– wyjaśnić znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji,– uzasadnić znaczenie legalnego zatrudnienia,– wymienić różnice pomiędzy różnymi formami zatrudnienia. objaśnia znaczenie regulaminu pracy zarówno z punktu widzenia pracodawcy, jak i pracownika.
Dział IV Zakładam przedsiębiorstwo.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– wyjaśnić pojęcia: działalność gospodarcza, mikropodsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo,– dostrzec szansę na pracę i rozwój zawodowy poprzez prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,– zdefiniować pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy,– wymienić elementy składowe	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– ustalić zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,– wymienić sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,– dopełnić formalności związanych z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej,– ocenić rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,– scharakteryzować zasadę bilansową,

	<ul style="list-style-type: none">aktywów,– wymienić elementy składowe pasywów,– dostrzec konieczność rzetelnego i uczciwego wypełniania dokumentów finansowych,– wymienić przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,– zdefiniować koszty przedsiębiorstwa,– określić zysk lub stratę w przedsiębiorstwie,– definiuje pojęcie progu rentowności,– pogłębiać swoją wiedzę i umiejętności,– wyjaśnić pojęcia: podatek, pełna księgowość, zasady ogólne: ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podatek liniowy, podatek płacony wg skali podatkowej,– obliczyć kwotę podatku wg zasad ogólnych,– zaksięgować proste operacje w PKPiR,– wyjaśnić znaczenie właściwego wypełniania dokumentów finansowych,– wymienić kryteria niezbędne przy tworzeniu segmentu docelowego,– zdefiniować pojęcia: marketing-mix, AIDA, promocja, dystrybucja, produkt,– opisać działania składające się na promocję w firmie,– świadomie odbierać działania promocyjne,– wymienić rodzaje przedsiębiorstw,– objaśnić różnicę pomiędzy osobą fizyczną i prawną,– aktywnie pracować w grupie,– wymienić sytuacje, w których niezbędne jest stworzenie biznesplanu,– podać elementy typowego biznesplanu,– wyjaśnić konieczność rzetelnego sporządzania biznesplanu.	<ul style="list-style-type: none">– podać konsekwencje niezrównoważonego bilansu,– sklasyfikować koszty przedsiębiorstwa,– obliczyć dwoma sposobami próg rentowności,– wyjaśnić zalety stosowania wskaźnika progu rentowności w przedsiębiorstwie,– oszacować ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej,– podać sposoby rozliczania się z podatku w przypadku prowadzenia jednoosobowej działalności gospodarczej,– określić różnice pomiędzy formami rozliczania się z podatku,– wybrać formę opodatkowania dla hipotetycznego przedsiębiorstwa,– wyjaśnić sens ustalania segmentu docelowego,– objaśnić znaczenie działań marketingowych dla przedsiębiorstwa,– przedstawić wpływ działań promocyjnych na wysokość ceny produktu,– scharakteryzować poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,– podejmować decyzję związaną z wyborem najlepszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej.– napisać uproszczony biznesplan.
Dział V Zarządzam przedsiębiorstwem.	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">– wymienić rodzaje kierowników,– opisać różne style zarządzania,– podać przyczyny stosowania różnych stylów zarządzania,– zdefiniować pojęcia: konflikt, negocjacje,– wymienić zasady negocjacji,– opisać różne techniki negocjacji,– rozwijać swoją wiedzę i umiejętności,– zdefiniować pojęcia: efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,– wymienić przyczyny zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami.	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">– scharakteryzować obowiązki i umiejętności na poszczególnym szczeblu zarządzania,– ocenić zastosowanie różnych stylów kierowania w zależności od rodzaju przedsiębiorstwa i przedmiotu działalności,– wyrażać swoją opinię na dany temat,– argumentować zasadność stosowania poszczególnych technik negocjacyjnych,– rozpoznać role członków zespołu negocjacyjnego,– zaprezentować efekty własnej pracy

		<p>na forum klasy,</p> <ul style="list-style-type: none">– dostrzec wady i zalety zarówno pracy zespołowej, jak i indywidualnej,– współpracować w zespole.
<p>Dział VI Stosowanie etyki w pracy.</p>	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– wyjaśnić pojęcia: etyka, kodeks etyczny,– rozpoznać etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,– wyjaśnić pojęcia: uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja,– objaśnić znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa,– wymienić korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa,– wyjaśnić pojęcia: mobbing, mobber, ofiara mobbingu,– podać sposoby przeciwdziałania mobbingowi,– zaprezentować postawę solidarności wobec ofiar mobbingu,– wyjaśnić pojęcie: szara strefa,– wymienić przyczyny powstania szarej strefy w gospodarce,– wyjaśnić konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,– wyjaśnić pojęcie: korupcja,– scharakteryzować formy korupcji,– podać przykłady różnych form korupcji spotykanych w życiu codziennym,– wyjaśnić znaczenie własnej postawy w walce z korupcją.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– podać konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,– podać przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa wobec kontrahentów,– rozpoznać etyczne i nieetyczne działania,– określić obszary problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa,– zaprezentować swoje poglądy na forum klasy,– czynnie uczestniczyć w dyskusji i poprawnie przytaczać argumenty,– rozpoznać zachowania mobbingowe,– argumentować konieczność obrony przed mobbingiem,– ustalić zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbingu,– scharakteryzować obszary działalności etycznej państwa,– wymienić skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa.
<p>Dział VII Widzę problemy ekonomiczne państwa.</p>	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– wyjaśnić pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne,– wymienić wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,– wymienić podstawowe funkcje samorządów terytorialnych,– wyjaśnić zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi,– zdefiniować pojęcia: budżet państwa, podatek, wartość dodana,– podać zasady tworzenia budżetu państwa,– wymienić najważniejsze przychody	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– rozróżnić wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,– scharakteryzować funkcje samorządów terytorialnych,– sklasyfikować podatki,– objaśnić celowość funkcjonowania podatków w państwie,– obliczyć podatek VAT,– odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie,– podać skutki inflacji,– scharakteryzować wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki,

	<ul style="list-style-type: none">i wydatki z budżetu państwa,– wyjaśnić znaczenie rzetelnego rozliczania się z podatków,– zdefiniować pojęcie: inflacja,– sklasyfikować rodzaje inflacji według różnych kryteriów,– zdefiniować pojęcia: bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaź na rynku pracy,– wymienić różne rodzaje bezrobocia,– wymienić przyczyny powstawania zjawiska bezrobocia,– wymienić warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,– wyjaśnić konieczność ciągłego rozwoju własnych kompetencji,– wyjaśnić pojęcia: wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, dobra finalne, nominalny PKB, realny PKB,– nazwać podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PKB per capita, PNB,– zdefiniować PKB, PKB per capita, PNB,– objaśnić zasadę pomiaru PKB,– wyjaśnić przyczyny różnic między nominalnym a realnym PKB,– wyjaśnić, dlaczego wskaźnik PKB ma zawężone znaczenie przy porównywaniu jakości życia obywateli różnych państw.	<ul style="list-style-type: none">– scharakteryzować różne rodzaje bezrobocia,– odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie,– obliczyć stopę bezrobocia,– wymienić różne metody walki z bezrobociem,– argumentować konieczność położenia większej wagi na aktywne metody walki z bezrobociem,– wyjaśnić różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym,– wyjaśnić różnice między dobrami pośrednimi i finalnymi.
Dział VIII Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– zdefiniować pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport,– wymienić podstawowe korzyści, jakie płyną ze współpracy międzynarodowej,– pogłębiać swoją wiedzę,– zdefiniować pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja,– wymienić etapy integracji gospodarczej,– wymienić korzyści i straty wynikające z globalizacji,– wyjaśnić znaczenie właściwego kierowania własną karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy,– wyjaśnić potrzebę nauki języków obcych.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie,– zdefiniować pojęcia: outsourcing, offshoring,– wy tłumaczyć celowość tworzenia firm wielonarodowych.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Podczas procesu kształcenia należy sprawdzać na bieżąco postępy uczniów. Ma to na celu monitorowanie stopnia osiągnięcia założonych celów kształcenia oraz daje nauczycielowi możliwość dobierania skutecznych metod pracy z uczniem. Znając bieżące braki w wiedzy uczniów, nauczyciel może szybko i skutecznie pomóc uczniowi nadrobić te zaległości.

Po zakończeniu każdego działu należy przeprowadzić badanie osiągnięć, które ma na celu sprawdzenie wyników końcowych kształcenia i porównanie ich z założonymi celami. Metoda pomiaru osiągnięć ucznia powinna być dobrana do założonych celów ogólnych i celów szczegółowych kształcenia. Proponuje się wykorzystanie następujących metod ewaluacji osiągnięć szkolnych ucznia:

- Wypowiedzi ustne (odpytywanie, pogadanka) - są formą, która może sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć w odniesieniu ich do rzeczywistości. Polecenia dla ucznia powinny być tak formułowane, by uczeń mógł się wykazać umiejętnością myślenia analitycznego i syntetycznego,
- Wypowiedzi pisemne (wypracowania, eseje, sprawdziany pisemne, testy pisemne) – prace pisemne powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji oraz sprawdzać umiejętność formułowania wypowiedzi na tematy ekonomiczne. Uczeń może wtedy się wykazać swoją aktywnością i przedsiębiorczością. Testy i sprawdziany sprawdzają zarówno bieżące osiągnięcia, jak i osiągnięcia z zakresu całego programu.
- Próba pracy (projekty) - dają możliwość sprawdzenia wiedzy, umiejętności pracy w grupie i korzystania z różnych źródeł informacji, samodzielności, inicjatywności i innowacyjności. Tematy projektów powinny być ostatecznie sformułowane przez uczniów i mieć charakter problemowy.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Program „Podstawy przedsiębiorczości” będzie realizowany w klasie drugiej i trzeciej. Przed przystąpieniem do realizacji treści należy zdiagnozować stan wiedzy uczniów. Za cel sprawdzianu trzeba przyjąć nie wiedzę encyklopedyczną np. poprawne podanie definicji, a umiejętność posługiwania się podstawowymi pojęciami i terminami oraz umiejętność wykorzystania wiedzy do opisu zjawisk i faktów.

Podczas procesu kształcenia należy sprawdzać na bieżąco postępy uczniów. Ma to na celu monitorowanie stopnia osiągnięcia założonych celów kształcenia oraz daje nauczycielowi możliwość dobierania skutecznych metod pracy z uczniem. Na zakończenie każdego semestru należy przeprowadzić badanie podsumowujące, które ma na celu sprawdzenie wyników końcowych kształcenia i porównanie ich z założonymi celami.

Narzędziami niezbędnymi do przeprowadzenia ewaluacji programu będą testy i ankieta.

6 Bibliografia

- [1] S. Dębski, *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw*.
- [2] K. Garbacik, M. Żmijko, *Czas na przedsiębiorczość*.
- [3] Kodeks cywilny.
- [4] Kodeks pracy.
- [5] Kodeks spółek handlowych.
- [6] A. Komosa, *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej*.
- [7] Konieczny J., *Wstęp do etyki biznesu*.
- [8] J. Musiałkiewicz, *Podstawy przedsiębiorczości*.
- [9] J. Musiałkiewicz, *Elementy prawa*.
- [10] J. Musiałkiewicz, *Marketing*.
- [11] E. Nojszewska, *Podstawy ekonomii*.
- [12] B. Pazurek, *Uproszczone formy rachunkowości*.
- [13] Prawo działalności gospodarczej.
- [14] Roczniki statystyczne.
- [15] Słowniki ekonomiczne.
- [16] Ustawa o podatku dochodowym.
- [17] Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych.

Autor
Krystyna Ćwiąkała

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1
im. Jana Szczepanika w Krośnie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	7
1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	7
2 Materiał nauczania.....	9
3 Procedury osiągnięcia celów	13
3.1 Postulaty metodyczne	13
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	14
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	14
3.3.1 Wykład	14
3.3.2 Dyskusja	14
3.3.3 Debata.....	15
3.3.4 Studium przypadku.....	15
3.3.5 Wystąpienia i prezentacje.....	15
3.3.6 Burza mózgów	15
3.3.7 Mapa pamięci	16
3.3.8 Drzewko decyzyjne	16
3.3.9 Analiza SWOT	16
3.3.10 Gra symulacyjna.....	16
3.3.11 Odgrywanie ról.....	17
3.3.12 Portfolio.....	17
3.3.13 Metoda projektów.....	17
3.3.14 Symulacja działalności przedsiębiorstwa.....	17
3.4 Środki dydaktyczne	17
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	18
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	18
4 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	19
4.1 formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych	19
4.2 Główne narzędzia kontroli	26
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	27
6 Bibliografia.....	29

Wstęp

Program powstał w związku z realizacją w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 im. Jana Szczepanika w Krośnie projektu „**SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej**”.

Z opracowanej na potrzeby ww. projektu diagnozy potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy wynika m.in., iż w nauczaniu przedsiębiorczości w tej szkole należałoby położyć większy nacisk na kształcenie w zakresie zagadnień dotyczących dwóch dziedzin:

1) Kształtowania postaw rzetelnej pracy:

„...Jednakże najczęściej zastrzeżeń budzi u pracodawców zachowanie, motywacja i kompetencje osobowościowe młodych pracowników, w tym: brak umiejętności poszukiwania pracy, poruszania się po rynku pracy, niestosowny wygląd i zachowanie kandydatów w rozmowie kwalifikacyjnej, brak należytej troski o higienę osobistą i schludny wygląd, brak poczucia odpowiedzialności, zdyscyplinowania w pracy, niepunktualność, niski poziom motywacji do pracy, nierealistyczne oczekiwania płacowe, oczekiwanie bardzo szybkiego awansu.

Większość dyskutantów zdaje sobie sprawę, że elementarne braki w zakresie wychowania, dbałości o wygląd, higienę, motywację do pracy lub jej brak, to cechy, jakie młodzi ludzie wynoszą lub powinni wynieść z domu. Podkreślano jednak również brak w obecnych programach szkolnych treningu w zakresie umiejętności poszukiwania pracy, pisania CV i innych dokumentów, umiejętności autoprezentacji.”¹

2) Działalności gospodarczej:

„...Uczniowie mają też kłopoty ze zrozumieniem wszystkich uwarunkowań dotyczących swojej osobistej działalności. Brakuje im świadomości uwarunkowań towarzyszących prowadzeniu działalności gospodarczej, zarządzaniu firmą. Swoją karierę zawodową sytuują najczęściej jako zarządzający, w mniejszym stopniu identyfikując się ze stroną właściciela firmy i związanymi z tym różnymi uwarunkowaniami. W relacjach pracodawca-pracownik rozumieją lepiej stronę pracownika z jego wymaganiami i oczekiwaniami. W mniejszym stopniu wczuwają się w rolę pracodawcy.”²

W związku z tym, w programie szczególny nacisk położono na realizację zagadnień dotyczących przygotowania ucznia do wejścia i funkcjonowania na rynku pracy jako pracownika oraz do samozatrudnienia.

Opracowany program zapewnia realizację podstawy programowej do przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości”³, a także uwzględniono w nim rozwijanie **kompetencji kluczowych w zakresie innowacyjności i przedsiębiorczości** określone przez Unię Europejską.

¹ Źródło: Szkoła Kluczowych Kompetencji „Diagnoza implementacji Kompetencji kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych i regionalnych oświaty i rynku pracy. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Krośnie. Lublin 2009 str. 30

² Źródło: j.w. „Diagnoza... str. 69”

³ Rozporządzenie MEN z dnia 23 sierpnia 2007 r. Dz.U. Nr 157, poz. 1100 z p. zm.

Przeznaczony jest do realizacji w klasie II technikum w zawodzie technik ekonomista.

Opracowano go w oparciu o dopuszczony do użytku szkolnego program nauczania podstaw przedsiębiorczości zakres podstawowy „Czas na przedsiębiorczość” – nr dopuszczenia: DKOS 5002-75/07, którego autorkami są Katarzyna Garbacik i Magdalena Żmiejko.

W programie zrezygnowano z realizacji niektórych treści, bądź ograniczono czas ich realizacji do ćwiczeń powtórzeniowych i utrwalających. Podstawą takich zmian jest fakt, iż uczniowie technikum w zawodzie technik ekonomista realizują te treści, w dużo szerszym zakresie w przedmiotach zawodowych: Podstawy ekonomii, Rachunkowość, Ekonomika, Prawo, według programu 341[02]MEN/2008.05.20.

Rozszerzono w programie natomiast treści dotyczące zagadnień związanych z przygotowaniem do wejścia na rynek pracy i do samozatrudnienia.

W programie wykorzystano też elementy programu „Będę przedsiębiorcą” Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

- Kształtowanie kreatywności, innowacyjności i podejmowania ryzyka,
- Identyfikowanie dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej,
- Planowanie przedsięwzięć i prowadzenie ich dla osiągnięcia zamierzonych celów,
- Kształtowanie wartości etycznych.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

- Zrozumienie zasad i mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Przygotowanie do aktywnego, świadomego i etycznego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Przygotowanie do wejścia na rynek pracy jako pracownika.
- Kształtowanie postaw rzetelnej pracy.
- Przygotowanie do samozatrudnienia.
- Przygotowanie do funkcjonowania na rynku gospodarki europejskiej i światowej.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

- Przygotowanie do sprawnego wykonywania różnorodnych zadań zawodowych w warunkach gospodarki rynkowej.
- Wykonywanie lub współdziałanie przy wykonywaniu czynności związanych z organizacją i przygotowywaniem procesów: zaopatrzenia, magazynowania, transportu, a przede wszystkim sprzedaży produktów (w tym usług) w różnych podmiotach gospodarczych.
- Prowadzenie prac związanych z badaniem rynku, planowaniem i sprawozdawczością, polityką zatrudnienia, wynagrodzeniami, zaopatrzeniem i gospodarką materiałową, sprzedażą produktów, księgowością i gospodarką finansową podmiotów gospodarczych jak również wykonywanie typowych prac biurowych.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.

- Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.

2 Materiał nauczania

Dział/Temat	Materiał nauczania
Dział 1: Obserwuję gospodarkę rynkową	
Historia pieniądza, czyli od czego się zaczęło	<ul style="list-style-type: none">• historia pieniądza,• początki bankowości,• współczesny system bankowy,• bank centralny i jego rola.
Pieniądz w gospodarce rynkowej, czyli jak ułatwić handel	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie pieniądza,• funkcje pieniądza,• cechy pieniądza,• formy pieniądza.
Kredyt, czyli o sposobie na duże wydatki	<ul style="list-style-type: none">• kredyt a pożyczka,• rodzaje kredytów: studencki, mieszkaniowy, hipoteczny, konsumpcyjny,• kryteria wyboru kredytu.
Inne usługi bankowe, czyli co jeszcze oferują banki	<ul style="list-style-type: none">• konto osobiste,• lokaty bankowe,• czynniki wpływające na wybór banku,• oprocentowanie, kapitalizacja odsetek.
Obieg okrężny, czyli teatr gospodarki	<ul style="list-style-type: none">• podmioty gospodarki: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, państwo,• obieg okrężny w gospodarce: strumień pieniądza, strumień dóbr i usług,• rynek i jego rodzaje: rynek czynników produkcji, pracy, dóbr i usług,• dobra i usługi,• zasoby i ich klasyfikacja.
Równowaga rynkowa, czyli o najlepszym rozwiązaniu	<ul style="list-style-type: none">• wielkość popytu i czynniki kształtujące• popyt, wielkość podaży i czynniki kształtujące podaż,• prawo popytu i podaży.• ustalanie cen.
Dział 2: Żyję w gospodarstwie domowym	
Ja i moje potrzeby, czyli jaki jestem	<ul style="list-style-type: none">• klasyfikacja typów osobowości,• czynniki sprzyjające rozwojowi osobowości,• potrzeby człowieka,• piramida potrzeb wg A. Masłowa,• zmienność potrzeb.
Budżet domowy, czyli o relacjach dochodów i wydatków	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie gospodarstwa domowego,• budżet gospodarstwa domowego i jego planowanie,• źródła dochodów gospodarstw domowych,• rodzaje wydatków w gospodarstwach domowych,• sposoby racjonalnego gospodarowania pieniędzmi,• deficyt w budżecie domowym i sposoby zapobiegania „dziurze budżetowej”.
Inwestowanie, czyli jak pomnożyć pieniądze	<ul style="list-style-type: none">• oszczędzanie, inwestowanie i jego formy,• charakterystyka inwestycji rzeczowych,• charakterystyka inwestycji finansowych,• inwestowanie w siebie i własne przedsiębiorstwo jako nietypowe formy inwestycji,• przesłanki podejmowania decyzji dotyczących inwestowania,• zależność pomiędzy ryzykiem a zyskiem.

Giełda Papierów Wartościowych, czyli ryzykowny sposób na duże pieniądze	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje giełd,• struktura rynku kapitałowego,• Giełda Papierów Wartościowych,• papiery wartościowe,• notowania giełdowe,• indeksy giełdowe,• inwestowanie na giełdzie papierów wartościowych.
PIT, czyli każdy z nas płaci podatek od dochodów	<ul style="list-style-type: none">• podatek dochodowy,• przychody, koszt uzyskania, dochody,• rodzaje deklaracji podatkowych PIT,• wypełnianie deklaracji podatkowej PIT,• źródła informacji o zasadach rozliczania PIT
Prawa konsumenta, czyli, co powinienem wiedzieć robiąc zakupy	<ul style="list-style-type: none">• ochrona konsumenta,• prawo do bezpieczeństwa i ochrony zdrowia,• prawo do informacji,• prawo do ochrony interesu ekonomicznego.• prawo do reprezentowania• instytucje wspierające konsumentów.
Reklamacja, czyli korzystam ze swoich praw	<ul style="list-style-type: none">• uprawnienia konsumenta wynikające z niezgodności towaru z umową,• uprawnienia konsumenta wynikające z gwarancji,• składanie reklamacji,• asertywny konsument.
System ubezpieczeń, czyli o myśleniu „na przyszłość”	<ul style="list-style-type: none">• ubezpieczenia osobowe,• ubezpieczenia rzeczowe,• ubezpieczenia społeczne,• system emerytalny.
Dział 3: Będę pracownikiem	
Sztuka autoprezentacji, czyli prezentuję moje mocne strony	<ul style="list-style-type: none">• mocne i słabe strony – analiza SWOT,• metody wywierania wrażenia na innych,• elementy autoprezentacji
Portfolio	<ul style="list-style-type: none">• zakładanie portfolio,• zasady przygotowania portfolio.
CV i list motywacyjny, czyli autoprezentacja na papierze	<ul style="list-style-type: none">• proces rekrutacji,• zasady pisania CV,• zasady pisania listu motywacyjnego,• przygotowanie Europass CV.
Komunikacja interpersonalna, czyli jak porozumieć się z innymi	<ul style="list-style-type: none">• komunikacja interpersonalna,• schemat wysyłania komunikatu,• komunikacja werbalna i niewerbalna,• bariery komunikacyjne.
Rozmowa kwalifikacyjna, czyli jak przekonać do siebie pracodawcę	<ul style="list-style-type: none">• przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej,• wygląd zewnętrzny,• przebieg rozmowy kwalifikacyjnej.
Formy zatrudnienia i wynagrodzenia, czyli co jest dla mnie najlepsze	<ul style="list-style-type: none">• formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Pracy,• formy zatrudnienia wynikające z Kodeksu Cywilnego,• wady i zalety form zatrudnienia,• formy wynagradzania pracownika: wynagrodzenie godzinowe, prowizyjne, akordowe, zadaniowe.
Obowiązki pracodawcy i pracownika, czyli o prawach i regulaminach	<ul style="list-style-type: none">• prawa i obowiązki pracownika,• prawa i obowiązki pracodawcy,• regulamin pracy,• umowa - prawo czy obowiązek,• związki zawodowe.

Dział 4 Zakładam i prowadzę przedsiębiorstwo (symulacja)	
Analiza rynku	<ul style="list-style-type: none">• poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą,• zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa.
Wybór formy prawno-organizacyjnej	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje przedsiębiorstw: państwowe, spółdzielnie, spółki, charakterystyka spółek osobowych,• charakterystyka spółek kapitałowych.• formy opodatkowania
Opracowanie biznesplanu	<ul style="list-style-type: none">• elementy biznesplanu,• uproszczony biznesplan.
Rejestracja działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• czynności niezbędne do rejestracji działalności gospodarczej,
Prowadzenie i dokumentowanie działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• założenie dokumentacji przedsiębiorstwa,• prowadzenie dokumentacji działalności przedsiębiorstwa
Dział 5: Zarządzam przedsiębiorstwem	
Menedżer w firmie, czyli o kierownikach słów kilka	<ul style="list-style-type: none">• kierownicy na różnych szczeblach zarządzania,• umiejętności kierownicze,• style zarządzania
Negocjacje, czyli o rozwiązywaniu konfliktów	<ul style="list-style-type: none">• zasady negocjacji,• wybrane techniki stosowane w czasie negocjacji,• konflikt.
Współpraca między pracownikami, czyli o pracy grupowej	<ul style="list-style-type: none">• wady i zalety pracy indywidualnej i zespołowej,• zakłócenia w procesie komunikacji między pracownikami.
Dział 6: Jestem etyczny	
Etyczny pracownik, czyli o uczciwości w pracy	<ul style="list-style-type: none">• etyka i wartości etyczne,• etyczny pracownik,• etyczne i nieetyczne zachowania,• odpowiedzialność za podejmowane działania.
Etyczne przedsiębiorstwo, czyli o uczciwości wobec kontrahentów	<ul style="list-style-type: none">• obszary problemów etycznych dotyczących przedsiębiorstwa,• odpowiedzialność wobec pracowników,• odpowiedzialność wobec klientów,• przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa.
Mobbing, czyli o terrorze w pracy	<ul style="list-style-type: none">• zjawisko mobbingu i jego fazy,• przykłady działań mobbingowych,• obrona przed mobbingiem,• sposoby przeciwdziałania mobbingowi,• instrukcje do walki z mobbingiem.
Etyczne państwo, czyli recepta na uniknięcie szarej strefy	<ul style="list-style-type: none">• regulacje prawne w gospodarce,• etyczne państwo, obszary działalności etycznego państwa,• propagowanie wartości społecznych,• szara strefa i przyczyny jej powstania,• rola i znaczenie społeczeństwa obywatelskiego.
Problemy etyczne, czyli o korupcji słów kilka	<ul style="list-style-type: none">• zjawisko korupcji,• formy korupcji: łapownictwo, płatna protekcja, nadużycie władzy, nadużycie zaufania, przekupstwo,• skutki korupcji dla jednostki, przedsiębiorstwa i państwa,• metody walki z korupcją.
Dział 7: Widzę problemy ekonomiczne państwa	
Rola państwa w gospodarce, czyli czego oczekują obywatele	<ul style="list-style-type: none">• państwo i jego funkcje,• zewnętrzne i wewnętrzne funkcje państwa,• funkcje samorządów terytorialnych

Budżet państwa, czyli skąd państwo ma pieniądze	<ul style="list-style-type: none">• dochody państwa,• system podatkowy:• podatki bezpośrednie (PIT, CIT),• podatki pośrednie (akcyza, VAT),• wydatki państwa.
Inflacja, czyli o sytuacji, kiedy pieniądza jest za dużo	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie inflacji,• rodzaje inflacji,• metody walki z inflacją.
Bezrobocie, czyli o niedoskonałości rynku pracy	<ul style="list-style-type: none">• uczestnicy rynku pracy,• osoba bezrobotna,• rodzaje bezrobocia,• metody walki z bezrobociem
Rozwój gospodarczy państwa, czyli o miernikach ekonomicznych	<ul style="list-style-type: none">• wzrost gospodarczy,• rozwój gospodarczy,• wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PKB percapita, PNB
Dział 8: Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	
Handel zagraniczny, czyli o korzyściach wymiany międzynarodowej	<ul style="list-style-type: none">• eksport i import,• korzyści z handlu zagranicznego
Globalizacja, czyli o tendencjach rozwoju gospodarki	<ul style="list-style-type: none">• integracja gospodarcza,• łączenie przedsiębiorstw - koncerny, korporacje,• korzyści i koszty gospodarki globalnej.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Nauczanie przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości wiąże się z pobudzeniem aktywności poznawczej u uczniów i skłonieniem ich do przedsiębiorczych i planowanych działań. Ważnym elementem zajęć edukacyjnych powinny być:

- spotkania z przedstawicielami środowiska lokalnego: przedsiębiorcami, pracownikami urzędu pracy, bankowcami, przedstawicielami biur maklerskich, osobami zatrudnionymi w zakładach pracy znajdujących się w najbliższej okolicy, absolwentami szkoły;
- uczestniczenie we wszystkich formach aktywności, pozwalających na zaangażowanie w pewne aspekty życia gospodarczego, takie jak: szkolenia, seminaria, warsztaty, sympozja, targi, dni otwarte, konkursy organizowane przez lokalne i ogólnopolskie instytucje (np. konkurs NBP na pracę pisemną, Szkolna Internetowa Gra Giełdowa, konkurs Gazety Wyborczej „Z klasy do kasy”, Olimpiada Przedsiębiorczości itp.), ogólnopolskie akcje wspomagające kształtowanie umiejętności praktycznego i planowego działania, (np. Dzień Przedsiębiorczości – inicjatywa Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości);
- inicjowanie działań na rzecz szkoły i społeczności lokalnej: organizowanie wewnątrzszkolnych konkursów, warsztatów, prowadzenie firmy uczniowskiej, np. w formie Młodzieżowego Miniprzedsiębiorstwa (inicjatywa Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości);
- korzystanie z różnych źródeł wiedzy, takich jak: portale wiedzy ekonomicznej (np. www.nbportal.pl, www.newtrader.pl, www.money.pl), kursy e-learningowe (np. dostępne na stronie www.nbportal.pl), codzienna prasa (Rzeczpospolita, Gazeta Prawna itp.), programy telewizyjne, (np. Firma, Puls Biznesu itp.), filmy edukacyjne, prezentacje multimedialne lub gry dydaktyczne (np. dostępne na stronie www.nbportal.pl).

Osiąganie zakładanych celów edukacyjnych powinno odbywać się według następujących etapów:

- 1) Wprowadzenie do tematyki zajęć:
 - a) określenie celu lekcji,
 - b) nawiązanie do sytuacji z życia codziennego (lektura krótkiego artykułu prasowego, przedstawienie fragmentu filmu lub audycji radiowej, opisanie sylwetki znanej postaci, zadanie pytań związanych z tematyką zajęć zawartych w podręczniku ucznia itp.).
- 2) Stosowanie odpowiednich metod pracy ze szczególnym uwzględnieniem metod aktywizujących.
- 3) Podsumowanie zajęć:
 - a) dyskusja,
 - b) wyjaśnienie wątpliwości uczniów,
 - c) zwrócenie uwagi na najważniejsze pojęcia i zagadnienia,

- d) sporządzenie notatki w zeszycie przedmiotowym,
- e) praca domowa.

Taki sposób prowadzenia zajęć pozwoli uczniom na zdobycie wiedzy merytorycznej, a jednocześnie wskaże, że nie jest ona tworem abstrakcyjnym, lecz ściśle wiąże się z sytuacjami spotykanymi w życiu codziennym. Podczas pracy nad omawianymi zagadnieniami uczniowie kształtują i zdobywają nowe umiejętności oraz przygotowują się do podejmowania działań o charakterze przedsiębiorczym.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Dział/Temat	Liczba godzin
Dział 1 : Obserwuję gospodarkę rynkową	3
Dział 2: Żyję w gospodarstwie domowym	9
Dział 3: Jestem pracownikiem	10
Dział 4: Zakładam i prowadzę przedsiębiorstwo (symulacja)	16
Dział 5: Zarządzam przedsiębiorstwem	6
Dział 6: Jestem etyczny	6
Dział 7: Widzę problemy ekonomiczne państwa	2
Dział 8: Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	3
Do dyspozycji nauczyciela	13
Razem	68

Godziny do dyspozycji nauczyciela można wykorzystać na sprawdziany wiadomości, wycieczki edukacyjne, oglądanie filmów itp.

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Opisy wybranych metod pracy z uczniem:

3.3.1 Wykład

Wykład jest metoda podająca, a więc powinien być stosowany przede wszystkim w celu przekazania nowych, teoretycznych treści. Aby nie był nudny, a przede wszystkim, żeby docierał do uczniów, powinien być wzbogacony elementami wizualnymi, takimi jak: plansze, prezentacje multimedialne, przykładowe formularze, ulotki itp. Robienie przez uczniów notatek w czasie wykładu również zwiększa prawdopodobieństwo zapamiętania większej ilości przekazywanych przez nauczyciela informacji. Wykład nie powinien być stosowany zbyt często, ponieważ jest on metodą mało efektywną na lekcjach przedsiębiorczości.

3.3.2 Dyskusja

Kontrolowana dyskusja powinna składać się z 5 etapów:

1. Przedstawienie zasad, które będą obowiązywały podczas dyskusji: kultura wypowiedzi, nieprzerywanie rozmówcom itp., oraz kryteriów oceny uczestników dyskusji.
2. Przedstawienie tematu przewodniego oraz celów dyskusji; zmotywowanie uczniów do wyrażania swoich konstruktywnych opinii.

3. Właściwa dyskusja – nauczyciel jest jej moderatorem, pilnuje przestrzegania ustalonych wcześniej reguł, ale również wyraża swoją opinię na dany temat,
4. Zakończenie dyskusji – nauczyciel prezentuje najbardziej trafne wnioski w formie krótkiego podsumowania.
5. Analiza przebiegu dyskusji oraz ocenienie jej uczestników według przekazanych wcześniej kryteriów oceny. Dyskusja jako metoda aktywizująca ma na celu nie tylko urozmaicenie zajęć, ale przede wszystkim zmobilizowanie uczniów do myślenia na zadany temat oraz nauczenie ich przekazywania w sposób zrozumiały swoich poglądów, czyli komunikowania się w grupie.

3.3.3 Debata

Debata jest metoda aktywizującą bardzo przydatną w momencie, kiedy trzeba rozpatrzyć dany problem z dwóch różnych punktów widzenia. W zależności od tematu klasę można podzielić, zgodnie z reprezentowanymi poglądami, na tych, którzy są za, na tych, którzy są przeciw zaproponowanej przez nauczyciela tezie. Jeśli taki naturalny podział jest niemożliwy, można przeprowadzić losowanie i przydzielić uczniów do poszczególnych drużyn. Ich zadaniem jest przygotowanie argumentów i przedstawienie ich w określonym czasie na forum klasy.

3.3.4 Studium przypadku

Metoda, dzięki której uczniowie zapoznają się z realną sytuacją związaną z tematem danej lekcji. Polega na analizie materiału tekstowego lub filmowego. Przypadek powinien być ogólnym przedstawieniem jakiegoś problemu i mieć kilka wariantów rozwiązań. Pod opisem sytuacji muszą pojawić się problemowe pytania, które będą kierunkowskazami dla uczniów przy rozwiązywaniu problemu.

Studium przypadku jako metoda rozwija w uczniach umiejętność logicznego myślenia, gromadzenia i syntetyzowania informacji, weryfikuje wiedzę, pozwala postawić się w sytuacji bohatera opisywanego przypadku, a dzięki temu skonfrontować swoje wyobrażenia na określony temat.

3.3.5 Wystąpienia i prezentacje

Metody polegające na prezentowaniu przygotowanego wcześniej zagadnienia szerokiej publiczności. Mają na celu zaktywizowanie ucznia oraz kształtowanie w nim umiejętności prezentowania swojej wiedzy, zdania i opinii na forum publicznym.

3.3.6 Burza mózgów

Metoda ta stosowana jest, gdy zaistnieje potrzeba twórczego rozwiązania problemu, znalezienia dużej ilości argumentów czy różnych metod osiągnięcia założonego celu. Dzięki tej metodzie uczniowie mają możliwość swobodnego wyrażania własnych pomysłów. Pobudza ona wyobraźnię, pozwala na stworzenie wspólnego dla całej grupy stanowiska w sprawie danego problemu. Prawidłowo zastosowana burza mózgów powinna składać się z co najmniej dwóch etapów:

I – generowanie pomysłów – nauczyciel za pomocą pytań otwartych nakierowuje uczniów i pozwala na tworzenie wielu różnych rozwiązań. Ważne jest, aby wszystkie sugestie i odpowiedzi uczniów były notowane, bez różnicy czy są pomysłami trafnymi, czy nie;

II – analizowanie zebranych pomysłów – grupowanie, segregowanie i hierarchizowanie pomysłów oraz wybór najlepszego z nich. Etap ten może odbywać się z udziałem całej grupy, jak również w mniejszych podzespołach.

3.3.7 Mapa pamięci

Mapa pamięci, nazywana inaczej mapa skojarzeń czy mapa pojęć, jest metoda, która ma na celu wizualizowanie informacji na dany temat. Tworząc taką mapę, wykorzystuje się symbole, rysunki, łatwe do zapamiętania hasła i zwroty, najlepiej z zastosowaniem kolorowych pisaków czy kredek. Dzięki tej metodzie doskonale porządkuje się zdobytą wiedzę, tworzy notatkę. To jedna z metod szybkiego uczenia się.

3.3.8 Drzewko decyzyjne

Ta metoda pracy na lekcji powinna być wykorzystywana w przypadku tematów, które wymagają od uczniów podjęcia określonych decyzji. Dzięki tej metodzie kształtowane są umiejętności patrzenia na zjawisko wielowymiarowe – biorąc pod uwagę zarówno aspekty pozytywne, jak i negatywne. Możliwa jest również analiza przewidywanych skutków podjętych decyzji. Wykorzystując metodę „drzewka decyzyjnego” uczeń postępuje według następującego schematu:

1. zaczyna od pnia, nazywa problem, nad którym będzie pracował, czyli tak zwany problem decyzyjny;
2. idąc ku górze, na gałęziach wypisuje różne możliwości rozwiązania problemu;
3. najwyższa korona drzewa to konsekwencje, które wynikają z rozpisanych niżej możliwości. Należy pamiętać, aby na tym etapie pracy nad problemem wypisać również cele i wartości, którymi należy się kierować, realizując poszczególne warianty

Ćwiczenie przeprowadzone tą metodą powinno być zakończone podjęciem decyzji odnośnie jednego z wariantów realizacji problemu decyzyjnego.

3.3.9 Analiza SWOT

Analiza SWOT to metoda, która składa się z czterech części: słabe i mocne strony oraz szansę i zagrożenia. Jest bardzo pomocna przy podejmowaniu różnego rodzaju decyzji oraz w przygotowywaniu się do prezentacji zjawisk, problemów, celów. Uczniowie mogą pracować tą metodą w dwojaki sposób:

- klasa dzielona jest na cztery grupy i każda grupa zajmuje się inną częścią analizy, a następnie przedstawia wyniki pracy na forum klasy;
- klasa dzielona jest na kilka grup i każda grupa przeprowadza całą analizę tego samego problemu; w czasie przedstawiania efektów pracy przez poszczególne grupy na tablicy zapisywana jest jedna wspólna analiza.

3.3.10 Gra symulacyjna

Różnego rodzaju gry symulacyjne pomagają zdobyć uczniom doświadczenie w zakresie wybranego tematu. Zazwyczaj są uproszczoną wersją realnych sytuacji związanych z rynkiem dóbr i usług, rynkiem kapitałowym czy funkcjonowaniem przedsiębiorstwa. Odmianą gry symulacyjnej mogą być decyzyjne gry komputerowe dostępne w Internecie.

3.3.11 Odgrywanie ról

Metody związane z odgrywaniem ról, nazywane dramami, mają na celu pobudzenie wyobraźni ucznia, zmotywowanie go do wyrażania uczuć nie tylko w sposób werbalny. Pomagają rozbudzić kreatywność, ćwiczą umiejętność współpracy z innymi ludźmi, empatię.

Pracując tą metodą, należy pamiętać, aby tematyka zajęć była interesująca dla ucznia – wtedy zaangażuje się on w większym stopniu, a efekty pracy będą lepsze. W ćwiczeniu biorą udział wszyscy uczniowie, ale w roli „aktorów” występuje tylko kilkoro, aby przedstawiane sytuacje były przejrzyste. Nauczyciel kontroluje sprawność przebiegu ćwiczenia, ale nie komentuje, nie ocenia w trakcie odgrywania scenek. Czas na refleksje i wnioski powinien znaleźć się po zakończeniu prezentacji.

3.3.12 Portfolio

Jest to metoda indywidualnej pracy ucznia, polegająca na gromadzeniu różnego rodzaju materiałów dotyczących wybranego tematu – wycinków prasowych, artykułów z prasy fachowej, informacji z Internetu, własnych opracowań. Dzięki niej uczeń uczy się odpowiedzialności oraz systematycznej pracy. Zgromadzony materiał uczeń estetycznie i systemowo porządkuje w teczce, segregatorze czy skoroszycie.

3.3.13 Metoda projektów

Metoda zakładająca długookresową pracę uczniów nad zadanym tematem. Uczniowie, pracując grupowo lub indywidualnie, przygotowują projekt w formie referatu, warsztatów, albumu czy wystawy fotograficznej. W czasie prac konsultują się z nauczycielem, który ma za zadanie kontrolować poprawność merytoryczną i tok prac nad tematem. Projekt kończy się prezentacją na forum klasowym, międzyklasowym, szkolnym. Metoda ta pozwala kształtować u ucznia takie umiejętności, jak: praca w grupie, organizacja pracy, zbieranie i przetwarzanie informacji, planowanie działań, prezentacja efektów swojej pracy, kreatywność w poszukiwaniu nowych rozwiązań.

3.3.14 Symulacja działalności przedsiębiorstwa.

Metoda ta pozwala na ćwiczenie umiejętności w warunkach zbliżonych do rzeczywistych. Uczniowie wykonują czynności i prowadzą dokumentację działalności małego przedsiębiorstwa.

3.4 Środki dydaktyczne

Istotnym warunkiem realizacji programu nauczania Podstaw przedsiębiorczości jest możliwość odbywania zajęć w pracowni komputerowej wyposażonej w:

- odpowiednią ilość komputerów z dostępem do Internetu,
- drukarkę,
- skaner,
- kserokopiarkę,
- rzutnik multimedialny,
- kamera.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

1. Garbacik Katarzyna, Żmiejko Magdalena, *Czas na przedsiębiorczość*. Podręcznik Podstawy przedsiębiorczości. WS PWN,
2. Garbacik Katarzyna, Żmiejko Magdalena, *Czas na przedsiębiorczość. Zeszyt ćwiczeń Podstawy przedsiębiorczość*. WS PWN,
3. Jarczyk Anna, *Moja firma, czyli krok po kroku od formalności do przedsiębiorczości*. Wydawnictwo Złote Myśli,
4. Jabłonowska Lidia, Wachowiak Piotr, Winch Sławomir, *Prezentacja profesjonalna. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo Diffin,
5. Małkowska Danuta, Jacewicz Agnieszka, *Kadry i płace 2009. Obowiązki pracodawców, rozliczenie świadczeń pracowników, dokumentacja kadrowa, podatkowa i ZUS*. Wyd. Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk,
6. Piskorz-Liskiewicz Ewa, Jeleńska Anna, Czarnecki Jacek, *Podatkowa Księga Przychodów i Rozchodów w praktyce 2009*. Wyd. Wszechnica Podatkowa,
7. Sierpińska Maria, Jachna Tomasz, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

- odpowiednia ilość komputerów z dostępem do Internetu,
- drukarka,
- skaner,
- kserokopiarka,
- rzutnik multimedialny,
- kamera.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Podstawy przedsiębiorczości to przedmiot, w którego toku nauczania szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność. Dlatego istotne jest, aby podczas oceny brać pod uwagę nie tylko wiadomości zdobyte przez młodzież, ale przede wszystkim przedsiębiorcze zachowania. Uwzględnienie tych przesłanek spowoduje, że ocena stanie się nie tylko instrumentem diagnozy i kontroli osiągnięć, ale zmotywuje uczniów, zachęcając ich do podejmowania przedsiębiorczych działań oraz rozwoju intelektualnego.

Dział/Temat	Osiągnięcia ucznia
Dział 1: Obserwuję gospodarkę rynkową	
Historia pieniądza, czyli od czego się zaczęło	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny,• wyjaśnia, dlaczego powstały banki,• wymienia role banku centralnego w gospodarce,• opowiada historię pieniądza,• wymienia elementy systemu bankowego,• wie, który bank jest bankiem centralnym w Polsce,• opisuje funkcje banku centralnego.
Pieniądz w gospodarce rynkowej, czyli jak ułatwić handel	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: pieniądz, pieniądz gotówkowy, pieniądz elektroniczny, pieniądz bezgotówkowy,• podaje różnicę pomiędzy kartą płatniczą, a kredytową,• charakteryzuje funkcje pieniądza,• wymienia cechy pieniądza,• opisuje obecnie używane formy pieniądza,• przedstawia znaczenie pieniądza w życiu człowieka.
Kredyt, czyli o sposobie na duże wydatki	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: kredyt, pożyczka, zdolność kredytowa, żyrant,• określa różnicę między kredytem i pożyczką,• charakteryzuje różne rodzaje kredytów,• przedstawia czynniki wpływające na wybór kredytu,• podejmuje decyzje związane z wyborem najkorzystniejszego dla siebie kredytu.
Inne usługi bankowe, czyli co jeszcze oferują banki	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• identyfikuje usługi świadczone przez banki komercyjne,• rozpoznaje prawidłowy numer rachunku bankowego,• oblicza kapitalizację odsetek,• wymienia czynniki wpływające na wybór banku,• wyjaśnia różnicę między kontem osobistym, a lokatą bankową,• świadomie funkcjonuje na rynku usług bankowych,• podejmuje decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszej dla siebie oferty bankowej.

Obieg okrężny, czyli teatr gospodarki	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, dobra, rynek dóbr i usług, rynek zasobów,• wymienia zasady funkcjonowania rynku,• klasyfikuje rodzaje zasobów,• określa rodzaje zasobów niezbędne do produkcji określonych dóbr,• przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym,• omawia przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu okrężnym.
Równowaga rynkowa, czyli o najlepszym rozwiązaniu	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: popyt, podaż, cena i równowaga rynkowa,• dostrzega różnicę między popytem a wielkością popytu, podażą, a wielkością podaży,• rozumie proces ustalania ceny rynkowej,• potrafi narysować i zinterpretować wykresy: popytu, podaży, oraz ustalić punkt równowagi rynkowej,• wymienia czynniki wpływające na popyt i podaż,• opisuje powiązania między swoimi działaniami, a funkcjonowaniem rynku,• wyraża swój pogląd na temat zachowań, z którymi spotyka się na rynku.
Dział 2: Żyję w gospodarstwie domowym	
Ja i moje potrzeby, czyli jaki jestem	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: osobowość, potrzeba,• wyjaśnia znaczenie rozwoju osobowości dla własnej kariery zawodowej,• rozróżnia typy osobowości zgodnie z ich klasyfikacją,• określa cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości,• odróżnia potrzeby niższego i wyższego rzędu,• klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,• objaśnia zjawisko zmienności potrzeb i potrafi wyjaśnić, z czego ono wynika,• określa własne potrzeby,• charakteryzuje własny typ osobowości,• wyznacza cel własnych działań,• potrafi odnosić się do kolegów i koleżanek z szacunkiem, niezależnie od typu ich osobowości,• pracuje nad rozwojem własnej osobowości,• określa motywy własnego działania.
Budżet domowy, czyli o relacjach dochodów i wydatków	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet gospodarstwa domowego, nadwyżka budżetowa, deficyt budżetowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego,• opisuje zależność między potrzebami członków gospodarstwa domowego, a planowaniem budżetu rodziny,• wymienia źródła dochodów gospodarstw domowych,• klasyfikuje rodzaje wydatków gospodarstw domowych,• wymienia sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym,• planuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,• potrafi podać powody konieczności planowania własnych wydatków,• prezentuje efekty własnej pracy na forum klasy.

Inwestowanie, czyli jak pomnożyć pieniądze	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja, obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych,• opisuje zależność pomiędzy zyskiem, a ponoszonym ryzykiem,• odróżnia oszczędzanie od inwestowania,• podaje przykłady inwestycji rzeczowych,• charakteryzuje rodzaje inwestycji rzeczowych oraz określa ich wady i zalety,• podaje przykłady inwestycji finansowych,• charakteryzuje rodzaje inwestycji finansowych oraz określa ich wady i zalety,• określa rodzaje funduszy inwestycyjnych,• wybiera najkorzystniejszą formę inwestowania,• wyjaśnia konieczność inwestowania w siebie,• ocenia możliwość inwestowania poprzez założenie i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa,• chętnie i aktywnie pracuje w grupie,• prezentuje wyniki pracy grupy na forum klasy.
Giełda Papierów Wartościowych, czyli ryzykowny sposób na duże pieniądze	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hoss, bessa,• określa zasadę ustalania kursu akcji,• charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,• czyta informacje zawarte w cenie giełdowej,• nazywa i charakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe,• omawia kolejne działania, które należy podjąć, aby zainwestować na giełdzie papierów wartościowych,• wyszukuje informacji niezbędnych do wyboru spółki giełdowej w przypadku zakupu jej akcji,• określa ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych.
PIT, czyli każdy z nas płaci podatek od dochodów	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: PIT, przychody, koszt uzyskania, dochód, odliczenia podatkowe, skala podatkowa,• oblicza kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,• wybiera odpowiedni rodzaj deklaracji podatkowej PIT,• wypełnia deklarację podatkową PIT,• znajduje informacje dotyczące obowiązujących stawek podatkowych i odliczeń,• wyjaśnia konieczność rzetelnego wypełniania deklaracji PIT
Prawa konsumenta, czyli, co powinienem wiedzieć robiąc zakupy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: prawo do bezpieczeństwa, prawo do ochrony zdrowia, prawo do informacji, prawo do ochrony interesu ekonomicznego, prawo do reprezentowania,• wyjaśnia konieczność ochrony konsumenta.• wymienia instytucje wspierające konsumenta i określa zakres ich działania,• rozpoznaje informacje umieszczone na opakowaniach towarów,• wymienia obowiązki ciążące na sprzedawcy i producencie do rzetelnej informacji, wynikające z praw konsumenta,• wyjaśnia, co oznacza prawo do ochrony interesu ekonomicznego,• określa rolę Miejskiego Rzecznika Konsumentów oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,• objaśnia, jakie prawa przysługują konsumentowi,• wyjaśnia wagę ochrony konsumenta,• wyjaśnia konieczność odpowiedzialnego zachowania sprzedawcy oraz producenta.
Reklamacja, czyli korzystam ze swoich praw	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja, asertywność,• potrafi określić, kiedy towar jest niezgodny z umową,• wyjaśnia różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją,• potrafi przygotować i złożyć pisemną reklamację,• rozpoznaje zachowania uległe, agresywne i asertywne,• przejawia asertywną postawę w różnych aspektach życia• poprawnie argumentuje swoje racje podczas dochodzenia swoich praw.

System ubezpieczeń, czyli o myśleniu „na przyszłość”	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie: ubezpieczenie, • charakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia, • wyjaśnia celowość ubezpieczania się, • wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce, • opisuje budowę systemu emerytalnego • wyjaśnia, jak ważne jest, by o wysokości emerytury zadbać od samego początku aktywności zawodowej.
Dział 3: Będę pracownikiem	
Sztuka autoprezentacji, czyli prezentuję moje mocne strony	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja, • wyjaśnia konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach, • określa swoje mocne i słabe strony za pomocą analizy SWOT, • definiuje rodzaje autoprezentacji, • określa metody stosowane w autoprezentacji, • dokonuje autoprezentacji na forum klasy, • świadomie ocenia własne możliwości i potrafi je zaprezentować.
Portfolio	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zakłada swoje portfolio, • prowadzi swoje portfolio,
CV i list motywacyjny, czyli autoprezentacja na papierze	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: CV, list motywacyjny, Europass CV, • wyjaśnia rolę CV i listu motywacyjnego, • sporządza CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy, • wypełnia formularz Europass CV, • wyjaśnia konieczność planowania swojej kariery zawodowej, • wyjaśnia znaczenie zdobywania doświadczeń zawodowych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej
Komunikacja interpersonalna, czyli jak porozumieć się z innymi	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: komunikacja interpersonalna, komunikacja werbalna i niewerbalna, „mowa ciała”, parajęzyk, bariery komunikacyjne, • identyfikuje elementy komunikacji werbalnej i niewerbalnej, • omawia proces komunikacji interpersonalnej, • określa bariery komunikacyjne w symulowanych i rzeczywistych sytuacjach oraz niweluje je, • sprawnie komunikuje się z innymi, • wyjaśnia znaczenie komunikacji niewerbalnej w życiu codziennym.
Rozmowa kwalifikacyjna, czyli jak przekonać do siebie pracodawcę	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie: rozmowa kwalifikacyjna, • potrafi przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej, • potrafi zadbać o wygląd zewnętrzny przed rozmową kwalifikacyjną, • przygotowuje odpowiednie dokumenty oraz portfolio, • wyjaśnia znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji, • potrafi kontrolować elementy komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej
Formy zatrudnienia i wynagrodzenia, czyli co jest dla mnie najlepsze	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną, • opisuje charakterystyczne cechy form zatrudnienia, • wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia, • wyjaśnia rolę legalnego zatrudnienia, • wymienia różnice pomiędzy różnymi formami zatrudnienia, • wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia.
Obowiązki pracodawcy i pracownika, czyli o prawach i regulaminach	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia prawa i obowiązki pracownika, • wymienia prawa i obowiązki pracodawcy, • definiuje pojęcie: regulamin pracy, • wyjaśnia znaczenie regulaminu pracy, zarówno z punktu widzenia pracodawcy, jak i pracownika, • wymienia prawa i obowiązki pracownika,

	<ul style="list-style-type: none">wymienia prawa i obowiązki pracodawcy,wyjaśnia rolę związków zawodowych,potrafi asertywnie reagować w obronie swoich praw jako pracownika.
Dział 4 Zakładam i prowadzę przedsiębiorstwo (symulacja)	
Analiza rynku	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: działalność gospodarcza, mikro-przedsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo,wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,wyjaśnia rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce,ocenia szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo,wyjaśnia, na czym polega ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej.
Wybór formy prawno-organizacyjnej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">wymienia rodzaje przedsiębiorstw,charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,określa różnicę pomiędzy osobą fizyczną a prawną,podejmuje decyzję o wyborze najlepszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczejpodejmuje decyzję o wyborze najlepszej dla siebie formy opodatkowania działalności gospodarczej
Opracowanie biznesplanu	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">wymienia sytuacje, w których niezbędne jest stworzenie biznesplanu,opisuje funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie,opracowuje uproszczony biznesplan,wyjaśnia zasadność tworzenia biznesplanu,wyjaśnia konieczność rzetelnego sporządzania biznesplanu,stosuje analizę za pomocą metody SWOT
Rejestracja działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">sporządza dokumenty niezbędne do:<ul style="list-style-type: none">rejestracji działalności (zgłoszenie indywidualnej działalności gospodarczej, umowa spółki, zgłoszenie do KRS),zgłoszenia działalności do rejestru REGONprzyznania numeru NIP,zgłoszenia wybranej formy opodatkowania,założenia rachunku bankowego,zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego,zgłoszenia do Państwowej Inspekcji Pracy, Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Państwowej Straży Pożarnej itp.
Prowadzenie i dokumentowanie działalności gospodarczej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">zakłada niezbędną dokumentację przedsiębiorstwa (kadrowo-płacową, księgową, magazynową itp.),sporządza dokumenty związane z prowadzoną działalnością,
Dział 5: Zarządzam przedsiębiorstwem	
Menedżer w firmie, czyli o kierownikach słów kilka	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">wymienia rodzaje stanowisk kierowniczych,charakteryzuje obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania,opisuje różne style zarządzania,ocenia zastosowanie różnych stylów kierowania w zależności od rodzaju przedsiębiorstwa i przedmiotu działalności,wyjaśnia powody stosowania różnych stylów zarządzania.
Negocjacje, czyli o rozwiązywaniu konfliktów	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: konflikt, negocjacje,wymienia zasady negocjacji,opisuje różne techniki negocjacji,wyjaśnia zasadność stosowania poszczególnych technik negocjacyjnych,określa role członków zespołu negocjacyjnego,prezentuje efekty własnej pracy na forum klasy

Współpraca między pracownikami, czyli o pracy grupowej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,• wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji między pracownikami,• wymienia wady i zalety, zarówno pracy zespołowej, jak i indywidualnej, i wyjaśnia, z czego one wynikają
Dział 6: Jestem etyczny	
Etyczny pracownik, czyli o uczciwości w pracy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny,• rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,• wyjaśnia, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania,• wymienia konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,• prezentuje swoje poglądy na forum klasy,• czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty.
Etyczne przedsiębiorstwo, czyli o uczciwości wobec kontrahentów	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa praca, uczciwa konkurencja,• wymienia rodzaje problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa,• podaje przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa względem kontrahentów,• wymienia korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa,• rozpoznaje etyczne i nieetyczne działania,• wyjaśnia znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa,• prezentuje swoje poglądy na forum klasy,• czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty.
Mobbing, czyli o terrorze w pracy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: mobbing, mobber, ofiara mobbingu,• rozpoznaje zachowania mobbingowe,• wyjaśnia konieczność obrony przed mobbingiem,• wymienia sposoby przeciwdziałania mobbingowi,• opisuje zależność między własnym postępowaniem a możliwością wystąpienia zjawiska mobbingu,• prezentuje postawę solidarności wobec ofiar mobbingu.
Etyczne państwo, czyli recepta na uniknięcie szarej strefy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: szara strefa, społeczeństwo obywatelskie,• charakteryzuje obszary działalności etycznego państwa,• wymienia przyczyny powstania szarej strefy w gospodarce,• wyjaśnia konieczność propagowania wartości społecznych, wprowadzenia przejrzystego i prostego systemu prawnego, działań proekologicznych oraz odpowiedniej kontroli ze strony państwa,• wyjaśnia konieczność budowy otwartego społeczeństwa obywatelskiego
Problemy etyczne, czyli o korupcji słów kilka	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie: korupcja,• charakteryzuje formy korupcji,• podaje przykłady różnych form korupcji spotykanych w życiu codziennym,• wymienia skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,• wyjaśnia rolę własnej postawy w walce z korupcją,• wyjaśnia szkodliwość zarówno „brania”, jak i „dawania” łapówek.
Dział 7: Widzę problemy ekonomiczne państwa	
Rola państwa w gospodarce, czyli czego oczekują obywatele	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: subwencja, dotacja, wewnętrzne funkcje państwa, zewnętrzne funkcje państwa, dobra publiczne, samorząd terytorialny,• wymienia wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa,• wymienia i charakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych,• wyjaśnia zależność między funkcjami państwa a wydatkami budżetowymi,• wymienia źródła dochodów i kierunki wydatków jednostek samorządu terytorialnego.

Budżet państwa, czyli skąd państwo ma pieniądze	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: budżet państwa, podatek, wartość dodana,wymienia zasady tworzenia budżetu państwa,wymienia najważniejsze źródła przychodów i wydatki budżetu państwa,klasyfikuje podatki,wyjaśnia rolę podatków w państwie,oblicza podatek VAT,wyjaśnia istotę rzetelnego rozliczania się z podatków
Inflacja, czyli o sytuacji, kiedy pieniądza jest za dużo	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie: inflacja,klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów,potrafi odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie,wymienia skutki inflacji,rozumie wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki
Bezrobocie, czyli o niedoskonałości rynku pracy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy,charakteryzuje rodzaje bezrobocia,wymienia przyczyny bezrobocia,potrafi odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie,oblicza stopę bezrobocia,wymienia warunki, jakie musi spełnić osoba, aby otrzymać status bezrobotnego,wymienia metody walki z bezrobociem,uzasadnia potrzebę aktywnej i efektywnej walki z bezrobociem,wyjaśnia konieczność ciągłego rozwoju własnych kompetencji
Rozwój gospodarczy państwa, czyli o miernikach ekonomicznych	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: wzrost gospodarczy, rozwój gospodarczy, dobra pośrednie, dobra finalne, PKB, PKB per capita, PNB, nominalny PKB, realny PKB,wymienia różnice między wzrostem a rozwojem gospodarczym,wyjaśnia różnice między dobrami pośrednimi a finalnymi,wymienia podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego: PKB, PKB per capita, PNB,wyjaśnia zasadę pomiaru PKB,interpretuje wysokość i przyrost PKB,wyjaśnia przyczyny różnic między nominalnym, a realnym PKB,wyjaśnia, dlaczego wskaźnik PKB ma zawężone znaczenie przy porównywaniu jakości życia obywateli różnych państw
Dział 8: Dostrzegam światowe tendencje gospodarcze	
Handel zagraniczny, czyli o korzyściach wymiany międzynarodowej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport,wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego,potrafi odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie
Globalizacja, czyli o tendencjach rozwoju gospodarki	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja, outsourcing, offshoring,wymienia etapy integracji gospodarczej,wyjaśnia celowość tworzenia firm wielonarodowych,wymienia korzyści wynikające z globalizacji,wyjaśnia znaczenie właściwego kierowania własną karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy,planuje naukę i doskonalenie znajomości języków obcych.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Tabela przedstawia proponowane kategorie oceny osiągnięć ucznia oraz sugerowane formy ich sprawdzania. Kolumna „Waga” dotyczy istotności oceny i jej wpływu na ocenę semestralną lub całoroczną.

Przedmiot oceny	Forma	Waga ⁴
wiadomości ucznia	sprawdzian	3
	kartkówka (materiał z 3 ostatnich lekcji)	1
	studium przypadku	2
	ćwiczenia wykonywane na lekcji	1
	praca domowa	1
umiejętności poszukiwania wiadomości	ukończenie kursów e-learningowych potwierdzone dyplomem	3
	portfolio	3
	przygotowanie prezentacji na zadany temat	2
	referat	1
umiejętności praktycznego działania	prace i ćwiczenia wykonywane w grupie	1
	udział w konkursach	3
	uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych (koło przedsiębiorczości, uczniowskie miniprzedsiębiorstwo)	3
	przygotowanie projektów uczniowskich na skalę klasy	2
	przygotowanie projektów uczniowskich na skalę szkoły	3
	przygotowanie pozaszkolnych projektów uczniowskich	4
umiejętności komunikowania się	studium przypadku	2
	przygotowanie CV i listu motywacyjnego	1
	prezentowanie własnych poglądów	2
postawy przedsiębiorczej i innowacyjnej	autoprezentacja	2
	inicjowanie działań o charakterze przedsiębiorczym	4
	uczestnictwo w działaniach o charakterze przedsiębiorczym i innowacyjnym	3

Na podstawie tabeli oraz ocen cząstkowych otrzymanych przez ucznia w semestrze nauczyciel wystawia ocenę semestralną (końcoworoczną) wg następującego wzoru oraz zamieszczonej poniżej tabeli:

$$\text{Wynik} = \frac{\{ \text{suma stopni wagi 1} \} + (\text{suma stopni wagi 2}) \times 2 + (\text{suma stopni wagi 3}) \times 3 + (\text{suma stopni wagi 4}) \times 4}{(\text{liczba stopni wagi 1}) + (\text{liczba stopni wagi 2}) \times 2 + (\text{liczba stopni wagi 3}) \times 3 + (\text{liczba stopni wagi 4}) \times 4}$$

Wynik	Ocena semestralna lub końcoworoczna
do 1,60	Niedostateczny
od 1,61 do 2,60	Dopuszczający
od 2,61 do 3,60	Dostateczny
od 3,61 do 4,60	Dobry
od 4,61 do 5,60	Bardzo dobry
od 5,61 do 6,00	Celujący

⁴ Zmiana wartości w kolumnie „Waga” pozwala nauczycielowi na stworzenie własnej hierarchii istotności ocen cząstkowych.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Program nauczania Podstawy przedsiębiorczości, jako jeden z najważniejszych narzędzi organizacji procesu kształcenia powinien podlegać ewaluacji w celu oceny realizacji założonych w nim celów oraz podjęcia decyzji o jego kontynuacji, lub modyfikacji.

Celem ewaluacji powinno być zebranie informacji, sformułowanie opinii i ocen:

- bieżących - w trakcie realizacji programu,
- podsumowujących - po zakończeniu realizacji programu.

Ocena powinna dostarczyć odpowiedzi na następujące pytania:

- jak program sprawdza się w praktyce?
- jaki program ma wpływ na organizację i przebieg procesu kształcenia (nauczania i uczenia się)?,
- czy i na ile zaspokajają zróżnicowane potrzeby uczących się, czy ich motywuje, aktywizuje, przyczynia się do ich rozwoju?
- czy zastosowane środki zbliżają ucznia do osiągnięcia celów kształcenia, czy zapewniają mu sukces na miarę wymagań i własnego potencjału?

Ewaluacji dokonuje nauczyciel bezpośrednio odpowiedzialny za realizację programu, wykorzystując do tego celu:

- ankiety,
- wywiady,
- prowadzenie dziennika obserwacji,
- analizę prac uczniów,
- testy wiedzy i umiejętności uczniów,
- recenzje z wystawy prac uczniów,
- wnioski z obserwacji lekcji przez innych nauczycieli, dyrekcję szkoły, doradcę metodycznego itp.

6 Bibliografia

- [1] Szempruch Jolanta, *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
- [2] Komorowska Hanna, *O programach prawie wszystko*, WSiP Warszawa 1999.
- [3] Dredkiewicz-Więch Janina, *Operacyjne cele kształcenia*, CODN Warszawa 1999.

Autor
Andrzej Kowal

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Zespół Szkół Technicznych w Łąncucie

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie i notatka o autorze	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	9
2 Treści materiału nauczania	11
2.1 Istota przedsiębiorczości.....	11
2.2 Komunikacja i umiejętności interpersonalne	11
2.3 Zasady funkcjonowania rynku i gospodarki rynkowej.....	11
2.4 Rola państwa i społeczeństwa w gospodarce rynkowej	11
2.5 Instytucje funkcjonujące w systemie rynkowym	12
2.6 Elementy rynku pracy.....	12
2.7 Prowadzenie działalności gospodarczej	12
2.8 Integracja gospodarcza Polski i gospodarka światowa.....	12
3 Procedury osiągnięcia celów	13
3.1 Postulaty metodyczne	13
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	14
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	14
3.4 Środki dydaktyczne	16
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	16
3.6 postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	17
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	19
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	19
4.2 Główne narzędzia kontroli	21
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	23
6 Bibliografia.....	25

Wprowadzenie i notatka o autorze

Przedmiot **Podstawy przedsiębiorczości** powinien przygotować młodego człowieka do funkcjonowania w społeczeństwie demokratycznym i warunkach gospodarki rynkowej. Absolwenci kończący ponadgimnazjalną szkołę zawodową winni być przygotowani nie tylko do wykonywania zawodu, ale również do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym. Zadaniem przedmiotu jest zdobycie przez uczniów umiejętności i kompetencji do odnalezienia się we współczesnym szybko zmieniającym się świecie, by mogli oni w sposób elastyczny dostosować się do warunków otoczenia. Program ten uwzględnia również nowe wyzwania jakie pojawiły się w związku z postępującą globalizacją i coraz bardziej zróżnicowanymi potrzebami na rynku w społeczeństwie wiedzy, by zwiększyć swoje szanse na zatrudnienie. W powyższym kontekście pojawia się pojęcie kompetencji kluczowych jako połączenie wiedzy umiejętności i postaw, które są konieczne do samorealizacji, rozwoju osobistego oraz integracji społecznej. Kompetencje kluczowe w zakresie przedsiębiorczości to wiedza i umiejętności, które pozwolą prezentować postawę charakteryzującą się kreatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością w życiu osobistym, społecznym i zawodowym.

Ważną rzeczą jest nie tylko kształcenie, ale również wychowanie młodzieży w duchu społecznej gospodarki rynkowej i solidaryzmu społecznego, który jest jedną z zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej.

Autor niniejszego programu jest nauczycielem dyplomowanym w Zespole Szkół Technicznych w Łańcucie z dwudziestokilkuletnim doświadczeniem zawodowym nie tylko w pracy w szkole, ale też aktywnym uczestnikiem życia gospodarczego i społecznego i jego pilnym obserwatorem. Jego kariera zawodowa zaczęła się jeszcze w systemie gospodarki centralnie planowanej, dlatego też miał możliwość obserwacji zmiany poprzedniego systemu gospodarczego, na gospodarkę rynkową, a następnie jej ewolucji. Obecny system w związku z bardzo szybkim postępem technologicznym i cywilizacyjnym wymaga od człowieka młodego zaczynającego karierę zawodową z jednej strony konkretnej specjalistycznej wiedzy i umiejętności, z drugiej zaś postawy umożliwiającej dostosowania się do szybko zmieniającej się czasem w dosyć radykalny sposób rzeczywistości. Intencją autora było takie skonstruowanie programu, aby pozwolił on przygotować młodych ludzi w sposób możliwie skuteczny do pełnienia w sposób odpowiedzialny ról w życiu gospodarczym, społecznym, politycznym i rodzinnym.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Program ten ma służyć kreowaniu postawy przedsiębiorczości i innowacyjności w działaniu w sferze zawodowej, społecznej i osobistej, które może doprowadzić do pozytywnych zmian gospodarczych i społecznych.

W rezultacie uczestnictwa w programie uczeń powinien:

- wymienić główne problemy etyczne współczesnego świata,
- przyjmować odpowiedzialność za własne życie i swój rozwój zawodowy i osobowy,
- uzasadnić konieczność kreowania postawy innowacyjnej i przedsiębiorczej w społeczeństwie,
- kształtować zachowania przedsiębiorcze i innowacyjne w miejscu zamieszkania, środowisku lokalnym i społeczeństwie globalnym,
- kształtować właściwe relacje z otoczeniem,
- dowodzić swoich racji, słuchać i oceniać argumenty innych w różnych sytuacjach życiowych,
- rozwiązać problemy własne i innych w swoim środowisku związane z komunikacją międzyludzką,
- określić sposób realizacji celów zawodowych, społecznych i życiowych,
- udowodnić związek pomiędzy własnymi kompetencjami, a możliwością skutecznego funkcjonowania w życiu gospodarczym i społecznym,
- rozwiązać problemy gospodarcze, społeczne i osobiste w sposób twórczy i innowacyjny
- zdobywać i interpretować informacje,
- dowieść konieczność poszanowania prawa i norm etycznych w działalności zawodowej, społecznej i życiu prywatnym,
- ocenić korzyści z prowadzonej działalności i realizowanych projektów,
- zanalizować skutki prowadzonej działalności gospodarczej dla środowiska naturalnego i lokalnej społeczności,
- skorzystać z programów pomocy Unii Europejskiej i innych organizacji gospodarczych,
- uczestniczyć świadomie w sposób, kreatywny i innowacyjny w życiu gospodarczym i społecznym,
- przestrzegać określone przepisy prawa, i normy etyczne, prezentować gotowość do życia w rodzinie, społeczności lokalnej, globalnej i własnej ojczyźnie,
- utrzymywać właściwe relacje z ludźmi, szczególnie niepełnosprawnymi i starszymi oraz otaczającym środowiskiem gospodarczym, społecznym i przyrodniczym,
- budować system wartości zgodny z normami społecznymi i etycznymi na różnych poziomach (w rodzinie, w życiu zawodowym, społeczności lokalnej, w kraju i społeczeństwie globalnym).

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczniowie uczestnicząc w zajęciach zdobędą umiejętności niezbędne do aktywnego udziału w życiu gospodarczym i społecznym, które pozwolą im:

- zaprezentować asertywnie własne możliwości oraz swój system wartości,
- wyjaśnić sens zachowań i postaw przedsiębiorczych,
- wspomagać aktywność i kreatywność w działaniach w środowisku rodzinnym, lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- zastosować przepisy prawa pracy w praktyce,
- pracować w zespole, skutecznie komunikować się i negocjować,
- wskazać rolę państwa i prawa w gospodarce rynkowej,
- wymienić prawa konsumenta, streścić zasady ich ochrony i wyliczyć instytucje je chroniące,
- rozwijać umiejętność myślenia, analitycznego i syntetycznego oraz samodzielności i odpowiedzialności w działaniu,
- poszukiwać aktywnie i skutecznie pracy,
- przekonywać do podejmowania ryzyka, planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich do osiągnięcia zamierzonego celu,
- przewidzieć skutki działania stresu w sytuacjach nagłych i nietypowych,
- prezentować postawę dialogu i umiejętności słuchania innych w relacjach z otoczeniem.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczestnicząc w lekcjach uczniowie powinni nabyć szereg podstawowych umiejętności niezbędnych w życiu zawodowym w wyniku nabycia takich umiejętności uczeń powinien:

- zaplanować własną karierę zawodową,
- odnaleźć własne miejsce w społeczeństwie,
- pełnić role zawodowe,
- rozumieć otaczającą rzeczywistość i reagować na jej zmiany,
- przewidzieć koniunkturę gospodarczą konkretnej gałęzi gospodarki,
- uporządkować procedury związane z prowadzeniem działalności gospodarczej,
- podejmować decyzje gospodarcze i finansowe i przewidzieć ich ryzyko,
- ocenić ryzyko związane z tymi działaniami, oraz wyciągnąć wnioski z popełnianych błędów,
- zanalizować i porównać wskaźniki ekonomiczne i gospodarcze,
- porównać oferty,
- opracować budżet i biznesplan przedsięwzięcia gospodarczego lub planowanego projektu,
- przygotować i prowadzić dokumentację podatkową i inną związaną z prowadzeniem firmy,
- przewidzieć skutki ekonomiczne własnych działań gospodarczych,
- określić podstawowe rodzaje formy i działalności gospodarczej,
- ocenić i zastosować różne sposoby pozyskiwania i inwestowania kapitału,

- wymienić skutki niezajomości lub lekceważenia obowiązujących przepisów prawa w tym przepisów BHP i ruchu drogowego,
- rozpoznać wartości moralne i stosować ich hierarchizację.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

Głównym celem kształcenia w ramach przedmiotu **Podstawy przedsiębiorczości** jest pomoc we wszechstronnym rozwoju młodego człowieka, w wyniku czego powinien:

- uczestniczyć aktywnie i świadomie w życiu gospodarczym,
- kształtować postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości,
- kształtować umiejętność pracy w zespole i skutecznego komunikowania się,
- kształtować umiejętność aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru,
- poznać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- rozwijać zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej,
- poznać rolę państwa i prawa w gospodarce rynkowej,
- poznać zasady funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

2 Treści materiału nauczania

Zakres treści materiału nauczania, uwzględniając przedstawione cele edukacyjne, podzielono na 8 części proponując następujące treści nauczania:

2.1 Istota przedsiębiorczości

1. Przedsiębiorczość – cechy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego.
2. Mój przedsiębiorczy potencjał.
3. System wartości człowieka a zachowania przedsiębiorcze w społeczeństwie.

2.2 Komunikacja i umiejętności interpersonalne

1. Funkcje i rodzaje komunikacji międzyludzkiej.
2. Bariery w procesie komunikacji społecznej.
3. Zachowania i postawy międzyludzkie.
4. Zasady pracy zespołowej.
5. Konflikty i ich rozwiązywanie.
6. Prowadzenie negocjacji.
7. Stres i jego rola w naszym życiu.
8. Etyka w życiu zawodowym i społecznym.

2.3 Zasady funkcjonowania rynku i gospodarki rynkowej

1. Systemy gospodarcze.
2. Rynek i jego elementy.
3. Funkcjonowanie mechanizmu rynkowego.
4. Potrzeby ludzkie a mechanizm rynkowy.
5. Podmioty funkcjonujące w gospodarce rynkowej.

2.4 Rola państwa i społeczeństwa w gospodarce rynkowej

1. Państwo i prawo w gospodarce rynkowej.
2. Podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego.
3. Cykl koniunkturalny w gospodarce.
4. Pieniądz - funkcje i formy pieniądza.
5. System bankowy w Polsce.
6. Bank centralny i jego funkcje.
7. Zasady polityki monetarnej i fiskalnej państwa.
8. System podatkowy w Polsce.

9. System ubezpieczeń społecznych.
10. Budżet państwa i samorządów.
11. Gospodarstwo domowe i budżet gospodarstw domowych.
12. Klient i jego prawa na rynku.

2.5 Instytucje funkcjonujące w systemie rynkowym

1. Banki komercyjne i ich znaczenie w gospodarce rynkowej.
2. Podstawowe produkty bankowe.
3. Giełda papierów wartościowych – zasady funkcjonowania.
4. Rodzaje papierów wartościowych i zasady obrotu.
5. Instytucje ubezpieczeniowe i finansowe funkcjonujące na rynku.
6. Sposoby i zasady oszczędzania i inwestowania pieniędzy.

2.6 Elementy rynku pracy

1. Praca jako system wartości w życiu człowieka.
2. Zasady funkcjonowania rynku pracy.
3. Skuteczne poszukiwanie pracy.
4. Podstawy prawne zatrudnienia.
5. Specyfika zatrudniania osób niepełnosprawnych.
6. Ochrona praw bezrobotnych.
7. Wydajność pracy i wynagrodzenie.

2.7 Prowadzenie działalności gospodarczej

1. Cele i formy prowadzenia działalności gospodarczej.
2. Procedura rejestracji działalności gospodarczej.
3. Biznesplan jego funkcje i struktura.
4. Marketing w działalności gospodarczej.
5. Zasady obsługi klienta.
6. Majątek przedsiębiorstwa.
7. Sposoby pozyskiwania kapitału.
8. Organizacja pracy i zarządzanie personelem w przedsiębiorstwie.
9. Rachunkowość w przedsiębiorstwie.
10. Wynik finansowy działalności gospodarczej.
11. Etyka w biznesie.

2.8 Integracja gospodarcza Polski i gospodarka światowa

1. Zasady funkcjonowania gospodarki światowej i UE.
2. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą i handel międzynarodowy.
3. Współpraca Euroregionalna.
4. Procesy globalizacji i ich skutki.

3 Procedury osiągnięcia celów

Program przeznaczony jest dla uczniów technikum o profilu samochodowym na podbudowie programowej gimnazjum (proponowany cykl realizacji klasa II i III), a więc młodzieży w wieku 16-19 lat, o zróżnicowanym poziomie rozwoju intelektualnego i społecznego w wymiarze 1 godziny tygodniowo.

Wybór koncepcji metodycznej umożliwiającej realizację niniejszego programu uwzględnia fakt preferowania przez zdecydowaną większość młodych ludzi wiedzy konkretnej. Uczeń powinien w trakcie zajęć zyskać wiedzę i przyswoić sobie umiejętności elementarnej orientacji w dziedzinie gospodarki, ze szczególnym uwzględnieniem dynamiki rynku pracy. Przyjęte rozwiązanie akcentuje we wszystkich zakładanych celach edukacyjnych i proponowanych treściach rozwiązania praktyczne.

Rola nauczyciela polega zatem na przekazywaniu uczniom koniecznej wiedzy, której przyswojenie jest niezbędne dla samodzielnej pracy, ćwiczeń praktycznych oraz na organizowaniu warunków i sytuacji umożliwiających uczniom samodzielne zdobywanie wiedzy i umiejętności poprzez rozwiązywanie problemów teoretycznych i praktycznych. Istotna jest przy tym praca ukierunkowana na organizację działania uczniów, polegająca na pokazaniu wzorcowej realizacji zadania, kontroli i ćwiczeniach w sprawnym działaniu.

Aktywizacja uczniów prowadzi do samodzielnego krytycznego myślenia, kreatywnego rozwiązywania problemów, generowania postaw racjonalnego gospodarowania w oparciu o rachunek ekonomiczny oraz zachowań prospołecznych.

3.1 Postulaty metodyczne

W realizacji programu mogą być stosowane różne metody i formy pracy dydaktycznej. Konieczne jest przy tym stosowanie przez nauczyciela określonych zasad postępowania:

1. Tworzenie sytuacji sprzyjających aktywności i samodzielności uczniów w zdobywaniu i porządkowaniu wiedzy i umiejętności praktycznych. Uczniowie powinni dostrzegać w stawianych zagadnieniach elementy nowe, nieznanne, problemy otwarte, możliwości alternatywnych rozwiązań, skłaniających do podejmowania własnych poszukiwań, wyrażania własnych sądów o problemach i zjawiskach społeczno - gospodarczych. Realizację tego postulatu umożliwi wykorzystywanie aktywizujących metod nauczania.
2. Tworzenie sytuacji współdziałania uczniów w zdobywaniu wiedzy, rozwiązywaniu problemów, formułowaniu wniosków i uzasadnień. Praca zespołowa sprzyja wymianie i kumulowaniu doświadczeń, daje możliwości uczestnictwa uczniom nieśmiałym, tworzy społeczny kontekst kształtowanym umiejętnościom. W niniejszym kontekście spożytkować należy rozwiązania znane z metodyki nauczania w zespole. Szczególnie warto polecić tu metodę projektów.
3. Odnoszenie treści programowych do obserwacji, doświadczeń wyniesionych przez młodzież z życia codziennego, pod wpływem różnych źródeł informacji. Wprowadzanie treści teoretycznych należy powiązać z konkretnymi przykładami.

4. Tworzenie sytuacji sprzyjających kształtowaniu umiejętności prowadzenia dyskusji, polemizowania, samodzielnego referowania zagadnienia itp. Tworzenie klimatu aprobaty dla samodzielnego myślenia, odwagi intelektualnej i rzetelności argumentacji. Konieczne jest nie tylko akcentowanie aktywnego zachowania ucznia, tzn. samodzielnego wyszukiwania informacji i rozwiązywania zadań, ale i zagwarantowanie mu prawa do podejmowania wielu prób, eksperymentowania i błędzenia. Oznacza to oczywiście stosowanie odmiennych procedur oceniających – premiowanie aktywności, pomysłowości, oryginalności, a nie tylko poprawności.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Lp.	Dział programowy	Orientacyjna liczba godzin
1	Istota przedsiębiorczości	4
2	Komunikacja i umiejętności interpersonalne	10
3	Zasady funkcjonowania rynku i gospodarki rynkowej	6
4	Rola państwa i społeczeństwa w gospodarce rynkowej	15
5	Instytucje funkcjonujące w systemie rynkowym	8
6	Elementy rynku pracy	10
7	Prowadzenie działalności gospodarczej	15
8	Integracja gospodarcza Polski i gospodarka światowa	4
	Razem godzin	72

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Wśród metod kształcenia stosowanych na lekcjach podstaw przedsiębiorczości wyróżnić można:

- Metody asymilacji wiedzy, to znaczy metody oparte na posługiwaniu się słowem mówionym i pisany:
 - opis,
 - wykład,
 - opowiadanie,
 - pogadanka,
 - praca z tekstem (w tym praca z tekstem aktu normatywnego).
- Metody samodzielnego uczenia się, to znaczy metody samodzielnego dochodzenia przez ucznia do wiedzy i konkretnych umiejętności formalnych i praktycznych:
 - dyskusja – uporządkowana wymiana poglądów na dany temat;
 - obserwacja i pomiar – planowe i świadome spostrzeganie przedmiotów, zjawisk i procesów (np. badania sondażowe i ankietowe);
 - ćwiczenia kształcące formalnie – ćwiczenia w rozumowaniu sprawności we wnioskowaniu o rzeczywistości ekonomiczno -społecznej, np. myślenie

algorytmiczne, dedukcyjne; ćwiczenia kształcące formalnie są jednocześnie integralną częścią innych metod dydaktycznych);

- ćwiczenia retoryczne (zwiększanie sprawności w poprawnym wypowiedaniu się na tematy ekonomiczno -społeczne), ćwiczenia wyobraźni (ćwiczenie wyobraźni odtwórczej np. czytanie diagramów, wykresów);
- metoda problemowa – tworzenie i rozwiązywanie sytuacji problemowej, dyskusja wyników, uogólnienie wniosków;
- gry dydaktyczne – burza mózgów (fabryka pomysłów), gra sytuacyjna (metoda przypadków analiza przypadku charakterystycznego dla dużej grupy zdarzeń),
- gra symulacyjna (inscenizacja), metoda seminaryjna.

3. Metody oparte na bezpośrednich kontaktach społecznych:

- spotkanie;
- wywiad;
- wycieczka dydaktyczna;
- obserwacja uczestnicząca.

Zaakcentować należy w tym miejscu konieczność umożliwienia młodzieży kontaktu z ludźmi reprezentującymi określone dziedziny życia społeczno – gospodarczego i rozmaite zawody, np. przedstawicielem wydziału inicjatyw gospodarczych lub pokrewnego gminy lub/i powiatu, rzemieślnikiem, lokalnym przedsiębiorcą, właścicielem średniej wielkości gospodarstwa rolnego, księgowym, doradcą podatkowym. Standardem powinna być wycieczka do rejonowego urzędu pracy, banku i przedsiębiorstw funkcjonujących w lokalnym środowisku a także spotkania z ciekawymi osobami funkcjonującymi w życiu gospodarczym i społecznym.

4. Metody aktywizujące, będące w swojej istocie twórczym rozwinięciem metod standardowych:

- drzewo decyzyjne – graficzny zapis analizy procesu podejmowania decyzji;
- debata – analiza argumentów „za” i „przeciw”;
- metaplan - plastyczny zapis dyskusji, tworzący z jednej strony plakat, z drugiej graficzny, skrócony plan narady;
- symulacja – wchodzenie w rolę (metoda przydatna zwłaszcza przy inscenizowaniu rozmowy kwalifikacyjnej z potencjalnym pracodawcą – uczniowie mogą wchodzić w różne role społeczne: pracodawcy, pracownicy, menedżera), zaletą jest możliwość płynnego kształtowania przebiegu akcji;
- metoda video live – rejestracja na kasecie wideo zachowań uczestników odgrywających ustalone wcześniej role, pozwalająca na konfrontację z własnymi nawykami i wadami;
- dyskusja panelowa – wyznaczone osoby lub zaproszeni kompetentni goście dyskutują na dany temat, także z aktywnym udziałem widowni, jaką jest klasa; dyskusja punktowana itp.

5. Metoda projektu polega na wykonaniu przez uczniów zadań obejmujących daną partię materiału, poprzez samodzielne sformułowanie tematu i samodzielne poszukiwanie rozwiązań, pod dyskretną opieką nauczyciela. Metoda projektów rozwija samodzielne myślenie i kreatywność uczniów, ale wymaga jednocześnie starannego przygotowania ze strony nauczyciela. Projekty mogą obejmować różne pod względem objętości partie materiału i mogą być wykonywane przez kilka dni lub tygodni. Wynikiem pracy ucznia lub grupy uczniów jest pisemny raport. Winien być w nim zawarty opis rozwiązania postawionego problemu, obejmujący

m. in. analizę, której przeprowadzenie implikowało wybór danego rozwiązania, obliczenia (jeżeli są konieczne), opis badań (jeżeli były prowadzone) oraz stronę tytułową, spis treści i wykaz wykorzystanej literatury. Po wykonaniu projektu następuje jego prezentacja na forum klasy przez pojedynczych uczniów lub zespoły. Prezentacja powinna wywołać w klasie dyskusję nad przyjętymi rozwiązaniami. Całość powinna przebiegać pod merytoryczną opieką nauczyciela. Oceniana jest zarówno merytoryczna treść projektu, jak i jego forma oraz sposób prezentacji. Ocenie wreszcie może podlegać zarówno projekt jako całość, jak i wszystkie fazy jego realizacji. Realizacja niniejszego programu zakłada twórcze uczestnictwo ucznia w procesie nauczania, dlatego powinny być preferowane metody aktywizujące, realizowane w trakcie nauczania wielostronnego, z wykorzystaniem technik multimedialnych. Bardzo pożądane są prezentacje programów komputerowych (np. jak wypełniać PIT).

3.4 Środki dydaktyczne

Podstawowym środkiem dydaktycznym, wprowadzającym ucznia w problematykę zajęć, inspirującym do poszukiwania szerszych informacji, kierującym jego aktywnością poznawczą, powinien być podręcznik przedmiotowy.

Wykorzystywany do tego celu do tej pory podręcznik Z. Makiela T. Rachwał „Podstawy przedsiębiorczości” Nowa Era, Warszawa 2005 wraz płytą CD oraz ćwiczeniami stanowił pakiet do samodzielnej pracy ucznia. Towarzyszyć mu powinna jeszcze bogata oferta innej literatury w tym popularnonaukowej.

Do realizacji programu niezbędne są teksty źródłowe, zawierające fragmenty podstawowych aktów prawnych regulujących życie gospodarcze (Kodeks cywilny, Kodeks pracy, Kodeks postępowania administracyjnego, Prawo działalności gospodarczej, Kodeks spółek handlowych, Ordynacja podatkowa i inne). Przydatnym środkiem dydaktycznym mogą być też materiały publikowane w prasie, np. rubryki ekonomiczno- prawne pism codziennych np. zielone i żółte strony w Rzeczpospolitej. Korzystać można także z materiałów promocyjnych, wydawanych przez urzędy wojewódzkie i powiatowe, urzędy pracy itp. W celu zastosowania metod aktywizujących i wizualizacji zajęć należy zastosować druki i formularze bankowe, urzędowe, wzory umów i dane statystyczne, a także filmy, foliogramy, prezentacje multimedialne i gry symulacyjne wraz z stanowiskiem komputerowym i oprogramowaniem do korzystania z zasobów internetowych.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

1. Austin J. L., *Mówienie i poznanie*, Warszawa PWN 1993;
2. Begg D., Fischer S., Dornbusch R., *Ekonomia. t.1-3*, PWE Warszawa 1999 i wyd. nast.;
3. Biernat B., Grobelna A., Warachim A., *Ćwiczenia z mikro i makroekonomii*, Edukator Wrocław 2000;
4. Brys J. R., *Zarządzanie firmą*, Format AB Warszawa 2005,
5. Czarny B., Czarny E., Bartkowiak R., Rapacki R., *Podstawy ekonomii*, PWE Warszawa 2000;
6. De Bono E., *Naucz się myśleć kreatywnie*, Prima Warszawa 1998;
7. Haber L.H., *Management – Zarys zarządzania małą firmą*, PSB Kraków 1993;

8. Ignaczak B., *Jak skutecznie poszukiwać odpowiedniej pracy*, NEZ Warszawa 1999;
9. Jaroń L., Sepkowska Z., *Wprowadzenie do świata pracy*, Poltext Warszawa 1998;
10. Kieżun W., *Sprawne zarządzanie organizacją*, SGH Warszawa 1999;
11. Komosa A., *Szkolny słownik ekonomiczny*, Ekonomik Warszawa 2000;
12. Król - Fijewska M., *Trening asertywności*, IPZiT PTP Warszawa 1991;
13. Kulicki J., *Zasady prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów*, Sezam Warszawa 2000;
14. Mika S., *Jak modyfikować własne zachowanie*, PWN Warszawa 1987;
15. Musiałkiewicz J., *Elementy prawa*, Ekonomik Warszawa 2000;
16. Nęcki Z., *Komunikowanie interpersonalne*, Ossolineum Wrocław 1992;
17. Noga M. (red.), *Makroekonomia*, AE Wrocław 1995;
18. Olszewski J., *Prawo gospodarcze. Kompendium*, C.H.Beck Warszawa 1999;
19. Piasecki B., *Ekonomika i zarządzanie małą firmą*, PWN Warszawa - Łódź 1999;
20. *Prawo pracy. Ubezpieczenia społeczne*, Warszawa 2000;
21. Reykowski M., *Wprowadzenie do mikroekonomii*, AE Poznań 1999;
22. Sepkowska Z., *Kreowanie ról na rynku pracy*, WSiP Warszawa 1999;S
23. Sepkowska Z., *Wybrane zagadnienia mikroekonomii*, WSiP Warszawa 1999;
Słownik ekonomiczny dla przedsiębiorcy w warunkach rynku, Znicz Szczecin 1993;
24. Sobiecki R., *Zarys gospodarki rynkowej*, Euromark Warszawa 1999;
25. Stoner J.A.F., Wankel Ch., *Kierowanie*, PWE Warszawa 1992;
26. Szplit A. (red.), *Leksykon przedsiębiorcy*, PŚ Kielce 1999;
27. Wilamowska A., *Umowa zlecenia – strona prawna i podatkowa*, OW Łomianki 2000;
28. Żurakowski F., *Poszukiwanie pomysłu na firmę i jej uruchomienie*, WSiP Warszawa 1999.

3.6 postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Zależnie od możliwości finansowych i organizacyjnych szkoły pracownia Podstaw Przedsiębiorczości powinna być wyposażona w:

1. Komplet stolików krzesel, ułatwiających zmianę układu w przypadku prowadzenia metod aktywizujących.
2. Podręczną biblioteczkę przedmiotową, zawierającą przede wszystkim: komplet szkolnych słowniczków pojęć ekonomicznych, encyklopedii biznesu, roczniki statystyczne,
3. Egzemplarze popularnych i aktualnych czasopism społeczno - ekonomicznych itp.
4. Czyste egzemplarze druków podatkowych, bankowych, urzędowych i innych do wypełnienia.
5. Rzutnik pisma z ekranem i zestawem foliogramów .
6. Telewizor i odtwarzacz DVD (ew. kamera video lub cyfrowy aparat fotograficzny).
7. Rzutnik multimedialny.
8. Podręczną wideotekę DVD przedmiotową, w tym wirtualne gry symulacyjne.
9. Flipchart – stojak z papierem wielkoformatowym i kolorowymi pisakami.
10. Tablicę suchościeralną.
11. Multimedialne stanowisko komputerowe z oprogramowaniem ze skanerem i kserokopiarką służące do prezentacji.

12. Wizualizer umożliwiający prezentowanie np. rysunków bezpośrednio z podręcznika.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Program niniejszy określa niezbędną wiedzę i umiejętności z zakresu gospodarki mechanizmami nią rządzącymi, jakie powinien posiadać każdy świadomy obywatel. W wyniku kształcenia uczeń powinien wykazywać się postawą i zachowaniami przedsiębiorczymi, które wyrażają się poprzez:

Dział programowy	Poziom podstawowy Uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy Uczeń potrafi:
Istota przedsiębiorczości.	<ul style="list-style-type: none">- zdefiniować istotę przedsiębiorczości- wymienić cechy i umiejętności osób przedsiębiorczych- wymienić rolę postaw przedsiębiorczych w życiu osobistym, gospodarczym i społecznym	<ul style="list-style-type: none">- zastosować postawy przedsiębiorcze w życiu osobistym i społecznym- wyznaczać sobie cele i zadania- oceniać poprawnie swoją własną osobowość
Komunikacja i umiejętności interpersonalne.	<ul style="list-style-type: none">- wymienić sposoby komunikowania się,- wymienić podstawowe zasady prowadzenia negocjacji i rozwiązywania konfliktów,- wyjaśnić pojęcia; kompromis, kreatywność, asertywność, stres- wyliczyć podstawowe zasady pracy zespołowej.- rozpoznać postawy etyczne i nieetyczne	<ul style="list-style-type: none">- wykryć i pokonać bariery komunikacyjne- prowadzić negocjacje i rozwiązywać konflikty- zanalizować mocne i słabe strony własnej osobowości- reagować asertywnie w czasie pracy w zespole- dokonać własnej autoprezentacji- ocenić postępowanie według określonych norm
Zasady funkcjonowania rynku i gospodarki rynkowej.	<ul style="list-style-type: none">- omówić przemiany gospodarcze w Polsce i ich skutki- zdefiniować pojęcie rynku i wymienić jego elementy- wyjaśnić zasady funkcjonowania mechanizmu rynkowego- wyliczyć podmioty funkcjonujące w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">- sklasyfikować potrzeby ludzkie- scharakteryzować relacje zachodzące między różnymi podmiotami gospodarki rynkowej.- porównać systemy gospodarcze- korzystać z nowoczesnych źródeł informacji gospodarczych.- przewidzieć koniunkturę gospodarczą
Rola państwa i społeczeństwa w gospodarce rynkowej.	<ul style="list-style-type: none">- wymienić podstawowe wskaźniki makroekonomiczne i gospodarcze- wyjaśnić rolę banku centralnego w sterowaniu procesami gospodarczymi.- wyjaśnić znaczenie pieniądza w gospodarce- rozpoznać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować system podatkowy w Polsce- korzystać z aktualnych przepisów podatkowych- sklasyfikować źródła dochodów i wydatków budżetowych- zastosować wyszukane informacje gospodarcze- ocenić przykładowy budżet

	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić rolę państwa w gospodarce.- rozpoznać prawa konsumenta- wyliczyć dochody i wydatki budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz budżetu gospodarstwa domowego.	<ul style="list-style-type: none">- dowieść swoich racji jako konsument w różnych instytucjach
Instytucje funkcjonujące w systemie rynkowym.	<ul style="list-style-type: none">- wymienić podstawowe funkcje banków- zilustrować poszczególne rodzaje usług bankowych- wyjaśnić rolę i zasady funkcjonowania giełdy papierów wartościowych- wyliczyć formy inwestowania środków finansowych z uwzględnieniem ryzyka- wyjaśnić zasady i konieczność funkcjonowania ubezpieczeń- uporządkować system ubezpieczeń funkcjonujący w Polsce	<ul style="list-style-type: none">- wypełnić dokumenty bankowe- obliczyć zyski z inwestowania pieniędzy i koszty kredytu- zanalizować wskaźniki giełdowe- podejmować decyzje inwestycyjne na giełdzie papierów wartościowych.- analizować i oceniać oferty firm ubezpieczeniowych- przewidzieć skutki zawarcia niekorzystnej umowy ubezpieczeniowej
Elementy rynku pracy	<ul style="list-style-type: none">-wymienić prawa i zasady funkcjonujące na rynku pracy-wyjaśnić zasady i sposoby aktywnego i skutecznego poszukiwania pracy-wyliczyć podstawowe prawa i obowiązki pracowników i pracodawców- streścić zawartość dokumentów aplikacyjnych- wyjaśnić znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej-rozpoznać sposoby przeciwdziałania bezrobociu.	<ul style="list-style-type: none">- wybrać sposób aktywnego poszukiwania pracy na rynku krajowym i europejskim.- przygotować ofertę pracy, oraz dokumenty aplikacyjne- przygotować się i przystąpić do rozmowy kwalifikacyjnej- zastosować przepisy prawa pracy w praktyce- obliczyć wynagrodzenie określone w umowie o pracę wraz ze wszystkimi składnikami
Prowadzenie działalności gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none">- wymienić formy organizacyjno - prawne prowadzenia działalności gospodarczej- wyjaśnić procedury rejestracji działalności gospodarczej- wyliczyć dokumenty konieczne do rozpoczęcia prowadzenia własnej działalności gospodarczej.- wyjaśnić znaczenie przestrzegania zasad uczciwości w biznesie.- wyliczyć sposoby pozyskiwania kapitału dla przedsiębiorstwa- zilustrować wyniki finansowe przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">- oceniać szanse rynkowe własnego przedsiębiorstwa.- określić sposób zarządzania przedsiębiorstwem- ocenić rolę marketingu w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.- stworzyć biznesplan własnego przedsiębiorstwa.- dokonać wyboru właściwej formy przy zakładaniu własnej działalności.- pozyskać środki finansowe z różnych źródeł na prowadzenie działalności gospodarczej
Integracja gospodarcza Polski i gospodarka światowa.	<ul style="list-style-type: none">- wymienić przejawy globalizacji gospodarki- wymienić formy międzynarodowej współpracy przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań jednolitego rynku europejskiego.	<ul style="list-style-type: none">- ocenić korzyści i koszty wynikające ze współpracy gospodarczej Polski z zagranicą- zanalizować wpływ globalizacji na życie gospodarcze i społeczne społeczeństwa- przewidzieć skutki globalizacji

4.2 Główne narzędzia kontroli

Do pomiaru osiągnięć ucznia mogą być wykorzystane:

- wypowiedzi ustne ucznia,
- prace pisemne przygotowane w domu i na lekcji,
- aktywność ucznia na lekcji,
- testy (otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru i inne),
- przygotowane indywidualnie i grupowo ćwiczenia,
- opracowanie i wygłoszenie referatu na temat zakresu programu nauczania lub wykraczającego poza niego,
- przygotowane indywidualne projekty,
- przygotowanie oryginalnego rozwiązania problemu, świadczące w postawie przedsiębiorczej (np. opracowanie projektu statutu stowarzyszenia lub fundacji),
- uczestnictwo w olimpiadach lub konkursach z powyższej tematyki (na szczeblu powiatu, okręgu, lub udział w finale krajowym).

Formy sprawdzające osiągnięcia ucznia w zakresie umiejętności praktycznych powinny być stosowane sukcesywnie, tj. odpowiednio do realizowanego materiału nauczania.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja jest procesem wartościowania programów nauczania przez odbiorców: nauczycieli, uczniów, rodziców w celu podejmowania decyzji o doborze tych programów, modyfikacji, kontynuacji lub zmianie. Na proces ewaluacji składa się zatem:

1. Zbieranie informacji.
2. Formułowanie opinii i ocen.
3. Podejmowanie decyzji.

Przedmiotem ewaluacji powinny być wszystkie te aspekty programu, które decydują o jego jakości jako narzędzia służącego realizacji celów edukacyjnych.

Głównymi elementami powyższego programu, które proponuję poddać ewaluacji są:

- wewnętrzna spójność i zgodność z koncepcją pracy szkoły - realizacją programu, czyli tego, jak program sprawdza się w praktyce, jaki ma wpływ na organizację i przebieg procesu nauczania i uczenia się, czy i na ile zaspokajają zróżnicowane potrzeby uczących się, czy ich motywuje, aktywizuje, przyczynia się do wielostronnego ich rozwoju;
- osiągnięcia edukacyjne uczniów, które są ostatecznym kryterium efektywności programu, gdyż pozwalają ocenić czy cele pozostają w związku z efektami, czy zastosowane środki zbliżają ucznia do osiągnięcia celów kształcenia, czy zapewniają mu sukces na miarę jego wymagań i własnego potencjału.

6 Bibliografia

1. Dylak Stanisław, *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, PWN Warszawa 2003
2. Komorowska Hanna, *O programach prawie wszystko*, WSiP Warszawa 1999
3. Mikinia A., *Metoda projektu w kreowaniu przedsiębiorczych postaw uczniów*, Warszawa WSiP 1997
4. Okoń W, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, WSiP Warszawa 1987
5. Szempruch Jolanta, *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.

Autor
Józefa Wrażeń

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Zespół Szkół Technicznych w Mielcu

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	9
1.1 Ogólne cele kształcenia	9
1.2 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	9
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty 10	
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	11
1.5 Cele wychowawcze	11
1.6 Szczegółowe cele kształcenia wynikające z podstawy programowej	12
2 Materiały nauczania i przewidywane osiągnięcia uczniów.....	15
3 Procedury osiągnięcia celów	23
3.1 Postulaty metodyczne	23
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	24
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	24
3.4 Środki dydaktyczne	28
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	29
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	29
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	31
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	31
4.2 Główne narzędzia kontroli	32
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	37
6 Bibliografia.....	41

Wprowadzenie

Program nauczania jest zgodny z aktami prawnymi: podstawą programową do nauczania *podstaw przedsiębiorczości* opublikowaną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002r. ze zmianami z dnia 6.09.2003r. i 13.01.2005r.), Rozporządzeniem MEN w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz.U.Nr.89 z 8.06.2009r).

Program nauczania podstawy przedsiębiorczości realizowany będzie w klasie pierwszej technikum gastronomicznego o specjalizacji technik żywienia i gospodarstwa domowego, w ramach projektu „Szkoła Kluczowych Kompetencji”- program rozwijania umiejętności uczniów Polski Wschodniej.

W związku z tym, że program dotyczy klasy pierwszej technikum, można przyjąć statystycznie, że będą to uczniowie o średnich zdolnościach, interesujący się turystyką, gastronomią (w tym: tradycyjną), muzyką, kulturą regionalną. Podstawy przedsiębiorczości uczą pozytywnego myślenia o świecie i otoczeniu, uczą optymizmu. Kształtują samodzielność i wzbogacają ogólny rozwój ucznia, przygotowują go do wykorzystania zdobytej w technikum wiedzy oraz pozwalają lepiej wykorzystać informacje i zdobycze naukowo – techniczne.

Nauczyciel uczący przedsiębiorczości zgodnie z proponowanym programem kluczowych kompetencji - jest nauczycielem dyplomowanym, ma tytuł magistra ekonomii oraz przygotowanie do nauczania historii. Od 1985 r. uczył historii i WOS, a od 11 lat przedmiotów ekonomicznych, w tym również przedsiębiorczości. Wcześniej pracował przez wiele lat w administracji i księgowości firm, co z pewnością będzie przydatne w realizacji programu. Ponadto posiada dyplom egzaminatora: technik handlowiec i technik ekonomista.

ZST w Mielcu jest szkołą o bogatych – prawie stuletnich tradycjach w kształceniu zawodowym - powstała w 1911 r. Po wojnie była praktycznie jedyną placówką oświatową kształcąca pracowników dla WSK Mielec – największej „fabryki” w mieście i regionie.

W chwili obecnej Zespół Szkół Technicznych kształci około 2100 uczniów. Do nauczania podstaw przedsiębiorczości sale wyposażone są standardowo; tzn. telewizor, video, tablice dydaktyczne oraz inne pomoce wykonane przez nauczycieli uczących przedmiotów ekonomicznych. Szkoła posiada jedną salę funkcjonalnie wyposażoną bardziej - przez Mielecką Szkołę Biznesu, z którą ZST współpracuje. Wszyscy nauczyciele przedmiotów ekonomicznych brali udział w szkoleniach *Ekonomia w Szkole - Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości* organizowanej przez NBP, co wzbogaciło wyposażenie pracowni ekonomicznych w plansze, ćwiczenia i inne materiały do nauczania podstaw przedsiębiorczości. Najbardziej odczuwalnym brakiem jest laptop z rzutnikiem multimedialnym i programy komputerowe do zadań symulujących działalność firmy.

Celem opracowania programu było wzbogacenie i uaktualnienie istniejących programów nauczania, dostosowanie go do potrzeb ucznia, jego funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Zgodnie z zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (Dziennik Urzędowy Unii

Europejskiej z 18 grudnia 2006 r.) w sprawie kluczowych kompetencji w procesie uczenia się przez całe życie, program uwzględnia kształtowanie kluczowych kompetencji, a więc inicjatywność i przedsiębiorczość oraz rozwijanie umiejętności u uczniów Polski Wschodniej.

Przedsiębiorczość jest pojęciem bardzo szerokim i jak stwierdzono w Komisji Europejskiej: „uczenie przedsiębiorczości nie powinno być mylone z biznesem, czy studiami ekonomicznymi. Celem jest promowanie kreatywności, innowacyjności i samozatrudnienia”. Uczenie przedsiębiorczości może zawierać następujące elementy:

- rozwijanie osobistych cech i umiejętności dających bazę dla przedsiębiorczego stylu myślenia i zachowań;
- szerzenie świadomości dotyczącej samo zatrudnienia i przedsiębiorczości jako wartościowej opcji kariery;
- praca nad konkretnymi projektami i działaniami, umiejętność wyboru najlepszych pomysłów;
- rozwijanie umiejętności biznesowych i wiedzy jak założyć firmę i prowadzić ją do sukcesu przez absolwenta technikum gastronomicznego;
- konsekwencja w realizacji planów i zadań.

Przedmiot *Podstawy przedsiębiorczości* jest bardzo ważny w edukacji młodzieży na każdym poziomie kształcenia, a także powinien i może być przedmiotem bardzo interesującym. Kształcenie obejmuje nabycie przez ucznia wiadomości i umiejętności – bardzo przydatnych w codziennym życiu. Na lekcjach przedsiębiorczości uczeń ma możliwość nauczyć się między innymi: planowania swojej przyszłości; sztuki negocjowania i współżycia społecznego; zarządzania pieniędzmi: w domowym budżecie, lokaty w bankach, na giełdzie; sposobów racjonalnego gospodarowania; roli potrzeb w ciągłym tworzeniu i zdobywaniu dóbr; funkcji systemów emerytalnych, ubezpieczeniowych i podatkowych oraz wiele innych zagadnień, które absolwent szkoły średniej powinien znać.

Władze oświatowe dostrzegając potrzebę większego zainteresowania młodzieży zagadnieniami ekonomicznymi i zamierzają przedmiot ten zakwalifikować jako przedmiot maturalny. Od kiedy wprowadzono egzaminy potwierdzające kwalifikacje zawodowe (30% pytań dotyczy ekonomicznych zagadnień), wzrosła ranga nauczania przedsiębiorczości. Prawidłowe przygotowanie młodego człowieka do funkcjonowania w warunkach wolnorynkowych i demokratycznych wymaga wielu środków i działań ze strony szkół i nauczycieli. Szkoły poprzez nauczycieli kształtują przyszłe pokolenia, a więc mogą rozbudzić u młodzieży pasję, entuzjazm, przedsiębiorczość i odkrywcość. Aktywność przedsiębiorcza jest najważniejszym czynnikiem wzrostu gospodarczego, bowiem większość miejsc pracy tworzą małe i średnie firmy. Nauczając przedsiębiorczości zachęca się młodzież do samodzielności, niezależności, wyboru własnej drogi życiowej, rozróżniania i niszczenia objawów korupcji. Rozwój przedsiębiorczego myślenia nie zlikwiduje emigracji ale niewątpliwie ją ograniczy, bo często dochód „pomysłowego przedsiębiorcy” może przekroczyć płacę oferowaną w krajach zachodnich.

Program nauczania przedsiębiorczości zakłada, że uczeń po zakończeniu kształcenia zdobędzie odpowiednie kompetencje ekonomiczne, które przyczynią się do rozwoju osobistego i samorealizacji w zmieniających się warunkach gospodarczych i społecznych.

Żyjemy w mieście, w którym piętnaście lat temu było największe w Polsce bezrobocie. Dzięki przedsiębiorczemu i innowacyjnemu myśleniu grupy ludzi sytuacja uległa zmianie (przy wsparciu polskiego rządu utworzono pierwszą w Polsce strefę ekonomiczno-gospodarczą). Na lekcjach przedsiębiorczości można przypomnieć tę historię i zobaczyć „dorosłych przedsiębiorczych” na wycieczce po strefie. Województwo ma charakter

rolniczo – przemysłowy i zaliczane jest do słabiej zaludnionego obszaru w Polsce, ale ciekawego turystycznie. Daje to możliwość wykorzystania wiedzy i umiejętności zawodowych do stworzenia turystyki wiejskiej oraz gastronomii w regionie.

1 Cele nauczania

1.1 Ogólne cele kształcenia

Podstawowym celem kształcenia podstaw przedsiębiorczości jest kształtowanie takich postaw u uczniów, by byli aktywni, twórczy w środowisku społecznym, gospodarczym jak też na rynku pracy.

Cele edukacyjne dla przedmiotu sformułowane są w podstawach programowych kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych i obejmują:

- Przygotowanie do świadomego i aktywnego uczestniczenia prywatnego i zawodowego w zmieniającym się polskim życiu gospodarczym oraz w Unii Europejskiej.
- Kształcenie postaw rzetelnej, przedsiębiorczej i twórczej pracy.
- Kształtowanie umiejętności skutecznego porozumiewania się i pracy w zespole.
- Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru pracy i aktywnego jej poszukiwania.
- Kształtowanie umiejętności dostrzegania szans dla własnych umiejętności zawodowych w krajach Unii Europejskiej i w Polsce.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej, w tym zadania i funkcjonowanie instytucji państwowych.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie procedur dotyczących podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: osobowość, asertywność, kreatywność, stres, inicjatywność, potrzeba;
- wymienić zasady i narzędzia skutecznej negocjacji;
- wymienić cechy człowieka uległego, agresywnego i asertywnego;
- wymienić zasady i narzędzia skutecznej motywacji;
- wymienić metody aktywnego poszukiwania pracy;
- scharakteryzować gospodarkę rynkową;
- wyjaśnić działanie mechanizmu rynkowego;
- przedstawić zasady racjonalnego gospodarowania, wyjaśnić zależności pomiędzy zyskiem, a występującym ryzykiem;
- przedstawić rolę państwa w systemie gospodarki rynkowej;
- zinterpretować podstawowe mierniki poziomu sprawności gospodarki oraz mierniki wzrostu gospodarczego;
- rozróżnić funkcje pieniądza;

- identyfikować przyczyny inflacji;
- wyjaśnić wpływ inflacji na gospodarkę państwa, a także na sytuację przedsiębiorstw oraz na życie ludzi;
- przedstawić sposoby przeciwdziałania inflacji;
- wymienić rodzaje i scharakteryzować usługi instytucji finansowych;
- wyjaśnić zasady funkcjonowania Giełdy Papierów Wartościowych;
- omówić strukturę gospodarstwa domowego i specyfikę jego funkcjonowania;
- rozróżnić podstawowe formy organizacyjno – prawne założenia i prowadzenia działalności gospodarczej;
- wymienić procedury związane z podejmowaniem działalności gospodarczej;
- sporządzić dokumenty związane z założeniem i prowadzeniem działalności gospodarczej;
- omówić istotę budżetu państwa i przedstawić jego funkcje;
- wymienić podstawowe typy podatków obowiązujących w Polsce;
- wymienić formy opodatkowania dochodów;
- ocenić specyfikę funkcjonowania i prawa rządzące rynkiem pracy w Polsce i Unii Europejskiej;
- analizować podstawowe zagadnienia związane z prawem pracy, zwłaszcza te, które dotyczą stosunku pracy i obowiązków pracownika oraz pracodawcy;
- przedstawić pojęcie, rodzaje i przyczyny bezrobocia;
- rozróżniać ekonomiczne, społeczne i psychologiczne skutki bezrobocia;
- omówić zasady polskiego systemu emerytalnego i ubezpieczeniowego;
- wykazać zasadność międzynarodowej wymiany gospodarczej;
- wymienić koszty i korzyści wynikające dla naszego kraju z europejskiej integracji gospodarczej;
- scharakteryzować główne problemy etyczne współczesnego świata oraz przedstawić rolę środowisk gospodarczych w rozwiązywaniu tych problemów;
- wskazać obszary globalizacji i przedstawić argumenty za i przeciw globalizacji;
- znać prawa konsumenta i umieć ich dochodzić korzystając z porad Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Krajowej Federacji Konsumentów.

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- formułować swoje cele i zadania;
- określić swoją inteligencję emocjonalną i racjonalną;
- sporządzić diagnozę swoich mocnych i słabych stron;
- wykazać związek między samoakceptacją, a zdolnością rozwoju ;
- poznać warunki osobiste budujące własny potencjał;
- sterować swoim rozwojem, zwłaszcza w obszarze kariery zawodowej;
- włączyć się do współpracy w środowisku biznesowym opartym na znajomości charakterystyki danego środowiska;
- wyjaśnić istotę postaw i zachowań przedsiębiorczych (kreatywnych, inicjatywnych, innowacyjnych);
- wykazać wagę twórczego myślenia i działania;
- zaplanować właściwie swój rozwój osobisty, tak aby realizować swoje marzenia zawodowe i społeczne;

- wykazać się kreatywnością i skutecznością w planowaniu budżetów domowych;
- podkreślić rolę rzetelnej pracy i umiejętności w prowadzeniu własnej działalności oraz w wykorzystywaniu szans życiowych;
- zaplanować i zainwestować własne pieniądze;
- dokonać wyboru sposobu zabezpieczenia emerytalnego;
- ocenić własną zdolność do zachowań asertywnych;
- dokonać samooceny i autoprezentacji;
- wykorzystać wiedzę o komunikacji: werbalnej i niewerbalnej w negocjacjach.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

W wyniku uczestnictwa w zajęciach uczeń będzie umiał:

- dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron;
- charakteryzować zasady rozwoju osobistego uwzględniając warunki środowiska (miasto, wieś);
- przeprowadzić analizę SWOT pracy w zawodach gastronomicznych w Mielcu i powiecie;
- wyszukać i zweryfikować oferty na rynku pracy;
- zidentyfikować potencjalne miejsce pracy;
- analizować hierarchię potrzeb społecznych i jednostkowych oraz sposoby ich zaspokajania;
- przedstawić istotę procesu społecznej komunikacji;
- określić warunki podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w swoim środowisku;
- wymienić możliwe obszary dla działalności małej firmy na rynku lokalnym;
- ocenić swoje predyspozycje pod kątem zapotrzebowań na rynku pracy;
- wyjaśnić funkcje lokalnych struktur rynku pracy;
- wyjaśnić zjawisko bezrobocia i umieć scharakteryzować je na rynku podkarpackim i mieleckim;
- współpracować z instytucjami i firmami w zakresie doradztwa zawodowego branży gastronomicznej;
- zorganizować spotkanie z lokalnym biznesmenem, pracodawcą z pokrewnej branży;
- przeprowadzić lekcję z okazji „Międzynarodowego Tygodnia Przedsiębiorczości z uwzględnieniem profilu zawodowego tj. technik żywienia i gospodarstwa domowego.

1.5 Cele wychowawcze

W wyniku uczestnictwa na zajęciach uczeń będzie umiał:

- przyjmować odpowiedzialność za własne decyzje wynikające z zasad etycznych, które mają wpływ na innych ludzi;
- szanować godność własną i innych ludzi; ich prawo wolności i solidarności;
- reprezentować postawę odpowiedzialności: obywatela, pracownika, członka rodziny, czy grupy nieformalnej;
- stosować zasadę dociekliwości poznawczej, ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie;

- być przygotowanym do życia w środowisku lokalnym, rodzinie i w państwie w duchu przekazu historii i tradycji;
- prezentować postawę rzetelnej pracy, odpowiedzialności za siebie i innych ludzi w myśl zasady „dobro moje – dobrem innych”;
- przyjmować odpowiedzialność za własny rozwój osobisty i własne życie;
- dokonać hierarchizacji wartości, rozpoznawania wartości moralnych i dokonywania wyborów;
- słuchać innych i rozumieć ich poglądy w negocjacjach.

1.6 Szczegółowe cele kształcenia wynikające z podstawy programowej

Uczeń powinien:

- wyjaśnić, czym jest przedsiębiorczość,
- wskazać i zanalizować zachowania przedsiębiorcze,
- określić swoje mocne i słabe strony, swoją osobowość,
- wymienić w jaki sposób można wzmocnić własną przedsiębiorczość,
- posługiwać się pojęciem potrzeba,
- wyznaczyć hierarchię własnych potrzeb,
- wymienić czynniki wpływające na zmianę hierarchii potrzeb,
- scharakteryzować gospodarkę rynkową i wyjaśnić różnice na tle innych gospodarek,
- opisać zasady racjonalnego gospodarowania,
- wyjaśnić rolę rynku w gospodarce,
- wyjaśnić mechanizmy gospodarki rynkowej,
- scharakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego i tempo jego wzrostu,
- wyszukać i zinterpretować wskaźniki rozwoju gospodarczego z rocznika statystycznego,
- scharakteryzować podstawowe mierniki poziomu funkcjonowania gospodarki,
- scharakteryzować rolę państwa w systemie gospodarki rynkowej,
- zanalizować funkcje budżetu państwa i samorządów terytorialnych: wpływy i wydatki,
- wyjaśnić pojęcie inflacji i jej wpływ na gospodarkę i życie ludzi,
- wskazać sposoby rozwiązywania bezrobocia,
- scharakteryzować uczestników rynku,
- opracować budżet gospodarstwa domowego,
- ocenić rolę i funkcje pieniądza w gospodarce,
- scharakteryzować rynek finansowy,
- zinterpretować funkcje giełd w gospodarce,
- rozróżniać rodzaje papierów wartościowych,
- wyjaśnić rolę Banku Centralnego i Rady Polityki Pieniężnej,
- skorzystać z aktualnych przepisów podatkowych,
- wypełnić zeznania podatkowe PIT,
- przedstawić zasady funkcjonowania systemu ubezpieczeń zdrowotnych, społecznych i majątkowych w Polsce,
- wskazać swój udział w systemie emerytalnym,
- wyjaśnić podstawowe prawa konsumenta,
- wyjaśnić rolę instytucji broniących praw konsumenta,

- dokonać samooceny własnej osobowości i eksponowania pozytywnych cech osobowości w planowaniu kariery zawodowej,
- zaplanować własne uczestnictwo na rynku pracy,
- odróżnić postawy społeczne na własnym przykładzie i przykładzie otoczenia,
- opracować dokumenty związane z poszukiwaniem pracy oraz z rozpoczęciem pracy,
- wykorzystać znajomość komunikacji werbalnej i niewerbalnej w rozmowie kwalifikacyjnej,
- określić umiejętności menadżera w organizacji,
- brać aktywny udział w pracy grupy zgodnie z zasadami pracy grupowej,
- przedstawić zasady zatrudniania w oparciu o aktualne prawodawstwo,
- rozróżnić systemy płac według umów,
- znać prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika,
- rozróżnić podstawowe akty prawne określające zasady działalności gospodarczej w Polsce,
- zaproponować pomysł na działalność gospodarczą i skonstruować biznes plan,
- wyjaśnić zasady opłacalności prowadzenia firmy
- rozróżnić składniki majątku i sposoby ich ujęcia w ewidencji księgowo finansowej (tzw. mała rachunkowość0,
- przedstawić zasady wykorzystania podstawowych elementów marketingu,
- wskazać rolę podstawowych gospodarczych i finansowych organizacji międzynarodowych,
- wymienić korzyści płynące z wymiany międzynarodowej,
- scharakteryzować pojęcie globalizacji,
- wskazać obszary pomocy jakie Polska uzyskała od momentu włączenia jej w skład państw Unii Europejskiej,
- określić główne obszary, które Polska musi dostosować do przepisów europejskich.

2 Materiały nauczania i przewidywane osiągnięcia uczniów

L.p.	Materiał nauczania	Przewidywane osiągnięcia ucznia	
		Poziom podstawowy Uczeń potrafi	Poziom ponadpodstawowy Uczeń potrafi
1.	Pojęcie i typy osobowości. Mocne i słabe strony osobowości – samoocena i samoakceptacja. Sztuka autoprezentacji	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia: osobowość, kreatywność, asertywność - wyjaśnić na czym polega samoocena i samoakceptacja - opisać co składa się na obraz własnej osoby 	<ul style="list-style-type: none"> - określić postawę: bierną i agresywną - dokonać własnej samooceny - zidentyfikować mocne i słabe strony osobowości według zapotrzebowania zawodowego
2.	Teoria potrzeb wg Masłowa. Zmienność potrzeb i ich wpływ na motywację ludzką. Analiza własnych potrzeb.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcie: motywacja - przedstawić budowę trójkąta Masłowa - wyjaśnić w jaki sposób potrzeby wpływają na działanie człowieka - przedstawić sposoby zaspokojenia własnych potrzeb 	<ul style="list-style-type: none"> - wyznaczyć cele i działania - wskazać narzędzie motywacji do określonej sytuacji - zanalizować mechanizm zaspakajania własnych potrzeb
3.	Charakterystyka przedsiębiorcy. Postawa przedsiębiorcza w funkcjonowaniu gospodarki. Cechy lidera.	<ul style="list-style-type: none"> - określić jakie cechy powinien posiadać przedsiębiorca - wyjaśnić na czym polega wzmocnienie własnej przedsiębiorczości - wyjaśnić na czym polega racjonalność decyzji - wskazać jakie ma cechy użyteczność informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować osoby przedsiębiorcze - podać cechy lidera
4.	Pojęcie przedsiębiorczości. Sposoby zmniejszające ryzyko prowadzenia własnego biznesu. Innowacyjność i ekspansywność w przedsiębiorczości.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić jakie cechy określamy jako przedsiębiorcze - przedstawić istotę przedsiębiorczości - określić osobę przedsiębiorczą 	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać trafnej analizy osoby przedsiębiorczej - określić jakie zadania wymagają postaw przedsiębiorczych - wskazać sposoby zmniejszenia ryzyka w tworzeniu firmy
5.	Pojęcie motywacji. Mechanizmy i narzędzia motywacji.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcie motywacji - wykazać jak proces motywacji wpływa na zachowania człowieka - wymienić narzędzia motywujące 	<ul style="list-style-type: none"> - dobrać odpowiednie narzędzia motywacji do konkretnych sytuacji
6.	Idea i historia gospodarki rynkowej. Podmioty rynku i ich rola w gospodarce. Główne elementy rynku.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcie i elementy rynku - posługiwać się pojęciami: konsument, producent, zasoby, równowaga rynkowa - wymienić typy gospodarek 	<ul style="list-style-type: none"> - określić powiązania pomiędzy podmiotami gospodarki - wyjaśnić prawo popytu i podaży oraz mechanizm „niewidzialnej ręki rynku” - scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce - wskazać różnice pomiędzy gospodarką rynkową, a innymi typami gospodarek

7.	Pojęcie i funkcje rynku. Klasyfikacja rynków. Równowaga rynkowa i uczestnicy rynku.	<ul style="list-style-type: none">- definiować rynek i określać jego funkcje- rozróżniać elementy rynku i ich wpływ na gospodarkę- przedstawiać uczestników rynku, wskazywać ich w swoim otoczeniu	<ul style="list-style-type: none">- dokonać klasyfikacji rynku według wielu kryteriów- dokonać analizy zmian zachodzących pomiędzy elementami rynku w niektórych sytuacjach
8.	Gospodarowanie. Zasada największego efektu. Zasada najmniejszego nakładu.	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciem dóbr i zasobów- przedstawić zagadnienie gospodarowania- wykazać zasady skutecznego gospodarowania	<ul style="list-style-type: none">- podać i zastosować w grze symulacyjnej zasady racjonalnego gospodarowania
9.	Pojęcie i rodzaje pieniądza. Historia pieniądza. Funkcje i cechy pieniądza.	<ul style="list-style-type: none">- określić siłę nabywczą pieniądza- scharakteryzować pieniądź elektroniczny, papierowy, kruszcowy i monety- wyjaśnić jaki rodzaj wymiany handlowej istniał przed wprowadzeniem zamiennika pieniężnego	<ul style="list-style-type: none">- rozróżnić formy pieniądza- wymienić i scharakteryzować funkcje pieniądza- przedstawić pojęcie i historię pieniądza
10.	Dochody i wydatki gospodarstwa domowego. Plan wydatków i dochodów (stałe i zmienne). Gospodarowanie pieniędzmi. Spirala zadłużenia.	<ul style="list-style-type: none">- omówić rolę w gospodarstwa domowego w gospodarce rynkowej- analizować źródła dochodów gospodarstwa domowego- wyjaśnić proces spirali zadłużenia	<ul style="list-style-type: none">- zaplanować własny rodzinny budżet przy wykorzystaniu prostych narzędzi informatycznych- zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia
11.	Potrzeby rodziny i sposoby ich zaspokojenia. Użyteczność, ścieżka cen. Wydatki rodziny i ich rodzaje.	<ul style="list-style-type: none">- przedstawić potrzeby statystycznej polskiej rodziny- wyjaśnić pojęcia i terminy: użyteczność całkowita, użyteczność krańcowa, mapa objętości, ścieżka cen- odróżniać wydatki stałe od okresowych; wydatki konsumpcyjne od inwestycyjnych	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować potrzeby swojej rodziny w przedziale czasowym- objaśnić pojęcie kosztów alternatywnych- wskazać ograniczenia przy konstruowaniu budżetu domowego
12.	Rynek pieniężny i kapitałowy. Giełda papierów wartościowych. System bankowy. Sposoby lokowania oszczędności i ryzyko inwestycji.	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować główne instrumenty finansowe na rynkach: kapitałowym i pieniężnym- wyjaśnić rolę Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie – zjawisko hossy i bessy- wskazać cechy dobrej lokaty- określić funkcje Banku Centralnego- wskazać instrumenty wykorzystywane na rynkach finansowych- wyjaśnić jakie pochodne instrumenty są wykorzystywane na rynkach finansowych: opcje, kontrakty terminowe	<ul style="list-style-type: none">- wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy- scharakteryzować ryzyko przykładowych inwestycji- porównać symulację kilkuletnią i oferty różnych banków- wypełnić i scharakteryzować papiery wartościowe- omówić rolę systemu finansowego w gospodarce- wymienić wskaźniki GPW z wykorzystaniem Internetu- wskazać ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym

13.	Podatek dochodowy. Dochody i koszty, ulgi podatkowe. Wypełnianie deklaracji podatkowej.	<ul style="list-style-type: none">- zdefiniować pojęcie podatku- wskazać formy i typy podatków- wypełnić PIT- rozróżnić progresywną, a liniową skalą podatkową	<ul style="list-style-type: none">- wypełnić zeznanie podatkowe i inne dokumenty związane z podatkiem
14.	Pojęcie i rodzaje ubezpieczeń. Rola Otwartych Funduszy Emerytalnych, Pracowniczych Programów Emerytalnych, Indywidualnych Kont Emerytalnych oraz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Prywatne ubezpieczenia zdrowotne i emerytalne. Ubezpieczenia majątkowe i osobowe.	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić na czym polega system ubezpieczeń- wskazać jakie są rodzaje i cele ubezpieczeń- określić rolę ZUS i Otwartych Funduszy Emerytalnych w polskim systemie emerytalnym- analizować zasadność przeznaczenia składek na poszczególne rodzaje ubezpieczeń i kiedy można z nich skorzystać- obliczyć składkę na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne przy danej pensji- wskazać kto finansuje poszczególne składki na ubezpieczenie społeczne- wybrać optymalną ofertę OC i AC	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować zagrożenia w systemie emerytalnym związane z demografią naszego kraju- obliczyć wielkość składki pracownika dla danej pensji- wyjaśnić kiedy należy przystąpić do OFE- wymienić przykłady obowiązkowych ubezpieczeń majątkowych i osobowych- uzyskać świadczenie z tytułu ubezpieczeń w symulowanej sytuacji
15.	Uprawnienia i prawa konsumenta. Obowiązki producenta i sprzedawcy wobec konsumenta. Ochrona praw konsumenta – składanie reklamacji.	<ul style="list-style-type: none">- zidentyfikować prawa przysługujące konsumentom,- wyjaśnić pojęcia: gwarancja, reklama i rękojmia- wskazać instytucje broniące praw konsumenta	<ul style="list-style-type: none">- dochodzić swoich praw w Urzędzie Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz u Rzecznika Praw Konsumenta- przygotować pismo reklamacyjne- wskazać w swoim środowisku organizacje zajmujące się prawami konsumenta
16.	Aktywne poszukiwanie pracy. Problemy rynku pracy w dobie kryzysu ekonomicznego. Zdolność do przekwalifikowania zawodowego i zmiany pracy.	<ul style="list-style-type: none">- wskazać drogę aktywnego poszukiwania pracy- wykorzystywać szanse zmiany zawodu i miejsca pracy- odgadnąć oczekiwania pracodawców (zwłaszcza w gastronomii)	<ul style="list-style-type: none">- zaplanować własną drogę poszukiwania zatrudnienia- znaleźć pomysły na samo zatrudnienie- korzystać z różnych źródeł ukazujących oferty pracy
17.	Rodzaje zachowań. Pojęcie i rodzaje negocjacji. Rozmowa kwalifikacyjna.	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić, co to jest zachowanie asertywne- wyjaśnić na czym polega zachowanie bierne i agresywne- przygotować się do negocjacji zawodowych	<ul style="list-style-type: none">- pokazać różne formy zachowań- przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną z kolegą w scenie
18.	Komunikacja werbalna i niewerbalna (mowa ciała). Zasady i rodzaje porozumiewania się. Bariery w komunikacji.	<ul style="list-style-type: none">- określić zasady skutecznej komunikacji- omówić najważniejsze cechy przekazu werbalnego- przedstawić podstawowe komunikaty niewerbalne- wskazać bariery komunikacyjne człowieka, reprezentującego różne typy postaw	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić i zidentyfikować bariery w komunikacji- rozróżnić komunikację werbalną i niewerbalną- określić korzyści wynikające ze znajomości i stosowania metod komunikacji

19.	Plan własnego rozwoju zawodowego. Życiorys (cv) i list motywacyjny.	<ul style="list-style-type: none">- napisać cv i list motywacyjny w odpowiedzi na konkretne ogłoszenie o pracę- przyjąć formę graficzną cv aby zainteresowała przyszłego pracodawcę- wykorzystać edytor tekstu przy przygotowaniu dokumentów aplikacyjnych	<ul style="list-style-type: none">- zaplanować odpowiednią formę graficzną (format, rozmieszczenie tekstu itp.) składanych dokumentów- wykorzystać komputer do przygotowania dokumentacji- wypełnić i zmodyfikować cv i listy motywacyjne, przesłać je drogą elektroniczną
20.	Podstawowe przepisy Kodeksu Pracy. Typy umów o pracę – ich wady i zalety z punktu widzenia pracownika i pracodawcy. Zawieranie i rozwiązywanie umów o pracę. Umowa o pracę i świadectwo pracy.	<ul style="list-style-type: none">- podać zasady zatrudniania i zwalniania pracownika- przedstawić typy umów o pracę i sposoby ich rozwiązania- określić warunki jakie musi spełniać poprawnie napisana umowa o pracę- wskazać elementy jakie powinno zawierać prawidłowo napisane świadectwo pracy- wymienić drogę postępowania w przypadku roszczeń z tytułu nieprawidłowo rozwiązanego stosunku pracy	<ul style="list-style-type: none">- czytać i interpretować zapisy prawa pracy- rozróżnić poszczególne typy umów- wypełnić przykładową umowę o pracę i świadectwo pracy- napisać referencje pracownikowi w konkretnym przykładzie
21.	Podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające z Kodeksu Pracy. Prawa i obowiązki pracowników młodocianych, kobiet i niepełnosprawnych. Zasady bezpieczeństwa i higieny pracy. Funkcje i formy wynagrodzenia.	<ul style="list-style-type: none">- identyfikować prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wobec pracownika- wyjaśnić jak prawo pracy chroni pracownika niepełnosprawnego, młodocianego i kobietę- rozpoznawać zasady bezpieczeństwa i higieny pracy na przykładowych stanowiskach- wskazać warunki, które musi spełniać pracodawca, aby mieć status zakładu pracy chronionej- określać korzyści wynikające z zatrudniania pracowników niepełnosprawnych- omówić elementy umowy o pracę w sferze wynagrodzenia- rozpoznawać jakimi zasadami może kierować się pracodawca stosując motywację pozaekonomiczną	<ul style="list-style-type: none">- analizować wybrane przepisy Kodeksu Pracy- wymienić warunki zakładu pracy zatrudniającego osoby „chronione”- wymienić i stosować (podczas zajęć w szkole) zasady bezpieczeństwa i higieny pracy- wyszukać informacje o przeciętnej płacy na danym stanowisku- negocjować podwyżkę pensji w warunkach symulacyjnych
22.	Klasyfikacja przedsiębiorstw według form własności. Formy organizacyjno – prawne przedsiębiorstw.	<ul style="list-style-type: none">- określić formę własności i formę organizacyjno – prawną przedsiębiorstw- przedstawić definicję przedsiębiorstwa i przedsiębiorcy	<ul style="list-style-type: none">- wymienić przedsiębiorstwa w swojej miejscowości według poznanych kryteriów
23.	Podstawowe akty prawne regulujące zasady działalności gospodarczej. Prawo gospodarcze, Krajowy Rejestr Sądowy. Rada Nadzorcza, Walne Zgromadzenie, Zarząd, akcjonariusze spółki. Kodeks Spółek Handlowych.	<ul style="list-style-type: none">- rozróżniać spółki według typów- wyjaśnić jakie funkcje spełniają Zarząd, Walne Zgromadzenie, Rada Nadzorcza, akcjonariusze spółki- wyjaśnić pojęcie i rolę przedsiębiorstwa- wskazać wady i zalety jednoosobowej działalności	<ul style="list-style-type: none">- wskazać cel działalności własnej symulacyjnej firmy- podać akt prawny do zarejestrowania własnej firmy- wymienić i scharakteryzować formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw

		<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić pojęcia: dywidenda, holding, korporacja, koncern, monopol	
24.	Rodzaje działalności: usługi, handel, produkcja. Strategia przedsiębiorstwa i przewaga konkurencyjna. Podstawowe dokumenty rejestrujące działalność gospodarczą.	<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować jaki rodzaj działalności będzie najodpowiedniejszy we wskazanej lokalizacji- określić formę organizacyjną działalności- ustalić wymogi formalne związane z rejestracją firmy	<ul style="list-style-type: none">- prowadzić wstępne badanie rynku zewnętrznego- opracować dokumentację dotyczącą zgłoszenia działalności w urzędzie gminy- wypełnić zgłoszenie o działalności, aby uzyskać REGON, NIP, konto w banku, ZUS
25.	Składniki majątku (aktywa i pasywa). Bilans.	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić pojęcie bilansu- wskazać różnicę między aktywami i pasywami- przedstawić wpływ aktywów i pasywów na strukturę bilansu	<ul style="list-style-type: none">- opracować bilans otwarcia dla planowanej swojej firmy- analizować i przedstawiać zarządzanie finansami firmy
26.	Przychody i koszty działalności. Opłacalność projektu. Rentowność i próg rentowności.	<ul style="list-style-type: none">- określić koszty stałe i zmienne- wyjaśnić co to jest zysk i próg rentowności- wskazać różnicę pomiędzy przychodami, a rozchodami	<ul style="list-style-type: none">- skalkulować koszty i wpływy swojej małej firmy- ustalić wynik finansowy- obliczyć próg rentowności
27.	Formy ewidencji podatkowej w Polsce: ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, pełna księgowość – zasady ogólne. Zasady ewidencji sprzedaży, zakupów (ewidencja przebiegu pojazdów itp.)	<ul style="list-style-type: none">- wybrać formę rozliczeń, którą można stosować w Polsce i przyjąć w swojej firmie- opracować listę płac- ewidencjonować zakupy, sprzedaż	<ul style="list-style-type: none">- wypełnić księgę przychodów i rozchodów,- wybrać optymalną formę rozliczeń dla symulacyjnej firmy- prowadzić ewidencję zakupu, sprzedaży (dla podatku VAT)
28.	Pojęcie i cele marketingu. Podstawowe zasady strategii marketingowej. Podstawowe elementy marketingu: produkt, cena, promocja, dystrybucja.	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić pojęcie marketingu- wskazać elementy marketingu- wykorzystać wiedzę o marketingu w kształtowaniu produktu- stosować <i>public relations</i> w firmie- nazwać elementy, z których zbudowany jest <i>plan marketingowy</i>	<ul style="list-style-type: none">- wymyślić nazwę i logo swojej firmy- zinterpretować „4P”- przedstawić graficznie cykl życia produktu- przygotować projekt planu marketingowego firmy gastronomicznej (wskazana lokalizacja)
29.	Pojęcie i funkcje reklamy. AIDA	<ul style="list-style-type: none">- kierować się racjonalizacją wybierając rodzaj reklamy- określić funkcje reklamy	<ul style="list-style-type: none">- podać wpływ reklamy na konsumenta- przygotować projekt reklamy tworzonej firmy
30.	Istota, zasady budowy i struktura biznes planu. Istota planowania.	<ul style="list-style-type: none">- rozpoznawać elementy, z których składa się biznes plan (wykorzystując plan marketingowy)- wskazać odbiorcę biznes planu	<ul style="list-style-type: none">- opracować biznes plan firmy gastronomicznej (przy wskazaniu lokalizacji) oraz branży pokrewnej
31.	Zasady prowadzenia biznesu. Pojęcia: zachowania etyczne, nieetyczne, mobbing, korupcja, lobbing, kodeks etyki. Istota, funkcje i style kierowania. Pojęcie konfliktu.	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić pojęcie etyki w różnych sferach życia- przedstawić etyczną odpowiedzialność przedsiębiorcy wobec innych podmiotów- wnioskować czego nie powinien nadużywać pracodawca wobec współpracowników	<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciami i terminami: etyka, lobby, korupcja, mobbing, dbałość o środowisko naturalne- omówić zasady prowadzenia biznesu- scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne- wymienić cechy skutecznego lidera

	Zasady i techniki negocjacyjne.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić jak prawo chroni pracowników przed współpracownikami w nieetycznych zachowaniach - określić funkcje kierowania – uwarunkowania skutecznego kierowania - rozwiązywać konflikty według poznanych sposobów - prowadzić negocjacje 	<p>(kierownika)</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić rolę motywacji w kierowaniu - zdiagnozować za pomocą socjogramu stosunki międzyludzkie w grupie - uczestniczyć w negocjacjach symulacyjnych w klasie
32.	Zasady organizacji pracy zespołowej i funkcjonowania zespołów. Techniki planowania działań zespołu. Efektywność pracy zespołowej, eliminowanie nieprawidłowości.	<ul style="list-style-type: none"> - organizować pracę w zespole - wyjaśnić czym charakteryzują się podstawowe techniki planowania działań zespołu - określić jak praca w grupie wpływa na jej integrację 	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić potrzebę spójności pracy w grupie - zdiagnozować pracę zespołu - akceptować odmienne postawy i zachowania osób w zespole - posługiwać się podstawowymi technikami pracy grupowej
33.	Podstawowe funkcje państwa. Podstawowe funkcje ekonomiczne państwa. Narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę: interwencjonizm i leseferyzm.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić funkcje państwa - wyjaśnić, w jaki sposób skonstruowany jest budżet państwa - przedstawić ekonomiczne funkcje państwa 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać rolę państwa w działalności gospodarczej - zinterpretować dodatnie i ujemne strony sterowania gospodarką na przykładzie obserwacji otoczenia
34.	Gospodarka, a zadania państwa. Rynkowe i pozarynkowe formy oddziaływania państwa na rozwój gospodarczy. Ograniczenia aktywnej roli państwa w gospodarce.	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować ingerencję państwa w gospodarkę 	<ul style="list-style-type: none"> - ustalić zależność polityki państwa z gospodarką - dokonać analizy na podstawie dostępnych informacji oddziaływania polityki państwa na gospodarkę
35.	Budżet państwa. Budżety jednostek samorządu terytorialnego. Źródła dochodów budżetowych. Wydatki budżetowe.	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać źródła finansowania i wydatki budżetu - określić pojęcie „deficytu budżetowego” - przedstawić źródła pozyskiwania środków do budżetu państwa i budżetów samorządowych 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić rolę budżetu państwa - wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego - objaśnić pojęcie długu publicznego
36.	Inflacja i deflacja – przyczyny, rodzaje i skutki. Sposoby walki z inflacją.	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać przyczyny i rodzaje inflacji - wyjaśnić definicje: inflacji, deflacji, dezinflacji - wymienić sposoby przeciwdziałania państwa w powstawaniu i skutkach inflacji 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić przyczyny inflacji - przedstawić monetarny charakter inflacji - przedstawić kompleksowe skutki inflacji dla gospodarki narodowej z uwzględnieniem działań przeciwinflacyjnych
37.	Bezrobocie: rodzaje, przyczyny i skutki. Równowaga na rynku pracy. Sposoby zapobiegania bezrobociu. Państwowe narzędzia do	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia: rynek pracy, współczynnik aktywności zawodowej, bezrobocie - wskazać przyczyny i rodzaje bezrobocia - omówić mechanizmy państwowe i samorządów 	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami i terminami: rynek pracy, podaż i popyt na rynku pracy, bezrobocie - wyjaśnić relację między wysokością płacy, a popytem i podażą na rynku pracy - obliczyć współczynnik aktywności

	walki z bezrobociem.	terytorialnych do walki z bezrobociem	zawodowej i stopę bezrobocia - scharakteryzować i porównać bezrobocie w Polsce a bezrobocie w wybranych krajach Unii Europejskiej - określić sposoby zmniejszania bezrobocia oraz zwalczania jego skutków
38.	Koniunktura gospodarcza – wzrost i rozwój. Cykle rozwoju gospodarczego.	- wyjaśnić fazy cyklu gospodarczego - wskazać mierniki jakie można wykorzystać do badania rozwoju gospodarki - omówić pojęcie koniunktury gospodarczej, recesji i stagnacji	- wskazać korzyści i koszty wzrostu gospodarczego - wyjaśnić przyczyny wzrostu gospodarczego
39.	Mierniki rozwoju gospodarczego. Dochód Narodowy, Produkt Krajowy Brutto /Netto, Produkt Narodowy Brutto /Netto.	- wyjaśnić pojęcia wskaźników ekonomicznych - wykazać różnicę między wskaźnikami PKB, PNB, a PNN - wymienić czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu	- scharakteryzować przyczyny zjawiska cyklów koniunkturalnych - zinterpretować sytuację gospodarczą Polski na tle wybranych trzech państw (wykorzystując rocznik statystyczny, Internet, prasę)
40.	Pojęcie „globalnej wioski”. Korzyści i zagrożenia wynikające z globalizacji. Podstawy funkcjonowania Unii Europejskiej.	- analizować przyczyny integracji państw - przedstawić cztery swobody wspólnego rynku Unii Europejskiej - wykazać, co Polska zyskała, a co utraciła wstępując do Unii Europejskiej	- podać przyczyny globalizacji - zaprezentować pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski - wymienić i wskazać na mapie kraje należące do Unii Europejskiej
41.	Międzynarodowa wymiana handlowa. Liberalizacja handlu i swoboda przepływu kapitału.	- przedstawić z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej - scharakteryzować różnice pomiędzy importem, a eksportem - omówić poziom rozwoju jaki reprezentuje Polska na tle innych krajów UE	- wyjaśnić znaczenie wspólnej waluty dla przedsiębiorców - podać przykłady zawodów i państw, zatrudniania absolwentów szkoły gastronomicznej (w tym praktyki zagraniczne) - wyjaśnić z czego wynika wzrost znaczenia międzynarodowej wymiany handlowej - wyznaczyć według wybranych wskaźników miejsce Polski w UE
42.	Obszary działalności Światowej Organizacji Handlu, Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Narodowego. Rola i funkcje międzynarodowych organizacji finansowych i gospodarczych. Rynek wewnętrzny Unii Europejskiej.	- wskazać podstawowe organizacje finansowe i gospodarcze - przedstawić jaką pomoc finansową i gospodarczą uzyskują przedsiębiorcy w Polsce ze środków Unii Europejskiej - wyjaśnić na czym polegają Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej - zinterpretować prawa i obowiązki Polski w wybranej organizacji międzynarodowej, której jest członkiem	- wskazać podstawowe międzynarodowe organizacje gospodarcze i finansowe i inne, do których należy Polska - objaśnić zjawisko swobodnego przepływu kapitału - wyjaśnić znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro - zbadać i przedstawić pomoc UE, którą zaobserwowano w swoim otoczeniu

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Zajęcia edukacyjne z *Podstaw przedsiębiorczości* będą realizowane w pierwszej klasie Technikum Gastronomicznego ZST w Mielcu - o profilu technik żywienia i gospodarstwa domowego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami – przeznaczone są 2 godziny tygodniowo, które będą „zblokowane”, co w dużym stopniu ułatwi nauczycielowi realizację postawionych celów.

Zadaniem programu jest przygotowanie uczniów do samodzielnego prowadzenia agrobiznesu, lub innej działalności gospodarczej, a także pracy w charakterze pracownika najemnego w firmach gastronomicznych i turystycznych.

Zgodnie z podstawą programową przedmiot ma przygotować do życia w nowych warunkach społeczno-gospodarczych, uczyć samodzielności i podejmowania decyzji. Uczniowie będąc w pierwszej klasie technikum gastronomicznego, podjęli już ważną życiową decyzję. Na zajęciach przedsiębiorczości nabędą umiejętności z zakresu: pracy w grupie, integracji i komunikacji interpersonalnej.

Zadaniem nauczyciela podstaw przedsiębiorczości jest przygotowanie uczniów do pracy w grupie, do umiejętności współpracy. Sukces grupy uzależniony jest od sukcesów indywidualnych, a sukces ucznia przekłada się na sukces grupy klasowej. W grupach należy stworzyć warunki wzajemnego słuchania, wspierania się, argumentowania i dyskusowania. Uczniowie wspólnie z nauczycielem ustalają zasady pracy w grupie, zapisują je jako kontrakt i umieszczają w widocznym miejscu. Taką metodę pracy można stosować na każdej lekcji, jeżeli będzie podział klasy na grupy.

Uczniowie w procesie nauczania poznają nowe dziedziny wiedzy: elementy ekonomii i zarządzania. Mogą się nimi zainteresować i pogłębić tę wiedzę. Z poznaną wiedzą – zwiążać karierę zawodową i wykorzystać do zewnętrznego egzaminu zawodowego. Podczas egzaminu uczeń może wykorzystać wiedzę i umiejętności z różnych działów materiału.

Uczenie się jest rezultatem aktywności dwóch stron: nauczyciela i ucznia. Należy dostrzec różnicowanie pod tym względem. Każdy uczeń jest „inny”, ma inne preferencje związane z uczeniem się: „wzrokowcy”, „słuchowcy”, czy „uczuciowcy”, dlatego nauczyciel powinien stworzyć jak najlepsze relacje z uczniami dobrać „optymalne” dla nich metody nauczania. Powinien dobrać metody pracy do możliwości i potrzeb ucznia.

Cele edukacyjne będą szybciej osiągnięte jeżeli uczniowie będą aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych. Nie wszyscy uczniowie osiągną wszystkie wskazane cele. Uczeń ma się nauczyć przedsiębiorczości w życiu codziennym. Powinien być twórczy i innowacyjny w domu, pracy i swoim środowisku, w różnych sytuacjach życiowych.

W procesie nauczania bardzo dużą rolę odgrywa korelacja między przedmiotowa – kontakt nauczyciela przedsiębiorczości z nauczycielami innych przedmiotów w celu kształtowania kompetencji określających postrzeganie współczesnego świata.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Lp	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
1.	Socjologiczne i psychologiczne potrzeby człowieka.	12
2.	Postawa przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej.	14
3.	Formy aktywności zawodowej na rynku pracy.	10
4.	Zakładanie i zarządzanie przedsiębiorstwem.	14
5.	Rola państwa w gospodarce.	10
6.	Polska w zintegrowanym świecie.	4
	razem	64

Proponowany podział godzin lekcyjnych – przydzielona jedna godzina dodatkowa na grupę.

Lp.	Nazwa działu	Orientacyjna liczba godzin
1.	Socjologiczne i psychologiczne potrzeby człowieka.	-
2.	Postawa przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej.	4
3.	Formy aktywności zawodowej na rynku pracy.	3
4.	Zakładanie i zarządzanie przedsiębiorstwem.	5
5.	Rola państwa w gospodarce.	4
6.	Polska w zintegrowanym świecie.	-
	razem	16

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Cele ogólne w zakresie kształcenia kompetencji kluczowych dotyczące przedsiębiorczości - jako nadrzędne, wskazują przygotowanie absolwenta do przedsiębiorczego myślenia i działania.

Realizując zajęcia z podstaw przedsiębiorczości w technikum nauczyciel musi tak dobrać metody, aby uczeń po zrealizowaniu programu umiał:

- czytać ze zrozumieniem informacje przedstawione w formie opisów, instrukcji, tabel, wykresów, a więc uczeń powinien:
- rozróżniać podstawowe pojęcia i terminy z obszaru prawa pracy, prawa podatkowego, funkcjonowania gospodarki, przepisów regulujących podejmowanie i wykonywanie działalności;
- rozróżniać dokumenty związane z zatrudnieniem oraz podejmowaniem i wykonywaniem działalności;
- analizować i identyfikować informacje dotyczące poszukiwania pracy i zjawisk występujących na rynku pracy;
- stosować zasadę skutecznej promocji (firmy, produktu, siebie);
- przetwarzać dane operacyjne i liczbowe, a tym przede wszystkim:
- sporządzać dokumenty związane z poszukiwaniem pracy, redagować pisma handlowe i osobowe;
- czytać i analizować informacje związane z poszukiwaniem pracy, zatrudnieniem, podnoszeniem kwalifikacji lub zmianą zawodu, podejmowaniem i wykonywaniem działalności gospodarczej (samo zatrudnieniem);
- rozróżniać skutki (w tym prawne) wynikające z nawiązania i rozwiązania stosunku pracy.

Aby osiągnąć wymienione cele kształcenia, należy zastosować odpowiednie metody i techniki pracy.

Metody dydaktyczne stanowią sposób postępowania dydaktycznego – stworzenie młodzieży warunków do zaangażowanego uczenia się. Cele w programie kompetencji kluczowych nastawione są na umiejętności, dlatego metody aktywizujące pomogą najefektywniej cele te osiągnąć. Zastosowanie tych metod pozwoli uczniowi uczestniczyć w lekcji aktywnie i nabyć umiejętności przydatne w funkcjonowaniu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Są to między innymi umiejętności: aktywnego słuchania, krytycznego myślenia, uczestnictwa w dialogu, prezentacji i obrony własnego stanowiska, współpracy, kulturalnego i jasnego przedstawiania swoich poglądów, korzystania z różnych źródeł informacji, krytycyzmu, tolerancji wobec postaw i poglądów - wykorzystania w kontaktach z ludźmi komunikacji interpersonalnej.

Zgodnie z kluczowymi kompetencjami bardzo ważną rolę ogrywają metody oparte na bezpośrednich kontaktach. Na lekcjach podstaw przedsiębiorczości wiele z tych metod są realizowane. Są to: wycieczki dydaktyczne, spotkania, wywiady, obserwacje uczestniczące – w technikum metoda ta jest realizowana na praktykach uczniowskich, ale wycieczka do restauracji, czy gospodarstwa agroturystycznego – połączona z obserwacją „wytwarzania produktu” byłaby bardzo pouczająca, konfrontuje bowiem zdobytą wiedzę z całym procesem wytworzenia produktu. Do realizacji założonych celów w każdej jednostce dydaktycznej niezbędne są metody aktywizujące, które nauczyciel musi wprowadzić - obok metod podających: opis, opowiadanie czy wykład. Stosowanie metod aktywizujących pozwoli nauczycielowi odejść od dotychczasowej roli eksperta, do roli animatora, doradcy, uczestnika i partnera w procesie dydaktycznym.

Metody aktywizujące:

a) metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy:

dyskusja: kształci kompetencje przedsiębiorczości – metoda oparta na słowie

- *dyskusja seminaryjna* polegająca na referowaniu wybranego problemu przez ucznia, który na podstawie sformułowanej tezy i hipotezy przeprowadza ocenę i wypracowuje nowe rozwiązania;
- *dyskusja plenarna* - prowadzona na forum klasy/grupy. Nauczyciel określa sytuację problemową, po czym prowadzi dyskusję według kolejności zgłoszeń. Ważne tu jest odpowiednie określenie problemu i zaprezentowanie kilka możliwych stanowisk. Stosuje się ją przy omawianiu złożonych zagadnień, np. restrykcyjna czy ekspansyjna polityka monetarna państwa;
- *sesja pomysłowości* tzw. „burza mózgów” stosowana przy poszukiwaniu różnych rozwiązań danego problemu – wybór najlepszego wariantu. Uczy słuchania innych uczestników dyskusji. Prowadzący przedstawia problem, a uczestnicy zgłaszają jak największą liczbę pomysłów do rozwiązania, które są zapisane. Po analizie i ocenie – najlepszy pomysł zostaje przyjęty. Metodę tę należy stosować przy poszukiwaniu rozwiązań niepokojących zjawisk np. inflacja, bezrobocie;
- *debata* – podczas której uczniowie są dobierani do dwóch grup: za i przeciw. Nauczyciel jest moderatorem. Debata najczęściej kończy się głosowaniem.
- *dyskusja punktowana* – grupa uczniów dyskutuje (zgodnie z planem dyskusji wywieszonym na tablicy), a pozostali wraz z nauczycielem obserwują i punktuja uczestników (punkty dodatnie – za odpowiedzi merytoryczne lub ujemne – za przeszkadzanie, ataki osobiste, przerywanie), które wpisują na specjalnej karcie.

- *dyskusja okrągłego stołu* – polega na rozwiązywaniu trudnego problemu na zasadzie kompromisu, np. wymianie poglądów pomiędzy nauczycielem, a uczniami;
- *dyskusja panelowa* – tylko kilku uczniów uczestniczy, a pozostali obserwują (dlatego rzadko się ją stosuje). Kształtuje poglądy przed podjęciem decyzji. Występują: moderatorzy i eksperci.
- *dyskusja grupowa* – polega na wyborze optymalnego rozwiązania. W fazie pierwszej następuje określenie problemu. Faza druga, to podział na małe grupy i przydzielenie im określonych zadań. W trzeciej fazie – liderzy przedstawiają rozwiązanie.
- *metaplan* – uczniowie tworzą plakat, który odzwierciedla cichą dyskusję w grupie. Swoje myśli zapisują na kolorowych kartonikach (wyróżnikiem może być odpowiedni kształt kartki), po czym kartki te przypinają na tablicy;

metoda obserwacji i pomiaru – ćwiczenia terenowe polegające na świadomym i planowym obserwowaniu procesów, zjawisk i przedmiotów np. w instytucji finansowej, przedsiębiorstwie oraz w sali lekcyjnej. Nauczyciel stwarza warunki obserwacji, a uczniowie dokonują spostrzeżeń. Metoda ta uczy spostrzegawczości, łączy wiedzę z praktyką np. do tematów: gospodarka rynkowa, budżet domowy, funkcjonowanie banków – produkty banków, ubezpieczenia;

metoda problemowa – pobudza uczniów do formułowania i samodzielnego rozwiązywania problemów. Polega na: stworzeniu sytuacji problemowej, sformułowaniu problemu i poszukiwaniu pomysłów do jego rozwiązania, rozwiązaniu problemu, weryfikacji rozwiązania oraz uogólnieniu wniosków.

gry dydaktyczne – jest to zabawa polegająca na przestrzeganiu określonych reguł, co uczy pracy zespołowej. Metoda pomaga przyswoić nowy materiał i utrwalić zdobytą wiedzę. Szerokie zastosowanie mają strategiczne gry dydaktyczne np. Giełda Papierów Wartościowych.

gra symulacyjna – można ją stosować na wszystkich lekcjach, których tematem jest konkretna sprawa życiowa. Wyzwała u uczniów spontaniczność, sprzyja kreowaniu liderów, wyzwała zachowania operacyjne. Cele kształcenia osiągane są dzięki sytuacjom zbliżonym do rzeczywistych. Uczniowie losują role, później odgrywają poszczególne sytuacje, pozostali uczniowie obserwują i zapisują uwagi na specjalnym arkuszu. Kolejnym etapem jest omówienie i podsumowanie wniosków.

Metoda ta jest jedną z najważniejszych metod kształcenia, podobnie jak metoda przedstawiona poniżej.

metoda studiów przypadkowych – to samodzielne dochodzenie uczniów do wiedzy na podstawie analizy, badań w terenie, materiałów źródłowych. Wnioski są bardzo ogólne, co pozwala tworzyć pojęcia na podstawie wyobraźni, odkrywać zależności. Metodę można stosować do działów „praca” „przedsiębiorstwo”, „forma organizacyjno – prawna” i prawie każdego tematu dydaktycznego ale jest jednak bardzo pracochłonna.

studium przypadku – polega na bardzo dokładnym rozpatrzeniu typowego przypadku. Uczniowie mają za zadanie zrozumieć sytuację i rozwiązać przypadek. Podobnie jak w debacie będą argumenty „za” i „przeciw”, a przewidywanie skutków – podobne do metody problemowej, czy drzewka decyzyjnego. Metoda może być przydatna przy tworzeniu biznesplanu lub przy działaniach związanych z marketingiem.

mapa pojęciowa – jest to wizualne opracowanie pojęć, problemów, zjawisk i sytuacji. Służy nauczycielowi do zajęć utrwalających i sprawdzających. Uczniowie kształtują

twórcze myślenie, negocjowanie, porządkowanie wiedzy. Na zajęciach, na których wprowadzona jest ta metoda uczniowie uczą się współpracy w grupie i wyrażania własnych poglądów;

- b) metody waloryzacyjne/eksponujące: - polegają na stwarzaniu okoliczności oceniania i przeżywania. Są to metody:

impresyjne – uczniowie uczestniczą w przeżywaniu i poznawaniu wartości: społecznych, moralnych, naukowych, etycznych. Są to np.. spotkania z ludźmi biznesu, i innymi „ciekawymi” z dziedziny nauki, finansów, usług.

ekspresyjne – uczniowie sami odtwarzają lub wytwarzają sytuacje, a zarazem je przeżywają, np. wystawa prac uczniów (projekty), seminarium, drama (wymaga od nauczyciela i uczniów włożenia bardzo dużo pracy);

- c) metody praktyczne – kształcą umiejętności uczniów. Można je podzielić na:

ćwiczenia – bardzo przydatne w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości.

Uczniowie uczą się posługiwania technikami np. dokumenty aplikacyjne, PIT, dokumenty ZUS, dokumenty bankowe, planowanie budżetu domowego. Ćwiczenia powinny być również realizowane za pomocą programów komputerowych lub Internetu;

metody służące realizacji zadań wytwórczych i usługowych – mogą być stosowane w ćwiczeniach symulacyjnych np. tworzenie firmy.

Z metodą tą wiążą się formy pracy uczniów na lekcji:

- praca jednostkowa,
- praca zbiorowa
- praca grupowa – to najlepsza forma pracy na lekcjach przedsiębiorczości. Uczniowie łączą swoją wiedzę i umiejętności z wykonywanym zadaniem, wspólnym rozwiązywaniem problemu. Uczniowie ucząc się pracy zespołowej: pracują sami nad tym samym problemem – wymieniając się doświadczeniami. Mogą też pracować w grupie razem rozwiązywać problem /badają go, formułują wnioski i przedstawiają go w uzgodniony sposób, albo też w grupie - pracują indywidualnie nad częścią zadania, a połączony produkt stanowi układankę grupy.

Do metod praktycznych zaliczana jest **metoda projektów** – jest to cykl zaplanowanych działań, które mają wyznaczone cele, określony sposób realizacji, ustalone terminy poszczególnych etapów i termin całego projektu. Mają określone: odbiorców, wykonawców i zasoby pieniężne oraz kryteria oceny.

Istotna w tej metodzie jest samodzielna praca ucznia (lub grupy uczniów), gdzie mają możliwość wykazania się wieloma umiejętnościami. Możliwa jest współpraca nauczycieli i uczniów, korelacja przedmiotowa. Metoda ta kształtuje odpowiedzialność za swoją pracę i pracę kolegów. Pozwala na zindywidualizowanie zadań dla ucznia o różnych zdolnościach. Pozwala zadania dostosować do możliwości i potrzeb uczniów. Wadą jest długi czas realizacji, dlatego decyzja o projekcie musi zapaść w pierwszych miesiącach roku szkolnego.

Nie ma jednej „najlepszej” metody nauczania podstaw przedsiębiorczości. Każda z metod może być najlepsza jeżeli jest skuteczna i daje zadowolenie nauczycielowi i uczniom. B. Niemierko zwraca uwagę na pięć wymiarów metody nauczania:

1. Poziom aktywności ucznia (odbiór informacji, naśladowanie czynności, wytwarzanie informacji, wytwarzanie nowych schematów poznawczych).
2. Udział nauczyciela (kierowanie pracą poszczególnych uczniów, kierowanie pracą grupy uczniów).

3. Rodzaj treści kształcenia (czynności konkretne, czynności intelektualne).
4. Rodzaj wyposażenia dydaktycznego (ułatwiający odbiór informacji, ułatwiający odbiór i wytwarzanie informacji).
5. Typ organizacji kształcenia (z przewagą czynności zaplanowanych, oparta na dobrowolnym podejmowaniu czynności przez ucznia).

Nauczyciel proponuje formy oceniania i skalę do poszczególnych działów programowych:

- po realizacji działu I: *Socjologiczne i psychologiczne potrzeby człowieka*; należy zastosować ocenę opisową sporządzoną przez nauczyciela oraz zastosować samoocenę. Narzędzia pomiaru dydaktycznego oraz ocena mogą spełniać funkcję uzupełniającą. Uczniowie mają się dowiedzieć jakie zmiany interpersonalne zaszły w ich umiejętnościach, poznać rolę motywacji przy podejmowaniu działań, rolę prezentacji.
- po dziale II: *Postawa przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej* - najlepiej jest przeprowadzić test, aby sprawdzić umiejętność posługiwania się podstawowymi terminami i pojęciami z zakresu gospodarki, rozumienie poznanych treści. Umiejętność zastosowania wiedzy w sytuacjach typowych występujących w gospodarce oraz nietypowych.
- umiejętności i wiedzę działu III: *Formy aktywności zawodowej na rynku pracy* – należy sprawdzić w sytuacjach z życia: aktywność na spotkaniach, wycieczkach, grach symulacyjnych, a także można ocenić prace uczniów zgromadzone w „teczkach osobowych”, np. dokumenty aplikacyjne, anons w prasie, Internecie, oraz wykorzystać dramę.
- dział IV – *Zakładanie i zarządzanie przedsiębiorstwem* sprawdzić można, oceniając dokumenty dotyczące założenia i prowadzenia firmy (np. projekt – biznes plan, prezentację, opracowanie dokumentów związanych z działalnością firmy), a także przy pomocy testu.
- po realizacji działu V: *Rola państwa w gospodarce* – należy przeprowadzić test. Pomocniczo można ocenić plansze wykonane przez uczniów, projekty i prezentacje.
- dział VI: *Polska w zintegrowanym świecie* - można ocenić referat, umiejętność szukania informacji z różnych źródeł i ich zreferowania, znajomość mapy, tradycji innych narodów (scenki w strojach regionalnych różnych krajów europy).

Każdy dział ma w celach zawarte: wycieczki, gry symulacyjne, spotkania – jest to doskonała okazja do sprawdzenia wiedzy i umiejętności jej zastosowania.

3.4 Środki dydaktyczne

Wyposażenie dydaktyczne może znacząco usprawniać i wspomagać pracę uczniów i nauczyciela. Rozwijanie kluczowych kompetencji w zakresie przedsiębiorczości i innowacji wymaga kontaktu z najnowszymi osiągnięciami technik informacyjnych, co wykazano w realizacji poszczególnych celów. Pracownia ekonomiczna, w której będzie program realizowany powinna posiadać:

- tablicę szkolną - tryptyk,
- tablice dydaktyczne, ewentualnie – magnetyczne,
- stolik pod projektoskop,
- projektoskop,

- magnetowid (razem z DVD),
- telewizor,
- ekran,
- folię do projektoskop i odpowiednie pisaki,
- komputer,
- kamerę wideo, która umożliwi nagrywanie prezentacji czy ciekawszych zajęć grupowych,
- dobrze, żeby uczniowie mieli dostęp do sali komputerowej (zajęcia z Internetem),

Aby w pełni realizować założone cele programu kluczowych kompetencji oraz umożliwić korzystanie wszystkim uczniom, oraz tym o zróżnicowanych zainteresowaniach – pracownia powinna posiadać biblioteczkę, z niżej wymienioną zawartością:

- niektóre programy edukacyjne do nauczania przedmiotów ekonomicznych /DVD, komputerowe, płyty CD – filmy dydaktyczne,
- podręcznik z zeszytem ćwiczeń: K.Garbacik, M. Żmiejko,
- przewodnik dla nauczyciela,
- prasa: „Puls Biznesu”, „Rzeczpospolita”, „Gazeta Prawna”,
- wybrane akty prawne, Prawo Pracy,
- uzupełniająca literatura fachowa
- komplet bieżących roczników statystycznych
- środki wizualne: schematy, symbole, obrazy itp., mapy, plakaty, tablice, ilustracje.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Belka M., praca zbiorowa, *Ekonomia stosowana*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, W-wa 2005
- [2] Filar D., i inni, *Ekonomia po polsku*, CeDeWu Sp.z o.o., W-wa 2007
- [3] Garbacik K., Żmijko M., *Czas na przedsiębiorczość*, PWN, W-wa – Łódź 2008
- [4] Makieła Z., Rachwał T., *Podstawy przedsiębiorczości*, Nowa Era 2003
- [5] Mikina A., Sienna M., *Przedsiębiorczość klucz do sukcesu*, REA, W-wa 2008
- [6] Trela M.S.M., *Pierwszy w Polsce wielki poradnik konsumenta* „Ta książka,”Polski Przedsiębiorca, Toruń 2002
- [7] James A.F. Stoner i in.: *Kierowanie*, wyd. PWE
- [8] Sztucki T., *Marketing- Sposób myślenia system działania. Teoria i praktyka*, Placet
- [9] Kodeks Pracy
- [10] Rocznik Statystyczny
- [11] Prasa: Gazeta Prawna, Rzeczpospolita

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Aby w pełni realizować założone cele należałoby pracownię wyposażyć w komputer i rzutnik multimedialny z tablicą interaktywną oraz niektóre programy edukacyjne do nauczania przedmiotów ekonomicznych. Pracownia powinna być wyposażona w: projektoskop, folię do projektoskopu, odpowiednie pisaki a także zestaw podręczników i zeszytów ćwiczeń oraz pozycje prasy specjalistycznej np. „Puls Biznesu”, „Rzeczpospolita”, „Gazeta Prawna”,. Podręcznik i zeszyt ćwiczeń, to nadal najważniejsze środki dydaktyczne. Konkretyzują treści określone programem nauczania. W pracowni

powinna znaleźć się kamera wideo, która umożliwi nagrywanie prezentacji i wybranych zajęć grupowych.

W pracowni podstaw przedsiębiorczości najbardziej potrzebny jest:

- komputer – laptop
- rzutnik multimedialny z tablicą
- folia i pisaki specjalne
- meble dla ucznia i nauczyciela
- materiały dydaktyczne niezbędne w kształceniu kluczowych kompetencji (filmy, programy itp.).

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Ocenianie służy gromadzeniu informacji w celu ustalenia oczekiwanych osiągnięć uczniów według wzorca przyjętego przez Radę Pedagogiczną ZST Mielec - pt. „Szkolny system oceniania”; zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.

Realizując opracowany program nauczania należy mieć na uwadze stworzenie uczniom możliwości opanowania pożądanej wiedzy i umiejętności: wiadomości, praktycznego działania, umiejętności komunikowania się z otoczeniem oraz prezentowania postawy przedsiębiorczej, jak również form jej sprawdzenia. Ocenianie odbywać się powinno w oparciu o cele i kryteria zapisane w przedmiotowym systemie oceniania. Towarzyszyć mu powinien obiektywizm, jasność i konsekwencja. Uczeń powinien odczuwać sympatię i wsparcie nauczyciela, deklarowanie pomocy i dostrzeganie sukcesów. Polecenia powinny posiadać zróżnicowany stopień trudności i złożoności, tak aby każdy uczeń mógł (przynajmniej częściowo) na nie odpowiedzieć.

Kontrola daje nauczycielowi informację o stopniu osiągnięcia celów kształcenia, o właściwym doborze środków dydaktycznych, metod nauczania, motywacji stosowanej wobec uczniów i organizacji pracy. Dla ucznia ocena spełnia funkcje: informacyjną, motywującą, wspierającą i sumującą. Jedną z ważniejszych funkcji jest funkcja motywująca do nauki. Nauczyciel powinien motywować ucznia również poprzez: różne formy sprawdzania wiedzy i aktywizowanie uczniów w tym zakresie, organizowanie sytuacji, w których uczeń sam weźmie udział i będzie się mógł zrealizować, a przede wszystkim dokładne sprecyzowanie swoich oczekiwań.

Nauczyciel formułuje następujące wymagania:

- wymagania konieczne – zrozumienie partii materiału pozwala kontynuować proces nauczania /ocena dopuszczająca;
- wymagania podstawowe – są to elementy wiedzy niezbędne w uczeniu się przedsiębiorczości, przystępne dla każdego ucznia, które może wykorzystać w życiu pozaszkolnym /ocena dostateczna;
- wymagania rozszerzające – wiedza skupiająca wiadomości i umiejętności wcześniej opanowane, przydatne w pozyskiwaniu dalszej wiedzy szkolnej i poza szkołą z dziedziny przedsiębiorczości /ocena dobra;
- wymagania dopełniające – wiedza i umiejętności dotyczące rozwiązywania problemów w nowych i nietypowych sytuacjach dla ucznia, wybiegająca poza aktualny etap kształcenia, wymagająca szczególnej analizy i samodzielnego myślenia /ocena bardzo dobra;
- wymagania wykraczające – wiadomości i umiejętności wykraczają ponad potrzeby podstawowe przy realizacji treści kształcenia przedsiębiorczości. Pozwalają

niekonwencjonalnie i samodzielnie rozwiązywać zadania. W znaczny sposób wykraczają poza obowiązujący program nauczania, a także inne osiągnięcia ucznia np. konkursy, olimpiady ekonomiczne /ocena celująca.

Najczęściej wymieniane funkcje w szkolnym ocenianiu, to:

- dydaktyczna – polegająca na korygowaniu, porządkowaniu i uzupełnianiu wiedzy;
- diagnostyczna – rozumiana jako realizacja celów kształcenia zgodnie z założeniami programowymi i zdolnościami uczniów;
- metodyczna – dająca możliwość sprawdzenia trafności wyboru celów, materiału, metod nauczania, środków dydaktycznych – zgodności z rozporządzeniem. Umożliwia doskonalenie procesu kształcenia;
- motywacyjna – aktywizująca ucznia poprzez dobrze opracowany system oceniania;
- społeczna – reguluje stosunki społeczne u wszystkich podmiotów procesu nauczania;
- wychowawcza – mająca możliwość zainteresować ucznia samooceną i samokształceniem poprzez ukierunkowanie jego zainteresowań.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów przeprowadzone metodą pomiaru dydaktycznego jest procesem złożonym. Stopień opanowania materiału przez poszczególnych uczniów może być bardzo zróżnicowany. Ponieważ ocena poziomu postępów i osiągnięć uczniów jest integralną częścią procesu dydaktycznego wymaga przemyślanych, starannie zaplanowanych i skonstruowanych narzędzi. Mądre i sprawiedliwe ocenianie jest sztuką, której należy uczyć się przez wiele lat. Oceniając postępy uczniów, należy zwracać uwagę nie tylko na wiedzę, lecz także na samodzielność i rozwój logicznego myślenia. Formułować zadania o zróżnicowanym poziomie trudności i złożoności w zależności od możliwości i potrzeb uczniów. Sprawdzanie osiągnięć ucznia towarzyszyć powinno każdym zajęciom lekcyjnym - na każdym etapie zdobywania wiedzy.

Rozpoczynając zajęcia w klasie pierwszej, należy poinformować uczniów i rodziców o wymaganiach edukacyjnych, sposobach i etapach sprawdzania tych osiągnięć u ucznia. Zdiagnozować ich wiedzę i umiejętności zdobyte w gimnazjum w ramach przedmiotu: wiedza o społeczeństwie w module: Wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym. Nauczyciel powinien sprawdzić umiejętności wykorzystania wiedzy do opisu mechanizmów i zjawisk gospodarczych. Wyniki te pozwolą ustalić, które treści nie są opanowane i należy je przypomnieć, jak również będą one podstawą do oceny przyrostu wiedzy uczniów w wyniku realizacji programu. Postępy uczniów należy sprawdzać na bieżąco, co pozwoli likwidować pojawiające się problemy i monitorować rozwój ucznia, a także pomóc uczniowi słabszemu w nauce. Po realizacji większych części programu /działu należy przeprowadzić badania sumatywne.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Ze względu na rolę oceny i jej złożoność diagnozowanie wiedzy ucznia jest trudne dla niego samego jak też dla nauczyciela. Filozofia oceniania opiera się na stosowaniu różnych metod sprawdzania wiedzy, na dostrzeganiu braków, ale przede wszystkim atutów w pracy ucznia i wzmacniania ich roli – przekonywaniu go o „aktywach” jego samego. W procesie kształcenia kluczowych kompetencji przedsiębiorczości ważne, aby uczeń był zorientowany o stopniu opanowania przez niego umiejętności. Powinien znać zasady oceniania postaw; tzn. aktywność, współpraca w grupie.

Ze względu na specyfikę podstaw przedsiębiorczości dobrze jest stworzyć własne skale ocen bieżących (zgodne ze statutem „szkolnym systemem oceniania i promowania”).

Przedmiotem sprawdzania i oceniania kompetencji przedsiębiorczości są wiadomości, umiejętności i gotowość ich przedstawiania. Szczególny nacisk powinno się kłaść na logiczne wyciąganie wniosków, samodzielność, inicjatywę, ale też na aktywność i kreatywność.

Nauczanie podstaw przedsiębiorczości w warunkach realizacji programu kluczowych kompetencji wiąże się z uaktywnianiem młodych ludzi do działań przedsiębiorczych i aktywności poznawczej. Wiedzę tą powinni wykazać w praktyce na zajęciach symulujących rzeczywistość gospodarczą lub sytuację, którą człowiek spotyka w codziennym życiu.

Przedmiotem sprawdzania osiągnięć ucznia powinna być nie tylko wiedza, ale przede wszystkim - umiejętności praktyczne. Spowoduje to, że ocena stanie się nie tylko instrumentem kontroli osiągnięć i diagnozy, ale motywacją do działań innowacyjnych i przedsiębiorczych oraz do rozwoju intelektualnego. Uczeń może być odkrywcy w swoim działaniu, jeżeli nauczyciel umotywuje go oceną.

Biorąc pod uwagę kryterium osoby przeprowadzającej badanie, wyróżnić można następujące rodzaje kontroli:

- samokontrolę, gdzie uczeń sam sprawdza własne osiągnięcia np. zeszyt ćwiczeń, testy samokontroli, zadania z podręcznika, arkusze: ewaluacji i samokontroli;
- kontrolę wewnętrzną – przeprowadza nauczyciel przedsiębiorczości;
- kontrolę zewnętrzną przeprowadzaną przez osoby z poza szkoły (zewnętrzny egzamin zawodowy, konkursy, olimpiady itp.).

Kontrolować osiągnięcia uczniów można na dwa sposoby: indywidualnie (sprawdzanie ustne, obserwacja pracy uczniów, ich kontakty z kolegami podczas wykonywania ćwiczeń, ćwiczenia praktyczne/, oraz zbiorowo /kartkówki, testy sprawdzające).

Jedną z ważniejszych metod sprawdzania osiągnięć ucznia jest wcześniej wspomniana metoda samooceny. Pozostałe narzędzia sprawdzania, to:

- ustne wypowiedzi ucznia,
- samodzielne opracowanie notatki z lekcji,
- pisemne prace opracowane w domu przez ucznia,
- analiza treści z podręcznika,
- testy różnego typu (otwarte, zamknięte, wielokrotnego lub jednokrotnego wyboru) i sprawdziany pisemne,
- opracowane i wygłoszone przez ucznia referaty, uczestnictwo w pozaszkolnych formach rywalizacji (np. olimpiady, konkursy)

Najbardziej powszechną formą sprawdzania indywidualnego wiedzy ucznia jest „odpytywanie”, podczas którego bardzo ważne jest formułowanie pytań. Powinny być zwięzłe, jednoznaczne i prowokujące do dłuższych odpowiedzi. Należy kierować je w cichej atmosferze do całej klasy, by zmusić wszystkich uczniów do myślenia i skupienia uwagi. Nauczyciel nie powinien zadawać wielu pytań na raz, ani też zadawać pytań naprowadzających. Bardzo dobrą formą jest sytuacja symulacyjna np. nie zadawać pytań „jak ma przebiegać rozmowa kwalifikacyjna?”, należy poprosić o przeprowadzenie takiej rozmowy.

Sprawdzanie indywidualne jest coraz rzadziej stosowane ze względu na czasochłonność – zwłaszcza w nauczaniu przedsiębiorczości. Jest wiele więcej narzędzi kontroli, które są ciekawe dla nauczyciela i ucznia.

ARKUSZ EWALUACJI

Pełna nazwa projektu

Data rozpoczęcia i zakończenia projektu

Kierownik projektu

Proszę zaznaczyć stwierdzenie odpowiadające, Twoim zdaniem, stanowisku wobec poszczególnych aspektów zajęć.

W jakim stopniu zapamiętałeś/aś i zrozumiałeś/aś informacje na temat projektu?

wcale	w znikomym	w średnim	w dużym	w bardzo dużym
-------	------------	-----------	---------	----------------

Jakiej jakości jest zebrany i przygotowany materiał dotyczący projektu?

niskiej	średniej	dobrej	wysokiej	bardzo wysokiej
---------	----------	--------	----------	-----------------

W jakim stopniu rozwinięte zostały przez Ciebie umiejętności, np. planowania pracy, współpracy w realizacji zadań w grupie?

wcale	w znikomym	w średnim	w dużym	w bardzo dużym
-------	------------	-----------	---------	----------------

Czy przyda Ci się ta wiedza i umiejętności?

nie	raczej nie	raczej tak	tak	zdecydowanie tak
-----	------------	------------	-----	------------------

W jakim stopniu projekt odpowiada potrzebom praktycznym?

wcale	w znikomym	w średnim	w dużym	w bardzo dużym
-------	------------	-----------	---------	----------------

Czy realizacja projektu sprzyjała otwartej komunikacji i dobrej atmosferze?

nie sprzyjała	trudno powiedzieć	raczej sprzyjała	sprzyjała,	bardzo sprzyjała
---------------	-------------------	------------------	------------	------------------

Wymień umiejętności jakie zdobyłeś/aś, podkreśl te, które oceniasz najwyżej.

.....

.....

Podsumowanie:

wnioski bądź propozycje, jakie chcesz przedstawić,
wybrane odpowiedzi - zakresł

Źródło: Maria Bielecka 2003

KARTA SAMOOCENY UCZNIĄ

Temat

Data

Czego się dzisiaj nauczyłem/am, doświadczyłem/am/, zaobserwowałem/am/?

.....
.....
.....

Co spowodowało, że się tego nauczyłem /am/?

.....
.....

Co mogłoby sprawić, że nauczyłem /a/ bym się więcej, szybciej, lepiej, w bardziej interesujący sposób?

.....
.....

Jakie uczucia towarzyszyły nauce: które z nich pomagały, a które przeszkadzały mi w uczeniu się?

.....
.....

Czego dowiedział/e/am się o swoim sposobie uczenia się?

.....
.....
.....

Komentarz:

.....
.....
.....

Ankieta - samoocena

Źródło: Maria Bielecka 2003

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Pojęcie ewaluacji przedstawiane jest na wiele sposobów i występuje w wielu definicjach, ale wszystkie określają ją - jako proces, w którym występuje: planowanie, projektowanie, zbieranie danych, pozyskiwanie informacji i jej analiza, sprecyzowanie wniosków, określenie decyzji jaką należy podjąć, a na końcu przekazywanie raportów i upowszechnienie wyników. Jest systematyczną pracą grupy osób lub osoby ją przeprowadzającej. W toku ewaluacji potrzeba wielu umiejętności:

- pisanie projektów,
- wybór technik zbierania danych,
- określenie celów ewaluacji,
- opracowanie kwestionariusza,
- przeprowadzenie wywiadów, obserwacji i pisanie raportów czy rekomendacji
- odpowiednie wykorzystanie wyników.

Ewaluacja programu ma odpowiedzieć na pytanie czy cele ogólne i szczegółowe zostały osiągnięte oraz czy uczeń po realizacji programu nabył umiejętności i kluczowe kompetencje z zakresu przedsiębiorczości i inicjatywności. Pozwala uzyskać dane niezbędne do podjęcia decyzji o wartości programu. Może odnosić się do :

- celów programowych,
- przydziału uczniów do danego programu,
- szansy realizacji ustalonych celów nauczania,
- spójności treści nauczania z celami nauczania,
- efektywności nauczania,
- sprawności nauczania.

Będzie prowadzona:

- na początku roku „ex-ante” przed realizacją programu – wskaże, na ile program jest zgodny z potrzebami i spójny z celami nauczania i sposobami ich realizacji. Określa potrzeby i wskazuje napotykanne trudności. Ewaluacja formatywna:
- w toku wdrażania programu – pozwoli ocenić osiągnięcia i rezultaty na tym etapie oraz zmodyfikować techniki pracy, ulepszyć strukturę programu, tak by uczeń jak najlepiej rozwijał kluczowe kompetencje z zakresu przedsiębiorczości, da także możliwość reagowania na zmiany rynkowe. Ewaluacja sumatywna /podsumowująca:
- na koniec klasy pierwszej technikum gastronomicznego, tj. po całościowym wdrożeniu programu – sprawdza na ile udało się osiągnąć założone cele. Sprawdza też skuteczność i efektywność programu oraz jego użyteczność. Jest to doskonałe źródło informacji przy planowaniu kolejnych przedsięwzięć. Ewaluacja podsumowująca całość wdrożenia – ostatecznie oceni program. Znajdzie odzwierciedlenie w raporcie końcowym, który powinien zawierać:
 - streszczenie,
 - spis treści,
 - wprowadzenie,
 - opis zastosowanej metodologii oraz źródła informacji, którymi posłużyli się badający,
 - opis wyników ewaluacji,

- wnioski

Ewaluację może przeprowadzić:

- nauczyciel,
- dyrektor,
- uczniowie – dokonując samooceny,
- osoby wyznaczone przez organ nadzorujący.

Celami ewaluacji programu nauczania są:

- stwierdzenie skuteczności i trwałości osiągnięcia założonych celów kształcenia w tym kompetencji kluczowych
- dopracowanie się maksymalnej możliwej efektywności działań programowych
- uświadomienie konsekwencji działań programowych dla całościowej realizacji kształcenia
- uświadomienie skali korzyści, jakie zrealizowanie kształcenia przynosi jednostce i społeczności tzw. oddziaływanie programu

Metody i narzędzia ewaluacji:

- ankiety
- analiza dokumentów
- gromadzenie opinii poszczególnych uczestników procesu badawczego w toku wywiadów skonstruowanych,
- wywiady, obserwacja.

Metody dotyczą różnych grup: uczniów, nauczycieli, dyrektorów, rodziców.

Projekt ewaluacji autorskiego programu nauczania rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości.

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcze)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych /raport
Przed rozpoczęciem realizacji programu.	a/ Projekt autorskiego programu nauczania	1. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora? 2. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia potrzeby i ograniczenia odbiorców? 3. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia możliwości rozwijania EKPP? 4. Czy i w jakim stopniu projekt programu jest	Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny. jw. jw. jw.	Studium przypadku: analiza wyników diagnozy implementacji KK oraz danych z arkusza oceny programu.	Szkoła uczestnicząca w Projekcie.	Raport ewaluacyjny.

		<p>poprawny koncepcyjnie?</p> <p>5.Czy projekt programu zawiera propozycję oceny jego skuteczności?</p> <p>6.Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?</p>	<p>Odpowiedź „Tak”</p> <p>Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny.</p>			
W czasie realizacji programu.	b/Skuteczność programu	<p>7.Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano w realizacji projektu programu?</p> <p>8.W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych?</p> <p>9.Na ile realizacja projektu programu powodowała wzrost zaangażowania nauczyciela i szkoły?</p> <p>10.Jakiego rodzaju zabiegi stosował nauczyciel realizujący program?</p>	<p>Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas.</p> <p>Zakupienie co najmniej dwóch rodzajów pomocy dydaktycznych. Wzrost o 20% liczby hospitacji dyrektora: udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym.</p> <p>Przewaga metod aktywizujących nad podającymi.</p>	<p>Analiza dokumentów.</p> <p>Obserwacja.</p>		
<p>Na koniec realizacji programu.</p> <p>Na koniec realizacji programu.</p> <p>Po pewnym czasie od realizacji programu.</p>	Efekty programu	<p>11.Jak uczniowie ocenili działania nauczyciela realizującego projekt programu?</p> <p>12.W jakim stopniu w wyniku realizacji projektu programu wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju EKKP?</p> <p>13.Na ile trwałe są zmiany w uczniach w zakresie nabytych wiadomości, umiejętności i postaw określonych poprzez EKKP?</p>	<p>Co najmniej przeciętne wyniki w skalach KI i JN arkusza.</p> <p>Wzrost o min. 0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie EKKP.</p> <p>Wzrost min. o 0,20 wyników zewnętrznego egzaminu zawodowego – część ekonomiczna</p>	<p>Ankietowanie uczniów.</p> <p>Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”.</p> <p>Analiza dokumentów /z wynikami egzaminu zawodowego</p>	<p>Wszyscy uczestnicy .</p> <p>Wszyscy uczestnicy .</p> <p>Wszyscy uczestnicy .</p>	<p>Raport Ewaldacyjny.</p> <p>Prezentacja multimedialna.</p>

6 Bibliografia

- [1] Belka M., praca zbiorowa, *Ekonomia stosowana*, wyd. Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2005
- [2] Bal T., praca zbiorowa, wyd. TNOiK, Rzeszów
- [3] Filar M., Rzońca A., Wójtowicz G., *Ekonomia po polsku*, wyd. CeDeWu Sp.z o.o. Warszawa 2007
- [4] Garbacik K., Żmijko M., *Czas na przedsiębiorczość – podręcznik z ćwiczeniami*, Warszawa – Łódź 2008
- [5] Makieła Z., Rachwał T., *Podstawy przedsiębiorczości*, wyd. Nowa Era, Warszawa 2002
- [6] Mikina A., Sienna M., *Przedsiębiorczość klucz do sukcesu*, wyd. REA, Warszawa 2002
- [7] Mikina A., *Metoda projektu w kreowaniu przedsiębiorczych postaw uczniów*, Warszawa 1997
- [8] Pankowska D., *Pedagogika dla nauczycieli w praktyce. Materiały metodyczne*, Kraków 2008
- [9] Sztucki T., *Marketing-sposób myślenia system działania*, wyd. "Placet", Warszawa 1994
- [10] Stoner James A.F. i inni, *Kierowanie*, wyd. PWE, Warszawa 1999
- [11] Trela M.S.M., *Pierwszy w Polsce wielki poradnik konsumenta „Ta książka”*, wyd. Polski Przedsiębiorca, Toruń 2002
- [12] Kodeks Pracy
- [13] Gazeta Prawna
- [14] Wybrane Roczniki Statystyczne
- [15] Materiały dydaktyczne, wyd. Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości

Autor
Irena Segelin

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Technicznych Im. E. Kwiatkowskiego
w Rzeszowie ul. Matuszczaka 7**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	8
1.5 Cele szczegółowe kształcenia.....	9
1.5.1 Wiadomości i umiejętności	9
1.5.2 Cele wychowawcze (postawy)	13
2 Materiał nauczania.....	15
2.1 Psychologiczne aspekty rozwoju przedsiębiorczości	15
2.2 Funkcjonowanie gospodarki rynkowej.....	15
2.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	16
2.4 Instytucje gospodarki rynkowej.....	16
2.5 Problemy ekonomiczne państwa w gospodarce rynkowej.....	17
2.6 Człowiek przedsiębiorczy w gospodarce rynkowej	17
2.7 Integracja gospodarcza Polski ze światem	18
3 Procedury osiągnięcia celów	19
3.1 Postulaty metodyczne	19
3.2 proponowany podział godzin lekcyjnych.....	19
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	20
3.4 Środki dydaktyczne	20
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	21
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	21
4 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	23
4.1 Przewidywane osiągnięcia ucznia	23
4.2 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	24
4.3 Główne narzędzia kontroli	25
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	27
6 Bibliografia.....	29

Wprowadzenie

Rozwój gospodarki rynkowej w Polsce powoduje konieczność przygotowania młodzieży do aktywnego udziału w życiu gospodarczym. Zadaniem szkoły jest przygotowanie młodych ludzi do podejmowania stawianych przed nimi wyzwań. Muszą oni znaleźć swoje miejsce w świecie gospodarki zarówno w małej skali najbliższego otoczenia, jak też w skali kraju, Europy i świata. Aby móc przystąpić do działania w sferze gospodarki, trzeba posiadać określoną wiedzę na temat zasad nią rządzących, mechanizmu jej funkcjonowania, roli państwa i prawa w gospodarce.

Jednym z najważniejszych celów edukacyjnych tego programu jest przygotowanie młodzieży do podejmowania decyzji na temat kierunków dalszego kształcenia, wyboru zawodu, skutecznego wejścia na rynek pracy, założenia własnej firmy i pełnienia w przyszłości ról zawodowych.

Program został zintegrowany z Europejskimi Kluczowymi Kompetencjami w zakresie *inicjatywności i przedsiębiorczości*. Uwzględnia cele przewidziane standardami egzaminacyjnymi (Egzamin Potwierdzający Kwalifikacje Zawodowe po ukończeniu technikum), profil zawodowy szkoły (klasy), oraz będzie kształtował przedsiębiorcze postawy uczniów, które wpłyną na wzrost miejsc pracy w regionie.

Z diagnozy regionalnej wynika, że w tworzeniu miejsc pracy ważną rolę odgrywają małe i średnie firmy. Według stanu na koniec 2007 roku w województwie podkarpackim, w rejestrze REGON zarejestrowanych było ok. 142,1 tys. podmiotów gospodarki narodowej (bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne) tj. 14,7% więcej niż w roku 1999. Podmioty z Podkarpacia stanowiły ok. 4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w Polsce. Widać z tej analizy, że wzrasta zainteresowanie tworzeniem własnych przedsiębiorstw na Podkarpaciu, ale do ożywienia gospodarczego, jakie obserwuje się w innych województwach np. w małopolskim, wielkopolskim, mazowieckim, wiele nam brakuje. Dla rozwoju województwa podkarpackiego, konieczne jest kształcenie w kierunkach przyszłościowych. Potrzebni będą m.in. specjaliści o najwyższych kwalifikacjach z zakresu: obróbki mechanicznej, elektronicy, mechatronicy, informatycy, organizatorzy procesów i inni związani z nowymi technologiami.

Absolwenci tego zawodu są poszukiwani na rynku pracy w Rzeszowie i województwie podkarpackim. Ich kompetencje to: projektowanie, konstruowanie, budowa, eksploatacja i naprawa maszyn, urządzeń i mechanizmów. Absolwent ma szanse zatrudnienia:

- firmach zajmujących się produkcją urządzeń technicznych,
- zakładach usługowo - naprawczych silników spalinowych,
- nadzorze przebiegu procesów wytwarzania maszyn i urządzeń,
- w stacjach obsługi pojazdów samochodowych,
- zakładach produkujących samochody.

U uczniów o tak szerokich kompetencjach zawodowych należy budować wiarę we własne możliwości. Przedmiot podstawy przedsiębiorczości kształtuje przede wszystkim postawy przedsiębiorcze uczniów jak:

- inicjatywność,
- kreatywność i uczciwość,

- wytrwałość w dążeniu do celu,
- umiejętność planowania i zarządzania,
- umiejętność komunikowania się i rozwiązywania konfliktów,
- podejmowanie decyzji zgodnie z zasadami etycznymi,
- gotowość do podejmowania ryzyka,
- umiejętność pracy w zespole,
- umiejętność obiektywnej samooceny w celu ciągłego samorozwoju.

Autorka programu jest absolwentką Politechniki Rzeszowskiej i jest nauczycielem przedmiotów technicznych i podstaw przedsiębiorczości w Zespole Szkół Technicznych w Rzeszowie.

Kwalifikacje do nauczania podstaw przedsiębiorczości zdobyła na studiach podyplomowych z zakresu przedsiębiorczości. Uczenie przedsiębiorczości przynosi jej wiele satysfakcji, gdyż jest to przedmiot o gospodarce, w której wszyscy żyjemy. Obecnie szkoła w której uczy stara się o zdobycie Certyfikatu Jakości „Szkoła Przedsiębiorczości” w projekcie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości.

Autorski program nauczania jest zgodny z:

- Podstawą programową kształcenia ogólnego.
- Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.
- Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002r. ze zmianami z dnia 06.09.2003r.
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- zaspokoić potrzeby swoje i bliskich,
- zinterpretować nowe sytuacje i w sposób twórczy rozwiązać pojawiające się problemy,
- zaplanować swoje przedsięwzięcia i przewidzieć opłacalność w kontekście wydatków i przychodów,
- zaplanować ścieżkę swojego rozwoju zawodowego, zdobycia kwalifikacji zawodowych,
- właściwie wypełnić role przyjmowane w grupie,
- rozwiązać problemy traktując je jako nowe wyzwania,
- skutecznie się komunikować,
- zastosować zasady prowadzenia negocjacji i rozwiązywania konfliktów,
- dokonać samooceny, dążąc do rozwoju osobistego,
- zadbać o uzyskanie jak najlepszych wyników w swojej pracy,
- kierować się w życiu zasadami etycznymi,
- rozróżnić pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja,
- dokonać samooceny metodą analizy SWOT, w celu ciągłego samorozwoju,
- dokonać autoprezentacji i uzasadnić konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach,
- zaplanować ścieżkę swojego rozwoju zawodowego, zdobycia kwalifikacji zawodowych
- podjąć decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- scharakteryzować zasady organizacji pracy w zespole,
- wymienić wady i zalety, zarówno pracy zespołowej jak i indywidualnej, określić z czego one wynikają
- przedstawić bariery komunikacyjne,
- podać przyczyny konfliktów i sposoby ich rozwiązywania,
- określić zasady negocjacji,
- zastosować zasady prowadzenia negocjacji i rozwiązywania konfliktów w praktyce
- zdefiniować pojęcia: etyka, kodeks etyczny
- uzasadnić rolę norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- rozpoznać etyczne i nieetyczne zjawiska w funkcjonowaniu rynku np. korupcja, dumping, nieuczciwa reklama, „kreatywna księgowość”
- zaplanować budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny
- ocenić szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo

- podjąć decyzję o wyborze najkorzystniejszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron,
- wyszukać i zweryfikować oferty rynku pracy,
- ocenić zmiany na rynku pracy, w tym w miejscu zamieszkania,
- rozpoznać swoje predyspozycje pod kątem oferty pracy,
- rozpoznać potencjalne miejsca pracy,
- korzystnie zaprezentować się swojemu pracodawcy,
- uzupełniać wiedzę zawodową w zakresie niezbędnym na lokalnym rynku pracy.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

- zorganizować własny warsztat pracy,
- dokonać wyboru najkorzystniejszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej,
- zaplanować własną karierę zawodową,
- docenić znaczenie egzaminu potwierdzające go kwalifikacje zawodowe, mając na uwadze perspektywę zatrudnienia,
- dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym ze swojej branży, ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

Cele ogólne:

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Kształcenie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.5 Cele szczegółowe kształcenia

1.5.1 Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- określi istotę przedsiębiorczości,
- zdefiniuje pojęcie postawy,
- opisz cechy osoby przedsiębiorczej takie jak: asertywność, odpowiedzialność, uczciwość, zdolność do samoakceptacji, inicjatywność, innowacyjność, kreatywność, odpowiedzialność i uczciwość
- rozróżni zachowania asertywne, bierne i agresywne,
- zdefiniuje cechy osobowości i różnych typów temperamentu,
- sklasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią potrzeb A. Masłowa,
- rozróżni pojęcia: mocne i słabe strony, analiza SWOT, autoprezentacja,
- dokona samooceny metodą analizy SWOT, w celu ciągłego samorozwoju
- dokona autoprezentacji na forum klasy,
- uzasadni konieczność dokonywania autoprezentacji w określonych sytuacjach,
- zaplanuje ścieżkę swojego rozwoju zawodowego, zdobycia kwalifikacji zawodowych,
- wymieni mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka w tym w sytuacjach trudnych,
- podejmie decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- scharakteryzuje zasady organizacji pracy w zespole,
- właściwie wypełni role przyjmowane w grupie – kieruje grupą i podejmuje decyzje,
- zdefiniuje pojęcia: efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,
- wymieni wady i zalety, zarówno pracy zespołowej jak i indywidualnej, wie z czego one wynikają,
- wymieni rodzaje stanowisk kierowniczych,,
- scharakteryzuje obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania,
- opisz różne style zarządzania,
- scharakteryzuje środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne),
- skutecznie komunikuje się,
- wyliczy bariery komunikacyjne,
- aktywnie słucha,
- wyliczy przyczyny konfliktów,
- wymieni sposoby rozwiązywania konfliktów,
- wymieni zasady negocjacji, - zastosuje zasady prowadzenia negocjacji i rozwiązywania konfliktów w praktyce
- wymieni typy gospodarek,
- rozpozna różnicę pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- zdefiniuje pojęcia związane z gospodarką rynkową(popyt, podaż rynek)
- narysuje i zinterpretuje wykresy popytu i podaży oraz ustali punkt równowagi rynkowej,
- wymieni cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, uwolniony system cen, konkurencja),
- przedstawi zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym, - definiuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny,
- doceni rolę norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,

- rozpozna etyczne o nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu rynku np. korupcja, dumping, nieuczciwa reklama, „kreatywna księgowość”
- dokona oceny funkcjonowania rynku pod kątem wymagań etycznych
- wyjaśni znaczenie zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy,
- zdefiniuje pojęcia: pieniądź, barter, parytet kruszcu,
- opíše właściwości, cechy i funkcje pieniądza,
- opíše obecnie używane formy pieniądza,
- wyjaśni znaczenie pieniądza w życiu człowieka,
- zdefiniuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet domowy, dochody gospodarstwa domowego, wydatki gospodarstwa domowego,
- wyliczy rodzaje wydatków gospodarstwa domowego,
- wymieni źródła dochodów gospodarstwa domowego,
- wymieni sposoby zapobiegania deficytowi w budżecie domowym,
- zaplanuje budżet własnego gospodarstwa domowego z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny,
- poda powody konieczności planowania własnych wydatków,
- wyjaśni rolę gospodarstwa domowego w gospodarce rynkowej,
- zdefiniuje pojęcia: działalność gospodarcza, osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka nie posiadająca osobowości prawnej,
- wymieni źródła przepisów dotyczących działalności gospodarczej,
- sklasyfikuje i scharakteryzuje przedsiębiorstwa przewidziane polskim prawem,
- wylicza sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,
- wyliczy formalności związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- wymieni zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,
- oceni szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo
- zdefiniuje pojęcia: bilans, aktywa, pasywa,
- oceni rolę małych średnich przedsiębiorstw w gospodarce,
- podejmie decyzję o wyborze najkorzystniejszej dla siebie formy prowadzenia działalności gospodarczej,
- wymieni i scharakteryzuje sposoby rozliczania się z podatku przy prowadzeniu jednoosobowej działalności gospodarczej,
- zdefiniuje pojęcia marketing mix, AIDA,
- opíše zasady marketingu, kreowania produktów i obsługi klienta,
- zaplanuje strategię marketingową do planowanej działalności gospodarczej w konkretnym miejscu i czasie,
- scharakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,
- wypełni formalności związane z zakładaniem własnej firmy,
- zdefiniuje biznesplan i określa jego funkcje,
- ułoży uproszczony biznesplan,
- przeprowadzi analizę SWOT planowanego przedsięwzięcia z uwzględnieniem uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych,
- oceni, czy jest świadomym odbiorcą działań promocyjnych oraz asertywnym konsumentem,
- sklasyfikuje i zdefiniuje koszty przedsiębiorstwa,
- wybierze świadomie formę opodatkowania podatkiem dochodowym,
- obliczy kwotę podatku dochodowego wg zasad ogólnych,
- obliczy dochodowość produktu i próg rentowności,

- obliczy wynik finansowy,
- wyjaśni rolę przedsiębiorstwa w gospodarce,
- scharakteryzuje struktury rynkowe: konkurencja czysta, konkurencja monopolistyczna, oligopol, monopol,
- zdefiniuje pojęcie: polityka antymonopolowa,
- oceni korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- wyjaśni działanie systemu bankowego w Polsce,
- wymieni i opisz podstawowe funkcje banków,
- wymieni zadania i funkcje banku centralnego i banków komercyjnych,
- wyliczy i scharakteryzuje usługi bankowe dla klientów indywidualnych i dla przedsiębiorstw,
- wyjaśni pojęcia: oszczędzanie, inwestowanie,
- poda przykłady różnych inwestycji i ich zalety i wady,
- rozróżni formy inwestowania na giełdzie,
- określi zasadę ustalania kursu akcji,
- nazwie i scharakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe,
- omówi kolejne działania, aby zostać inwestorem giełdowym,
- wymieni i objaśni rodzaje funduszy inwestycyjnych ze względu na ryzyko inwestowania,
- podejmie decyzję związaną z wyborem najkorzystniejszej dla siebie oferty bankowej – konta osobistego, lokaty,
- oceni ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych,
- zainwestuje na giełdzie, biorąc udział w wirtualnych grach giełdowych,
- wyliczy rodzaje ubezpieczeń i ich znaczenie,
- scharakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia,
- wyjaśni funkcjonowanie systemu emerytalnego w Polsce,
- dokona analizy i porówna oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy inwestycyjnych i funduszy emerytalnych,
- uzasadni celowość ubezpieczania się i konieczność swojego przyszłego udziału w systemie emerytalnym,
- wyjaśni koncepcje roli państwa w gospodarce rynkowej,
- wymieni formy interwencjonizmu państwowego,
- scharakteryzuje funkcje samorządów terytorialnych,
- rozpozna wpływ państwa na życie gospodarcze,
- rozróżni funkcje budżetu,
- wymieni najważniejsze źródła przychodów i wydatków państwa,
- scharakteryzuje system podatkowy w Polsce,
- sklasyfikuje i scharakteryzuje podatki,
- zdefiniuje pojęcia: deficyt budżetowy i dług publiczny,
- uzasadni wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, gospodarcze i polityczne kraju,
- obliczy kwotę podatku dochodowego PIT na podstawie skali podatkowej,
- wypełni deklarację podatkową PIT,
- obliczy podatek VAT
- uzasadni konieczność rzetelnego rozliczania się z podatków,
- zdefiniuje pojęcia: wzrost gospodarczy i rozwój gospodarczy,
- wymieni czynniki wzrostu gospodarczego,
- zdefiniuje mierniki wzrostu gospodarczego,
- wymieni przejawy kryzysu gospodarczego,

- sklasyfikuje i zdefiniuje inflację,
- wymieni skutki inflacji i sposoby walki z inflacją,
- odnajdzie informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie,
- opíše wpływ reklamy na konsumentów,
- wymieni instytucje wspierające konsumentów i określa zakres ich działania,
- wymieni prawa konsumentów,
- poda przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu reklamy na konsumentów,
- poda właściwe argumenty podczas dochodzenia swoich praw konsumenckich,
- wyjaśni rolę instytucji chroniących konsumenta,
- scharakteryzuje pojęcia: gwarancja, reklamacja i rękojmia,
- oceni zmiany na rynku pracy, w tym w miejscu zamieszkania,
- odnajdzie informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie,
- rozróżni formy zatrudnienia ze względu na podstawę prawną,
- opíše i scharakteryzuje cechy form zatrudnienia, - wymieni wady i zalety różnych form zatrudnienia,
- przeanalizuje ogłoszenia prasowe i internetowe związane z podnoszeniem kwalifikacji, poszukiwaniem pracy oraz podejmowaniem działalności gospodarczej,
- wymieni prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- porówna prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające z różnych umów,
- wyjaśni rolę związków zawodowych,
- zdefiniuje pojęcie : mobbing w miejscu pracy
- wymieni sposoby przeciwdziałania mobbingowi,
- scharakteryzuje podstawowe formy wynagradzania,
- poda przyczyny i skutki bezrobocia,
- obliczy stopę bezrobocia,
- wymieni aktywne i pasywne formy wali państwa z bezrobociem,
- wymieni aktywne i pasywne metody poszukiwania pracy,
- wymieni dokumenty konieczne do ubiegania się o pracę,
- przygotowuje dokumenty aplikacyjne CV, list motywacyjny,
- zdefiniuje pojęcie; rozmowa kwalifikacyjna,
- wyjaśni znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i korzystnie zaprezentuje się przyszłemu pracodawcy,
- zdefiniuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny, uczciwa praca, uczciwa płaca, uczciwa konkurencja,
- poda przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa względem kontrahentów,
- wymieni konsekwencje nieetycznych zachowań w miejscu pracy i w biznesie,
- poda określenie pojęcia korupcji i lobbingu i wyjaśnia różnicę między korupcją a lobbieniem,
- wyjaśni na czym polega odpowiedzialność etyczna przedsiębiorcy wobec innych podmiotów, - udowodni znaczenie współpracy gospodarczej i znaczenie międzynarodowego podziału pracy,
- zdefiniuje pojęcia: eksport, import,
- wymieni formy powiązań gospodarczych Polski z zagranicą,
- wymieni międzynarodowe organizacje gospodarcze,
- odnajdzie w mediach informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie,

- wyjaśni cele integracji europejskiej,
- dokona analizy korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej,
- zaplanuje naukę i doskonalenie znajomości języków obcych pod kątem zdobywania międzynarodowego rynku pracy
- poda problemy ekonomiczne współczesnego świata,
- zdefiniuje pojęcia: globalizacja, „globalna wioska”,
- wymieni pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
- oceni wpływ globalizacji gospodarki na życie społeczne, polityczne i kulturalne współczesnego świata,
- wyjaśni potrzebę właściwego kierowania własną karierą zawodową w zdobywaniu międzynarodowego rynku pracy ,
- doceni w powyższym kontekście znaczenie znajomości języków obcych,

1.5.2 Cele wychowawcze (postawy)

Uczeń:

- jest tolerancyjny wobec osób o odmiennych cechach osobowości,
- posiada poczucie własnej wartości oraz potrzebę stałego rozwijania i doskonalenia swojej osobowości,
- zna swoją osobowość, kształtuje umiejętności interpersonalne w kontaktach z innymi,
- oceni wartość pracy swojej i innych,
- wykazuje postawę krytyczną wobec nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej,
- dostrzega szanse pojawiające się w otoczeniu i potrafi przekształcić je w sukces, zaspokajając potrzeby swoje i bliskich,
- potrafi dostosować się do zmieniających się warunków i wymagań na rynku pracy np. w kryzysie) poprzez poszerzanie swojej wiedzy, umiejętności i zdobywanie nowych kwalifikacji i nowych doświadczeń,
- wykazuje postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju,
- zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z pracą na własny rachunek,
- wykazuje postawę poszanowania dla pieniądza,
- czuje się odpowiedzialny za rozwój własnej kariery i dąży do rozwoju osobistego przez proces ciągłej samooceny,
- bierze swoją odpowiedzialność za warunki życia po przejściu na emeryturę,
- ocenia w kategoriach etycznych uczestników życia gospodarczego
- kieruje się zasadami etycznymi w życiu, jak: prawdomówność, uczciwość, odpowiedzialność, dotrzymanie danego słowa,
- ma potrzebę wspólnoty i współpracy i innymi narodami Europy i świata przy zachowaniu i poszanowaniu własnej odrębności narodowej,
- wykazuje potrzebę solidarności społeczności międzynarodowej w rozwiązywaniu problemów współczesnego świata.

2 Materiał nauczania

2.1 Psychologiczne aspekty rozwoju przedsiębiorczości

1. Poznanie własnej osobowości (cechy osobowości).
 - pojęcie osobowości człowieka,
 - cech i typy osobowości i temperamentu wg różnych kryteriów,
2. Motywy aktywności zawodowej i gospodarczej człowieka. Rodzaje potrzeb. Zdolność wyznaczania sobie celów i zadań.
 - potrzeby człowieka, hierarchia potrzeb według A. Masłowa,
 - przełożenie potrzeb na mechanizm motywacji ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
3. Zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych
 - stres i frustracje – przyczyny, objawy i metody walki ze stresem
4. Postawy sprzyjające przedsiębiorczości
 - cechy osoby przedsiębiorczej,
5. Ocena własny mocnych i słabych stron
 - analiza SWOT w odniesieniu do własnej osobowości,
 - zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań,
6. Zasady organizacji pracy. Kierowanie i podejmowanie decyzji z uwzględnieniem etyki pracy oraz etyki biznesu.
 - organizacja i struktura pracy grupowej,
 - kierowanie grupą, cechy lidera,
 - rodzaje stanowisk kierowniczych i obowiązki i umiejętności na poszczególnych szczeblach zarządzania,
 - style zarządzania,
 - kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie,
7. Komunikacja interpersonalna.
 - komunikacja interpersonalna werbalna i niewerbalna,
 - zasady skutecznej komunikacji,
 - aktywne słuchanie, bariery komunikacyjne,
 - sztuka autoprezentacji,
8. Rozwiązywanie konfliktów. Negocjacje.
 - przyczyny powstawania konfliktów w grupie,
 - sposoby rozwiązywania konfliktów,
 - techniki negocjacji

2.2 Funkcjonowanie gospodarki rynkowej

1. Od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej.
 - od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej,
2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej.
 - rodzaje rynków,

- popyt i podaż jako regulatory rynku,
 - podmioty gospodarki rynkowej w ruchu okrężnym,
 - zachęty ekonomiczne w gospodarce rynkowej,
3. Normy etyczne.
- rola norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
4. Rola pieniądza w gospodarce rynkowej.
- formy , funkcje i cechy pieniądza.
 - znaczenie mocnego i stabilnego pieniądza dla człowieka i dla gospodarki,
5. Gospodarstwa domowe – dochody i wydatki.
- funkcje gospodarstwa domowego i rola w gospodarce rynkowej,
 - źródła dochodów i wydatki gospodarstwa domowego, prawo Engela,

2.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

1. Klasyfikacja przedsiębiorstw.
 - działalność gospodarcza, osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka nie posiadająca osobowości prawnej,
2. Formy organizacyjno- prawne przedsiębiorstw.
3. Majątek w firmie, bilans.
4. Sposoby pozyskiwania i inwestowania kapitału.
5. Podejmowanie działalności gospodarczej - źródła pomysłów, zalety, wady .
6. Zależność między zyskiem a ryzykiem
7. Procedury podjęcia działalności gospodarczej.
8. Zasady tworzenia biznesplanu.
 - struktura biznesplanu,
 - tworzenie prostego biznesplanu własnego przedsięwzięcia,
9. Działania marketingowe.
 - marketing mix i AIDA,
10. Wybór formy opodatkowania podatkiem dochodowym.
11. Rozliczenia finansowe przedsiębiorstw.
 - koszty i przychody, wynik finansowy, rachunek zysków i strat, dochodowość produktu i próg rentowności,
12. Rola przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej. Znaczenie małych średnich przedsiębiorstw.
13. Struktury rynkowe: konkurencja czysta, konkurencja monopolistyczna, oligopol, monopol
14. Polityka antymonopolowa państwa.

2.4 Instytucje gospodarki rynkowej

1. System bankowy w Polsce
 - historia bankowości w świecie i na ziemiach polskich,
2. Funkcje banku centralnego
 - funkcje NBP i instrumenty polityki pieniężnej,
3. Usługi bankowe dla klientów indywidualnych i dla przedsiębiorców.
4. Funkcjonowanie Giełdy Papierów Wartościowych.
 - rynek kapitałowy pierwotny i wtórny, papiery wartościowe (akcje i obligacje),

- działanie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, ryzyko giełdowe, indeksy giełdowe,
- 5. Pozabankowe instytucje finansowe.
 - fundusze inwestycyjne – inwestowanie grupowe i możliwość zmniejszenia ryzyka giełdowego,
 - inne sposoby inwestowania – nieruchomości, złoto, dzieła sztuki – zalety i wady,
- 6. Rynek ubezpieczeń. System emerytalny.
 - rodzaje i funkcje ubezpieczeń,
 - ubezpieczenia społeczne – znaczenie, składki procentowe na składniki tych ubezpieczeń,
 - reforma systemu emerytalnego w Polsce, działanie zreformowanego systemu,

2.5 Problemy ekonomiczne państwa w gospodarce rynkowej

1. Koncepcje roli państwa w gospodarce rynkowej. Podstawowe funkcje ekonomiczne państwa.
 - etatyzm i neoliberalizm - poglądy ekonomistów na rolę państwa w gospodarce,
 - funkcje państwa w gospodarce,
 - zakres interwencjonizmu państwowego i jego skutki,
2. Budżet państwa wpływy i wydatki.
 - funkcje budżetu, źródła finansowania, wydatki,
3. Podatki. Rozliczanie się z urzędem skarbowym.
 - rodzaje i cechy podatków,
 - skala podatkowa, zaliczka na podatek dochodowy,
 - rozliczamy się z urzędem skarbowym – wypełniamy zeznanie podatkowe PIT,
4. Budżety samorządów terytorialnych – funkcje, źródła wpływów i wydatków.
5. Wzrost gospodarczy, mierniki wzrostu gospodarczego. Czynniki i granice wzrostu gospodarczego.
6. Kryzys w gospodarce rynkowej. Inflacja.
 - rozwój gospodarczy, cykl koniunkturalny,
 - inflacja - przyczyny, skutki, metody walki z inflacją,

2.6 Człowiek przedsiębiorczy w gospodarce rynkowej

1. Reklama. Prawa konsumenta.
 - funkcje reklamy,
 - zagrożenia płynące z reklam,
 - prawne aspekty ochrony konsumentów,
 - instytucje stojące na straży ochrony konsumentów,
2. Prawo pracy. Podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy.
 - Kodeks Pracy, rodzaje umów o pracę,
 - umowy cywilno- prawne
 - samozatrudnienie pracowników,
 - podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
3. Mobbing w miejscu pracy – przyczyny i sposoby przeciwdziałania
 - zachowania etyczne i nieetyczne pracodawców i pracowników: lobbing, dyskryminacja,

4. Rola związków zawodowych
5. Rynek pracy i bezrobocie.
 - bezrobocie, stopa bezrobocia – rodzaje, przyczyny, skutki,
6. Aktywne poszukiwanie pracy. Instytucje wspomagające aktywne poszukiwanie pracy.
 - metody poszukiwania pracy i ocena ich skuteczności,
 - wymagania a oczekiwania pracodawców,
7. Dokumenty aplikacyjne dla pracodawcy.
 - zasady pisania CV i listu motywacyjnego,
 - przygotowanie aplikacji do konkretnego pracodawcy po analizie własnych zasobów,
8. Prowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej.
 - symulacja rozmowy kwalifikacyjnej,
9. Etyka biznesu. Lobbng.
 - przyczyny nieetycznych zachowań przedsiębiorców,
 - etyczny kodeks biznesu,
 - lobbng a korupcja.

2.7 Integracja gospodarcza Polski ze światem

1. Polska a międzynarodowy podział pracy.
 - formy powiązań gospodarczych z zagranicą,
2. Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych
3. Integracja Polski z Unią Europejską.
 - historia integracji europejskiej,
 - wspólny rynek,
 - unia gospodarcza i monetarna,
4. Proces globalizacji na świecie.
 - szanse i zagrożenia związane z globalizacją gospodarki,
 - ruchy antyglobalistyczne,
 - problemy krajów biednych i bogatych we współczesnym świecie

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Człowiek przedsiębiorczy jest gotów podjąć samodzielne zadania, ale musi posiadać odpowiedni zasób wiedzy i umiejętności. Działalność w sferze gospodarki wymaga wiedzy o mechanizmach nią rządzących, wiedzy o zasadach organizacji pracy i wiedzy o własnych możliwościach.

Aby rozwijać kompetencje ucznia, wyzwać jego kreatywność, wdrażać do samokształcenia, należy stosować na lekcjach metody aktywizujące. Ważne problemy gospodarcze powinny być prezentowane jako sprawy, które dotyczą uczniów bezpośrednio lub pośrednio. Uczniowie muszą mieć szansę próby zmierzenia się z każdym z prezentowanych problemów. Powinni nauczyć się odszukiwania, analizowania i interpretowania informacji dotyczących życia gospodarczego i korzystania z nich.

3.2 proponowany podział godzin lekcyjnych

Autorski program rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie inicjatywności i przedsiębiorczości będzie realizowany w klasie o specjalności technik mechanik od klasy II do IV, przez trzy lata po 1 godzinie lekcyjnej tygodniowo. Po uwzględnieniu miesięcznej praktyki zawodowej w klasie III oraz wcześniejszego zakończenia zajęć szkolnych w klasie IV (maturalnej), orientacyjna ilość godzin na realizację programu nauczania podstaw przedsiębiorczości wyniesie ok. 80. Rezerwuje ok. 7 godzin do dyspozycji nauczyciela w całym cyklu (na wycieczki, spotkania z konsultantami z różnych instytucji gospodarczych).

lp.	Dział programowy	Liczba godzin
1.	Psychologiczne aspekty rozwoju przedsiębiorczości	18
2.	Funkcjonowanie gospodarki rynkowej	11
3.	Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	13
4.	Instytucje gospodarki rynkowej	10
5.	Problemy ekonomiczne państwa w gospodarce rynkowej	10
6.	Człowiek przedsiębiorczy w gospodarce rynkowej	11
7.	Integracja gospodarcza Polski ze światem	4
	Godziny do dyspozycji nauczyciela	7
	Razem	87

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Metody aktywizujące:

- Debata szkolna, dyskusja.
- Burza mózgów.
- Metoda symulacyjna.
- Metoda projektów.
- Studium przypadku.

Oprócz realizacji procesu dydaktycznego z wykorzystaniem metod aktywizujących, należy odwoływać się do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń, poprzez:

- zapraszanie na zajęcia praktyków gospodarczych, realizujących w praktyce treści, które powinien przekazać nauczyciel: przedsiębiorców, doradców personalnych, pracowników banków, maklerów giełdowych,
- odwoływanie się do praktyki gospodarczej, np. prowadzenie gazetki ściennej o tematyce aktualnie omawianych na lekcjach zagadnień z aktualnościami gospodarczymi wyszukanyymi w środkach masowego przekazu,
- umieszczanie na stronie internetowej szkoły informacji o ważnych wydarzeniach w szkole związanych z przedsiębiorczością np. informacje o wynikach konkursów, relacje ze spotkań z przedstawicielami biznesu, przedstawicielami banków, firm ubezpieczeniowych, urzędów pracy itp.
- wykorzystanie filmów edukacyjnych, jako wprowadzenie lub podsumowanie zajęć,
- organizowanie wycieczek przedmiotowych, które umożliwią obserwację zdarzeń ekonomicznych w ich bezpośrednim otoczeniu.

Portfolio – gromadzenie przez ucznia różnych materiałów (wycinków prasowych, wydruków z Internetu, własnych opracowań) dotyczących określonych tematów lekcyjnych.

Analiza SWOT –np. własnej osobowości, planowanej działalności gospodarczej.

Pogadanka z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej.

Metody podające - nie jest możliwe zorganizowanie procesu dydaktycznego bez zastosowania metod podających takich jak:

- wykład,
- pogadanka,
- objaśnienie, wyjaśnienie,
- praca z podręcznikiem.

Są to metody, gdzie uczeń zdobywa informacje podane przez nauczyciela zawarte w podręczniku. W małym stopniu zmuszają do samodzielnej aktywności i kreatywności, ale wyrabiają umiejętności percepcyjne, uczą koncentracji, selekcji i porządkowania informacji. Tak więc, rola metod podających wciąż jest nie do przecenienia.

3.4 Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne do realizacji programu to:

1. podręcznik i zeszyt ćwiczeń,
2. podręczna biblioteczka, w której znajdują się:

- komplet podręczników podstawowych i uzupełniających,
 - uzupełniająca literatura fachowa,
 - komplet testów do kontroli wiedzy i umiejętności uczniów,
 - foliogramy do lekcji,
 - przykładowe biznesplany,
 - przykładowe dokumenty aplikacyjne,
 - plansze,
 - druki, formularze
 - gry dydaktyczne,
3. rzutnik pisma,
 4. stolik pod rzutnik,
 5. ekran,
 6. telewizor – możliwość wyświetlania filmów dydaktycznych w studiu wewnętrznej telewizji szkolnej
 7. komplet filmów edukacyjnych (do większości tematów)

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

1. M. Biernacka, J. Korba, Z. Smutek, *Podstawy przedsiębiorczości*. OPERON
2. M. Romanowska, A. Sopińska, P. Wachowiak, S. Gregorczyk, *Przedsiębiorczość bez tajemnic- program nauczania*, WSiP
3. K. Garbacik, M. Żmijko, *Czas na przedsiębiorczość – Program nauczania*.
4. Wydawnictwo Szkolne PWN
5. G. Czerwetyńska, T. Merta, A. Pacewicz, J. Strzemieczny, *Z ekonomią na ty*, Centrum Edukacji Obywatelskiej
6. B. Niemiecko, *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

1. komputer podłączony do Internetu,
2. projektor multimedialny,
3. stolik pod projektor

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Przewidywane osiągnięcia ucznia

Uczeń potrafi:

1. Dokonać trafnej samooceny oraz autoprezentacji.
2. Zastosować w praktyce podstawowe zasady pracy zespołowej,
3. Skutecznie się komunikować oraz prowadzić negocjacji w sprawach spornych.
4. Planować budżet gospodarstwa domowego.
5. Świadomie wybierać formy inwestowania.
6. Planować rozwój własnego wykształcenia, zdobycia kwalifikacji zawodowych.
7. Planować swoje przedsięwzięcia np. założenie własnej firmy.
8. Przewidywać opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego w kontekście wydatków i przychodów, zysku i ryzyka.
9. Obliczać wynik finansowy przedsiębiorstw na prostych przykładach
10. Identyfikować podstawowe form własności oraz form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw.
11. Przygotować dokumenty do założenia i prowadzenia przedsiębiorstwa oraz stosować wymagane procedury w celu podjęcia działalności gospodarczej przez osobę fizyczną.
12. Przygotować podstawowe dokumenty niezbędne w ubieganiu się o pracę oraz prowadzić rozmowę kwalifikacyjną z pracodawcą w warunkach symulowanych.
13. Sklasyfikować i scharakteryzowanie mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej (banki, giełda, instytucje finansowe).
14. Wykazać się znajomością podstawowych przepisów prawa dotyczących zatrudnienia oraz praw i obowiązków pracowników i pracodawców.
15. Odróżniać zachowania etycznych i nieetyczne pracownika i pracodawcy.
16. Identyfikować podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB, inflacja, bezrobocie).
17. Wskazać wpływ polityki fiskalnej i monetarnej na życie gospodarcze kraju.
18. Wykazywać korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej, w tym z integracji z Unią Europejską oraz globalizacji gospodarki - (możliwość legalnej pracy w krajach UE).
19. Postawić na innowacyjność i kreatywność, ze względu na rywalizację z najlepszymi).

4.2 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Poziom osiągnięć koniecznych

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela zrozumieć i wykonać polecenia,
- zapamiętać wiadomości podstawowe dla danego działu,
- z pomocą nauczyciela rozpoznawać, nazywać, i klasyfikować poznane pojęcia, procesy, dokumenty, osoby życia publicznego,
- wykonywać samodzielnie lub z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia,
- współpracować w zespole w trakcie wykonywania zadania,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Poziom osiągnięć podstawowych

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- zapamiętać podstawowe wiadomości dla danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentować,
- rozumieć podstawowe omawiane zagadnienia,
- dokonywać selekcji i porównywania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania,
- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- aktywnie uczestniczyć w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Poziom osiągnięć rozszerzających

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawianą na zajęciach problematykę na poziomie rozszerzonym oraz w sposób logiczny i spójny ją prezentować,
- rozumieć omawiane treści i umieć wyjaśnić je innym,
- uogólniać i formułować wnioski,
- zajmować stanowisko w kwestiach spornych i bronić swych poglądów na forum klasy,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i inne zadania,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Poziom osiągnięć dopełniających

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wymagać jak na ocenę dobrą a ponadto:

- posiadać umiejętność rozwiązywania problemów w sytuacjach nowych, nietypowych,
- umieć samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach i je selekcjonować,

- umieć oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno – polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,
- kierować pracą zespołu rówieśników,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach i uzyskiwać wyróżniające wyniki na poziomie szkolnym.

Poziom osiągnięć wykraczających poza program

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełniać wymagania jak na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem i literaturą specjalistyczną związaną z omawianymi tematami,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach związanych z ekonomią i finansami i uzyskiwać wyniki wyróżniające, godnie reprezentując szkołę,
- podejmować się wykonania zadań dodatkowych, wykraczających poza podstawę programową.

4.3 Główne narzędzia kontroli

Realizacja wszystkich celów edukacyjnych wymaga stosowania skutecznego systemu kontroli oceny postępów ucznia. Ocena pełni funkcję diagnostyczną a także powinna motywować ucznia do pogłębiania swojej wiedzy, kształtowania umiejętności i postaw.

1. Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są:
 - wiadomości i umiejętności oraz gotowość ich zaprezentowania,
 - różne przejawy aktywności intelektualnej m.in. rozumienie tekstów, udział w dyskusjach, praca indywidualna i w zespole, sprawne wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych zadań,
 - umiejętność i chęć gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł,
 - umiejętności komunikacyjne w mowie i w piśmie,
2. Oceny bieżące, wg skali obowiązującej w wewnątrzszkolnym systemie oceniania uczeń otrzymuje za:
 - wypowiedzi ustne - na określony temat, referaty, udział w dyskusji,
 - sprawdziany np. testy,
 - prace domowe np. wypełnianie zeszytu ćwiczeń, tworzenie stron WWW, folderów, plakatów, gazetek ściennych itp.
 - systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń,
 - aktywny udział w zajęciach, szczególnie pozalekcyjnych, konkursy, spotkania z przedstawicielami życia gospodarczego,
3. Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych jako średnią ważoną, zgodnie z procedurą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania.
4. Ocena ucznia powinna być obiektywna, zgodna z obowiązującymi, znanymi uczniom i rodzicom kryteriami oraz jawna.
5. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny uczniów, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia umiejętności.

Sposób punktowania osiągnięć ucznia

Forma aktywności	waga
Kartkówka(10-15 min)	3
Sprawdzian (30-45 min)	5
Portfolio (semestralne)	5
Projekt indywidualny lub grupowy	5
Odpowiedzi ustne	4
Pisemne prace domowe	3
Aktywność, udział w dyskusjach, współpraca w grupie	2
Aktywność pozalekcyjna	4

Ilość punktów z prac pisemnych na poszczególne stopnie szkolne zgodnie z WSO:

0 - 39%	niedostateczny
40 – 59%	dopuszczający
60 – 74%	dostateczny
75 – 90%	dobry
91 – 100%	bardzo dobry

Średnia ważona:

powyżej 5,5	celujący
4,5 – 5,49	bardzo dobry
3,5 – 4, 49	dobry
2,5 – 3,49	dostateczny
1,51 – 2,49	dopuszczający
Poniżej 1,5	niedostateczny

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Program nauczania jest jednym z najważniejszych narzędzi organizacji procesu nauczania – uczenia się, wpływającym na osiągnięcia edukacyjne uczniów. Od jego koncepcji, filozofii, adekwatności celów, treści, metod i środków dydaktycznych zależy w dużej mierze jakość procesu i uzyskiwane efekty.

Ewaluacja jest procesem wartościowania programów nauczania przez odbiorców: nauczycieli, uczniów, rodziców. Może być przeprowadzana przed rozpoczęciem realizacji programu, w czasie realizacji, na koniec realizacji i po pewnym czasie od realizacji programu nauczania.

Projekt ewaluacji autorskiego programu nauczania kształtowania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcze)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych/raport
Przed rozpoczęciem realizacji programu.	Projekt autorskiego programu nauczania.	1. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora? 2. Czy i w jakim stopniu projekt uwzględnia potrzeby i ograniczenia odbiorców. 3. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia możliwości rozwijania EKKP? 4. Czy i w jakim stopniu projekt programu jest poprawny koncepcyjnie? 5. Czy projekt programu zawiera propozycję jego skuteczności? 6. Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?	Co najmniej 50% wg arkusza oceny. j.w. j.w. Odpowiedź „tak” Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny	Studium przypadku; Analiza diagnozy implementacji KK oraz danych z arkusza oceny programu.	Szkoła uczestnicząca w Projekcie.	Raport ewaluacyjny
W czasie realizacji programu	Skuteczność programu	7. Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano w realizacji projektu? 8. W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych? 9. Na ile realizacja projektu spowodowała	Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas. Zakupienie co najmniej dwu rodzajów pomocy dydaktycznych	Analiza dokumentów j.w. j.w.	Wszyscy uczestnicy	Raport ewaluacyjny

		wzrost zaangażowania nauczyciela i szkoły? 10. Jakiego rodzaju zabiegi stosował nauczyciel realizujący program? 11. jak uczniowie ocenili działania nauczyciela realizującego projekt programu?	h. Wzrost o 20% liczby hospitaacji dyrektora; udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym. Przewaga metod aktywizujących nad podającymi. Co najmniej przeciętnie - wyniki w skali od 3- 6.	Analiza dokumentów, Obserwacja Ankietowanie uczniów		
Na koniec realizacji programu Po pewnym czasie od realizacji programu		12. W jakim stopniu w wyniku realizacji projektu programu wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju EKKP? 13. Na ile trwały są zmiany u uczniów w zakresie nabytych wiadomości, umiejętności i postaw określonych przez EKKP?	Wzrost o min.0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie EKKP. Wzrost o min 0,20 wyników EPKZ	Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”. Analiza dokumentów (z dokumentami EPKZ)	Wszyscy uczestnicy Wszyscy uczestnicy	

6 Bibliografia

- [1] Szempruch Jolanta, *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
- [2] Komorowska Hanna, *O programach prawie wszystko*, WSiP Warszawa 1999.
- [3] Dredkiewicz-Więch Janina, *Operacyjne cele kształcenia*. CODN Warszawa 1999.
- [4] Trybuchowska B., Bałazy- Kucza M., Surowiec U., *Scenariusze lekcji doprzedmiotu podstawy przedsiębiorczości*, Warszawa 2007.
- [5] Tarkowski Z., *Test przedsiębiorczości*, Warszawa 2007.
- [6] Jachimska M., *Scenariusze lekcji wychowawczych*, Warszawa 1997.

Autor
Izabela Ślaska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Zespół Szkół Nr 2 w Rzeszowie

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Notatka o autorze.....	5
Wprowadzenie.....	7
1 Cele nauczania.....	11
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	11
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	11
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego.....	11
1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	12
1.5 Cele szczegółowe	12
2 Treści nauczania	15
2.1 Bądź przedsiębiorczy.....	15
2.2 Oceń się sam	15
2.3 Współpracuj i pracuj.....	15
2.4 Podaj dłoń gospodarce.....	16
2.5 Co w państwie piszczy	16
2.6 Polska ,wyjeżdża, za granicę	16
2.7 Dookoła globalnego świata	16
3 Procedury osiągania celów	17
3.1 Postulaty metodyczne	17
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	17
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	17
3.4 Środki dydaktyczne	18
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	18
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	18
4 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	19
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	19
4.2 Główne narzędzia kontroli	24
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	27
6 Bibliografia.....	31

Notatka o autorze

Autorka programu jest nauczycielem przedmiotów zawodowych w Zespole Szkół nr 2 im. Tadeusza Rejtana w Rzeszowie. W 2002 roku ukończyła studia wyższe w Uniwersytecie Rzeszowskim o kierunku Ekonomia, uzyskując tytuł mgr inż. ekonomii. Posiada przygotowanie pedagogiczne. Swoją wiedzę poszerzała na studiach podyplomowych: „Przedsiębiorczość i zarządzanie firmą”.

W zawodzie nauczyciela pracuje od 6 lat. Jako nauczyciel przedmiotów zawodowych przygotowywała uczniów technikum ekonomicznego i liceum ogólnokształcącego do udział w olimpiadach: ekonomicznej, przedsiębiorczości na szczeblu wojewódzkim oraz do Ogólnopolskiego Konkursu z Zakresu Rachunkowości.

Wprowadzenie

Autorski program nauczania przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości powstał dla uczniów Technikum Ekonomicznego. Program opiera się na tematyce przedmiotowej w stopniu rozszerzonym i jest skorelowany z przedmiotami ekonomicznymi takimi jak:

- podstawy ekonomii,
- technika biurowej,
- elementy prawa,
- zasady rachunkowości,
- rachunkowość przedsiębiorstw.

Zgodnie z koncepcją przedmiotu myślą przewodnią programu „Podstawy Przedsiębiorczości, jest kształcenie i wspomaganie wszechstronnego rozwoju młodego człowieka, który po zakończeniu nauki powinien być przygotowany do świadomego i aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno - gospodarczym.

Nasza szkoła w toku kształcenia zawodowego kładzie nacisk na rozwój kompetencji zawodowych, poprzez wpajanie uczniom umiejętności predysponujących ich do bycia kompetentnym społecznie i zawodowo pracownikiem.

Z programu wynikają następujące zadania szkoły:

1. Stworzeniu uczniom optymalnych warunków do harmonijnego rozwoju, do zdobywania wiedzy i umiejętności.
2. Wyposażenie uczniów w umiejętności wykraczające poza ramowy plan nauczania.
3. Poznawanie i rozbudzanie zainteresowań uczniów, stwarzanie możliwości rozwoju, poszerzania wiedzy i umiejętności oraz samorealizacji.

Szczegółowym celem wychowawczym jest rozwój zachowań przedsiębiorczych w wyborze drogi zawodowej i swobodnego poruszania się na rynku pracy. Realizacja programu powinna przyczynić się do:

1. Wspomagania procesu dydaktycznego poprzez wykorzystanie komputera jako pomocy dydaktycznej w czasie zajęć dydaktycznych.
2. Integrowania nauczanych treści i umiejętności w celu pełniejszego zrozumienia świata, ludzi i siebie.
3. Wspomagania uczniów w wyborze kierunku dalszego kształcenia.
4. Umożliwienia poznania specyfiki lokalnego rynku pracy.
5. Zapewnienia praktycznego podejścia do zagadnień ekonomicznych umożliwiających samodzielne zdobywanie wiedzy, nabywanie umiejętności, uczące współpracy.

Głównym celem wychowawczym jest wspieranie motywacji uczniów do podejmowania odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy. Nauczanie przedmiotu według programu autorskiego „Podstawy Przedsiębiorczości, powinno przyczynić się do:

- rozwoju osobowego i społecznego,
- przyjmowania pozytywnych postaw wobec ludzi i ich aktywności zawodowej,
- kształtowania odpowiedzialności za siebie i innych, umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych,
- umiejętności kształtowania postaw asertywnych i inicjatywnych,

- odnalezienia własnego miejsca w świecie,
- realizacji celów życiowych,
- przygotowania do życia w rodzinie, społeczności lokalnej, państwie,
- rozpoznawania wartości moralnych i umiejętność ich hierarchizacji,
- kształtowania postaw dialogu, umiejętności słuchania innych,
- dostosowania postaw innowacyjnych kreatywnych do potrzeb wynikających z krajowego i światowego rynku pracy,
- rozwoju wrażliwości prospołecznej poprzez wspieranie inicjatyw uczniowskich, umiejętność formułowania pytań, dostarczania dowodów na poparcie własnych poglądów, przekształcania sytuacji trudnych w twórcze,
- doskonalenia umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji,
- wdrażania do rozwijania swoich zainteresowań, samodzielnego zdobywania wiedzy i kształtowania umiejętności sprzyjających kształtowaniu kluczowych kompetencji z podstaw przedsiębiorczości.

Kompetencje zawodowe naszych uczniów muszą być sprzężone z ich wewnętrznym potencjałem przejawiającym się w zachowaniach przyczyniających się do zaspokojenia wymagań otoczenia szczególnie w nowych sytuacjach zawodowych. Obecnie coraz bardziej doceniane są te umiejętności pracownicze, które mają związek z tempem postępu. Dla potrzeb gospodarki narodowej należy więc przygotowywać pracowników zdolnych do posługiwania się nowymi technologiami i nacechowanych postawami innowacyjnymi.

Pracodawcy coraz częściej rezygnują ze zgłaszania swego zapotrzebowania na kwalifikacje, a domagają się pracowników z określonymi przez nich kompetencjami. Składają się na nią umiejętności nabyte przez kształcenie techniczne i zawodowe, a także wykształcenie postawy społecznej, zdolność pracy w zespole, chęć podejmowania inicjatyw, zamiłowanie do skalkulowanego racjonalnie ryzyka itp.

Młodzi ludzie wchodzący w wiek produkcyjny muszą mieć świadomość, że wiedza i umiejętności dają im szansę do wykorzystania ponieważ, swoje aspiracje zawodowe będą realizować nie tylko na polskim rynku pracy, ale na rynku zjednoczonej Europy.

Punktem wyjścia do poniższego programu nauczania jest Podstawa programowa kształcenia ogólnego oraz zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia europejskich kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie z dnia 18 grudnia 2006 r.

Podstawa prawna:

- Rozporządzenie MEN w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 8.06.2009r).
- Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r.).
- Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości”, zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Rozwój umiejętności wcielania pomysłów w czyny oraz kreatywnego podejścia do ryzyka.
2. Kształtowanie innowacyjnych postaw, mających wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości.
3. Rozwój umiejętności identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej gospodarczej.
4. Kształcenie innowacyjności w zakresie przedsiębiorczości.
5. Rozwijanie umiejętności skutecznej autoprezentacji i negocjacji.
6. Zwiększenie zdolności pracy indywidualnej i współpracy w zespole.
7. Umiejętność oceny ryzyka w praktycznych sytuacjach.
8. Zrozumienie zasad działania gospodarki oraz szans i wyzwań stojących przed pracodawcami i organizacjami.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Dostosowanie umiejętności nabywanych przez uczniów do lokalnego rynku pracy.
2. Ukazanie konieczności poszukiwania pracy na rynku lokalnym.
3. Zwiększenie świadomości o rynku pracy i zawodach deficytowych.
4. Możliwość rozwoju wiedzy w zakresie kształtowania własnej ścieżki kariery zawodowej.
5. Rozszerzenie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Rzeszowie.
6. Uświadomienie zasad racjonalnego gospodarowania oraz motywów aktywności zawodowej i gospodarczej.
7. Przygotowanie do wejścia na globalny rynek pracy.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Zwiększenie stopnia zdawalności egzaminu zawodowego.
2. Umiejętność efektywnego gospodarowania czasem własnym.
3. Doskonalenie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.
4. Ułatwienie dostępu młodzieży do poszerzania wiedzy i umiejętności w zakresie kompetencji kluczowej jaką jest przedsiębiorczość.
5. Umożliwienie młodzieży wzięcia udziału w wycieczkach edukacyjnych do przedsiębiorstw, instytucji oraz w spotkaniach z przedstawicielami firm.

- Możliwość udziału w konkursach tematycznych z zakresu przedsiębiorczości, co wpływa na poszerzenie wiedzy typowej dla danego zawodu (Technikum Ekonomiczne).

1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Kształtowanie pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.5 Cele szczegółowe

Cele szczegółowe wynikające z:	Uczeń :
Kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> planuje własne zachowanie przedsiębiorcze, wskazuje, jakie cechy posiada osoba przedsiębiorcza, określa własną osobowość, dokonuje samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości, wskazuje praktyczne przełożenie znajomości potrzeb na motywowanie do działania, wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem, wskazuje zasady skutecznej komunikacji, określa motywy działania, wyznacza cele i działania, udziela informacji zwrotnej, określa własną osobowość, dokonuje samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości, odróżnia asertywność od uległości i agresji, stosuje skuteczne metody komunikowania się w zespole, wyjaśnia zasady zatrudnienia w oparciu o obowiązujące prawodawstwo, identyfikuje formy pozyskiwania środków finansowych z funduszy europejskich, sporządza biznes plan dla własnego przedsięwzięcia, wyjaśnia mechanizmy funkcjonowania rynku pracy, opisuje zasady rekrutacji pracowników, charakteryzuje proces selekcji, wymienia kolejne fazy procesu doboru pracowników. definiuje pojęcie: CV i list motywacyjny, wyjaśnia rolę CV i listu motywacyjnego, sporządza samodzielnie CV i list motywacyjny,
Diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> opisuje warunki, w jakich przedsiębiorczość się ujawnia, wymienia cechy osoby przedsiębiorczej, opisuje podstawowe prawa konsumenta, przedstawia podstawy prawne funkcjonowania przedsiębiorcy na rynku,

i oświaty	<ul style="list-style-type: none">• przedstawia etyczne zasady postępowania w różnych sytuacjach zawodowych,• wyjaśnia czym jest przedsiębiorczość,• wskazuje, jakie cechy posiada osoba przedsiębiorcza,• określa swoje mocne i słabe strony,• klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa,• posługuje się pojęciem potrzeba,• omawia różne rodzaje potrzeb,• definiuje pojęcia osobowość,• zaplanuje własny budżet domowy,• planuje sposób aktywnego poszukiwania pracy,• sporządza dokumenty potrzebne w procesie poszukiwania pracy: życiorys i list motywacyjny,• przedstawia zasady zarządzania małą firmą prowadzące do sukcesu,• definiuje pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna, wyjaśnia na czym polega przygotowanie się do rozmowy kwalifikacyjnej,• stosuje właściwe zasady zachowania podczas rozmowy kwalifikacyjnej,• rozróżnia formy zatrudnienia pracownika,• charakteryzuje formy zatrudnienia,• wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,• wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,• identyfikuje formy pomocy urzędu pracy dla bezrobotnego absolwenta,
Profilu zawodowego	<ul style="list-style-type: none">• planuje sposób aktywnego poszukiwania pracy,• potrafi nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą,• sporządza dokumenty potrzebne w procesie poszukiwania pracy: życiorys i list motywacyjny,• definiuje pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna,• wyjaśnia na czym polega przygotowanie się do rozmowy kwalifikacyjnej,• stosuje właściwe zasady zachowania podczas rozmowy kwalifikacyjnej,• wypełnia dokumenty związane z przyjęciem do pracy,• ocenić własne predyspozycje zawodowe,• zorganizować własny warsztat pracy,• przedstawia zasady zarządzania małą firmą prowadzące do sukcesu,• zilustrować przykładami działania marketingowe firmy,• wyjaśnia wpływ działań marketingowych na poziom popytu na produkty firmy i całkowity popyt w branży,• identyfikuje formy pomocy urzędu pracy dla bezrobotnego absolwenta,• określa koncepcję prowadzenia własnej firmy i zasady zarządzania nią,• wypełnia wybrane dokumenty związane z uruchomieniem działalności gospodarczej,• identyfikuje podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw,• określa koszty i przychody oraz obliczyć wynik finansowy przedsiębiorstwa,• planuje podstawowe strategie działania firm,• wyjaśnia wpływ ceny na kształtowanie się popytu, wykreślić krzywą popytu,• wyjaśnia konieczność planowania swojej ścieżki kariery zawodowej,• rozróżnia formy zatrudnienia pracownika,• charakteryzuje formy zatrudnienia,• wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,• wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia,• przedstawia prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy,• definiuje pojęcie: regulamin pracy, czas pracy, urlop,• asertywnie reaguje w obronie swoich praw,• rozróżnia formy inwestowania własnych pieniędzy,• ustala źródła potencjalnych oszczędności w budżecie domowym,• planuje własny budżet domowy,• wskazuje przykłady dochodów i wydatków różnych grup wiekowych, zawodowych,• wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce,

	<ul style="list-style-type: none">• dostrzega znaczenie podnoszenia kwalifikacji zawodowych dla perspektywy zatrudnienia i własnego rozwoju zawodowego.
Podstaw programowych	<ul style="list-style-type: none">• identyfikuje podstawowe elementy rynku,• charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej,• charakteryzuje rynek finansowy,• określić rolę państwa w gospodarce rynkowej,• charakteryzuje politykę fiskalną i monetarną,• identyfikuje podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego,• wskazuje sposoby redukcji bezrobocia,• przedstawia rodzaje i skutki inflacji,• interpretuje dane dotyczące sytuacji makroekonomicznej, wzrostu deficytu budżetowego, inflacji,• wymienia wady i zalety różnych form inwestowania,• posługuje się pojęciami: PKB, PNB, koniunktura,• charakteryzuje zjawisko rozwoju gospodarczego,• przedstawia fazy cyklu koniunkturalnego• definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny,• przedstawia zarys historyczny powstania banków,• opisuje historię pieniądza,• definiuje pojęcia: pieniądź, pieniądź gotówkowy, pieniądź elektroniczny, pieniądź bezgotówkowy,• podaje różnicę pomiędzy kartą płatniczą a kredytową,• charakteryzuje funkcje pieniądza,• wymienia cechy pieniądza,• podaje rodzaje banków,• objaśnia rolę banku centralnego,• wyjaśnia wpływ narzędzi polityki monetarnej na gospodarkę.• definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hoss, bess,• określa zasadę ustalania kursu akcji,• charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,• określa ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych• określa korzyści i koszty płynące z wymiany międzynarodowej,• wskazuje korzyści i koszty wynikające z integracji Polski z Unią Europejską,• definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport, embargo, dumping• wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego,• charakteryzuje rynek UE,• wyjaśnia znaczenie wspólnej waluty w handlu międzynarodowym,• definiuje pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja,• wymienia etapy integracji gospodarczej,• planuje karierę zawodową na rynku międzynarodowym,• przedstawia zagadnienia dotyczące globalizacji gospodarki i świata,

2 Treści nauczania

2.1 Bądź przedsiębiorczy

1. Istota przedsiębiorczości.
2. Cechy osoby przedsiębiorczej.
3. Odpowiedzialność i uczciwość.
4. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.
5. Przedsiębiorczość jako gotowość do ponoszenia ryzyka ekonomicznego.
6. Mocne i słabe strony własnej przedsiębiorczości.
7. Ryzyko w podejmowaniu decyzji osobistych i zespołowych.

2.2 Oceń się sam

1. Mocne i słabe strony własnej osobowości, samoakceptacja, asertywność.
2. Zdolność do samoakceptacji.
3. Poznanie własnej osobowości.
4. Komunikacja interpersonalna. Bariery w procesie komunikowania się i ich pokonywanie. Rozwiązywanie konfliktów. Negocjacje.
5. Język i style komunikowania się.
6. Mechanizmy regulujące zachowanie człowieka:
 - potrzeby
 - uczucia
 - osobowość
 - temperament
 - motywacja

2.3 Współpracuj i pracuj

1. Podstawowe zasady organizacji pracy.
2. Efekt synergiczny.
3. Charakterystyka procesu pracy.
4. Aktywne poszukiwanie pracy.
5. Podstawy prawne nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy.
6. Outseursing i samozatrudnienie.
7. Procedury uruchomienia działalności gospodarczej.
8. Źródła pozyskania kapitału (własne, obce).
9. Źródła informacji gospodarczej i instytucje wspomagające działalność gospodarczą.
10. Planowanie własnego przedsięwzięcia gospodarczego. Biznesplan.
11. Zarządzanie własną firmą.
12. Style kierowania.
13. Praca najemna.

14. Tworzenie dokumentów aplikacyjnych.
15. Dokumentacja pracownika w sprawach osobowych (umowy o prace i ich rodzaje).
16. Etyka biznesu.

2.4 Podaj dłoń gospodarce

1. Charakterystyka rynku i gospodarki rynkowej.
2. Gospodarstwa domowe - dochody i wydatki, inwestowanie własnych pieniędzy, system zabezpieczenia emerytalnego. Ochrona praw konsumentów.
3. Przedsiębiorstwo w gospodarce (cele działania, formy organizacyjno-prawne).
4. Funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych.
5. Popyt, podaż i ich prawa.
6. Mechanizm rynkowy.
7. System bankowy w Polsce.
8. Instytucje pośrednictwa finansowego.
9. Rynek papierów wartościowych.
10. Rynek ubezpieczeń.

2.5 Co w państwie piszczy

1. Podstawowe funkcje gospodarcze państwa, w tym polityka fiskalna i monetarna.
2. Wzrost gospodarczy i jego wskaźniki.
3. Bezrobocie i inflacja.
4. Budżet państwa (dochody, wydatki, deficyt).
5. Kryzys w gospodarce rynkowej.
6. Cykle koniunkturalne.
7. Prawo podatkowe (definicja i podział podatków).
8. Samorządy terytorialne.
9. Interwencjonizm państwowy.

2.6 Polska ,wyjeżdża, za granicę

1. Współpraca gospodarcza z zagranicą.
2. Integracja z Unią Europejską.
3. Międzynarodowy podział pracy.
4. Formy powiązań gospodarczych z zagranicą.
5. Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych.
6. Cel i formy międzynarodowej integracji gospodarczej: strefy wolnego handlu, unia celna, ekonomiczna, walutowa i polityczna.

2.7 Dookoła globalnego świata

1. Rozwój rynku globalnego.
2. Proces globalizacji gospodarki (szanse i zagrożenia).
3. Konsekwencje globalizacji dla Polski.
4. Globaliści i antyglobaliści.
5. Problemy ekonomiczne współczesnego świata.

3 Procedury osiągnięcia celów

Propozycje metod, procedur osiągnięcia celów i kontroli oceny osiągnięć uczniów na przykładzie przedmiotu podstawy przedsiębiorczości w Zespole Szkół nr 2 w Rzeszowie.

3.1 Postulaty metodyczne

Metody podające należy ograniczyć do minimum i skupić się na metodach aktywizujących sprzyjających aktywnemu udziałowi uczniów w procesie kształcenia. Istotna jest praca ukierunkowana na organizację działania uczniów, polegająca na pokazaniu wzorcowej realizacji zadania, kontroli i ćwiczeniach w sprawnym działaniu. Godziny do dyspozycji nauczyciela, przewidziane w programie będą wykorzystane na ćwiczenia, wycieczki przedmiotowe.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Zakres treści podzielono na 7 części. Program zostanie zrealizowany w ciągu dwóch lat w wymiarze 1 godziny tygodniowo w klasie II i III (w drugim roku nauki klasa odbywać będzie 4 tygodniową praktykę zawodową) w następującym wymiarze godzin:

Proponuję następujący podział godzin na realizację poszczególnych działów tematycznych:

Lp.	Dział tematyczny	Realizacja w roku nauki przedmiotu	Orientacyjna liczba godzin
1.	Bądź przedsiębiorczy	I	6
2.	Oceń się sam	I	7
3.	Współpracuj i pracuj	I	11
4.	Podaj dłoń gospodarce	I	10
5.	Co w państwie piszczy	II	16
6.	Polska wyjeżdża za granicę	II	8
7.	Dookoła globalnego świata	II	6
	Godziny do dyspozycji nauczyciela		8
Razem godzin			72
I – 38 tygodni x 1 godzinę			
II – 34 tygodnie x 1 godzinę			

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Rodzaj metody	Sposób realizacji	% udział metody w toku kształcenia
Podające	<ul style="list-style-type: none">• opis• opowiadanie• wykład	15 %

	<ul style="list-style-type: none">• praca z książką• pogadanka	
Samodzielnego dochodzenia do wiedzy	<ul style="list-style-type: none">• dyskusja• gry dydaktyczne• metoda problemowa• gry dydaktyczne• burza mózgów	55%
Praktyczne	<ul style="list-style-type: none">• ćwiczenia techniczne• projekt	30%

3.4 Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne niezbędne do organizacji i realizacji procesu kształcenia, powinny stanowić:

- podręcznik
- zeszyt ćwiczeń
- laptop z dostępem do Internetu
- rzutnik multimedialny
- foliogramy z zakresu przedsiębiorczości
- filmy z zakresu przedsiębiorczości

Specyficzną formą wspomagającą proces dydaktyczny będzie odwoływanie się do bezpośredniego otoczenia ucznia, poprzez:

- zapraszanie na zajęcia lokalnych przedsiębiorców, przedstawicieli instytucji doradczych
- organizowanie wycieczek przedmiotowych do małych i średnich firm

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

Katarzyna Garbacik, Magdalena Żmijko, *Czas na przedsiębiorczość*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Łódź 2008 (Podręcznik przedmiotowy).

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

1. podręczniki,
2. zeszyty ćwiczeń,
3. zestawy biurowe,
4. foliogramy o tematyce z przedsiębiorczości,
5. rzutnik pisma, rzutnik multimedialny,
6. laptop, drukarka,
7. kamera cyfrowa,
8. aparat cyfrowy.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

1. Umiejętność autoprezentacji i samooceny, z uwzględnieniem predyspozycji do podejmowania działalności zawodowej.
2. Rozróżnianie form inwestowania.
3. Identyfikowanie podstawowych celów działania oraz form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw.
4. Umiejętność przygotowania podstawowych dokumentów niezbędnych do podjęcia działalności gospodarczej przez osobę fizyczną.
5. Identyfikowanie podstawowych wskaźników wzrostu gospodarczego.
6. Umiejętność przygotowania dokumentów związanych z poszukiwaniem i podejmowaniem pracy oraz umiejętność przeprowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą w warunkach symulowanych.
7. Poznanie podstawowych zasady oraz regulacji prawnych i administracyjnych prowadzenia działalności gospodarczej,
8. Poznanie mechanizmów sterowania produkcją i obrotem, umiejętność pracy w zespole, skuteczne komunikowanie się i negocjowanie.
9. Otwartość na konstruktywną krytykę mobilizującą do wytyczania celów
10. Elastyczność i otwartość na zmiany, odwaga w ich wdrażaniu
11. Umiejętność ponoszenia ryzyka i jego oceny.
12. Rozumienie wpływu środowiska pracy na postawy i zachowania człowieka.
13. Sprawnie posługiwanie się wybranymi przepisami prawa.
14. Umiejętność sporządzenia biznesplanu, założenia i prowadzenia własnej firmy.
15. Umiejętność zaplanowania własnej kariery zawodowej i aktywnego poszukiwania pracy.
16. Umiejętność oceny polskiej gospodarki na tle gospodarki światowej.

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Tytuł działu tematycznego	Wymagania podstawowe	Wymagania ponadpodstawowe
Bądź przedsiębiorczy	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">▪ określić kto jest przedsiębiorcą oraz wymienić cechy, którymi powinien się on charakteryzować,▪ wyjaśnić istotę przedsiębiorczości,▪ wymienić łączące się z nią pojęcia, omówić postawy przedsiębiorcze, podać przykłady zachowań przedsiębiorczych.	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">▪ scharakteryzować na przykładach zachowania przedsiębiorcze w życiu prywatnym i zawodowym,▪ wymienić czynniki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości,▪ wyjaśnić różnice między przedsiębiorcą, a menedżerem,▪ określić cele i zadania w życiu prywatnym, których realizacja wymaga przedsiębiorczości,▪ omówić typy przedsiębiorczości,▪ omówić wpływ przedsiębiorczości na rozwój gospodarki kraju,

		<ul style="list-style-type: none">▪ wymienić cechy charakteryzujące menedżera -przedsiębiorcę,▪ wskazać w otoczeniu dziedziny, w których można rozwijać przedsiębiorczość.
Oceń się sam	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">• podać przykłady pracy indywidualnej i zbiorowej uzasadnić twierdzenie, iż praca zespołowa stanowi wyższą formę organizacji pracy,• wymienić potrzeby ludzkie,• wskazać zakłócenia w procesie komunikacji,• sporządzić analizę SWOT,• zdefiniować pojęcia: osobowość, temperament, konflikt, negocjacje,• scharakteryzować pracę indywidualną i zespołową,• wymienić fazy działania, zarówno indywidualnego, jak i zbiorowego,• zdefiniować pojęcia: motyw, motywowanie, potrzeba,• określić potrzeby człowieka i czynniki je warunkujące,• określić wpływ czynników ekonomicznych, marketingowych, psychologicznych na zachowania konsumenta w procesie zakupu.	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić na przykładzie działanie efektu synergicznego,• stworzyć projekt rozwinięcia własnej działalności gospodarczej według etapów cyklu organizacyjnego,• podać przykłady pracy indywidualnej i zbiorowej oraz uzasadnić twierdzenie, iż praca zespołowa stanowi wyższą formę organizacji pracy,• wymienić potrzeby ludzkie,• wskazać zakłócenia w procesie komunikacji,• stworzyć własną piramidę potrzeb wg Masłowa,• podać przykłady zachowań konsumenta w procesie zakupu pod wpływem różnych czynników,• przeprowadzić symulację dla typowych zachowań klientów na rynku,• wypełnić podstawowe rodzaje umów.
Współpracuj i pracuj	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ wyjaśnić co to jest zarządzanie,▪ wyróżnić elementy w procesie zarządzania,▪ wyjaśnić co to jest przedsiębiorstwo,▪ omówić cechy przedsiębiorcy,▪ zdefiniować pojęcie biznes planu,▪ wyjaśnić następujące skróty: REGON, PESEL, NIP,▪ wyróżnić formy prawne przedsiębiorstw,▪ określić minimalny wkład w spółce z ograniczona odpowiedzialnością i spółce akcyjnej,▪ wyróżnić organy w spółkach,▪ wyjaśnić co to jest spółdzielnia, przedsiębiorstwo państwowe,▪ wyjaśnić co to jest struktura organizacyjna,▪ wymienić rodzaje struktur,▪ przedstawić podstawowy cel firmy,▪ przedstawić podział przedsiębiorstw,▪ przedstawić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,▪ opisać umiejętności interpersonalne,▪ zdefiniować pojęcia: życiorys, list motywacyjny, rozmowa kwalifikacyjna,▪ rozróżnić formy zatrudnienia,▪ wymienić sposoby poszukiwania pracy,	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ scharakteryzować modele zarządzania,▪ wyjaśnić czym charakteryzują się poszczególne spółki,▪ wymienić zalety i wady struktur organizacyjnych,▪ przedstawić formy pisania CV, listu motywacyjnego,▪ wypełniać dokumentację formalną występującą w przedsiębiorstwie,▪ wskazać rolę kwalifikacji w procesie zdobywania pracy,▪ określić co wchodzi w skład wynagrodzenia materialnego,▪ omówić źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa,▪ przedstawić poszczególne kategorie wskaźników służących do oceny sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa,▪ wyjaśnić co to jest amortyzacja i jakie są jej metody,▪ przedstawić zasady udzielania zamówień publicznych i procedury przetargowe, tryby zawierania umów o wykonanie robót, treści, obowiązki,

	<ul style="list-style-type: none">▪ omówić dokładnie jedną z form zatrudnienia,▪ podać definicję ubezpieczenia społecznego oraz wymienić jego rodzaje,▪ scharakteryzować przynajmniej jedną z form ewidencji działalności gospodarczej,▪ wskazać odbiorcę biznesplanu,▪ podać znaczenie pojęć: koszt uzyskania przychodu,▪ wymienić funkcje przedsiębiorstwa i rodzaje przedsiębiorstw▪ opisać dokumentację formalną występującą w przedsiębiorstwie,▪ opisać funkcje kierownika i style kierowania,▪ określić czego dotyczą decyzje kierownika,▪ wyjaśnić znaczenie motywowania w firmie,▪ podać bodźce motywowania,▪ wymienić rodzaje wynagrodzenia,▪ wymienić zasady gospodarki finansowej przedsiębiorstw,▪ podać definicję kapitału,▪ określić funkcje kapitału w przedsiębiorstwie▪ wyjaśnić różnice pomiędzy kredytem bankowym a pożyczką▪ podać źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa▪ wyjaśnić co to jest leasing, faktoring, franchising, forfeiting,▪ wyjaśnić co to jest małe i średnie przedsiębiorstwo.▪ wyjaśnić co to jest biznes plan,▪ nazwać poszczególne rodzaje planów,▪ wyjaśnić co to jest analiza wskaźnikowa,▪ wymienić elementy biznes planu,▪ przedstawić cechy majątku trwałego i obrotowego,▪ wyjaśnić na czym polega inwentaryzacja,▪ wyjaśnić co to jest próg rentowności▪ przedstawić typy podatków i stawki podatku VAT,▪ wyjaśnić pojęcie marketing,▪ wymienić cele marketingu,▪ wymienić zasady prowadzenia polityki cenowej,▪ wyjaśnić znaczenie obsługi klienta▪ wyjaśnić pojęcia: dumping, sponsoring, public relations,▪ wyjaśnić znaczenie zarządzania dokumentacją firmy,▪ wymienić stawki podatku ryczałtowego i przykładowe stawki karty podatkowej,	<ul style="list-style-type: none">▪ wymienić wskaźniki i zastosować je do obliczeń zyskowności, rentowności poziomu kosztów▪ podać przykłady ulg podatkowych dla firm▪ wymienić rodzaje umów zawieranych przez gospodarstwa domowe (umowa kupna-sprzedaży: domu, mieszkania, ziemi; umowa wynajmu mieszkania, umowa o pracę, o dzieło, zlecenie).▪ Scharakteryzować wymogi formalne związane z rejestracją działalności gospodarczej▪ Opisywać strukturę i treść biznesplanu,
--	--	---

Podaj dłoń gospodarce	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">▪ wyjaśnić pojęcie i wymienić funkcje rynku,▪ zdefiniować i określić wielkość popytu,▪ wskazywać czynniki mające wpływ na popyt i podaż,▪ wyjaśnić prawo popytu,▪ wyjaśnić co przedstawia krzywa popytu,▪ scharakteryzować zależność między ceną, a wielkością popytu,▪ szacować wpływ poszczególnych czynników na popyt▪ zdefiniować popyt, podaż,▪ wykreślić krzywą popytu i podaży w oparciu o dane liczbowe,▪ definiować podaż,▪ analizować wielkość podaży,▪ opisać czynniki wpływają na podaż,▪ zdefiniować prawo podaży,	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">▪ badać proces produkcyjny,▪ wyjaśnić czym zajmuje się ekonomia pozytywna a czym ekonomia normatywna,▪ przedstawiać graficznie koszt alternatywny,▪ scharakteryzować kryteria klasyfikacji rynku,▪ wskazać zależności między funkcjonowaniem mechanizmu rynkowego a typem systemu gospodarczego,▪ scharakteryzować strukturę dochodów i wydatków gospodarstwa domowego na wybranym przykładzie,▪ omówić rynek pierwotny i wtórny,▪ wymienić funkcję pieniądza oraz zdefiniować pojęcia: papier wartościowy, akcja, obligacja, weksel, czek,▪ wyliczać uczestników procesów gospodarczych,▪ podać definicję banku centralnego oraz banków komercyjnych,▪ wymienić rodzaje akcji,▪ określić cechy inwestora,▪ wyliczyć funkcje banku centralnego,▪ podać świadczone przez banki usługi,▪ określić uprawnienia akcjonariusza,
Co w państwie piszczy	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować interwencjonizm państwowy,▪ wymienić formy uczestniczenia państwa w gospodarce,▪ definiować budżet państwa,▪ definiować podatek dochodowy od osób fizycznych,▪ określić obszary finansowane z budżetu państwa,▪ omówić dochody zwrotne oraz własne gminy,▪ scharakteryzować przynajmniej jedną z trzech doktryn ekonomicznych (konserwatyzm, liberalizm, etatyzm),▪ nazywać preliminarz budżetowy, prowizorium budżetowe,▪ wyliczyć podstawowe rodzaje dochodów budżetowych,▪ wskazać wydatki budżetu państwa,▪ wymienić obowiązujące w Polsce stawki VAT,▪ definiować rozwój gospodarczy,▪ wymienić zasadnicze czynniki produkcji,▪ wyjaśnić znaczenie terminów:	Uczeń potrafi: <ul style="list-style-type: none">▪ scharakteryzować system ubezpieczeń zdrowotnych i społecznych w Polsce,▪ opisać reformę systemu ubezpieczeń,▪ obliczyć kwotę należnego podatku dochodowego,▪ wskazać konsekwencje, jakie dla gospodarki ma przyjęcie jednej z trzech omawianych doktryn ekonomicznych,▪ omówić dochody i wydatki budżetu państwa,▪ scharakteryzować ściągane przez państwo podatki (VAT, akcyzowy, importowy), umie▪ wymienić dochody i wydatki budżetów samorządowych,▪ wskazać wady i zalety różnych form interwencjonizmu państwowego,▪ zdefiniować cele ekonomiczne państwa,

	<p>koniunktura, kryzys, nadprodukcja oraz wskazać wskaźniki ekonomiczne,</p> <ul style="list-style-type: none">▪ rozpoznać czynniki ekonomiczne rozwoju gospodarczego,▪ pokazać fazy klasycznego cyklu koniunkturalnego,▪ omówić różnicę między wzrostem a rozwojem gospodarczym,▪ definiować bezrobocie oraz stopy bezrobocia,▪ wymienić skutki bezrobocia,▪ scharakteryzować inflację,▪ omówić negatywne skutki inflacji w różnych sferach życia gospodarczego,▪ wyliczyć rodzaje oraz główne przyczyny bezrobocia w Polsce,▪ opisać aktywną i pasywną politykę państwa w zwalczaniu bezrobocia,▪ scharakteryzować przyczyny oraz typy inflacji,	<ul style="list-style-type: none">▪ omówić konstrukcję podatku,▪ scharakteryzować mierniki poziomu oddziaływania państwa,▪ opisać bieżącą politykę państwa w zakresie pozyskania dochodów budżetowych,▪ omówić rozwój gospodarczy w trzech aspektach,▪ scharakteryzować fazy cyklu koniunkturalnego▪ wyliczyć rodzaje cyklu koniunkturalnego,▪ zdefiniować efekt podażowy oraz efekt popytowy,▪ wymienić oraz omówić czynniki ekonomiczne rozwoju gospodarczego,▪ analizować wielkości PKB i PNB,▪ wykazać zależność między efektem popytowym a efektem podażowym,▪ definiować stopę wzrostu dochodu narodowego,▪ wyliczyć stopę wzrostu dochodu narodowego,▪ scharakteryzować skutki bezrobocia,▪ wymienić makro- oraz mikroekonomiczne instrumenty walki z bezrobociem oraz wskazać łączące je zależności,▪ scharakteryzować metody walki z inflacją,▪ definiować stagnację,▪ scharakteryzować rodzaje bezrobocia dominujące na rynku,▪ przedstawiać dochody i wydatki budżetów samorządowych,▪ wskazywać wady i zalety różnych form interwencjonizmu państwowego,▪ zdefiniować cele ekonomiczne państwa,▪ omówić konstrukcję podatku,▪ scharakteryzować mierniki poziomu oddziaływania państwa,▪ ocenić bieżącą politykę państwa w zakresie pozyskania dochodów budżetowych,
<p>Polska ,wyjeżdża, za granicę</p>	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ zdefiniować handel zagraniczny,▪ wyjaśnić znaczenie terminów: eksport, import, reeksport,▪ wskazać różnicę między dodatnim a ujemnym bilansem handlowym,▪ rozróżniać pojęcia: integracja oraz globalizacja,▪ omówić najważniejsze cele UE,▪ scharakteryzować korzyści wynikające	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ scharakteryzować instrumenty ograniczające handel zagraniczny (embargo, cło, kontyngenty),▪ opisać działalność organizacji zajmujących się integracją oraz międzynarodowych organizacji finansowych,▪ wyjaśnić przyczyny zagranicznego zadłużenia Polski,

	z przystąpienia Polski do UE, ▪ wyliczyć korzyści wynikające z udziału poszczególnych gospodarek w handlu międzynarodowym, ▪ różnicować bilans handlowy z płatniczym,	▪ przedstawiać elementy traktatu z Maastricht, ▪ scharakteryzować strukturę polskiego handlu zagranicznego, ▪ ocenić bilans handlowy, ▪ scharakteryzować pomoc UE w dostosowaniu polskiej gospodarki do wymogów unijnych,
Dookoła globalnego świata	▪ definiować pojęcie globalizacji, ▪ wskazywać organizacje wspierające integrację gospodarczą, ▪ nazywać cztery podstawowe cechy charakteryzujące rynek UE, ▪ podać argumenty przeciwników globalizacji, ▪ wyjaśnić przejawy procesu globalizacji,	▪ omawiać pozytywne i negatywne skutki globalizacji, ▪ określać czynniki wymuszające zmiany: np. rewolucja cyfrowa, innowacje, liberalizacja i deregulacja rynków, nowe wymagania dotyczące kwalifikacji pracowników, nowe formy pracy,

4.2 Główne narzędzia kontroli

Opis metod oceniania osiągnięć ucznia

Sytuacja oceniania		Metody	Przedmiot oceniania
Ocenianie kształtujące	Na początku lekcji	Pytanie ustne	<ul style="list-style-type: none"> • Wiadomości; ich zakres, poprawność, samodzielność odpowiedzi; • Umiejętności stosowania wiadomości; • W sytuacjach poznanych na lekcji;
		Krótkie sprawdziany	
Ocenianie kształtujące	W trakcie lekcji	Obserwacja (tylko komentarz jakościowy)	<ul style="list-style-type: none"> • Umiejętności: • Stosowania wiadomości w sytuacjach poznawanych, nowych; • Korzystania z różnych źródeł informacji; • Przetwarzania informacji; • Przewidywania; • Uzasadniania; • Oceniania; • Współdziałania w grupie;
Ocenianie sumujące	Po kilku lekcjach	sprawdziany	<ul style="list-style-type: none"> • Najważniejsze wiadomości i umiejętności;
	Na zakończenie działu, grupy tematycznej	testy	<ul style="list-style-type: none"> • Reprezentatywne wiadomości i umiejętności;
		projekty	<ul style="list-style-type: none"> • Wartość projektu; • Sprawozdanie; • Prezentacja projektu; • Samodzielność i zaradność.

Zasady oceniania z uwzględnieniem postanowień statutowych szkoły:

- Nauczyciel jest obowiązany do przestrzegania zasady jawności w wystawianiu ocen. Wystawianie ocen z odpowiedzi ustnej oraz odczytywanie ocen z prac pisemnych nie może być komentowane przez nauczyciela na forum klasy w sposób drażliwy dla ucznia.
- Jediną podstawą do wystawiania oceny śródrocznej i końcowej są oceny uzyskane w wyniku kontroli uczniów prowadzone systematycznie i rozłożone równomiernie na cały okres nauki.

- Sprawdziany pisemne przeprowadza się po bloku tematycznym, mają one być zapowiadane z tygodniowym wyprzedzeniem (wpis informujący do dziennika) i podaniem zakresu materiału, poprzedzone lekcją powtórzeniową.
Przed rozpoczęciem sprawdzianu uczniowie muszą znać jego punktację, zgodnie z procentowymi kryteriami punktacji:
0-29% ocena niedostateczny
30-50% ocena dopuszczający
51-75% ocena dostateczny
76-90% ocena dobry
91%-100% ocena bardzo dobry
- Nauczyciel ocenia sprawdziany w czasie do 2 tygodni od jego napisania. Uczeń, który nie pisał sprawdzianu i uczeń, który otrzymał ze sprawdzianu ocenę niedostateczną, ma obowiązek zaliczenia materiału w ciągu 2 tygodnia w toku zajęć szkolnych w formie ustalonej przez nauczyciela.
- Poprawiona ocena niedostateczna nie może być skreślona, przy czym nauczyciel może uznać ocenę poprawioną za ostateczną.
- Wobec uczniów, którzy uzyskali bardzo słabe wyniki podczas kontroli pisemnej, może być stosowana kontrola ustna.
- W ciągu roku szkolnego uczniowie wykonują minimum jedno zadanie metodą projektową. Ocena za projekt jest oceną złożoną. Składają się na nią : oceny w trakcie realizacji projektu (20%), za wartość projektu (60%) i za prezentację (20%). Przy projektach grupowych w ocenie końcowej uwzględnia się 40% oceny grupowej i 60% oceny indywidualnej (sprawozdania).
- Dopuszczalna jest kartkówka z ostatniej lekcji, (nie musi być zapowiadana).
- Po zakończeniu każdego modułu przeprowadza się badania podsumowujące za pomocą testu jednostopniowego lub wielostopniowego (wymagania dwupoziomowe).
- Najważniejsze oceny to noty z prac pisemnych - standaryzowanych testów osiągnięć, sprawdzianów nauczycielskich oraz odpowiedzi ustnych, zdobywane w czasie kontroli indywidualnej i grupowej.
- Oceny za inne formy aktywności ucznia są ocenami wspomagającymi.
- Wymagane są 3 zadania pisemne jako praca domowa (w ciągu 1 semestru).
- Uczeń może otrzymać pisemne prace kontrolne do domu, a rodzice potwierdzają zapoznanie się z treścią i ceną pracy swoim podpisem. Uczeń jest zobowiązany do zwrotu pracy na następną lekcję.
- Ocena końcowa uwzględnia wyniki za pierwszy i drugi okres.
-

Przedmiotowy system oceniania przygotowany został w oparciu o taksonomię celów nauczania B. Niemierki. Wykorzystana została propozycja rozkładu materiału nauczania programu autorskiego „Podstawy Przedsiębiorczości”.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja programu przeprowadzana będzie całościowo, po drugim roku nauki przedmiotu. Ewaluacji podlegać będą treści nauczania. Nauczyciel będzie prowadził obserwację uczniów, oceniał ich umiejętności oraz potrzeby edukacyjnych i dostosowywał do nich treści i metody pracy.

Program spełni swoją rolę, gdy uczniowie będą wykazywać aktywność na zajęciach, kiedy żadnego pytania nie pozostawiają bez odpowiedzi i wykażą się dociekliwością.

Pozytywnym sprawdzianem programu będą również wysokie oceny zdobywane na zajęciach lekcyjnych.

Pod koniec roku szkolnego nauczyciel, opierając się na poczynionych obserwacjach i rozmowie podsumowującej, dokona ewaluacji podsumowującej. Będzie ona miała na celu odpowiedzieć na pytania: czy i w jakim stopniu realizowany program pomógł uczniom wykształcić postawy przedsiębiorcze, rozbudził zainteresowania uczniów, stworzył możliwość rozwoju, poszerzył wiedzę i umiejętności.

Ponadto w ewaluacji wykorzystana zostanie opinia nauczycieli o programie autorskim. Narzędziem niezbędnym do jej przeprowadzenia będzie ankieta.

Kwestionariusz ewaluacji programu nauczania po dwuletnim cyklu kształcenia

Imię i nazwisko nauczyciela:

Rok szkolny:

Nazwa programu nauczania:

Etap edukacyjny:

OCZEKIWANIA, POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI UCZNIÓW		
Treść pytania	Tak	Nie
1. Czy program dostosowany jest dostosowany do możliwości wiekowych uczniów w zakresie:		
a) doboru materiału nauczania		
b) procedur kształcenia właściwych dla danego etapu kształcenia		
c) standardów wymagań egzaminacyjnych i metod ich pomiaru		
d) celów kształcenia dla określonego etapu edukacyjnego		
Jeśli Nie to dlaczego?		
2. Czy program nauczania jest adekwatny do warunków bazowych, środowiskowych, w których funkcjonuje szkoła ?		
Jeśli Nie to dlaczego?		

3. Czy program pozwala na osiągnięcie celów kształcenia z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego ucznia?		
Jeśli Nie to dlaczego?		
4. Czy realizacja treści programowych pozwala na kształtowanie postaw uczniów?		
Jeśli Nie to dlaczego?		
ZGODNOŚĆ PROGRAMU NAUCZANIA Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ		
1. Czy realizacja programu pozwala na kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych		
a) uczenia się		
b) komunikowania się		
c) pracy w zespole		
d) kreatywnego rozwiązywania problemów		
e) stosowania wiedzy w praktyce		
f) rozwijanie zdolności i zainteresowań		
g) poszukiwania, porządkowania i przetwarzania informacji z różnych źródeł		
h) negocjacyjnego rozwiązywania problemów i konfliktów		
2. Czy program pozwala realizować zadania szkoły zapisane w Podstawie Programowej?		
Jeśli Nie to dlaczego?		
I. KONSTRUKCJA PROGRAMU NAUCZANIA		
1. Czy dobór materiału nauczania w programie jest zgodny z treściami kształcenia opisanymi w Podstawie Programowej?		
Jeśli Nie to dlaczego?		
2. Czy dobór materiału nauczania pozwala osiągać cele kształcenia w zakresie?		
a) wiadomości przedmiotowych		
b) umiejętności przedmiotowych		
Jeśli Nie to dlaczego?		

3. Czy program pozwala nauczycielowi na jego indywidualną interpretację		
Jeśli Nie to dlaczego?		
II. PROGRAM NAUCZANIA A PROGRAM SZKOŁY		
1. Czy program nauczania wpisuje się w program działania szkoły (misja, wizja szkoły, program wychowawczy, plan rozwoju szkoły)		
Jeśli Nie to dlaczego?		
III. INNE UWAGI NAUCZYCIELA O REALIZACJI PROGRAMU		

6 Bibliografia

- [1] Belka Marek, *Ekonomia stosowana*, Warszawa 2005 r.
- [2] Garbacik Katarzyna, Żmijko Magdalena, *Czas na przedsiębiorczość*, Łódź 2008 r.
- [3] Glasser William, *W życiu możesz wybierać*, Warszawa 2001 r.
- [4] Jamrozek Bożena, *Komunikacja interpersonalna*, Poznań 2005 r.
- [5] Kaszuba Krzysztof, *Czynniki i uwarunkowania rozwoju handlu zagranicznego*, Kraków –Rzeszów 2007 r.
- [6] Kujda Mieczysław, *Podstawy ekonomii*, Rzeszów 2000 r r.
- [7] Mierzejewska –Majcherek Janina, *Ekonomika przedsiębiorstw*, Warszawa 2007 r.
- [8] Pazurek Bożena, *Uproszczone formy rachunkowości*, Wrocław 2000 r.
- [9] Piasta Łukasz, *Public relations*, Warszawa 2004 r.
- [10] Szwajor Jerzy, *Zakładam własną firmę*, Kielce 2008 r.
- [11] Walkowiak Jerzy, *Misja firmy, a etyka biznesu*, Warszawa 1998 r.

Autor
Anna Kolano

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Zespół Szkół w Sokołowie Małopolskim

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Notatka o autorze.....	5
Wprowadzenie.....	7
1 Cele nauczania wynikające:	9
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	9
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	9
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	9
1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	10
2 Treści nauczania	11
3 Procedury osiągnięcia celów	21
3.1 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	21
3.2 Metody preferowane w dydaktyce	23
3.3 środki dydaktyczne	23
3.4 Spis wykorzystywanej literatury	24
3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	25
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	27
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	27
4.2 Główne narzędzia kontroli	35
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	37
6 Bibliografia.....	39

Notatka o autorze

Anna Kolano – magister nauk ekonomicznych Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukaszczyka Wydziału Zarządzania i Marketingu na kierunku zarządzanie

i marketing. Ukończyła kwalifikacyjny kurs pedagogiczny organizowany przez Zakład Edukacji Ustawicznej Politechniki Rzeszowskiej. Posiada Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych „ECDL”.

Nauczyciel kontraktowy przedmiotów zawodowych ekonomicznych (podstawy ekonomii, podstawy przedsiębiorczości, marketing, ekonomia handlu, pracownia ekonomiczno-informatyczna, statystyka, rachunkowość i technika biurowa) w Zespole Szkół w Sokołowie Małopolskim.

Ukończyła kursy: Audytora Wewnętrznego Systemu Zarządzania ISO 9001, Kierownika wycieczek szkolnych, Technologie informacyjne i edukacyjne multimedialne w praktyce szkolnej, Zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych na lekcjach różnych przedmiotów, Przygotowywanie prezentacji oraz innych materiałów dydaktycznych z wykorzystaniem TIK, Trening szybkiego czytania i pamięci oraz umiejętności wychowawczych i psychospołecznych, Wspieranie obszaru edukacji w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007-2013.

Brała aktywny udział w szkoleniach organizowanych przez Fundację Młodzieżowej Przedsiębiorczości w ramach projektów Ekonomia w szkole, Moje finanse. Jest członkiem Klubu przedsiębiorczości IMPULS.

Autorka wielu publikacji naukowych:

- Artykuł w Zeszytach Naukowym Politechniki Rzeszowskiej pt. „Orientacja na klienta w aspekcie polityki jakości współczesnego przedsiębiorstwa”.
- Artykuł w Zeszytach Naukowym Politechniki Rzeszowskiej pt. „Outsourcing w aspekcie zmian strategicznych współczesnego przedsiębiorstwa”.
- Artykuł w materiałach konferencyjnych „Akademia Bankowości VaBanque 2006” pt. „Rola personelu w drodze zaspokojenia potrzeb klienta na rynku usług bankowych”.
- Artykuł w Zeszytach Naukowym Politechniki Rzeszowskiej – tytuł publikacji „Produkty i usługi bankowe na rynku finansowym”.
- Publikacja w książce pt. „Rachunek kosztów i ubezpieczenia gospodarce w przedsiębiorstwach cz 1” pod redakcją dr R. Dankiewicza, dr G. Lwa – tytuł publikacji „Obowiązkowe ubezpieczenia gospodarstw rolnych – ocena konsumenta”
- Publikacja w książce pt. „Rachunek kosztów i ubezpieczenia gospodarce w przedsiębiorstwach cz 2” pod redakcją dr R. Dankiewicza, dr G. Lwa – tytuł publikacji „Znaczenie jakości obsługi klienta w aspekcie budowania przewagi konkurencyjnej na rynku usług finansowych”.
- Publikacja w Pracach naukowych nr 1116 Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu Przedsiębiorczość i innowacyjność. Wyzwania współczesności – tytuł publikacji „Kształtowanie relacji z klientami w wybranych firmach Podkarpacia”.

Interesuje się zagadnieniami związanymi w zarządzaniem projektami, przedsiębiorczością, konkurencyjnością oraz jakością usług w przedsiębiorstwach i instytucjach.

Wprowadzenie

Autorski program nauczania z przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości skierowany jest do uczniów Technikum Ekonomicznego/Technikum Elektronicznego. Będzie realizowany w klasie drugiej i trzeciej w Technikum Ekonomicznym/Technikum Elektronicznym.

Z uwagi na rosnącą konkurencyjność i innowacyjność we współczesnym świecie konieczne jest wdrożenie młodzieży w aktywne uczestnictwo w życiu gospodarczym oraz wyposażenie uczniów w umiejętności niezbędne do poruszania się na rynku pracy z uwzględnieniem zawodu w którym młodzież się kształci.

Program nauczania „Podstawy przedsiębiorczości” łączy w sobie zagadnienie teoretyczne pozwalające zrozumieć zjawiska gospodarcze zachodzące z praktyką. Uwzględnia praktyczny aspekt przygotowania młodzieży do wejścia na rynek pracy, prowadzenia działalności gospodarczej, inwestowania z wykorzystaniem różnych środków finansowych, nabywania umiejętności przedsiębiorczych oraz rozwój innowacyjności w działaniu.

Szczególny nacisk w programie położony jest na rozwój aktywności zawodowej, kształtowanie postaw przedsiębiorczych, rozwój kontaktów interpersonalnych i osobowości młodzieży. Zdobyte umiejętności praktycznych w trakcie realizacji programu przyczyni się rozwoju lokalnego biznesu, ukształtowania kariery zawodowej młodzieży oraz wzrostu konkurencyjności wśród uczniów.

Program nauczania „Podstawy przedsiębiorczości” składa się z ośmiu działów tematycznych:

1. Aspekty komunikacji interpersonalnej.
2. Konsument na rynku.
3. Otoczenie przedsiębiorcy.
4. Przedsiębiorczość na rynku pracy.
5. Innowacyjne zachowanie na rynku.
6. Moja firma.
7. Zarządzanie firmą.
8. Współpraca międzynawowa.

Program nauczania jest zgodny z:

1. Podstawą programową kształcenia ogólnego ogłoszoną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku.
2. Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 poz.730 z 10.06.2009r).
3. Rozporządzenie MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r.).
4. Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany. Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania wynikające:

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

1. Wcielić pomysły w czyny oraz kreatywnie podchodzić do ryzyka.
2. Podjąć innowacyjne działania mające wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości.
3. Zidentyfikować dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej.
4. Podjąć innowacyjne działania w zakresie przedsiębiorczości.
5. Dokonać skutecznej autoprezentacji.
6. Skutecznie negocjować.
7. Pracować indywidualnie i we współpracy z zespołem.
8. Ocenić ryzyko w praktycznych sytuacjach.
9. Wyjaśnić zasady działania gospodarki.
10. Określić szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

1. Zastosować umiejętności nabywane w cyklu kształcenia w warunkach lokalnego rynku pracy.
2. Określić celowość poszukiwania pracy na rynku lokalnym.
3. Scharakteryzować lokalny rynek pracy i zawody deficytowe.
4. Zastosować zdobytą wiedzę w kształtowaniu własnej ścieżki kariery zawodowej.
5. Dokonać samooceny zdobytej wiedzy i umiejętności w zakresie kompetencji zawodowych.
6. Określić zasady racjonalnego gospodarowania.
7. Określić motywy aktywności zawodowej i gospodarczej.
8. Zweryfikować oferty pracy dostępne na rynku.
9. Dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron w odniesieniu do rynku pracy.
10. Przewidzieć możliwości wejścia na globalny rynek pracy.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

1. Zastosować wiadomości i umiejętności na egzaminie zawodowym.
2. Ocenić korzyści wynikające z efektywnego gospodarowania czasem własnym.

3. Efektywnie komunikować się w grupie zawodowej i w kontaktach pozazawodowych.
4. Doskonalić wiedzę i umiejętność w zakresie kompetencji kluczowej jaką jest przedsiębiorczość.
5. Ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy.
6. Dokonać świadomego wyboru miejsca pracy.
7. Uzasadnić konieczność uczenia się przez całe życie.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

Cele ogólne:

1. Budowanie zachowań przedsiębiorczych w sposób aktywny i świadomy na rynku.
2. Kształcenie pozytywnych relacji z otoczeniem.
3. Kształcenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego rozwoju umiejętności interpersonalnych.
4. Poznanie innowacyjnych zachowań pracownika-przedsiębiorcy na rynku.
5. Rozwój lokalnego biznesu.
6. Rozwój umiejętności aktywnego poszukiwania pracy oraz tworzenie własnej ścieżki kariery zawodowej pod kątem zawody.
7. Poznanie mechanizmów kierujących gospodarką.
8. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem, prowadzeniem i zarządzaniem działalnością gospodarczą. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
9. Przybliżenie roli państwa i prawa oraz innych uczestników procesu gospodarowania.
10. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki uwzględniają handel międzynarodowy.

2 Treści nauczania

Dział tematyczny/temat	Materiał nauczania	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania
Dział I. Aspekty komunikacji interpersonalnej		
Wprowadzenie do przedsiębiorczości	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: przedsiębiorczość, osoba przedsiębiorcza,cechy przedsiębiorcy,argumenty za i przeciw prowadzenia własnego biznesu w lokalnym środowisku.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia czym jest przedsiębiorczość,wskazuje, jakie cechy posiada osoba przedsiębiorcza,określa swoje mocne i słabe strony w zakresie przedsiębiorczości,wskazuje pozytywne i negatywne aspekty prowadzenia własnej firmy.
Potrzeby i motywy działania na rynku	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: potrzeba, zmienność potrzeb,hierarchia potrzeb A.Maslowa,przełożenie potrzeb na mechanizm motywacji,czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia podstawowe pojęcia,klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A.Maslowa,wskazuje praktyczne przełożenie znajomości potrzeb na motywowanie do działania,wskazuje czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb.
Komunikacja społeczna (interpersonalna)	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: komunikacja społeczna, komunikacja werbalna, niewerbalna,rodzaje komunikatorów,zasady skutecznego komunikowania się,bariery komunikacji społecznej,osobowość, kreatywność, asertywność, motywacjamotywy i cele działania,prowadzenie negocjacji i rozwiązywanie konfliktów.Radzenia sobie ze stresem.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia dotyczące komunikowania się,wskazuje zasady skutecznej komunikacji,udziela informacji zwrotnej.określa czynniki ograniczające skuteczne komunikowanie się,definiuje pojęcia osobowość, kreatywność, motywacja, asertywność,określa motywy i cele działania,przedstawia zasady prowadzenia negocjacji i rozwiązywania konfliktów.wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem,
Autoprezentacja	<ul style="list-style-type: none">przygotowywanie prezentacji,przeprowadzanie prezentacjiocena prezentacji,błędy publicznych wystąpień	<ul style="list-style-type: none">przygotowuje prezentację wizualną,przeprowadza prezentację,odpowiednio zachowuje się podczas prezentacji,wskazuje najczęściej popełniane błędy w publicznych wystąpieniach.
Dział II. Konsument na rynku		
Dochody i wydatki gospodarstw domowych	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet, nadwyżka, deficyt budżetowy,budżet gospodarstwa domowego oraz jego planowanie,źródła dochodów gospodarstwa domowego,	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet, nadwyżka, deficyt budżetowy,wskazuje źródła dochodów i wydatków w gospodarstwie domowym,planuje budżet gospodarstwa

	<ul style="list-style-type: none">wydatki gospodarstwa domowego,sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi,deficyt i nadwyżka w budżecie gospodarstwa domowego,dochody i wydatki różnych grup wiekowych i zawodowych.	<p>domowego,</p> <ul style="list-style-type: none">ustala źródła potencjalnych oszczędności w budżecie domowymwskazuje przykłady dochodów i wydatków różnych grup wiekowych, zawodowych.
Inwestycje gospodarstw domowych	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: oszczędzanie, kredyt, pożyczka, inwestowanie,rodzaje inwestycji,formy inwestowania,zależności między ryzykiem a zyskiem,decyzje dotyczące inwestycji.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: oszczędzanie, kredyt, pożyczka, inwestowanie,przedstawia rodzaje inwestycji i formy inwestowania,podaje przykłady różnych inwestycji,wymienia wady i zalety różnych form inwestowania,wskazuje zależności między ryzykiem a zyskiem.
Istota, funkcje rynku	<ul style="list-style-type: none">pojęcie: rynku,rodzaje i istota poszczególnych rynków.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie rynku,charakteryzuje różne rodzaje rynków.
Segmentacja rynku z punktu widzenia: sprzedawcy i nabywcy	<ul style="list-style-type: none">pojęcie segmentacji rynku,rynek docelowy,kryteria segmentacji,zalety i wady segmentacji.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcie segmentacji rynku,opisuje rynek docelowypodaje przykłady segmentacji rynku,przedstawia kryteria segmentacji,podaje wady i zalety segmentacji.
Czynniki wpływające na zachowanie konsumentów w procesie zakupu	<ul style="list-style-type: none">rodzaje czynników wpływających na zachowanie konsumenta,dysonans pozakupowy	<ul style="list-style-type: none">wskazuje czynniki wpływające na zachowanie konsumenta,określa wady i zalety poszczególnych czynników,wyjaśnia zjawisko dysonansu pozakupowego.
Relacje gospodarstw domowych z instytucjami finansowymi, podmiotami gospodarczymi	<ul style="list-style-type: none">system ubezpieczeń,ubezpieczenia osobowe, ubezpieczenia rzeczowe, ubezpieczenia społeczne,system emerytalny,relacje gospodarstw domowych z przedsiębiorstwami, bankami, firmami ubezpieczeniowymi,	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie: ubezpieczenie,charakteryzuje różnego rodzaju ubezpieczenia,wyjaśnia zasady funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce,analizuje relacje gospodarstw domowych z przedsiębiorstwami, bankami, firmami ubezpieczeniowymi.
Rodzaje umów zawieranych przez gospodarstwa domowe (umowa kupna-sprzedaży: domu, mieszkania, ziemi; umowa wynajmu mieszkania, umowa o pracę, o dzieło, zlecenie)	<ul style="list-style-type: none">rodzaje umów zawieranych przez gospodarstwa domowe.	<ul style="list-style-type: none">wypełnia przykładowe rodzaje umów.
Zadania Państwowej Inspekcji Handlowej i Rzecznika Praw Konsumentów	<ul style="list-style-type: none">ochrona konsumenta,instytucje chroniące prawa konsumenta,zadania poszczególnych instytucji,uprawnienia konsumenta	<ul style="list-style-type: none">wymienia instytucje wspierające konsumenta na rynkurozpoznaje informacje umieszczone na opakowaniach towarów,określa rolę poszczególnych instytucji chroniących prawa

	<p>wynikające z niezgodności towaru z umową,</p> <ul style="list-style-type: none">• uprawnienia konsumenta wynikające z gwarancji,• reklamacja.	<p>konsumentów,</p> <ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja,• określa, kiedy towar jest niezgodny z umową,• wyjaśnia różnicę pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją.
Dział III. Otoczenie przedsiębiorcy		
Funkcjonowanie gospodarki rynkowej	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: gospodarka, podmiot gospodarujący, system gospodarczy,• rodzaje systemów gospodarczych.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: gospodarka, podmiot gospodarczy, system gospodarczy,• charakteryzuje systemy gospodarcze.
Równowaga rynkowa	<ul style="list-style-type: none">• krzywa popytu, podaży,• prawo popytu, prawo podaży,• czynniki wpływające na popyt i podaż,• punkt równowagi na rynku.	<ul style="list-style-type: none">• analizuje krzywe popytu i podaży oraz stan równowagi,• podaje czynniki wpływające na popyt i podaż.
Elastyczność popytu i podaży	<ul style="list-style-type: none">• rodzaje elastyczności popytu i podaży.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia rodzaje elastyczności popytu i podaży,• oblicza poszczególne rodzaje elastyczności.
Państwo w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: subwencja, dotacja, wydatki rządowe, podatki,• rola państwa,• instytucje państwowe,• podstawowe funkcje ekonomiczne państwa,• funkcje samorządów terytorialnych• narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: subwencja, dotacja, wydatki rządowe, podatki,• określa rolę państwa w gospodarce,• określa funkcje ekonomiczne jakie pełni państwo,• wymienia funkcje samorządów terytorialnych,• przedstawia narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę.
Inflacja jako zjawisko makroekonomiczne	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: inflacji, deflacja, dezinflacja,• rodzaje inflacji,• skutki inflacji,• metody walki z inflacją.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: inflacja, deflacja, dezinflacja,• klasyfikuje rodzaje inflacji,• wymienia skutki inflacji,• wyjaśnia wpływ inflacji na obieg okrężny i funkcjonowanie gospodarki,• przedstawia metody walki z inflacją.
Bezrobocie jako zjawisko makroekonomiczne	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: bezrobocie, stopa bezrobocia, osoba bezrobotna, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy,• podmioty na rynku pracy,• skutki bezrobocia,• metody walki z bezrobociem,• formy pomocy bezrobotnym.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: bezrobocie, stopa bezrobocia, osoba bezrobotna, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy,• charakteryzuje rodzaje bezrobocia,• wymienia przyczyny bezrobocia,• określa skutki bezrobocia,• wymienia aktywne i pasywne metody walki i bezrobociem,• przedstawia formy pomocy bezrobotnym.
Budżet państwa	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: budżet państwa, dochody państwa, wydatki rządowe, transfery,• elementy budżetu	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: budżet państwa, dochody państwa, podatek, wydatki rządowe, transfery,• wyjaśnia sposób tworzenia budżetu

	<ul style="list-style-type: none">• dochody państwa,• rodzaje podatków.	<ul style="list-style-type: none">• państwa,• wymienia źródła budżetu państwa,• klasyfikuje podatki.
Wzrost gospodarczy oraz jego mierniki	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: PKB, PNB, koniunktura,• rozwój gospodarczy,• mierniki rozwoju gospodarczego (PKB, dochód narodowy),• cykl koniunkturalny.	<ul style="list-style-type: none">• posługuje się pojęciami: PKB, PNB, koniunktura,• charakteryzuje zjawisko rozwoju gospodarczego,• przedstawia mierniki rozwoju gospodarczego,• przedstawia fazy cyklu koniunkturalnego.
Obieg pieniężny i rzeczowy w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: rynek dóbr i usług, rynek zasobów, czynniki wytwórcze,• obieg okrężny w gospodarce (strumienie rzeczowe i pieniężne),• rynek czynników wytwórczych,• zasoby i ich rodzaje.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: rynek dóbr i usług, rynek zasobów, czynniki wytwórcze,• wymienia zasady funkcjonowania rynku,• klasyfikuje rodzaje zasobów,• przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym,• omawia przepływ strumienia pieniężnego oraz strumienia dóbr i usług w obiegu okrężnym.
Historia pieniądza	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: barter, bank, bank centralny,• historia pieniądza,• historia bankowości,• współczesny system bankowy.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny,• opisuje historię pieniądza,• przedstawia zarys historyczny powstania banków• charakteryzuje współczesny system bankowy.
Pieniądz w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie pieniądza,• funkcje pieniądza,• cechy pieniądza,• formy pieniądza.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: pieniądz, pieniądz gotówkowy, pieniądz elektroniczny, pieniądz bezgotówkowy,• podaje różnicę pomiędzy kartą płatniczą a kredytową,• charakteryzuje funkcje pieniądza,• wymienia cechy pieniądza i jego formy.
System bankowy	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia system bankowy, bank centralny,• rodzaje banków,• rola banku centralnego,• polityka pieniężna,• narzędzia polityki monetarnej.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: system bankowy, bank centralny,• podaje rodzaje banków,• objaśnia rolę banku centralnego,• wyjaśnia wpływ narzędzi polityki monetarnej na gospodarke.
Rynek finansowy – Giełda Papierów Wartościowych	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossa, bessa,• rynek finansowy,• uczestnicy rynku finansowego,• rynek kapitałowy,• Giełda Papierów Wartościowych,• indeksy giełdowe,• ryzyko inwestycyjne.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hossa, bessa,• określa zasadę ustalania kursu akcji,• charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,• określa ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych.

Wycieczka do lokalnego banku	<ul style="list-style-type: none">wycieczka do lokalnego banku zapoznanie się z funkcjonowaniem banku jego historią oraz wachlarzem oferowanych usług.	<ul style="list-style-type: none">przedstawia zasady funkcjonowania banku
Wycieczka wyjazdowa do banku do Rzeszowa	<ul style="list-style-type: none">wycieczka do lokalnego banku zapoznanie się z funkcjonowaniem banku jego historią oraz wachlarzem oferowanych usług.	<ul style="list-style-type: none">przedstawia zasady funkcjonowania banku
Dział IV. Przedsiębiorczość na rynku pracy		
Rynek pracy	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę, wynagrodzenie,rynek pracy,równowaga na rynku pracy,	<ul style="list-style-type: none">posługuje się pojęciami: rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę, wynagrodzenie,przedstawia czynniki wpływające na popyt i podaż pracy,wymienia sposoby poszukiwania pracy.
Proces rekrutacji selekcji pracowników	<ul style="list-style-type: none">proces rekrutacji, selekcji,rozwój zawodowy,ścieżka kariery,podnoszenie kwalifikacji i zmiana kwalifikacji.	<ul style="list-style-type: none">opisuje zasady rekrutacji pracowników,charakteryzuje proces selekcji,wymienia kolejne fazy procesu doboru pracowników,charakteryzuje rozwój zawodowy pracownika.
CV i list motywacyjny	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: CV i list motywacyjny,rola CV i listu motywacyjnego,zasady pisania CV,zasady pisania listu motywacyjnego,przygotowanie Europass CV,planowanie ścieżki kariery zawodowej.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie: CV i list motywacyjny,wyjaśnia rolę CV i listu motywacyjnego,sporządza samodzielnie CV i list motywacyjny,wyjaśnia konieczność planowania swojej ścieżki kariery zawodowej.
Rozmowa kwalifikacyjna	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna,przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej,ubiór podczas rozmowy kwalifikacyjnej,pytania typowe podczas rozmowy kwalifikacyjnej,poszczególne etapy w rozmowie kwalifikacyjnej.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna,wyjaśnia na czym polega przygotowanie się do rozmowy kwalifikacyjnej,stosuje zasady zachowania podczas rozmowy kwalifikacyjnej
Metody szukania pracy.	<ul style="list-style-type: none">metody poszukiwania pracy w danej branżyźródła informacji nt. pracy,instytucje pomagające poszukującym pracy.	<ul style="list-style-type: none">wskazuje metody poszukiwania pracy,podaje źródła informacji nt. pracy,wymienia instytucje pomagające w poszukiwaniu pracy.
Etyczny pracownik i pracodawca na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: etyka i wartości etyczne, kodeks etyczny, uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa konkurencja,etyczny pracownik,etyczne i nieetyczne zachowania,odpowiedzialność za podejmowane działania oraz wobec pracownika i klientów,	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: etyka, kodeks etyczny, uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa konkurencja,rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,wyjaśnia, na czym polega etyczna odpowiedzialność za podejmowane działania,wymienia rodzaje problemów

	<ul style="list-style-type: none"> • przykłady etycznych i nieetycznych działań przedsiębiorstwa. • mobbing . 	<p>etycznych w skali przedsiębiorstwa,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa, • kreuje etykę w biznesie, • wyjaśnia zjawisko mobbingu.
Problemy etyczne	<ul style="list-style-type: none"> • zjawisko korupcji, • formy korupcji, • skutki działań korupcyjnych, • metody walki z korupcją. 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie: korupcja, • charakteryzuje formy korupcji, • przedstawia skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,
Spotkanie z przedstawicielem firmy/instytucji	<ul style="list-style-type: none"> • spotkanie poświęcone procesowi rekrutacji w firmie. 	
Spotkanie z doradcą zawodowym	<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie z aktywnymi metodami poszukiwania pracy, • zawody nadwyżkowe i deficytowe. 	
Formy zatrudnienia i wynagrodzenia	<ul style="list-style-type: none"> • formy zatrudnienia pracownika (Kodeks Pracy), wady i zalety • formy zatrudnienia (Kodeks Cywilny) wady i zalety • formy wynagrodzenia i motywowania pracownika 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia formy zatrudnienia pracownika, • charakteryzuje formy zatrudnienia, • wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia, • wymienia wady i zalety różnych form zatrudnienia.
Prawo pracy	<ul style="list-style-type: none"> • prawa i obowiązki pracownika, pracodawcy, • regulamin pracy, • czas pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia prawa i obowiązki pracownika, • przedstawia prawa i obowiązki pracodawcy, • definiuje pojęcie: regulamin pracy, czas pracy , urlop, • asertywnie reaguje w obronie swoich praw.
Dział V. Innowacyjne zachowanie na rynku		
Elementy matematyki finansowej	<ul style="list-style-type: none"> • stopa procentowa i odsetki, • kapitalizacja odsetek, procent składowy, • wartość pieniądza w czasie, • dyskonto i stopa dyskontowa, • spłata kredytu. 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się pojęciami: stopa procentowa, kapitalizacja odsetek, dyskonto, rata, • charakteryzuje i wykorzystuje mechanizm procentu składowego, • wyjaśnia zmienność wartości pieniądza w czasie.
Zarządzanie własnym czasem	<ul style="list-style-type: none"> • zagadnie związane z zarządzaniem czasem własnym, • korzyści wynikające z zarządzania czasem własnym w odniesieniu do przedsiębiorstwa. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści wynikające z zarządzania czasem własnym.
Zarządzanie projektami	<ul style="list-style-type: none"> • pojęcia: projekt, zarządzanie projektami, • korzyści wynikające z projektów dla firmy i instytucji. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie zarządzania projektami, • wymienia korzyści wynikające z udziału w projektach.
Innowacyjne metody zarządzania przedsiębiorstwem	<ul style="list-style-type: none"> • outsourcing, • benchmarking. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia outsourcing, benchmarking.
Znaczenie jakości we współczesnym świecie	<ul style="list-style-type: none"> • pojęcie jakości, • zarządzanie jakością, • jakość obsługi klienta 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia jakość, zarządzanie jakością, • ocenia jakość obsługi klienta na

		przykładzie różnych usług (bankowych, finansowych).
Konkurencyjność przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none">pojęcie konkurencyjność,znaczenie konkurencyjności we współczesnym świecie.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie konkurencyjność przedsiębiorstwa,wymienia korzyści wynikające z konkurencyjności przedsiębiorstwa.
Dział VI. Moja firma		
Pomysł na biznes	<ul style="list-style-type: none">poszukiwanie pomysłu na własną działalność gospodarczą,zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,pozyskiwanie funduszy na działalność gospodarczą.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia: działalność gospodarcza, mikroprzedsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo,wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,wymienia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,ocenia szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo.
Biznes plan	<ul style="list-style-type: none">elementy biznesplanu,uproszczony biznesplan,funkcje biznesplanu,analiza SWOT.	<ul style="list-style-type: none">wymienia elementy i zasady sporządzania biznes planu,wymienia sytuacje, w których niezbędne jest stworzenie biznesplanu,opisuje funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie,potrafi napisać uproszczony biznesplan,wyjaśnia zasadność tworzenia biznesplanu,stosuje analizę za pomocą metody SWOT.
Procedura zakładania firmy	<ul style="list-style-type: none">formalności związane z zakładaniem przedsiębiorstwa,elementy rejestracji własnej firmy,osoba fizyczna podejmująca działalność gospodarczą na własny rachunek.	<ul style="list-style-type: none">potrafi dopełnić formalności związanych z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej,określa dokumenty wymagane do złożenia własnej firmy,wymienia w kolejności etapy rejestracji firmy,wyjaśnia co znaczą skróty: NIP, REGON.
Formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">działalność gospodarcza,formy organizacyjno-prawne prowadzenia działalności,kodeks spółek handlowych i ustawa o działalności gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none">charakteryzuje pojęcie działalności gospodarczej,charakteryzuje wady i zalety różnych form prowadzenia działalności gospodarczej,posługuje się kodeksem spółek handlowych i ustawą o działalności gospodarczej.
Inne przedsiębiorstwa w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">przedsiębiorstwa państwowe, spółdzielnie, spółki,charakterystyka spółek osobowych i kapitałowych.	<ul style="list-style-type: none">wymienia rodzaje przedsiębiorstw,charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,określa różnicę pomiędzy osobą

		fizyczną a prawną.
Majątek w przedsiębiorstwie	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy,• elementy składające się na bilans.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy,• wymienia elementy składowe aktywów,• wymienia elementy składowe pasywów,• wyjaśnia zasadę bilansową,• wymienia konsekwencje bilansu niezrównoważonego.
Źródła finansowania działalności	<ul style="list-style-type: none">• źródła finansowania zasobów w przedsiębiorstwie.	<ul style="list-style-type: none">• wskazuje na źródła pozyskiwania kapitału,• wskazuje wady i zalety poszczególnych źródeł finansowania.
Prowadzenie dokumentacji księgowej	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzenie do gospodarki finansowej przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia znaczenie zarządzania dokumentacją firmy,• podaje stawki podatku ryczałtowego i przykładowe stawki karty podatkowej,• wymienia zasady zarządzania dokumentami i prowadzenia rachunkowości firmy,• wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych.
Badanie opłacalności działalności gospodarczej (analiza wskaźnikowa)	<ul style="list-style-type: none">• wskaźniki oceny działalności przedsiębiorstwa: rentowności, zyskowności,• poziom kosztów,• próg rentowności i zysk.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,• klasyfikuje i definiuje koszty przedsiębiorstwa,• oblicza próg rentowności,• wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie.
Ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• ryzyko działalności gospodarczej,• kryzys prowadzenia działalności.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcie ryzyka działalności gospodarczej,• wymienia rodzaje kryzysu w przedsiębiorstwach,• diagnozuje ryzyko związane z prowadzeniem działalności.
Dział VII. Zarządzanie firmą		
Wstęp do zarządzania	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie: zarządzenie, zarządzenie marketingiem,• rodzaje zarządzania,• elementy zarządzania,• znaczenie procesu zarządzania.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcie zarządzania,• wymienia elementy zarządzania,• określa rodzaje zarządzania,• określa znaczenie procesu zarządzania.
Planowanie, organizowanie w firmie	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: planowanie, organizowanie,• rodzaje planów w firmie• etapy organizowania.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: planowanie, organizowanie,• charakteryzuje rodzaje planów,• wymienia etapy organizowania.
Struktura organizacyjna przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie: struktura organizacyjna,• rodzaje struktur organizacyjnych,• wady i zalety poszczególnych	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie struktura organizacyjna,• wymienia rodzaje struktur organizacyjnych,

	struktur organizacyjnych.	<ul style="list-style-type: none">wskazuje wady i zalety poszczególnych struktur organizacyjnych.
Kierowanie, kontrola w organizacji	<ul style="list-style-type: none">pojęcia: kierowanie, kontrola,style kierowania,rodzaje kontroli.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: kierowanie, kontrola,charakteryzuje style kierowania w przedsiębiorstwie,określa rodzaje kontroli.
Zarządzenia zasobami ludzkimi	<ul style="list-style-type: none">wady i zalety pracy indywidualnej i zespołowej,zakłócenia w procesie komunikacji między pracownikami,zarządzanie czynnikiem ludzkim w przedsiębiorstwie.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: zarządzanie kapitałem ludzkim, efekt synergii, syndrom grupowego myślenia,wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacjiwymienia wady i zalety, zarówno pracy zespołowej.
Zarządzanie finansami	<ul style="list-style-type: none">koszty i przychody przedsiębiorstwa,bilans w firmie,rachunek zysków i strat,zasady rozliczeń finansowych przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">rozdziela pojęcia wydatków i kosztów, wpływów i przychodów,charakteryzuje bilans przedsiębiorstwa i rachunek zysków i strat.
Strategiczna działalność przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">strategia przedsiębiorstwa,rodzaje strategii,czynniki wpływające na strategię przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie strategii firmy,wymienia rodzaje strategii,omawia czynniki wpływające na strategię przedsiębiorstwa.
Marketing - mix	<ul style="list-style-type: none">marketing-mix,elementy marketingu-mix (produkt, cena, dystrybucja, promocja).	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcie marketingu,wymienia cele marketingu,wymienia zasady prowadzenia polityki cenowej, produktu, dystrybucji, promocji.
Działalność promocyjna przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">elementy promocji (reklama, sprzedaż osobista, promocja sprzedaży, public relations).	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia: reklama, sprzedaż osobista, promocja sprzedaży, public relations,wymienia elementy działań promocyjnych.
Elementy kampanii reklamowej własnej firmy	<ul style="list-style-type: none">kampania reklamowa,elementy kampanii reklamowej,budżet kampanii reklamowej.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie kampanii reklamowej,określa etapy kampanii reklamowej,określa elementy budżetu kampanii reklamowej.
Negocjacje sposób na rozwiązywanie problemów	<ul style="list-style-type: none">definicja negocjacji, kompromis,istota negocjacji,uwarunkowania negocjacji.	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie negocjacji,wymienia najczęstsze sytuacje negocjacyjne w firmie,wymienia czynniki wpływające na negocjacje.
Podejmowanie decyzji	<ul style="list-style-type: none">pojęcie: decyzje,rodzaje decyzji,sposoby podejmowania decyzji,elementy procesu decyzyjnego.	<ul style="list-style-type: none">posługuje się pojęciami: problem decyzyjny, decyzja, racjonalność decyzji,wymienia etapy procesu decyzyjnego,wymienia formy podejmowania decyzji,wymienia bariery racjonalnych decyzji.

Dział VIII. Współpraca międzynarodowa		
Znaczenie międzynarodowego handlu	<ul style="list-style-type: none">• pojęcia: handel zagraniczny, eksport i import,• korzyści i skutki wynikające z handlu zagranicznego.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport,• wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego.
Istota globalizacji	<ul style="list-style-type: none">• pojęcie : integracja gospodarcza, globalizacja,• integracja gospodarcza,• korzyści i koszty gospodarki globalnej.	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja,• wymienia etapy integracji gospodarczej,• określa korzyści i koszty gospodarki globalnej,• planuje karierę zawodową na rynku międzynarodowym.
Polska w UE – wpływ na rozwój gospodarki	<ul style="list-style-type: none">• historia integracji europejskiej,• swobodny przepływ towarów, ludzi, usług,• wspólna waluta,• fundusze europejskie	<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje rynek UE,• wyjaśnia znaczenie wspólnej waluty w handlu międzynarodowym,• podaje korzyści wynikające z integracji w UE.

3 Procedury osiągnięcia celów

Autorski program „Podstawy przedsiębiorczości” ma na celu pobudzenie aktywności, kreatywności wśród młodzieży oraz zachęcenie uczniów do kreowania własnych pomysłów i wcielenia je w praktykę.

Młodzież podczas zajęć pozna nowe dziedziny wiedzy, pogłębi swoje zainteresowania związane ze własną karierą zawodową.

Szczególny nacisk położony jest na praktyczne działanie młodzieży w dążeniu do celu zwłaszcza zawodowego.

Na realizację zajęć edukacyjnych jest przeznaczona jedna godzina tygodniowo przez dwa lata (78 godzin w ciągu dwóch lat). Program będzie realizowany w klasie II Technikum Handlowe/Technikum Elektroniczne (38 godzin lekcyjnych) oraz w klasie III Technikum Handlowe/Technikum Elektroniczne (38 godzin lekcyjnych).

3.1 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Działy tematyczne/Temat	Liczba godzin
Dział I. Aspekty komunikacji interpersonalnej	4
Wprowadzenie do przedsiębiorczości	
Potrzeby i motywy działania na rynku	
Komunikacja społeczna (interpersonalna)	
Autoprezentacja	
Dział II. Konsument na rynku	8
Dochody i wydatki gospodarstw domowych	
Inwestycje gospodarstw domowych	
Istota, funkcje rynku	
Segmentacja rynku z punktu widzenia: sprzedawcy i nabywcy	
Czynniki wpływające na zachowanie konsumentów w procesie zakupu	
Relacje gospodarstw domowych z instytucjami finansowymi, podmiotami gospodarczymi	
Rodzaje umów zawieranych przez gospodarstwa domowe (umowa kupna-sprzedaży: domu, mieszkania, ziemi; umowa wynajmu mieszkania, umowa o pracę, o dzieło, zlecenie)	
Zadania Państwowej Inspekcji Handlowej i Rzecznika Praw Konsumentów	
Dział III. Otoczenie przedsiębiorcy	16
Funkcjonowanie gospodarki rynkowej	
Równowaga rynkowa	
Elastyczność popytu i podaży	
Państwo w gospodarce	
Inflacja jako zjawisko makroekonomiczne	
Bezrobocie jako zjawisko makroekonomiczne	
Budżet państwa	
Wzrost gospodarczy oraz jego mierniki	
Obieg pieniężny i rzeczowy w gospodarce	

Historia pieniądza	
Pieniądz w gospodarce	
System bankowy	
Rynek finansowy – Giełda Papierów Wartościowych	
Wycieczka do lokalnego banku	
Wycieczka wyjazdowa do banku do Rzeszowa	
Dział IV. Przedsiębiorczość na rynku pracy	12
Rynek pracy	
Proces rekrutacji selekcji pracowników	
CV i list motywacyjny	
Rozmowa kwalifikacyjna	
Metody szukania pracy.	
Etyczny pracownik i pracodawca na rynku pracy	
Problemy etyczne	
Spotkanie z przedstawicielem firmy/instytucji – nt.	
Spotkanie z doradcą zawodowym	
Formy zatrudnienia i wynagrodzenia	
Prawo pracy	
Dział V. Innowacyjne zachowanie na rynku	6
Elementy matematyki finansowej	
Zarządzanie własnym czasem	
Zarządzanie projektami	
Innowacyjne metody zarządzania przedsiębiorstwem	
Znaczenie jakości we współczesnym świecie	
Konkurencyjność przedsiębiorstw	
Dział VI. Moja firma	15
Pomysł na biznes	
Biznes plan	
Procedura zakładania firmy	
Formy organizacyjno prawne przedsiębiorstwa	
Inne przedsiębiorstwa w gospodarce	
Majątek w przedsiębiorstwie	
Źródła finansowania działalności	
Prowadzenie dokumentacji księgowej	
Badanie opłacalności działalności gospodarczej (analiza wskaźnikowa)	
Ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej	
Dział VII. Zarządzanie firmą	13
Wstęp do zarządzania	
Planowanie, organizowanie w firmie	
Struktura organizacyjna przedsiębiorstw	
Kierowanie, kontrola w organizacji	
Zarządzenia zasobami ludzkimi	
Zarządzanie finansami	
Strategiczna działalność przedsiębiorstwa	
Marketing - mix	
Działalność promocyjna przedsiębiorstwa	
Elementy kampanii reklamowej własnej firmy	

Negocjacje sposób na rozwiązywanie problemów	
Podjmowanie decyzji	
Dział VIII. Współpraca międzynarodowa	4
Znaczenie międzynarodowego handlu	
Istota globalizacji	
Polska w UE – wpływ na rozwój gospodarki	
Razem	78

3.2 Metody preferowane w dydaktyce

Dostosowanie i wybór metody nauczania programu uwzględnia zaangażowanie się uczniów w realizację każdego z działów tematycznych poprzez aktywny i kreatywny udział. Wybór metod uwzględnia przełożenie wiedzy teoretycznej na praktykę oraz samodzielne zdobywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności poprzez rozwiązywanie problemów praktycznych. Szczególną wagę przykładają się do organizacji wycieczek edukacyjnych oraz spotkań z praktykami - przedstawicielami firm i instytucji.

Metody wykorzystywane przy realizacji programu:

- praca z podręcznikiem,
- rozwiązywanie zadań w zeszytach ćwiczeń,
- opis,
- wykład,
- pogadanka,
- dyskusja,
- gry dydaktyczne,
- portfolio,
- analiza SWOT,
- burza mózgów,
- metody aktywizujące: mapa pamięci, drzewko decyzyjne, studium przypadku, metoda projektów,
- wycieczki edukacyjne do firm instytucji oraz uczelni wyższych,
- zapraszanie na zajęcia przedstawicieli firm, instytucji.

Podczas realizacji programu zaplanowano organizację konkursów:

1. Szkolny Konkurs Przedsiębiorczości.
2. Konkurs na najlepszy biznesplan.
3. Szkolny Konkurs Marketing wokół nas.
4. Szkolny Konkurs najlepszy przedsiębiorca.
5. Szkolny Konkurs Wiedzy Konsumenckiej.
6. Szkolny Konkurs „Konsument to Ja”.
7. Konkurs „Moje przedsiębiorstwo”.
8. Konkurs na najlepszą kampanię promocyjną.

3.3 Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne niezbędne przy realizacji programu:

- podręcznik,
- ćwiczenia do podręcznika,

- biblioteczka z fachową literaturą,
- roczniki statystyczne,
- komputery z dostępem do Internetu,
- rzutnik pisma i rzutnik multimedialny,
- foliogramy,
- filmy i gry edukacyjne,
- aparat fotograficzny,
- kamera.

3.4 Spis wykorzystywanej literatury

Podczas realizacji programu autorskiego będzie wykorzystywana następująca literatura:

- Przy realizacji każdego działu zalecana literatura, *Czas na przedsiębiorczość* Katarzyna Garbacik, Magdalena Żmijko – podręcznik oraz, *Czas na przedsiębiorczość* Katarzyna Garbacik, Magdalena Żmijko – ćwiczenia
- Czasopisma „Marketing i rynek”, „Marketing w praktyce”, „Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw”
- Przy realizacji Działu V „Innowacyjne zachowanie na rynku”

Oprócz powyższej literatury będą wykorzystywane artykuły napisane przez mnie oraz prace innych autorów zamieszczone w następujących książkach:

- artykuł w Zeszycie Naukowym Politechniki Rzeszowskiej pt. „Orientacja na klienta w aspekcie polityki jakości współczesnego przedsiębiorstwa”.
- artykuł w Zeszycie Naukowym Politechniki Rzeszowskiej pt. „Outsourcing w aspekcie zmian strategicznych współczesnego przedsiębiorstwa”.
- artykuł w materiałach konferencyjnych „Akademia Bankowości VaBanque 2006” pt. „Rola personelu w drodze zaspokojenia potrzeb klienta na rynku usług bankowych”.
- artykuł w Zeszycie Naukowym Politechniki Rzeszowskiej - tytuł publikacji „Produkty i usługi bankowe na rynku finansowym”.
- publikacja w książce pt. „ Rachunek kosztów i ubezpieczenia gospodarcze w przedsiębiorstwach cz 1” pod redakcją dr R. Dankiewicza, dr G. Lwa - tytuł publikacji „Obowiązkowe ubezpieczenia gospodarstw rolnych – ocena konsumenta”
- publikacja w książce pt. „ Rachunek kosztów i ubezpieczenia gospodarcze w przedsiębiorstwach cz 2” pod redakcją dr R. Dankiewicza, dr G. Lwa - tytuł publikacji „Znaczenie jakości obsługi klienta w aspekcie budowania przewagi konkurencyjnej na rynku usług finansowych”.
- publikacja w Pracach naukowych nr 1116 Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu *Przedsiębiorczość i innowacyjność. Wyzwania współczesności – tytuł publikacji „Kształtowanie relacji z klientami w wybranych firmach Podkarpacia”.*

3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej:

- podręczniki,
- zeszyty ćwiczeń,
- biblioteczka z fachową literaturą,
- zestawy biurowe,
- foliogramy o tematyce z przedsiębiorczości,
- rzutnik pisma, rzutnik multimedialny,
- laptop, drukarka,
- czasopisma „Marketing i rynek”, „Marketing w praktyce”, „Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw”,
- roczniki statystyczne,
- aparat,
- kamera.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

Ocena poziomu postępów i osiągnięć uczniów jest bardzo ważną częścią procesu kształcenia. Szczególną uwagę należy poświęcić uczniom podczas procesu kształcenia i pomóc im w zdobywaniu nowej wiedzy, umiejętności.

Istotne jest zdiagnozowanie wiedzy i umiejętności w początkowej fazie kształcenia, aby móc podejść do każdego ucznia indywidualnie.

Na każdym etapie kształcenia szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne myślenie, działanie i aktywność ucznia. Dlatego podczas oceny należy brać pod uwagę nie tylko wiadomości zdobywane przez młodzież, ale przede wszystkim przedsiębiorcze i innowacyjne zachowania

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Plan wynikowy do programu autorskiego „Przedsiębiorczość drogą do innowacyjności”

Dział/Temat	Wymagania podstawowe (P)	Wymagania ponadpodstawowe (PP)
Dział I. Aspekty komunikacji interpersonalnej		
Wprowadzenie do przedsiębiorczości	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie przedsiębiorczość, osoba przedsiębiorcza, • podaje cechy przedsiębiorcy. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje pozytywne i negatywne aspekty prowadzenia własnej firmy. • podaje argumenty za i przeciw prowadzenia własnego biznesu w lokalnym środowisku.
Potrzeby i motywy działania na rynku	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie: potrzeba, zmienność potrzeb, osobowość • wymienia czynniki mające wpływa na zmianę hierarchii potrzeb, • odróżnia potrzeby niższego i wyższego rzędu, • klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią A. Masłowa, • identyfikuje własne potrzeby. 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia typy osobowości zgodnie z wybraną klasyfikacją, • określa cechy charakterystyczne dla danego typu osobowości, • objaśnia zjawisko zmienności potrzeb, • potrafi wyznaczyć sobie cele.
Komunikacja społeczna (interpersonalna)	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: komunikacja społeczna, komunikacja werbalna, niewerbalna, • wymienia bariery komunikacji społecznej, • wymienia rodzaje komunikatorów, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem, • wskazuje zasady skutecznej komunikacji, • definiuje pojęcia osobowość, motywacja • określa motywy działania, • potrafi prowadzić negocjacje i rozwiązywać konflikty.
Autoprezentacja	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia prezentację, • odpowiednio zachowuje się podczas prezentacji, 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje prezentację wizualną, • wskazuje najczęściej popełniane błędy w publicznych wystąpieniach.

Dział II. Konsument na rynku		
Dochody i wydatki gospodarstw domowych	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: gospodarstwo domowe, budżet, nadwyżka, deficyt budżetowywyjaśnia elementy składające się na budżet gospodarstwa domowego oraz jego planowanie,wymienia źródła dochodów gospodarstwa domowego,wymienia wydatki gospodarstwa domowego,wyjaśnia pojęcia: deficyt i nadwyżka w budżecie gospodarstwa domowego.	<ul style="list-style-type: none">wskazuje na źródła dochodów i wydatków gospodarstw domowych,ustala źródła potencjalnych oszczędności w budżecie domowymwskazuje przykłady dochodów i wydatków różnych grup wiekowych, zawodowych,przedstawia sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi.
Inwestycje gospodarstw domowych	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia: inwestowanie, oszczędzanie, inwestycje rzeczowe i finansowe, spekulacja, obligacje, akcje, waluty obce, jednostki funduszy inwestycyjnych,odróżnia oszczędzanie od inwestowania,podaje przykłady inwestycji rzeczowych, inwestycji finansowych,podaje rodzaje funduszy inwestycyjnych.	<ul style="list-style-type: none">określa zależność między zyskiem a ponoszonym ryzykiem,charakteryzuje rodzaje inwestycji rzeczowych oraz określa ich wady i zalety,charakteryzuje rodzaje inwestycji finansowych oraz określa ich wady i zalety,wybiera najkorzystniejszą dla siebie formę inwestowania.
Istota, funkcje rynku	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcie rynku,określa rodzaje poszczególnych rynków.	<ul style="list-style-type: none">wskazuje różne rodzaje rynków.
Segmentacja rynku z punktu widzenia: sprzedawcy i nabywcy	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie segmentacji rynku, rynku docelowego,wymienia kryteria segmentacji.	<ul style="list-style-type: none">wskazuje przykłady segmentacji rynku,podaje wady i zalety segmentacji.
Czynniki wpływające na zachowanie konsumentów w procesie zakupu	<ul style="list-style-type: none">wymienia rodzaje czynników wpływających na zachowanie konsumenta,wyjaśnia pojęcie: dysonans pozakupowy	<ul style="list-style-type: none">podaje przykłady zachowań konsumenta w procesie zakupu,określa wady i zalety poszczególnych czynników.
Relacje gospodarstw domowych z instytucjami finansowymi, podmiotami gospodarczymi	<ul style="list-style-type: none">określa relacje gospodarstw domowych z przedsiębiorstwami, bankami, firmami ubezpieczeniowymi.	<ul style="list-style-type: none">analizuje relacje gospodarstw domowych z przedsiębiorstwami, bankami, firmami ubezpieczeniowymi.
Rodzaje umów zawieranych przez gospodarstwa domowe (umowa kupna-sprzedaży: domu, mieszkania, ziemi; umowa wynajmu mieszkania, umowa o pracę, o dzieło, zlecenie)	<ul style="list-style-type: none">rozdziela rodzaje umów zawieranych przez gospodarstwa domowe (umowa kupna-sprzedaży: domu, mieszkania, ziemi; umowa wynajmu mieszkania, umowa o pracę, o dzieło, zlecenie)	<ul style="list-style-type: none">wypełnia przykładowe rodzaje umów.

Zadania Państwowej Inspekcji Handlowej i Rzecznika Praw Konsumentów	<ul style="list-style-type: none">wymienia instytucje chroniące prawa konsumenta,przedstawia zadania poszczególnych instytucji,	<ul style="list-style-type: none">rozpoznaje informacje umieszczone na opakowaniach towarów,określa rolę poszczególnych instytucji chroniących prawa konsumentów,definiuje pojęcia: reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja,wyjaśnia różnice pomiędzy uprawnieniami z tytułu niezgodności towaru z umową a gwarancją.
Dział III. Otoczenie przedsiębiorcy		
Funkcjonowanie gospodarki rynkowej	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: gospodarka, podmiot gospodarujący, system gospodarczy,nazywa rodzaje systemów gospodarczych.	<ul style="list-style-type: none">charakteryzuje systemy gospodarcze,
Równowaga rynkowa	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia krzywa popytu, podaży,opisuje prawo popytu, prawo podaży,rysuje punktu równowagi na rynku.	<ul style="list-style-type: none">analizuje krzywe popytu i podaży oraz stan równowagi,podaje czynniki wpływające na popyt i podaż,wyjaśnia rolę rynku w gospodarce.
Elastyczność popytu i podaży	<ul style="list-style-type: none">wymienia rodzaje elastyczności popytu i podaży.	<ul style="list-style-type: none">podaje wzory na poszczególne rodzaje elastyczności,oblicza poszczególne rodzaje elastyczności.
Państwo w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">nazywa instytucje państwowe,wymienia podstawowe funkcje państwa,opisuje narzędzia ingerencji państwa w gospodarkę.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia: subwencja, dotacja, wydatki rządowe, podatki,wymienia funkcja samorządów terytorialnych,rozdziela źródła dochodu państwa.
Inflacja jako zjawisko makroekonomiczne	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie: inflacja,klasyfikuje rodzaje inflacji według różnych kryteriów.	<ul style="list-style-type: none">odnajduje informacje dotyczące aktualnego poziomu inflacji w Polsce i na świecie,podaje skutki inflacji oraz metody walki z nią.
Bezrobocie jako zjawisko makroekonomiczne	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: bezrobocie, popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy,wymienia różne rodzaje bezrobocia,wymienia przyczyny powstawania zjawiska bezrobocia.	<ul style="list-style-type: none">charakteryzuje różne rodzaje bezrobocia,potrafi odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu bezrobocia w Polsce i na świecie,oblicza stopę bezrobocia,wymienia aktywne i pasywne metody walki z bezrobociem.
Budżet państwa	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: budżet państwa, podatek, wartość dodana, wydatki rządowe, transfery,podaje zasady tworzenia budżetu państwa,wymienia najważniejsze przychody i wydatki z budżetu państwa.	<ul style="list-style-type: none">wymienia źródła budżetu państwa,klasyfikuje podatki,objaśnia celowość funkcjonowania podatków w państwie,oblicza podatek VAT.
Wzrost gospodarczy oraz jego mierniki	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: rozwój gospodarczy, mierniki rozwoju gospodarczego	<ul style="list-style-type: none">posługuje się pojęciami: PKB, PNB, koniunktura,charakteryzuje zjawisko rozwoju

	(PKB, dochód narodowy), cykl koniunkturalny.	gospodarczego, • opisuje fazy cyklu koniunkturalnego.
Obieg pieniężny i rzeczowy w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia obieg okrężny w gospodarce (strumienie rzeczowe i pieniężne),• definiuje rynek czynników wytwórczych,• definiuje pojęcia: rynek dóbr i usług, rynek zasobów, czynniki wytwórcze.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia zasady funkcjonowania rynku,• przedstawia zależności pomiędzy podmiotami gospodarki w obiegu okrężnym.
Historia pieniądza	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: barter, bank, bank centralny,• objaśnia rolę banku centralnego w gospodarce.	<ul style="list-style-type: none">• potrafi opowiedzieć historię pieniądza,• charakteryzuje funkcje banku centralnego,• wymienia przyczyny powstania banków.
Pieniądz w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: pieniądz, pieniądz gotówkowy, pieniądz elektroniczny, pieniądz bezgotówkowy,• pieniądz elektroniczny, pieniądz bezgotówkowy,• wyjaśnia różnicę pomiędzy kartą płatniczą a kredytową.	<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje funkcje pieniądza,• wymienia cechy pieniądza,• uzasadnia znaczenie pieniądza w życiu człowieka.
System bankowy	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia system bankowy, bank centralny, polityka pieniężna,• identyfikuje rodzaje banków,• określa narzędzia polityki monetarnej,• wymienia usługi świadczone przez banki komercyjne,• rozpoznaje prawidłowy numer rachunku bankowego,• wymienia czynniki wpływające na wybór banku,• rozpoznaje różnicę między kontem osobistym a lokatą bankową.	<ul style="list-style-type: none">• objaśnia rolę banku centralnego,• wyjaśnia wpływ narzędzi polityki monetarnej na gospodarkę,• oblicza kapitalizację odsetek,• podejmuje decyzje związane z wyborem najkorzystniejszej dla niego oferty bankowej.
Rynek finansowy – Giełda Papierów Wartościowych	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: giełda papierów wartościowych, papiery wartościowe, rynek podstawowy i równoległy, kurs akcji, indeks giełdowy, dywersyfikacja portfela, rachunek inwestycyjny, zlecenie, hoss, bessa,• określa zasadę ustalania kursu akcji,• nazywa podstawowe indeksy giełdowe.	<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje instytucje rynku kapitałowego,• określa ryzyko inwestowania na giełdzie papierów wartościowych,• interpretuje informacje zawarte w cenie giełdowej,• charakteryzuje podstawowe indeksy giełdowe.
Wycieczka do lokalnego banku	wycieczka do lokalnego banku zapoznanie się z funkcjonowaniem banku jego historią oraz wachlarzem oferowanych usług.	
Wycieczka wyjazdowa do banku do Rzeszowa	wycieczka do lokalnego banku zapoznanie się z funkcjonowaniem banku jego historią oraz wachlarzem oferowanych usług.	

Dział IV. Przedsiębiorczość na rynku pracy		
Rynek pracy	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę, wynagrodzenie, bezrobocie, stopa bezrobocia,wymienia instytucje wspomagające walkę z bezrobociem.	<ul style="list-style-type: none">przedstawia czynniki wpływające na popyt i podaż pracy,wymienia sposoby poszukiwania pracy,opisuje sposoby walki z bezrobociem.
Proces rekrutacji selekcji pracowników	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: rozwój zawodowy, ścieżka kariery.	<ul style="list-style-type: none">opisuje zasady rekrutacji pracowników,scharakteryzuje proces selekcji,wymienia kolejne fazy procesu doboru pracowników,opisuje rolę firm rekrutacyjnych.
CV i list motywacyjny	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcie: CV i list motywacyjny,przedstawia zasady pisania CV,przedstawia zasady pisania listu motywacyjnego.	<ul style="list-style-type: none">uzasadnia rolę CV i listu motywacyjnego,przygotowuje CV i list motywacyjny w odpowiedzi na ofertę pracy,wypełnia formularz Europass CV,planuje swoją karierę zawodową.
Rozmowa kwalifikacyjna	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: rozmowa kwalifikacyjna,potrafi przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,przygotowuje odpowiednie dokumenty oraz portfolio.	<ul style="list-style-type: none">podaje znaczenie wyglądu zewnętrznego podczas rozmowy kwalifikacyjnej,wyjaśnia znaczenie komunikacji niewerbalnej podczas rozmowy kwalifikacyjnej,wyjaśnia znaczenie rozmowy kwalifikacyjnej w procesie rekrutacji.
Metody szukania pracy.	<ul style="list-style-type: none">metody poszukiwania pracy w danej branżypodaje źródła informacji nt. pracy,nazywa instytucje pomagające poszukującym pracy,	<ul style="list-style-type: none">wskazuje metody poszukiwania pracy,charakteryzuje formy pomocy bezrobotnym.
Etyczny pracownik i pracodawca na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcia: etyka, kodeks etyczny, uczciwa reklama, uczciwa płaca, uczciwa konkurencja.rozpoznaje etyczne i nieetyczne zachowania w miejscu pracy,objaśnia znaczenie uczciwości w pracy i konieczność stosowania zasad etycznych w aspekcie działalności przedsiębiorstwa,wymienia korzyści wynikające z etycznych działań przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">podaje konsekwencje etycznych i nieetycznych zachowań w miejscu pracy,czynnie uczestniczy w dyskusji i poprawnie przytacza argumenty,podaje przykłady etycznych działań przedsiębiorstwa wobec kontrahentów,potrafi określić obszary problemów etycznych w skali przedsiębiorstwa,prezentuje swoje poglądy na forum klasy.
Problemy etyczne	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia pojęcie: korupcja,charakteryzuje formy korupcji,podaje przykłady różnych form korupcji spotykanych w życiu codziennym.	<ul style="list-style-type: none">określa skutki korupcji dla jednostki, społeczeństwa i państwa,

Spotkanie z przedstawicielem firmy/instytucji	<ul style="list-style-type: none">• spotkanie poświęcone procesowi rekrutacji w firmie.	
Spotkanie z doradcą zawodowym	<ul style="list-style-type: none">• zapoznanie z aktywnymi metodami poszukiwania pracy,• zawody nadwyżkowe i deficytowe.	
Formy zatrudnienia i wynagrodzenia	<ul style="list-style-type: none">• rozróżnia formy zatrudnienia,• podaje charakterystyczne cechy form zatrudnienia,• wymienia i definiuje różne formy wynagrodzenia,• ma świadomość wad i zalet różnych form zatrudnienia.	<ul style="list-style-type: none">• uzasadnia znaczenie legalnego zatrudnienia,• przedstawia różnice pomiędzy różnymi formami zatrudnienia.
Prawo pracy	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie: regulamin pracy, czas pracy, urlop,• wymienia prawa i obowiązki pracownika.	<ul style="list-style-type: none">• asertywnie reaguje w obronie swoich praw,• objaśnia znaczenie regulaminu pracy zarówno z punktu widzenia pracodawcy, jak i pracownika.
Dział V. Innowacyjne zachowanie na rynku		
Elementy matematyki finansowej	<ul style="list-style-type: none">• posługuje się pojęciami: stopa procentowa, kapitalizacja odsetek, dyskonto, rata,• charakteryzuje mechanizm obliczenia procentu składowego.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia zmienność wartości pieniądza w czasie,• oblicza obecną wartość przyszłych dochodów,• wyjaśnia różnicę między ratami stałymi a malejącymi.
Zarządzanie własnym czasem	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: zarządzaniem czasem własnym.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia korzyści wynikające z zarządzania czasem własnym.
Zarządzanie projektami	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia zarządzanie projektami, projekt,• wymienia rodzaje projektów.	<ul style="list-style-type: none">• określa korzyści wynikające z udziału w projektach.
Innowacyjne metody zarządzania przedsiębiorstwem	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia outsourcing, benchmarking.	<ul style="list-style-type: none">• określa korzyści wynikające z wprowadzania metod outsourcing, benchmarking.
Znaczenie jakości we współczesnym świecie	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia jakość, zarządzanie jakością.	<ul style="list-style-type: none">• ocenia jakość obsługi klienta na przykładzie różnych usług (bankowych, finansowych).
Konkurencyjność przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcie konkurencyjność przedsiębiorstwa, innowacyjności.	<ul style="list-style-type: none">• określa korzyści wynikające z konkurencyjności przedsiębiorstwa.
Dział VI. Moja firma		
Pomysł na biznes	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcia: działalność gospodarcza, mikroprzedsiębiorstwo, małe przedsiębiorstwo, średnie przedsiębiorstwo,• dostrzega szansę na pracę i rozwój zawodowy poprzez prowadzenie własnego przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia zalety i wady prowadzenia własnego przedsiębiorstwa,• przedstawia sposoby pozyskiwania funduszy na działalność gospodarczą,• ocenia szansę na pracę i rozwój zawodowy, gdy prowadzi się własne przedsiębiorstwo.
Biznes plan	<ul style="list-style-type: none">• wymienia elementy i zasady sporządzania biznes planu,• wymienia sytuacje, w których niezbędne jest	<ul style="list-style-type: none">• potrafi napisać uproszczony biznesplan,• wyjaśnia zasadność tworzenia biznesplanu,• stosuje analizę za pomocą metody SWOT.

	<p>stworzenie biznesplanu,</p> <ul style="list-style-type: none">• opisuje funkcje biznesplanu w przedsiębiorstwie.	
Procedura zakładania firmy	<ul style="list-style-type: none">• wymienia instytucje i dokumenty wymagane do złożenia własnej firmy,• wymienia w kolejności etapy rejestracji firmy,• wyjaśnia co znaczą skróty: NIP, REGON.	<ul style="list-style-type: none">• przedstawia formalności związane z założeniem jednoosobowej działalności gospodarczej, które należy dopełnić,• wypełnia formularze związane z rejestracją przedsiębiorstwa.
Formy organizacyjno prawne przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none">• objaśnia różnicę pomiędzy osobą fizyczną i prawną,• charakteryzuje pojęcie działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje wady i zalety różnych form prowadzenia działalności gospodarczej,• posługuje się kodeksem spółek handlowych i ustawą o działalności gospodarczej.
Inne przedsiębiorstwa w gospodarce	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: przedsiębiorstwo państwowe, spółdzielnie, spółki,• wymienia spółki osobowe i kapitałowe.	<ul style="list-style-type: none">• charakteryzuje poszczególne spółki osobowe i kapitałowe,• określa różnicę pomiędzy osobą fizyczną a prawną.
Majątek w przedsiębiorstwie	<ul style="list-style-type: none">• definiuje pojęcia: bilans, aktywa, pasywa, aktywa trwałe, aktywa obrotowe, kapitał własny, kapitał obcy,• wymienia elementy składowe aktywów,• wymienia elementy składowe pasywów,• dostrzega konieczność rzetelnego i uczciwego wypełniania dokumentów finansowych.	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia zasadę bilansową,• wymienia konsekwencje bilansu niezrównoważonego.
Źródła finansowania działalności	<ul style="list-style-type: none">• wskazuje na źródła pozyskiwania kapitału.	<ul style="list-style-type: none">• wskazuje wady i zalety poszczególnych źródeł finansowania.
Prowadzenie dokumentacji księgowej	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia znaczenie zarządzania dokumentacją firmy,• wymienia stawki podatku ryczałtowego i przykładowe stawki karty podatkowej.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia zasady zarządzania dokumentami i prowadzenia rachunkowości firmy,• wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych.
Badanie opłacalności działalności gospodarczej (analiza wskaźnikowa)	<ul style="list-style-type: none">• podaje wskaźniki oceny działalności przedsiębiorstwa: rentowności, zyskowności,• definiuje pojęcie: próg rentowności,• klasyfikuje koszty przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none">• wymienia przychody możliwe do osiągnięcia przez przedsiębiorstwo,• oblicza próg rentowności,• wyjaśnia pojęcie progu rentowności oraz wyjaśnia potrzebę stosowania tego wskaźnika w przedsiębiorstwie.
Ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia pojęcie ryzyka działalności gospodarczej,• wymienia rodzaje kryzysu w przedsiębiorstwach.	<ul style="list-style-type: none">• diagnozuje ryzyko związane z prowadzeniem działalności,• wyjaśnia dlaczego działalność gospodarcza wiąże się z ryzykiem.

Dział VII. Zarządzanie firmą		
Wstęp do zarządzania	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie zarządzania, • wymienia elementy zarządzania, • rozróżnia rodzaje zarządzania 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści wynikające z zarządzania w przedsiębiorstwie.
Planowanie, organizowanie w firmie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: planowanie, organizowanie, • charakteryzuje rodzaje planów. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymieni korzyści wynikające z planowania i organizowania w przedsiębiorstwie.
Struktura organizacyjna przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie struktura organizacyjna, • wymienia rodzaje struktur organizacyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje wady i zalety poszczególnych struktur organizacyjnych.
Kierowanie, kontrola w organizacji	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: kierowanie, kontrola, • nazywa style kierowania w przedsiębiorstwie, • określa rodzaje kontroli. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymieni korzyści wynikające kierowania przedsiębiorstwem, • charakteryzuje style kierowania.
Zarządzenia zasobami ludzkimi	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: zarządzanie kapitałem ludzkim, efekt synergii, syndrom grupowego myślenia, • wymienia przyczyny i skutki zakłóceń w procesie komunikacji. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia wady i zalety, zarówno pracy zespołowej.
Zarządzanie finansami	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia pojęcia wydatków i kosztów, wpływów i przychodów, • wyjaśnia pojęcie kosztu stałego i zmiennego. 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje bilans przedsiębiorstwa i rachunek zysków i strat, • oblicza zysk netto i brutto.
Strategiczna działalność przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie strategii firmy, • wymienia rodzaje strategii. 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki wpływające na strategię przedsiębiorstwa.
Marketing - mix	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie marketing, • wymienia cele marketingu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zasady prowadzenia polityki cenowej, produktu, dystrybucji, promocji.
Działalność promocyjna przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: reklama, sprzedaż osobista, promocja sprzedaży, public relations. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy działań promocyjnych.
Elementy kampanii reklamowej własnej firmy	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie kampania reklamowa, • określa etapy kampanii reklamowej, • określa elementy budżetu kampanii reklamowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymyśla nazwę i projektuje logo firmy zgodnie z poznanymi zasadami, • charakteryzuje sposoby reklamowania towarów.
Negocjacje sposób na rozwiązywanie problemów	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie negocjacji, • wymienia najczęstsze sytuacje negocjacyjne w firmie, • wymienia czynniki wpływające na negocjacje. 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje zasady negocjacji, • określa zasady efektywnej argumentacji i ustępowania, • przygotowuje strategię negocjacji.
Podejmowanie decyzji	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się pojęciami: problem decyzyjny, decyzja, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kryteria oceny decyzji, • ocenia poprawność podjętej decyzji,

	<p>racjonalność decyzji,</p> <ul style="list-style-type: none">wymienia etapy procesu decyzyjnego,wymienia formy podejmowania decyzji,wymienia bariery racjonalnych decyzji.	<ul style="list-style-type: none">podaje przykłady decyzji racjonalnych i nieracjonalnych, etycznych i nieetycznych.
Dział VIII. Współpraca międzynarodowa		
Znaczenie międzynarodowego handlu	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: handel zagraniczny, import, eksport, swoboda przepływu kapitału, migracja, integracja międzynarodowa, Światowa Organizacja Handlu, Bank Światowy.	<ul style="list-style-type: none">wymienia korzyści płynące z handlu zagranicznego,potrafi odnaleźć informacje dotyczące aktualnego poziomu eksportu i importu w Polsce i na świecie.
Istota globalizacji	<ul style="list-style-type: none">definiuje pojęcia: integracja gospodarcza, globalizacja,wymienia etapy integracji gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none">planuje karierę zawodową na rynku międzynarodowym,tłumaczy celowość tworzenia firm wielonarodowych, wskazuje negatywne i pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski.
Polska w UE – wpływ na rozwój gospodarki	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnia znaczenie wspólnej waluty dla przedsiębiorstw,podaje przykłady korzyści wynikających z integracji europejskiej na podstawie codziennych doświadczeń.	<ul style="list-style-type: none">podaje korzyści wynikające z integracji w UE,podaje przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE,wyjaśnia znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.

4.2 Główne narzędzia kontroli

System oceny ucznia z opanowanej wiedzy podczas realizacji programu uwzględnia pomoc uczniom w zdobywaniu wiedzy i umiejętności, uwzględnia plan wynikowy oraz wsparcie ucznia poprzez rozpoznanie poziomu opanowania kolejnych partii materiału. Szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne wnioskowanie, działania ucznia i przejawianą przez niego aktywność.

Podczas oceny brana będzie pod uwagę przedsiębiorcze, innowacyjne zachowanie, ale również zmotywowanie uczniów, zachęcenie ich do podejmowania działań i rozwoju intelektualnego.

Formy oceny:

- Sprawdziany pisemne (opisowe i testy)
- Kartkówki
- Odpowiedzi ustne
- Projekty
- Zadania domowe
- Referaty
- Aktywność uczniów na zajęciach
- Zaangażowanie w organizowane konkursy.

Zasady oceniania zgodne z Wewnątrz Szkolnym Systemem Oceniania:

- Nauczyciel jest obowiązany do jawnego podawania ocen ze (sprawdzianów, kartkówek, referatów, projektów, prac domowych, odpowiedzi ustnych) oraz każdy

uczeń ma prawo wglądu do swoich ocenionych prac. Ocena z odpowiedzi ustnej powinna być uzasadniona przez nauczyciela.

- Sprawdziany pisemne przeprowadza się po każdym dziale, Informację o sprawdzianie podaje się z dwutygodniowym wyprzedzeniem (wpis informujący do dziennika) i podaniem zakresu materiału.
- Sprawdzian poprzedzony jest lekcją powtórzeniową.
- Uczeń, który nie pisał sprawdzianu i uczeń, który otrzymał ze sprawdzianu ocenę niedostateczną, ma obowiązek zaliczenia materiału w ciągu 2 tygodni od dnia pisania sprawdzianu, w terminie i formie ustalonej z nauczycielem.
- Nauczyciel ocenia wszystkie prace pisemne ucznia w czasie do 2 tygodni od jego napisania.
- W ciągu roku szkolnego uczniowie piszą dwa projekty z materiału ustalonego wspólnie z nauczycielem.
- Kartkówki obejmują materiał z trzech ostatnich lekcji (nie muszą być zapowiadane).
- Zadania domowe będą sprawdzane przez nauczyciela (ich ilość zależeć będzie od nauczyciela).
- Uczeń ma prawo zgłosić przed lekcją jedno nieprzygotowanie w ciągu półrocza (brak zeszytu, pracy domowej, niegotowości do odpowiedzi). Później otrzymuje ocenę niedostateczną.
- Aktywność na lekcji nagradzana będzie „plusami”. Za 5 plusów uczeń otrzymuje ocenę bardzo dobrą.
- Zaangażowanie w konkursach nagradzane jest oceną bardzo dobry z aktywności.
- Ocena końcowa uwzględnia wyniki za pierwszy i drugi okres nauki.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Głównym celem ewaluacji programu będzie sprawdzenie stopnia realizacji zamierzonych zadań, tak aby realizacja programu przyniosła wymierne korzyści dla młodzieży i nauczycieli.

Wyniki ewaluacji programu będą wykorzystywane przez nauczyciela realizującego program, innych nauczycieli oraz Szkołę w celu poprawy efektywności kształtowania kompetencji kluczowej – inicjatywność i przedsiębiorczość oraz ułatwienia kształcenia w szkole w nauczonym zawodzie.

Podmiotem ewaluacji będzie młodzież, która realizował program, nauczyciel realizujący program i inni nauczyciele uczący w tej klasie.

Ewaluacja programu prowadzona będzie pod kątem poprawy jakości kształcenia w zakresie przedsiębiorczości oraz rozwoju innowacyjności wśród młodzieży poprzez realizowane działania w programie.

Całą ewaluację łącznie z przeprowadzeniem badania, analizą oraz formułowanie wniosków przeprowadzi osoba realizująca program.

Poszczególne elementy ewaluacji zawiera poniższa tabela.

Etapy ewaluacji	Czas	Metody	Środki	Próba badawcza	Prezentacja danych
Przed rozpoczęciem realizacji programu	wrzesień/październik	Ankieta – dotycząca przydatności programu dla młodzieży Testy diagnozujące wiedzę uczniów	Kwestionariusz z ankiety Test	Nauczyciele uczący w klasie w której będzie realizowany program. Młodzież	Raport
W czasie realizacji programu	Po pierwszym półroczu nauki w roku szkolnym 2009/2010	Ankieta – dotycząca realizacji projektu	Kwestionariusz z ankiety	Uczniowie	Raport
	Po drugim półroczu nauki w roku szkolnym 2009/2010	Analiza wyników osiągnięć uczniów	Oceny uzyskanie przez uczniów, Test Kwestionariusz z ankiety	Uczniowie	Raport
	Po pierwszym półroczu nauki w roku szkolnym 2010/2011	Ankieta – dotycząca realizacji projektu	Kwestionariusz z ankiety	Uczniowie	Raport
	Po drugim półroczu nauki w roku szkolnym 2010/2011	Analiza wyników osiągnięć uczniów	Oceny uzyskanie przez	Uczniowie	Raport

			uczniów, Test Kwestionariusz z ankiety		
Na koniec realizacji projektu	W roku szkolnym 2010/2011	Ankieta – dotycząca przydatności realizacji programu Analiza wyników osiągnięć uczniów w porównaniu z rokiem 2009/2010	Kwestionariusz z ankiety Kwestionariusz z do metody SWOT Oceny uzyskanie przez uczniów	Uczniowie Nauczyciele Uczniowie	Raport
Na koniec realizacji projektu zostanie sporządzony raport końcowy zawierający wyniki ewaluacji.					

Prowadzenie ewaluacji jest istotne na każdym etapie realizacji programu zarówno z punktu widzenia ucznia, nauczyciela i szkoły.

Prowadząc proces ewaluacji programu kształcenia kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości ewaluator będzie mógł na bieżąco obserwować postępy młodzieży oraz weryfikować korzyści wynikające z wdrożenia programu dla ucznia, nauczyciela, szkoły oraz otoczenia gospodarczego.

6 Bibliografia

1. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład Wyd. SFS, Kielce 2000.
2. Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2002.
3. Dylak S., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, PWN, Warszawa 2003.
4. Galloway Ch., *Psychologia uczenia się i nauczania*, PWN, Warszawa 2000.
5. Gordon T., *Wychowanie bez porażek*, PWN, Warszawa 1995.
6. Hamer H., *Klucz do efektywnego uczenia się. Poradnik dla nauczycieli*, PWN, Warszawa 1994.
7. Kafel K., Żłobiki E., *Wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli*, CODN, Warszawa 1999.
8. Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, WSiP, Warszawa 1999.
9. Kossuth M., *Mechanizmy plastyczności mózgu*, PWN, Warszawa 1994.
10. Kosyra – Cieślak T., *Lekcje czytania świata z wykorzystaniem aktywizujących metod nauczania*, Wyd. Pedagogiczne ZNP, Warszawa 2000.
11. Kurcz J., *Pamięć. Uczenie się. Język*, PWN, Warszawa 1992.
12. Milerski B., Śliwerski B., *Pedagogika*, PWN, Warszawa 2000.
13. Okoń W., *Rozwijanie aktywności uczniów*, PAN, Wrocław 1964.
14. Poczesna J., *Nauczanie i uczenie się w uczelni technicznej*, Wyd. Politechniki Śląskiej, Katowice 1993.
15. Press H. J. *Przez zabawę do nauki, obserwacje i doświadczenia*, Wyd. Marba Crown, Warszawa 1997.
16. Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów*, Poznań 2000.
17. Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
18. Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? – czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, CODN, Warszawa 1999.
19. Thorndike E. L., *Uczenie się ludzi*, PWN, Warszawa 1990.
20. Tomaszewski T., *Psychologia ogólna*, PWN, Warszawa 1995.
21. Tyszkowska M., *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1990.
22. Włodarski Z., *Odbiór treści w procesie uczenia się*, PWN, Warszawa 1979.
23. Włodarski Z., *Psychologia uczenia się*, t. 2, PWN, Warszawa 1996.

Autor
Anna Haliniak

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Zespół Szkół Nr 2 w Stalowej Woli

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania wynikające:	7
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	8
2 Materiał nauczania.....	9
2.1 Człowiek - istota przedsiębiorcza.....	9
2.2 Gospodarka rynkowa,	9
2.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej,	9
2.4 Instytucje gospodarki rynkowej.....	9
2.5 Państwo w gospodarce rynkowej,	10
2.6 Człowiek w gospodarce rynkowej,.....	10
2.7 Integracja gospodarcza ze światem	10
3 Procedury osiągnięcia celów	11
3.1 Postulaty metodyczne	11
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	11
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	12
3.4 Środki dydaktyczne	13
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	13
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	14
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	15
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	15
4.2 Główne narzędzia kontroli	16
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	17
6 Bibliografia.....	19

Wprowadzenie

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” opracowano w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych i technikach.

Prezentowany program nauczania składa się z 7 części, z których każda pełni określoną funkcję w przygotowaniu ucznia do przyszłej pracy zawodowej w zawodzie technologa odzieży.

Pierwsza część programu nauczania ma za zadanie przedstawienie wpływu cech osobowych na funkcjonowanie człowieka na rynku oraz ukazanie zasad współpracy z innymi ludźmi i ich wpływu na efekty pracy.

Część druga zawiera treści nauczania związane z funkcjonowaniem gospodarki rynkowej. W ramach tego rozdziału uczniowie poznają mechanizmy funkcjonowania rynku oraz podmioty będące uczestnikami procesów rynkowych.

Zadaniem dwóch kolejnych części programu nauczania jest przygotowanie ucznia do jednej z dwóch ról, jakie może on pełnić w swoim przyszłym życiu zawodowym. Te role to: pracownik i osoba prowadząca działalność gospodarczą na własny rachunek (młodzież na zajęciach lekcyjnych będzie prowadziła przedsiębiorstwa świadczące usługi krawieckie dla uczniów naszej szkoły). W kolejnej części programu nauczania zawarte są treści związane z aktywnym poszukiwaniem pracy oraz ze znajomością praw i obowiązków pracowników i pracodawców. Treści nauczania zawarte w następnej części programu nauczania obejmują zagadnienia związane z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. W ostatniej części programu zawarte są informacje dotyczące integracji Polski z Unią Europejską.

Ogólnym celem kształcenia w zakresie podstaw przedsiębiorczości jest przygotowanie ucznia do aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym w warunkach gospodarki rynkowej. Przystosowaniu się młodego człowieka do współczesnej, nieustannie zmieniającej się rzeczywistości sprzyjają umiejętności kluczowe, których kształtowanie zakłada program autorski.

Program nauczania jest zgodny z:

1. Aktualnie obowiązującą podstawą programową kształcenia ogólnego.
2. Rozporządzeniem MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 poz.730 z 10.06.2009 r.).
3. Rozporządzeniem MENiS w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002 r. ze zmianami z dnia 06.09.2003 r. i 13.01.2005 r.).
4. Zaleceniami Departamentu Europejskiego i Rady z dnia 18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie 2006/962/WE.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania wynikające:

Podstawowym celem edukacyjnym przedmiotu nauczania „podstawy przedsiębiorczości” jest przygotowanie uczniów do wyboru i realizacji ról, jakie będą pełnili w przyszłym życiu zawodowym – są to role pracownika lub przedsiębiorcy. Świadome dokonanie przez ucznia wyboru przyszłej roli zawodowej będzie możliwe dzięki poznaniu mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej. Dlatego cele edukacyjne obejmują również zagadnienia związane z funkcjonowaniem gospodarki rynkowej i poznaniem wpływu państwa na gospodarkę. Zrealizowanie tego celu pozwoli uczniom na świadome uczestniczenie w procesach rynkowych.

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- wcielić pomysły w czyny,
- wykazać się kreatywnością w działaniu,
- wykazać się innowacyjnymi postawami, mającymi wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości,
- zidentyfikować dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej,
- wykazać się innowacyjnością w zakresie przedsiębiorczości,
- dokonać skutecznej autoprezentacji i negocjacji,
- pracować indywidualnie i we współpracy z zespołem,
- ocenić ryzyko w praktycznych sytuacjach,
- określić zasady działania gospodarki oraz szanse i wyzwania stojących przed pracodawcami i organizacjami.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić znaczenie małych i średnich firm na rynku,
- przygotować się do wyboru rodzaju działalności,
- określić procedury rejestracji i likwidacji przedsiębiorstwa,
- podjąć działania budujące dobre relacje z otoczeniem,
- doskonalić umiejętności autoprezentacji,
- prowadzić negocjacje,
- określić korzyści oraz zagrożenia wynikające z samozatrudnienia,
- efektywnie współdziałać w zespole.

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

- zwiększyć stopień zdawalności egzaminu zawodowego,
- efektywnie gospodarować czasem własnym,
- skutecznie komunikować się,
- poszerzyć wiedzę i umiejętności w zakresie kompetencji kluczowej jaką jest przedsiębiorczość,
- wykorzystać udział w wycieczkach edukacyjnych do przedsiębiorstw, instytucji oraz w spotkaniach z przedstawicielami firm do poszerzania wiedzy,
- wykorzystać udział w konkursach tematycznych z zakresu przedsiębiorczości na poszerzenie wiedzy typowej dla danego zawodu.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

Uczeń potrafi:

- scharakteryzować podstawowe raporty finansowe firmy,
- zanalizować informacje o firmie na podstawie raportów finansowych,
- zastosować analizę do oceny spółki giełdowej,
- obliczyć wskaźniki finansowe firmy,
- wydać opinię na podstawie otrzymywanych raportów,
- zastosować słownictwo angielskie (w zakresie raportów finansowych),
- zilustrować wpływ ceny na kształtowanie się popytu,
- przedstawić graficznie krzywą popytu i podaży,
- określić podstawowe strategie działania firmy,
- wytłumaczyć podstawowe pojęcia związane z kosztami produkcji,
- zanalizować krzywą produkcji,
- wyznaczyć optymalny poziom produkcji,
- wymienić źródła finansowania działalności firmy,
- zdefiniować pojęcie marketingu,
- omówić wpływ marketingu na popyt,
- wytłumaczyć pojęcia : amortyzacja, inwestycje netto, inwestycje brutto,
- podjąć decyzje o rozbudowie firmy,
- ustalić zależność wpływu nakładów na badania i rozwój działań marketingowych,
- uzasadnić potrzebę prowadzenia badań i modyfikacji produktów,
- wyjaśnić wpływ czynników makroekonomicznych na działalność firmy,
- zanalizować informacje gospodarcze,
- zinterpretować dane dotyczące sytuacji makroekonomicznej, np. wzrostu deficytu budżetowego, inflacji,
- zinterpretować powiązania sytuacji makroekonomicznej z parametrami polityki gospodarczej np. stawką podatkową, stopami procentowymi banku centralnego,
- zinterpretować informacje na temat przewidywanego rozwoju analizowanej branży,
- zanalizować informacje dotyczące czynników kształtujących popyt na wyroby wytwarzane przez firmę (np. wzrost dochodów konsumentów, zmiany struktury popytu konsumpcyjnego).

2 Materiał nauczania

2.1 Człowiek - istota przedsiębiorcza

1. Istota przedsiębiorczości
2. System wartości człowieka
3. Znajomość samego siebie jako podstawa rozwoju osobistego
4. Samoakceptacja, inteligencja emocjonalna człowieka
5. Kreatywność
6. Komunikacja interpersonalna
7. Rodzaje komunikatów
8. Zasady pracy grupowej
9. Rozwiązywanie konfliktów, negocjacje
10. Potrzeby człowieka a motywy
11. Świadomy wybór zawodu

2.2 Gospodarka rynkowa,

1. Istota gospodarki rynkowej
2. Funkcjonowanie mechanizmu rynkowego
3. Papiery wartościowe, rynek papierów wartościowych
4. Konsument, ochrona praw konsumenta

2.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej,

1. Sposoby inwestowania własnych pieniędzy
2. Ubezpieczenia i fundusze emerytalne
3. Sposoby zabezpieczenia emerytalnego
4. Ubezpieczenia zdrowotne i majątkowe

2.4 Instytucje gospodarki rynkowej

1. Pomysły i przesłanki zakładania własnej działalności gospodarczej
2. Znaczenie marketingu w działalności gospodarczej
3. Formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw
4. Majątek przedsiębiorstwa, pozyskiwanie kapitału
5. Opłacalność przedsięwzięcia
6. Przychody i koszty- wynik finansowy
7. Ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej
8. Biznesplan
9. Procedura uruchomienia działalności gospodarczej
10. Wybór lokalizacji firmy

11. Analiza rynku pracy
12. Badanie wiarygodności przedsiębiorstw

2.5 Państwo w gospodarce rynkowej,

1. Czynniki wpływające na stopę życiową człowieka
2. Rola pracy w gospodarce
3. Sens inwestowania w siebie
4. Rozwój własnej osobowości

2.6 Człowiek w gospodarce rynkowej,

1. Zatrudnienie i bezrobocie, rodzaje bezrobocia
2. Przeciwdziałanie bezrobociu, rodzaje bezrobocia
3. Aktywne poszukiwanie pracy
4. Bezpieczeństwo i higiena pracy
5. Wynagrodzenie za pracę
6. Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy
7. Specyfika pracy osób niepełnosprawnych

2.7 Integracja gospodarcza ze światem

1. Współpraca gospodarcza Polski z UE
2. Globalizacja – szanse i zagrożenia
3. Polska na tle innych krajów
4. Handel zagraniczny
5. Współpraca euroregionalna
6. Położenie Polski w Europie

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

W realizacji programu mogą być stosowane wszystkie metody, które do tej pory sprawdziły się przy nauczaniu podstaw przedsiębiorczości na poziomie szkół ponadgimnazjalnych.

Nauczyciel realizujący program powinien jednak stosować następujące zasady nauczania:

1. Tworzenie sytuacji sprzyjających aktywności i samodzielności uczniów w zdobywaniu oraz porządkowaniu wiedzy i umiejętności praktycznych. Uczniowie powinni dostrzegać elementy nowe, nieznanne, problemy otwarte, możliwości alternatywnych rozwiązań, skłaniających do podejmowania własnych poszukiwań.
2. Tworzenie sytuacji współdziałania uczniów w zdobywaniu wiedzy, rozwiązywaniu problemów, formułowaniu wniosków i uzasadnień. Praca zespołowa sprzyja wymianie doświadczeń, daje możliwości uczestnictwa uczniom nieocenenym.
3. Tworzenie sytuacji sprzyjających kształtowaniu umiejętności prowadzenia dyskusji, polemizowania, samodzielnego referowania zagadnienia itp.
4. Tworzenie klimatu aprobaty dla samodzielnego myślenia.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Dział programowy	Nazwa działu programowego	Orientacyjna liczba godzin
1	Człowiek - istota przedsiębiorcza	7
2	Gospodarka rynkowa	6
3	Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	21
4	Instytucje gospodarki rynkowej	8
5	Państwo w gospodarce rynkowej	9
6	Człowiek w gospodarce rynkowej	15
7	Integracja gospodarcza ze światem	5
	Do dyspozycji nauczyciela	5
Razem: 38 tygodni x 2 godziny		76

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Cele edukacyjne przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” będą łatwiej osiągalne, jeżeli uczniowie będą mogli aktywnie uczestniczyć w lekcji. Aktywny udział uczniów w lekcji można osiągnąć poprzez dobór odpowiednich metod nauczania. Dlatego w procesie kształcenia należy stosować metody aktywizujące, np.: dyskusję, burzę mózgów, metodę sytuacyjną, metodę przypadków, analizę SWOT, drzewko decyzyjne.

Dzięki zastosowaniu tych metod uczniowie mogą aktywnie uczestniczyć w lekcjach i nabywać umiejętności, które będą im potrzebne w przyszłym życiu zawodowym.

Bardzo ważną rolę w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości odgrywają metody oparte na bezpośrednich kontaktach takie jak: spotkania, wywiady, wycieczki dydaktyczne, obserwacje uczestniczące. Dzięki wykorzystaniu tych metod uczeń ma możliwość zapoznania się z procesami gospodarczymi zachodzącymi w rzeczywistości. Metody te stwarzają możliwość konfrontacji zdobytej wiedzy z praktyką gospodarczą.

Niektóre z zagadnień realizowanych w ramach przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” wymagają zastosowania tradycyjnych metod nauczania, np. wykładu, pogadanki, pracy z tekstem.

Podstawowym środkiem dydaktycznym wykorzystywanym w procesie edukacyjnym powinien być podręcznik. Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, Dzienników Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, prasy). Stosując w trakcie procesu edukacyjnego pracę z tekstem, uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych. Zadaniem nauczyciela przy wykorzystywaniu tej metody jest uświadomienie uczniom, gdzie i jak mają szukać potrzebnych informacji.

W miarę możliwości należy umożliwić uczniom korzystanie z Internetu i wskazać im sposoby wyszukiwania informacji gospodarczych (portale finansowe, portale prawne, strony internetowe organów władzy i administracji publicznej).

Inną grupą środków dydaktycznych, które powinny być stosowane w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości”, są środki audiowizualne, które pozwalają na nagrywanie i odtwarzanie scenek sytuacyjnych czy dyskusji. Środki te mogą być wykorzystywane również do przedstawiania uczniom zapisów audycji radiowych lub telewizyjnych dotyczących bieżących zagadnień ekonomicznych.

Kolejną grupę środków dydaktycznych, które należy stosować w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” stanowią: plansze i foliogramy przedstawiające np.: klasyfikację potrzeb, klasyfikacje podmiotów gospodarczych, klasyfikację dóbr i usług, wykres krzywej popytu i podaży.

Następną grupę środków dydaktycznych, przydatnych w procesie nauczania przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” są druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej: zgłoszenie podjęcia działalności gospodarczej, wnioski o otwarcie rachunku bankowego, wnioski o uzyskanie numeru REGON, formularze zgłoszeniowe i rozliczeniowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, informacje i deklaracje podatkowe, faktury VAT i faktury korygujące VAT, rachunki, czek, polecenia przelewu, weksle. Ponadto uczniom należy zapewnić wzory ewidencji i rejestrów wykorzystywanych w rozliczeniach podatkowych tj.: podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ewidencji przychodów, ewidencji zakupów i ewidencji sprzedaży.

Metodami nauczania określone zostaną typowe czynności nauczyciela, dzięki którym wprowadza on na lekcji wiadomości i kieruje ich obiegiem oraz kształtuje u uczniów określone umiejętności.

3.4 Środki dydaktyczne

Podstawowymi środkami dydaktycznymi, wprowadzającymi ucznia w problematykę zajęć, inspirującym do poszukiwania szerszych informacji, ukierunkującym jego aktywność jego poznawczą, powinien być:

- podręcznik przedmiotowy „Podstawy Przedsiębiorczości” wydawnictwa OPERON pod redakcją Jarosława Korby i Zbigniewa Smutka;
- „Elementarne zagadnienia ekonomii” red. R. Milewski, Warszawa 1998;
- teksty źródłowe, zawierające fragmenty podstawowych aktów prawnych regulujących życie gospodarcze (Kodeks cywilny, Kodeks postępowania administracyjnego, Prawo działalności gospodarczej, Kodeks spółek handlowych, Ordynacja podatkowa i inne);
- foliogramy z zakresu przedsiębiorczości;
- plansze;
- prezentacje multimedialne;
- filmy z zakresu negocjacji i komunikowania się.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

1. Altkorn J. (red.): Podstawy marketingu, Kraków 1992;
2. Austin J. L.: Mówienie i poznanie, Warszawa 1993;
3. Begg D., Fischer S., Dornbusch R.: Ekonomia. t.1-3, Warszawa 1999 i wyd. nast.;
4. Chróścicki A., Golat M., Pędziński A.: Wszystko o rozliczeniach z ZUS w roku 2000, Warszawa 2000;
5. Gomułowicz A., Małęcki J.: Podatki i prawo podatkowe, Poznań 1998;
6. Haber L.H.: Management – Zarys zarządzania małą firmą, Kraków 1993;
7. Ignaczak B.: Jak skutecznie poszukiwać odpowiedniej pracy, Warszawa 1999;
8. Jaroń L., Sepkowska Z.: Wprowadzenie do świata pracy, Warszawa 1998;
9. Kieżun W.: Sprawne zarządzanie organizacją, Warszawa 1999;
10. Komosa A.: Szkolny słownik ekonomiczny, Warszawa 2000;
11. Król-Fijewska M.: Trening asertywności, Warszawa 1991;
12. Mika S.: Jak modyfikować własne zachowanie, Warszawa 1987;
13. Musiałkiewicz J.: Elementy prawa, Warszawa 2000;
14. Nęcki Z.: Komunikowanie interpersonalne, Wrocław 1992;
15. Niepokólczycka M.: Poradnik konsumenta, Warszawa 2000;
16. Noga M. (red.): Makroekonomia, Wrocław 1995;
17. Olszewski J.: Prawo gospodarcze. Kompendium, Warszawa 1999;
18. Prawo pracy. Ubezpieczenia społeczne, Warszawa 2000;
19. Rekowski M.: Wprowadzenie do mikroekonomii, Poznań 1999;
20. Sepkowska Z.: Kreowanie ról na rynku pracy, Warszawa 1999;
21. Sepkowska Z.: Wybrane zagadnienia mikroekonomii, Warszawa 1999;
22. Słownik ekonomiczny dla przedsiębiorcy w warunkach rynku, Szczecin 1993;
23. Sobiecki R.: Zarys gospodarki rynkowej, Warszawa 1999;
24. Stoner J.A.F., Wankel Ch.: Kierowanie, Warszawa 1992;

Podczas realizacji programu nauczania będę korzystała z podręcznika do podstaw przedsiębiorczości - M. Biernacka, J. Korba, Z. Smutek, „Podstawy przedsiębiorczości”, Wyd. OPERON, Gdynia 2008. Uczniowie będą korzystali również z podręczników i zeszytów ćwiczeń wydawnictwa OPERON.

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

1. Komplet stolików jednoosobowych i krzesełek, ułatwiających manewry w przypadku metod interaktywnych.
2. Podręczna biblioteczka przedmiotowa, zawierająca: komplet szkolnych słowników pojęć ekonomicznych, encyklopedię biznesu, rocznik statystyczny, encyklopedie multimedialne.
3. Egzemplarze popularnych czasopism społeczno-ekonomicznych, których oferta winna być stale wzbogacana i aktualizowana.
4. Rzutnik pisma.
5. Telewizor i magnetowid (ew. kamera wideo).
6. Podręczna wideoteka (także DVD) przedmiotowa.
7. Tablica Flip-chart.
8. Multimedialne stanowisko komputerowe służące do prezentacji danych (komputer, rzutnik multimedialny, drukarka skaner).

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Dział programowy	Wymagania podstawowe Uczeń po zrealizowaniu programu potrafi:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń po zrealizowaniu programu potrafi:
Człowiek - istota przedsiębiorcza	<ul style="list-style-type: none">-wyjaśnić pojęcie osobowości człowieka,-opisać mechanizmy regulujące zachowanie człowieka,-scharakteryzować sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,-wymienić środki komunikacji interpersonalnej	<ul style="list-style-type: none">-podjąć decyzję w sytuacjach trudnych,-przewidzieć sytuacje konfliktowe i im zapobiegać,-zaplanować działania edukacyjne w celu osiągnięcia korzyści finansowych,
Gospodarka rynkowa	<ul style="list-style-type: none">-wymienić typy gospodarek,-wyjaśnić pojęcie zachęty ekonomiczne,-wymienić funkcje pieniądza,-wyznaczyć cenę równowagi	<ul style="list-style-type: none">-przedstawić graficznie relacje między popytem a podażą,-zaplanować budżet gospodarstwa domowego tak aby pozyskać środki finansowe na inwestycje,
Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">-wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,-wymienić źródła finansowania firm,-opisać pojęcie majątku firmy,-wyjaśnić pojęcie bilansu,-analizować aktywa i pasywa-opracować biznesplan,	<ul style="list-style-type: none">-przedstawić korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,-wybrać najkorzystniejsze sposoby finansowania działalności gospodarczej,
Instytucje gospodarki rynkowej	<ul style="list-style-type: none">-przeanalizować podstawowe funkcje banków,-wymienić zadania banku centralnego i banków komercyjnych,-rozdzielić rodzaje usług bankowych,-rozdzielić rodzaje ubezpieczeń,-rozdzielić oferty różnych banków i wybrać najkorzystniejsze,	<ul style="list-style-type: none">-porównać oferty różnych banków komercyjnych i wybrać najlepszą,-wybrać odpowiedni program emerytalny,-odczytać i interpretować główne wskaźniki giełdowe,
Państwo w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">-przedstawić koncepcje roli państwa,-przedstawić zasady polityki budżetowej,-zdefiniować pojęcie i funkcje budżetu państwa,-wymienić wpływy i wydatki budżetu państwa,	<ul style="list-style-type: none">-samodzielnie wypełnić zeznanie podatkowe PIT,-ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu naukowo-technicznego.
Człowiek w gospodarce rynkowej	<ul style="list-style-type: none">-uzasadnić wpływ reklamy na konsumentów,-przedstawić prawa konsumentów,	<ul style="list-style-type: none">-przewidzieć zmiany na rynku pracy w najbliższych latach,-zastosować prawa konsumenta

	<ul style="list-style-type: none">-wyliczyć prawa i obowiązki pracowników,-opisać rodzaje umów regulujących zatrudnienie,-wymienić przyczyny i skutki bezrobocia,-przedstawić formy walki z bezrobociem,-opisać metody poszukiwania pracy,-opracować CV i list motywacyjny,	i dochodzić swoich praw,
Integracja gospodarcza ze światem	<ul style="list-style-type: none">-ustalić zależności międzynarodowego podziału pracy,-uzasadnić powiązania gospodarcze z za granicą,-wyjaśnić pojęcie globalizacja,-opisać wpływ globalizacji.	<ul style="list-style-type: none">-ocenić wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,-wykazać konsekwencje procesu globalizacji dla Polski.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Opanowanie wszystkich umiejętności określonych w programie nauczania jest warunkiem uzyskania przez ucznia pozytywnej oceny. Sprawdzenie opanowania poszczególnych umiejętności ma charakter alternatywny, co oznacza, że uczeń umie bądź nie umie wykonać zadania, w którym wykorzystuje się daną umiejętność.

Do pomiaru osiągnięć ucznia powinny być wykorzystane:

- wypowiedzi ustne ucznia,
- testy pisemne,
- prace pisemne przygotowane samodzielnie i zespołowo (wypracowania, eseje, referaty),
- rezultaty wykonywanych indywidualnie i grupowo ćwiczeń,
- przyjmowane postawy w pracy zespołowej,
- przygotowane indywidualnie projektów,
- samoocena.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Autorski program nauczania potrzebuje ewaluacji. Jest to nic innego jak próba ustalenia odpowiedzi na pytania:

1. Czy program jest możliwy do zrealizowania, a jeśli tak, to jakie czynniki sprzyjają, a jakie utrudniają jego realizację?
2. Czy i w jakim stopniu cele określone przez program zostały osiągnięte?
3. Jakie powinny być warunki osiągania zamierzonych celów?
4. Jakie czynności należy wykonać dla udoskonalenia programu?
5. Czy treści nauczane są dla uczniów ciekawe i nie przeładowane informacjami?

Ważne jest, aby ewaluacja programu była obecna w trakcie realizacji autorskiego programu nauczania.

Wśród metod ewaluacji najczęściej będą stosowane:

- ankieta,
- test sprawdzający osiągnięcia szkolne,
- samoocena,
- zbieranie opinii uczniów, rodziców, nauczycieli i dyrekcji szkoły,
- analiza dokumentacji (dzienniki, prace uczniów),
- rozmowy indywidualne.

Niniejszy program będzie podlegał ewaluacji na bieżąco a jej efekty zostaną podsumowane na koniec każdego semestru i roku szkolnego. Na bieżąco również będą wprowadzane wszelkie poprawki wynikające z ewaluacji programu.

6 Bibliografia

- [1] Dylak S.: *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*
- [2] Komorowska H.: *O programach prawie wszystko*. Warszawa 1999
- [3] Niemierko B.: *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa 1990
- [4] Okoń W.: *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987
- [5] Szempruch Jolanta.: *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.

Autor
Jolanta Rydkodym

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA
KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Zespół Szkół Nr 4 im. Pułkownika Stanisława Dąbka
w Stalowej Woli

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Spis Treści

Wprowadzenie	5
1 Cele nauczania	7
1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	8
1.4.1 Komunikacja i podejmowanie decyzji.	8
1.4.2 Gospodarka i przedsiębiorstwo.	8
1.4.3 Planowanie i kariera zawodowa.	8
1.4.4 Zasady etyczne.	8
2 Materiał nauczania i opis osiągnięć ucznia	9
3 Procedury osiągania celów	15
3.1 Postulaty metodyczne	15
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	15
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	16
3.4 Środki dydaktyczne i postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	16
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	17
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	19
5 Procedura ewaluacji programu nauczania.	23
6 Bibliografia.....	27

Wprowadzenie

W 2009 roku szkoła, w której pracuję, przystąpiła do programu „Szkoła kluczowych kompetencji”. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej ma za zadanie:

- umożliwiać kształcenie kluczowych kompetencji,
- uwzględniać potrzebę kształcenia w zawodzie,
- uwzględniać potrzebę kształcenia dla lokalnego rynku pracy,
- przygotować uczniów objętych programem do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Wśród 8 kluczowych kompetencji zdefiniowanych przez Parlament Europejski nie przypadkowo znalazła się **inicjatywność i przedsiębiorczość**. To kompetencje ludzi z tego zakresu mają ogromny wpływ na ich sytuację materialną, umiejętność radzenia sobie na rynku pracy, zdolność podjęcia ryzyka związanego z założeniem własnej firmy i skutecznego jej prowadzenia, umiejętność gospodarowania własnym budżetem, a przez to wpływają na sytuację gospodarczą państw działających w warunkach gospodarki rynkowej.

Jako nauczyciel podstaw przedsiębiorczości podjęłam się napisania programu nauczania tego przedmiotu, chcąc w sposób szczególny położyć nacisk na rozwijanie inicjatywności i przedsiębiorczości uczniów technikum elektronicznego, a w przypadku sukcesu tego przedsięwzięcia – w przyszłości wszystkich uczniów mojej szkoły.

Zależy mi w szczególności na wzbogaceniu treści związanych z komunikacją interpersonalną i metodami realizacji tych treści, zwiększeniu zastosowania metody projektów i sztuki prezentowania wyników własnej pracy oraz podejmowania przez uczniów próby zastosowania zdobytej wiedzy w praktyce poprzez prowadzenie własnych firm uczniowskich.

Program został opracowany na bazie podstawy programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości i zawiera wszystkie cele i treści tej podstawy. Ponadto program ten uwzględnia cele i treści nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość, z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz z profilu zawodowego szkoły, w której będzie wdrażany.

Program będzie realizowany od roku 2009/2010 w I klasie Technikum elektronicznego w wymiarze 3 godzin w cyklu nauczania, po jednej w klasie pierwszej, drugiej i trzeciej.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych „Podstawy przedsiębiorczości” zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- zdefiniować podstawowe terminy z zakresu funkcjonowania gospodarki, prawa pracy, prawa podatkowego,
- znaleźć przepisy regulujące zasady podejmowania i funkcjonowania podmiotu gospodarczego,
- identyfikować i analizować informacje dotyczące wymagań i uprawnień pracownika, pracodawcy, osoby bezrobotnej oraz konsumenta,
- analizować informacje związane z podnoszeniem kwalifikacji, aktywnym poszukiwaniem pracy, samozatrudnieniem oraz prowadzeniem działalności gospodarczej,
- zidentyfikować własne słabe i mocne strony w celu ciągłego rozwoju
- sporządzić dokumenty aplikacyjne,
- zaplanować własną ścieżkę zawodową,
- rozróżnić formy zatrudniania i wynagradzania pracownika,
- podjąć i ocenić ryzyko,
- wykorzystać pojawiające się szanse i zamieniać je w sukces,
- zorganizować pracę w grupie i dobrze wywiązać się z powierzonego zadania uczestnika pracy grupowej,
- zaplanować przedsięwzięcie i konsekwentnie realizować plan działania zmierzający do osiągnięcia zaplanowanego przedsięwzięcia.

1.2 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron,
- wyszukać i weryfikować oferty pracy,
- rozpoznać potencjalne miejsca pracy,
- ocenić swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
- sporządzić CV i list motywacyjny,
- zaprezentować się podczas rozmowy kwalifikacyjnej,
- dokonać świadomego wyboru oferty zatrudnienia,
- dostrzec związek pomiędzy podnoszeniem kwalifikacji a korzystną ofertą pracy
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą,
- włączać się w inicjatywy lokalne organizowane przez szkołę i środowisko lokalne,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem gospodarczym,

- ukierunkować naukę na potrzeby dalszej edukacji i potrzeby przyszłego pracodawcy,

1.3 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

- zorganizować własny warsztat pracy uczniowskiej,
- ocenić własne predyspozycje zawodowe,
- zaplanować własną karierę zawodową,
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą w branży elektronicznej,
- dostrzec znaczenie egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe dla podnoszenia własnych kwalifikacji i perspektywy zatrudnienia.

1.4 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1.4.1 Komunikacja i podejmowanie decyzji.

Uczeń:

- wykorzystuje formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- podejmuje decyzje i ocenia ich skutki, zarówno pozytywne jak i negatywne.

1.4.2 Gospodarka i przedsiębiorstwo.

Uczeń:

- wyjaśnia zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa i sporządza prosty biznesplan,
- charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce,
- analizując aktualne zmiany i tendencje w gospodarce świata i Polski,
- rozróżnia i porównuje formy inwestowania i wynikające z nich ryzyko.

1.4.3 Planowanie i kariera zawodowa.

Uczeń:

- opisuje mocne strony swojej osobowości,
- analizuje dostępność rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych.

1.4.4 Zasady etyczne.

Uczeń:

- wyjaśnia zasady etyczne w biznesie i w relacjach pracownik – pracodawca,
- potrafi ocenić zachowania pod względem etycznym.

2 Materiał nauczania i opis osiągnięć ucznia

Treści:	Uczeń potrafi:	
	Poziom podstawowy	Poziom ponadpodstawowy
<p>1. Człowiek – istota społeczna i ekonomiczna Motywy aktywności człowieka, potrzeby. Ograniczoność zasobów i konieczność dokonywania wyboru. Koszt alternatywny. Racjonalny wybór. Mocne i słabe strony własnej osobowości - moje zasoby. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań oraz do podejmowania ich realizacji. Skuteczność porozumiewania się. Komunikacja werbalna i niewerbalna. Odpowiedzialność za swoje sukcesy i porażki. Pozytywne myślenie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> dokonać trafnej samooceny, rozpoznać czynniki i przeszkody sprzyjające realizacji jego planów, świadomie wyznaczać swoje cele, porównać koszty realizacji rozmaitych celów, uświadomić sobie konieczność hierarchizacji celów, a także współzależność celów jednostkowych i grupowych, rozdzielić motywy aktywności człowieka, scharakteryzować zasoby swoje i środowiska, rozumieć pojęcia: koszt alternatywny, racjonalny wybór, skutecznie porozumiewać się, kontrolować swoją „mowę ciała”, 	<ul style="list-style-type: none"> skomentować hierarchię potrzeb według piramidy potrzeb Masłowa, zanalizować krzywą możliwości produkcyjnych, podając przykłady z życia codziennego, wziąć odpowiedzialność za swoje decyzje, zinterpretować komunikację niewerbalną innych ludzi,
<p>2. Gospodarka rynkowa Systemy ekonomiczne: gospodarka rynkowa i centralnie planowana. Jakie możliwości daje mi funkcjonowanie w systemie gospodarki rynkowej i czego ode mnie wymaga?</p>	<ul style="list-style-type: none"> scharakteryzować systemy ekonomiczne, wymienić filary wolnej przedsiębiorczości, wskazywać możliwości, które stwarza system gospodarki rynkowej, 	<ul style="list-style-type: none"> określić przyczyny transformacji systemowej w Polsce, wyjaśnić jaki wpływ na efektywność gospodarowania ma system ekonomiczny, podać przykłady krajów w których występowały (lub występują) poznane systemy ekonomiczne, wskazać zalety i wady tych systemów.
<p>3. Rynek - popyt, podaż i cena Ceny w gospodarce rynkowej. Popyt i jego zmiany. Podaż i jej zmiany. Mechanizm ustalania cen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> zdefiniować pojęcie popytu, wyjaśnić zależność między zmianą popytu i zmianą ceny, zdefiniować pojęcie podaży, wyjaśnić zależność między zmianą podaży i zmianą ceny, opisać mechanizm ustalania ceny, wskazać, jakie czynniki mobilizują do pracy, zidentyfikować rodzaje rynku (monopol, oligopol, konkurencja doskonała), 	<ul style="list-style-type: none"> objaśniać pojęcie użyteczności krańcowej, scharakteryzować różne rodzaje rynków, zanalizować konsekwencje braku równowagi na rynku.
<p>4. Budżet domowy Budżet domowy. Źródła dochodu. Efektywne wykorzystanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnić potrzebę planowania budżetu wskazać i scharakteryzować źródła dochodów, 	<ul style="list-style-type: none"> przeanalizować strukturę wydatków gospodarstwa domowego, wyjaśnić związek między

<p>pieniędzy. Inicjatywność i odpowiedzialność człowieka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przeanalizować potrzeby wszystkich członków rodziny, • wyjaśnić, jak można zmieniać dochody i modyfikować wydatki, 	<p>wysokością dochodów, a strukturą wydatków,</p> <ul style="list-style-type: none"> • zaplanować budżet domowy, • wskazać konsekwencje nieracjonalnego gospodarowania budżetem domowym
<p>5. Konsument i jego prawa Jak oddziałuje reklama? Korzyści wynikające z reklamy. Dlaczego trzeba chronić konsumenta? Prawa konsumenta. Udane zakupy. Zachowania asertywne. Umiejętność egzekwowania swoich praw.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnić kim jest konsument, • wymienić prawa konsumenta, • opisać funkcje reklamy, • wyjaśnić, jak należy korzystać z reklam, • wymienić instytucje wspomagające ochronę konsumenta w RP, • przeanalizować swoje zachowanie w sytuacjach konfliktowych, • zidentyfikować zachowania bierne, asertywne i agresywne. 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnić strategie reklamowe, • przeanalizować swoje zachowanie w sytuacjach konfliktowych, • wymienić podstawowe zasady prowadzenia negocjacji, • wskazać procedury związane z egzekwowaniem praw konsumenckich.
<p>6. Oszczędności, kredyty, inwestycje Znaczenie oszczędności w gospodarce. Formy oszczędzania. Formy inwestowania. Uzyskanie kredytu. Koszty kredytu. Uczciwość w przedstawianiu oferty kredytowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnić znaczenie oszczędności w gospodarce, • wymienić formy oszczędzania, • obliczyć odsetki od lokaty terminowej, • wskazać sposoby inwestowania, • porównać różne oferty bankowe dotyczące lokat, • wskazać warunki ubiegania się o kredyt, • wymienić przykłady kosztów kredytu • wskazać wady i zalety korzystania z kredytu. 	<ul style="list-style-type: none"> • oszacować zysk i ryzyko planowanej inwestycji, • korzystając z różnych źródeł, dokonać wyboru oferty kredytowej oraz uzasadnić wybór, • oszacować koszty kredytu, • dokonać porównania ofert kredytowych, • scharakteryzować rodzaje kredytów konsumenckich, • scharakteryzować czynniki wpływające na przyznanie kredytu.
<p>7. Ubezpieczenia Ubezpieczenia majątkowe. Ubezpieczenia zdrowotne. Ubezpieczenia społeczne. Ekonomiczny sens emerytury. Sposoby finansowego zabezpieczenia na starość. Jak podjąć decyzję o funduszu emerytalnym?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić rodzaje ubezpieczeń, • wyjaśniać sens ubezpieczeń majątkowych, zdrowotnych, komunikacyjnych, • scharakteryzować poszczególne rodzaje ubezpieczeń, • zanalizować podstawowe dane zawarte w polisie ubezpieczeniowej, • uzasadnić konieczność ponoszenia odpowiedzialności za swoje warunki życia na emeryturze, 	<ul style="list-style-type: none"> • oszacować wysokość składki ubezpieczeniowej, • opisać model ustalania składki ubezpieczeniowej, • wskazać kryteria do analizy oferty firm ubezpieczeniowych, • dokonać wyboru optymalnej dla siebie formy ubezpieczenia, • scharakteryzować podstawy systemu emerytalnego obowiązującego w Polsce,
<p>8. Giełda papierów wartościowych Giełda i jej rodzaje. Giełda jako miejsce inwestowania. Ocena potencjalnego zysku i ryzyka. Ryzyko jako jedna z potrzeb człowieka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić rodzaje giełd, • wyjaśnić funkcje giełdy w gospodarce, • wyjaśnić pojęcia: akcja, giełda, dywidenda, kurs akcji, rynek pierwotny, rynek wtórny, • odczytać podstawowe informacje z tabeli giełdowych, 	<ul style="list-style-type: none"> • opisać zasady bezpiecznego inwestowania na giełdzie. • wymienić i opisać podstawowe indeksy giełdowe, • przeprowadzić analizę zysku i ryzyka związanego z inwestowaniem na giełdzie,
<p>9. Przedsiębiorstwo w gospodarce Wady i zalety małych i średnich</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić podstawowe akty prawne dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, 	<ul style="list-style-type: none"> • porównać cechy spółek, • uzasadnić wybór określonej formy organizacyjno-prawnej

<p>przedsiębiorstw. Formy organizacyjno-prawne firm. Finansowanie firmy. Jakie firmy dominują w UE? Etyka w biznesie.</p>	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcie działalności gospodarczej,• identyfikować podstawowe formy własności,• wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,• wskazać istotne cechy różnych form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw,• wskazać wady i zalety małych i średnich przedsiębiorstw,• podać przykłady etycznego postępowania w biznesie.	<p>przedsiębiorstwa,,</p> <ul style="list-style-type: none">• wskazać źródła finansowania działalności gospodarczej,• wskazać przyczyny niepowodzeń małych i średnich firm,• wymienić przykłady form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw w UE,• zaproponować etyczne rozwiązania w trudnych sytuacjach biznesowych,
<p>10. Organizacja i zarządzanie firmą Organizacja pracy. Rola podziału pracy i znaczenie pracy zespołowej. Cele, zasady i organizacja pracy zespołowej. Rodzaje zadań w grupie. Przewodzenie w grupie. Cechy dobrego lidera. Style zarządzania. Znaczenie informacji w zarządzaniu firmą.</p>	<ul style="list-style-type: none">• określić zasady organizacji pracy własnej i zespołu,• zidentyfikować podstawowe reguły budowania dobrych relacji z innymi,• określić zachowania sprzyjające skutecznemu wywieraniu wpływu na innych,• zastosować podstawowe zasady pracy w zespole,• rozróżnić rodzaje zadań w grupie,• rozróżnić style kierowania,• uzasadnić znaczenie pracy grupowej dla prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa,• wytłumaczyć znaczenie pracy grupowej w funkcjonowaniu firmy,	<ul style="list-style-type: none">• zanalizować korzyści wynikające z pracy zespołowej,• zastosować podstawowe zasady pracy w zespole,• wyjaśnić funkcje kierowania,• scharakteryzować różne style zarządzania,• dokonać oceny efektywności różnych stylów zarządzania,• określić rolę lidera w organizowaniu aktywności grupy,• uzasadnić potrzebę brania odpowiedzialności za podjęte działania,
<p>11. Gospodarowanie w firmie Produkcja i wydajność pracy. Marketing. Koszty, utarg, zysk. Majątek firmy. Zasady rozliczeń finansowych. Formy opodatkowania małych firm. Obliczanie wyniku finansowego firmy.</p>	<ul style="list-style-type: none">• zdefiniować pojęcia: produkcja, wydajność pracy, marketing, koszty, utarg, zysk,• wymienić podstawowe strategie i narzędzia marketingowe,• uzasadnić potrzebę działań marketingowych w przedsiębiorstwie• wskazać, jakie dokumenty finansowe powinna prowadzić firma,• wyjaśnić zasady rozliczeń obowiązujące małe i średnie przedsiębiorstwa,• rozróżnić składniki majątku przedsiębiorstwa• rozróżnić źródła finansowania majątku,• wskazać przykłady kosztów stałych i zmiennych,	<ul style="list-style-type: none">• sporządzić prosty bilans,• zanalizować wpływ zmian wielkości produkcji na kształtowanie się kosztów,• dokonać analizy rentowności przedsięwzięcia,• obliczyć wynik finansowy przedsiębiorstwa na prostym przykładzie,• wskazać wady i zalety poszczególnych form opodatkowania,• dobrać narzędzia marketingowe dla przykładowych przedsięwzięć
<p>12. Jak założyć firmę? Procedura uruchamiania działalności gospodarczej. Planowanie działalności gospodarczej – biznesplan. Instytucje wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa.</p>	<ul style="list-style-type: none">• opisać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej,• wymienić elementy biznesplanu,• uzasadnić potrzebę sporządzenia biznesplanu• przewidzieć opłacalność	<ul style="list-style-type: none">• wyszukać w Internecie informacje o instytucjach wspierających małe przedsiębiorstwa,• opracować prosty biznesplan,• oszacować opłacalność

Cechy przedsiębiorcy i ich kształtowanie.	przedsięwzięcia gospodarczego, <ul style="list-style-type: none">wskazać w swojej miejscowości instytucje wspierające małe przedsiębiorstwa,	przedsięwzięcia gospodarczego,
13. Rynek pracy Podaż i popyt na pracę. Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy. Ubieganie się o pracę. Zawieranie i rozwiązywanie umowy o pracę Podstawy prawa pracy. Etyka zawodowa, mobbing, korupcja. Sztuka autoprezentacji.	<ul style="list-style-type: none">scharakteryzować rynek pracy,zdiagnozować specyfikę lokalnego rynku pracy,wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,wskazać podstawowe zasady zawierania i rozwiązywania stosunku pracy,uzasadnić konieczność planowania własnej kariery zawodowej,opracować własne curriculum vitae,opanować umiejętność autoprezentacji,zaprezentować się w czasie rozmowy kwalifikacyjnej,zaplanować swoją drogę edukacyjną i zawodową,dokonać analizy ogłoszeń dotyczących pracy;	<ul style="list-style-type: none">opisać czynniki wpływające na popyt i podaż na rynku pracy,wskazać, gdzie szukać aktualnych informacji dotyczących rynku pracy oraz prawa pracy,zaplanować swoją drogę edukacyjną i zawodową,wskazać istotne cechy typowych form zatrudnieniawyjaśnić różnice pomiędzy różnymi formami zatrudnienia,opisać możliwości i warunki podejmowania zatrudnienia w krajach UE,
14. Bezrobocie Bezrobocie - pojęcie, rodzaje, struktura. Bezrobocie w Polsce i na świecie . Aktywne poszukiwanie pracy. Instytucje wspierające osoby poszukujące pracy i pozostające bez pracy. Psychologiczne i społeczne aspekty pozostawania bez pracy.	<ul style="list-style-type: none">wyjaśnić pojęcie bezrobocia, jego rodzajów i struktury,wyjaśnić, na czym polega aktywne poszukiwanie pracy,wskazać, jaka pomoc przysługuje osobom pozostającym bez pracy i jak należy się o nią ubiegać,	<ul style="list-style-type: none">opisać konsekwencje pozostawania bez pracy,wymienić metody przeciwdziałania bezrobociu,obliczyć stopę bezrobocia,zaplanować i wdrożyć osobistą aktywność w celu przeciwdziałania własnemu bezrobociu.
15. Państwo w gospodarce rynkowej Dwa spojrzenia na rolę państwa. Cele państwa i możliwości ich realizacji. Funkcje państwa. Czy sam odpowiadam za swoje losy, czy też odpowiada za mnie państwo? Zakres ingerencji państwa.	<ul style="list-style-type: none">wskazać cele państwa w gospodarce,przedstawić funkcje państwa,wskazać ograniczenia w możliwości ich realizacji przez państwo,przedstawić istotne różnicew podejściu różnych grup społecznych do roli państwa w gospodarce rynkowej,	<ul style="list-style-type: none">zidentyfikować ograniczenia w możliwości realizacji celów państwa,wskazać, w jakim stopniu decyzje jednostki, a nie decyzje państwa, wpływają na jej losy;
16. Dobrobyt Obieg okrężny w gospodarce. Mierniki wzrostu gospodarczego PKB w różnych ujęciach. Czynniki wzrostu dochodu . Porównania międzynarodowe.	<ul style="list-style-type: none">omówić obieg okrężny w gospodarce,wyjaśnić pojęcie wzrostu gospodarczego i cyklu koniunkturalnego,wymienić fazy cyklu koniunkturalnego,zidentyfikować podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego,porównać wartości mierników dla różnych państw,wymienić czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu,	<ul style="list-style-type: none">opisać konsekwencje zerwania relacji pomiędzy podmiotami występującymi w obiegu okrężnym,wyjaśnić różnicę pomiędzy dochodem nominalnym i realnym,opisać fazy cyklu koniunkturalnego,ocenić wzrost gospodarczy w wybranych krajach,

<p>17. Pieniądz i instytucje finansowe Istota pieniądza. Formy pieniądza. System bankowy. Rola banku centralnego. Inflacja. Inne instytucje finansowe. Euro.</p>	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcie pieniądza,• wskazać formy pieniądza,• opisać cechy i funkcje pieniądza,• wyjaśnić, czym jest inflacja i jaki jest jej wpływ na gospodarkę,• objaśnić funkcjonowanie systemu bankowego,• wymienić funkcje banku centralnego,• wyjaśnić pojęcie polityki monetarnej,• wskazać inne (poza bankami) instytucje finansowe,	<ul style="list-style-type: none">• zanalizować wielkość stopy inflacji,• wyjaśnić wpływ inflacji na gospodarkę,• zanalizować wielkość podaży pieniądza,• wyjaśnić na czym polega kreacja pieniądza,• opisać narzędzia polityki monetarnej państwa,• scharakteryzować wpływ polityki monetarnej na życie gospodarcze kraju,• omówić znaczenie wprowadzenia euro,
<p>18. Budżet i polityka gospodarcza Budżet państwa i budżety samorządowe. System podatkowy. Podatek VAT i podatek dochodowy. Roczne rozliczenie podatkowe. Deficyt budżetowy oraz dług publiczny.</p>	<ul style="list-style-type: none">• wyjaśnić pojęcia: budżet państwa, budżet samorządowy, deficyt budżetowy oraz dług publiczny,• określić źródła dochodów państwa,• wymienić przykładowe kategorie wydatków państwa,• wymienić sposoby finansowania deficytu budżetowego,	<ul style="list-style-type: none">• ocenić skutki różnych sposobów finansowania deficytu budżetowego,• wskazać konsekwencje występowania deficytu budżetowego i długu publicznego dla gospodarki,• opisać narzędzia polityki fiskalnej państwa.• wyjaśnić wpływ polityki fiskalnej na życie gospodarcze w kraju,
<p>19. Gospodarka globalna Korzyści z wymiany handlowej. Ograniczenia w handlu. Integracja gospodarcza. Globalizacja gospodarki. E-Biznes. Układ stowarzyszeniowy z UE.</p>	<ul style="list-style-type: none">• wskazać korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej,• wyjaśnić, na czym polega globalizacja gospodarki i umieć wskazać jej następstwa,• określić przyczyny i konsekwencje ograniczeń w handlu,• wskazać korzyści i zagrożenia wynikające z integracji z UE	<ul style="list-style-type: none">• wskazać różnicę pomiędzy przewagą komparatywną i absolutną,• wyjaśnić zasady kształtowania kursu walutowego,• scharakteryzować najważniejsze międzynarodowe instytucje finansowe.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza i społeczna oraz rewolucja informacyjna spowodowały konieczność przewartościowania i zmian nie tylko ustaw oraz rozporządzeń oświatowych, programów nauczania, a także podręczników, ale przede wszystkim metod i technik edukacyjnych stosowanych w procesie kształcenia. Współczesna szkoła powinna stworzyć warunki do wszechstronnego rozwoju ucznia.

Warunkiem najważniejszym do realizacji przedstawionego programu jest nauczanie podstaw przedsiębiorczości w klasie, w której zwiększono liczbę godzin tego przedmiotu do 3 w cyklu nauczania. Niezbędne jest także posiadanie odpowiedniej bazy dydaktycznej i technicznej. Najważniejsze z nich to zestawy materiałów do pracy w grupach, tablice i plansze poglądowe, scenariusze ćwiczeń aktywizujących. Ponadto telewizor, odtwarzacz DVD/VHS, rzutnik multimedialny, rzutnik pisma, kamera video i inne wyposażenie przedstawione w punkcie 4 niniejszego programu.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Lp	Dział programowy	Orientacyjna liczba godzin
1	Człowiek – istota społeczna i ekonomiczna	8
2	Gospodarka rynkowa	2
3	Rynek - popyt, podaż i cena	4
4	Budżet domowy	2
5	Konsument i jego prawa	2
6	Oszczędności, kredyty, inwestycje	3
7	Ubezpieczenia	3
8	Giełda papierów wartościowych	2
9	Przedsiębiorstwo w gospodarce	5
10	Organizacja i zarządzanie firmą	5
11	Gospodarowanie w firmie	7
12	Jak założyć firmę?	4
13	Rynek pracy	7
14	Bezrobocie	3
15	Państwo w gospodarce rynkowej	4
16	Dobrobyt	3
17	Pieniądz i instytucje finansowe	4
18	Budżet i polityka gospodarcza	7
19	Gospodarka globalna	2
20	Do dyspozycji nauczyciela (powtórzenia, sprawdziany, rozwiązywanie zadań z arkuszy egzaminacyjnych)	13
	Razem	90

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

Prezentowany program wymaga zastosowania **aktywizujących metod nauczania**. Wprowadzając je, nauczyciel zmienia swoją rolę z wykładowcy i głównego źródła wiedzy na organizatora procesu samodzielnego kształcenia się uczniów.

Nauczyciel, planując zajęcia dydaktyczne, powinien mieć na uwadze jedną z najważniejszych form kształcenia w zakresie podstaw przedsiębiorczości - **praktyczne stosowanie nabywanej wiedzy i umiejętności**.

Odpowiednio do sytuacji dydaktycznej, obok metod podających, takich jak wykład i pogadanka, należy stosować aktywizujące metody i techniki edukacyjne, a w tym uwzględniając cel rozwijania inicjatywności i przedsiębiorczości na szczególną uwagę zasługuje wykorzystanie **pracy zespołowej** oraz **metody projektów**.

Ponadto:

- burza mózgów,
- drzewo decyzyjne,
- debata,
- dyskusja,
- sesja plakatowa,
- analiza przypadku,
- gry dydaktyczne - symulacje,
- drama - odgrywanie ról,

Wymienione wyżej metody i techniki edukacyjne kładą nacisk na samokształcenie, czyli samodzielne zdobywanie i weryfikowanie informacji, kształcenie umiejętności podejmowania decyzji, odpowiedzialności, funkcjonowania w grupie, stosowanie procedur porozumiewania przy jednoczesnej obronie własnych poglądów. Włączenie uczniów do udziału w procesie kształcenia wyzwala ich aktywność, rozbudza i poszerza zainteresowania, przynosi satysfakcję nauczycielowi i młodzieży. Kształtuje atmosferę wzajemnej współpracy, przyjaznych i kreatywnych postaw, uczy trudnej sztuki komunikowania się w grupie i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym

i społecznym. Do osiągnięcia tego efektu szczególnie przydatne i celowe będzie włączenie do współpracy przedstawicieli lokalnych przedsiębiorstw, instytucji, organizacji, urzędów itp. zarówno poprzez zapraszanie ich do szkoły na spotkania z młodzieżą, jak i w formie wizyt uczniowskich, zbiorowych lub indywidualnych, w tych instytucjach.

Wybór metody i techniki kształcenia zależy będzie od realizowanych celów dydaktycznych i wychowawczych oraz materiału nauczania, z uwzględnieniem możliwości intelektualnych uczniów, wyposażenia bazy dydaktycznej, możliwości organizacyjnych szkoły.

3.4 Środki dydaktyczne i postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia przedmiotowa powinna być wyposażona w:

1. Komputer przenośny,
2. Rzutnik multimedialny,
3. Rzutnik folii,
4. Ekran,
5. Kamera video,
6. Telewizor,

7. Odtwarzacz płyt i kaset,
8. Aparat fotograficzny,
9. Plansze poglądowe,
10. Tablica typu flipchart.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

Do realizacji programu wybrano podręcznik i zeszyt ćwiczeń dla ucznia **Ekonomia stosowana** pod redakcją Marka Belki, wyd. Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

Osiągnięcia ucznia są jednym z elementów programu nauczania. Ich uogólniony zapis zamieszczony został w podstawie programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości.

Opis założonych osiągnięć ucznia, zgodnych z podstawą programową i celami edukacyjnymi oraz uwzględniających zakres treści nauczania, zamieszczono na stronach poprzednich.

W zależności od metod i technik edukacyjnych oraz treści nauczania w kształceniu w zakresie podstaw przedsiębiorczości nauczyciel może zastosować różnorodne sposoby sprawdzania osiągnięć ucznia, tj.:

Wypowiedzi ustne

- formułowane na podstawie wiadomości i umiejętności nabytych podczas lekcji i własnej wiedzy,
- wygłoszenie samodzielnie opracowanego referatu na wyznaczony lub wybrany temat,
- omówienie przebiegu i wyników pracy grupy podczas lekcji,
- argumentacja podczas prowadzonej dyskusji, debaty,
- referowanie pracy pisemnej opracowanej w domu,
- autoprezentacja;

Prace pisemne

- samodzielne lub zespołowe opracowanie referatu na wskazany lub wybrany temat,
- prace pisemne przygotowane w domu,
- rozwiązywanie testów z zadaniami otwartymi i zamkniętymi,
- sporządzenie raportu z realizacji projektu,
- opracowanie planu projektu, plakatu i inne prace związane z udziałem w zespole
- zadaniowym.

Każdy uczeń powinien wykazać się określonym zasobem osiągnięć. W programie podjęto próbę zobjektywizowania osiągnięć ucznia w procesie kształcenia

Wymagania edukacyjne na poszczególne stopnie szkolne formułuje nauczyciel w ramach przedmiotowego systemu oceniania na bazie podstawy programowej, wybranego programu nauczania i celów zawartych w programie wychowawczym szkoły.

Ocenianie powinno wspierać ucznia w osiąganiu celów, diagnozować jego postępy, motywować do dalszej pracy. W ocenianiu ważną rolę odgrywa samoocena i opinia członków grupy, w której pracuje uczeń. Szczególnie należy podkreślić konieczność oceny wszystkich form aktywności ucznia, zwłaszcza takich, jak:

- zaangażowanie w dyskusje,
- udział w przedsięwzięciach i konkursach,
- kreatywność i zaangażowanie w podejmowaniu zadań,
- wywiązywanie się z podjętych zadań,
- organizowanie i kierowanie realizacją projektu,
- prezentacja pracy grupy,
- autoprezentacja,
- umiejętność wypowiedzania się, argumentowania,

- umiejętność dokumentowania obserwacji, dyskusji,
- stosowanie w praktyce zdobytych wiadomości i umiejętności.

Podsumowując omawianie propozycji metod oceny założonych osiągnięć uczniów, należy podkreślić, że uzyskamy tym pełniejszy obraz ich faktycznych osiągnięć, im szersza będzie gama sposobów sprawdzania i oceniania. Zwłaszcza systematyczne i rzetelne oceny (zgodne z ustalonymi kryteriami wymagań) oraz ich jawność i zasadność będą dla ucznia (i jego rodziców) źródłem informacji wspierającej jego rozwój i motywującej go do dalszej pracy.

Przestrzegając Wewnątrzszkolnego i Przedmiotowego Systemu Oceniania ustala się następujące zasady kontroli i oceny przebiegu uczenia się uczniów:

- stosuje się ocenianie bieżące i okresowe,
- ocenianie prowadzone jest systematycznie,
- ocenianie bieżące to ocenianie odpowiedzi ustnych (1), zadań domowych (1), sprawdzianów (1), testów (1), klasówek (2) i ocen z aktywności (1),
- ocena końcowa jest średnią ważoną ocen cząstkowych, przy ustalonych wagach (wagi są podane w nawiasach)
- nagradza się udział w konkursach i inne działania, potwierdzające inicjatywność i przedsiębiorczość ucznia,

W ocenianiu bieżącym uczeń otrzymuje następujące oceny:

a) **celującą** jeśli:

- wiedzą i umiejętnościami wykracza poza obowiązujący program,
- uczestniczy w działaniach związanych tematycznie z przedsiębiorczością,
- uzyskuje znaczące wyniki w konkursach,
- poszukuje niestandardowych sposobów rozwiązywania problemów,
- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- z prac pisemnych osiąga bardzo dobre stopnie,

b) **bardzo dobrą** jeśli:

- opanował w pełni obowiązujący program,
- z prac pisemnych osiąga bardzo dobre stopnie,
- reprezentuje aktywną postawę, uczestniczy w konkursach,
- poprawnie posługuje się językiem ekonomicznym,
- stosuje zdobytą wiedzę w sytuacjach praktycznych,

c) **dobrą** jeśli:

- opanował podstawę programową,
- zdobywa oceny dobre z prac klasowych,
- samodzielnie rozwiązuje typowe zadania o średnim stopniu trudności,
- potrafi łączyć wiadomości z różnych działów,
- uczestniczy w konkursach o niewielkim stopniu trudności

d) **dostateczną** jeśli:

- z niewielką pomocą nauczyciela udziela właściwych odpowiedzi,
- zna definicje i znaczenie pojęć ekonomicznych,
- samodzielnie rozwiązuje typowe zadania i problemy,
- wykazuje się aktywnością podczas pracy w grupie,
- zdobywa oceny dostateczne z prac pisemnych,

e) **dopuszczającą** jeśli:

- wykazuje chęć współpracy w celu nadrobienia braków,
- zdobywa oceny dopuszczające z prac klasowych,
- zna najprostsze pojęcia ekonomiczne,

- wykonuje zadania domowe ,
 - potrafi odtworzyć objaśnione mu informacje,
 - samodzielnie lub z pomocą rozwiązuje niezbyt trudne zadania,
- f) **niedostateczną** nie spełnia kryteriów na ocenę dopuszczającą.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania.

Celami ewaluacji programu nauczania są:

- stwierdzenie skuteczności i trwałości osiągania założonych celów kształcenia w tym kompetencji kluczowych
- dopracowanie się maksymalnej możliwej efektywności działań programowych
- uświadomienie konsekwencji działań programowych dla całościowej realizacji kształcenia
- uświadomienie skali korzyści, jakie zrealizowanie kształcenia przynosi jednostce i społeczności
- tzw. oddziaływanie programu

Etapy procesu ewaluacji:

- planowanie ewaluacji
- projektowanie ewaluacji
- zbieranie i analiza danych
- raportowanie
- wykorzystanie wyników ewaluacji

Metody zbierania danych o ewaluacji:

- analiza dokumentów
- ankiety
- wywiady
- obserwacja

Struktura raportu końcowego:

- streszczenie raportu
- spis treści
- wprowadzenie
- opis zastosowanej metodologii oraz źródła informacji wykorzystywanych w badaniu
- opis wyników ewaluacji
- wnioski

Rodzaje ewaluacji zastosowane do oceny programu:

- I. ex – ante (przed realizacją programu)
- II. mid – term (podczas realizacji programu)
- III. ex – post (po zakończeniu realizacji programu)

Ewaluacja ex – ante ocenia, na ile planowane przedsięwzięcie (w tym wypadku program) jest trafne z punktu widzenia potrzeb oraz spójne w zakresie planowanych celów i sposobów ich realizacji. Służy ona również do diagnozowania potrzeb i identyfikacji potencjalnych trudności.

Ewaluacja mid – term realizowana jest mniej więcej w połowie wdrażania interwencji. Poddaje analizie osiągnięte na tym etapie rezultaty. Dokonuje pierwszej oceny jakości realizacji programu oraz może się przyczynić do pewnych modyfikacji programu.

Ewaluacja ex – post ocenia, na ile udało się osiągnąć założone cele i ocenia skuteczność i efektywność programu oraz jego trafność i użyteczność. Ponadto bada

długotrwałe oddziaływanie programu oraz jego trwałość. Również stanowi cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych przedsięwzięć.

Projekt ewaluacji autorskiego programu nauczania rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Etap ewaluacji	Obiekt ewaluacji	Pytania kluczowe (badawcze)	Kryteria ewaluacji	Metody badawcze	Próba badawcza	Prezentacja danych /raport
Przed rozpoczęciem realizacji programu.	a) Projekt autorskiego programu nauczania	1. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia zasoby realizatora? 2. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia potrzeby i ograniczenia odbiorców? 3. Czy i w jakim stopniu projekt programu uwzględnia możliwości rozwijania EKPP? 4. Czy i w jakim stopniu projekt programu jest poprawny koncepcyjnie? 5. Czy projekt programu zawiera propozycję oceny jego skuteczności? 6. Jaka jest poprawność sposobu proponowanej w projekcie programu oceny programu?	Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny. Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny. Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny. Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny. Odpowiedź „Tak” Co najmniej 50% punktów wg arkusza oceny.	Studium przypadku: analiza wyników diagnozy implementacji i KK oraz danych z arkusza oceny programu.	Szkoła uczestnicząca w Projekcie .	Raport ewaluacyjny.
W czasie realizacji programu.	b) Skuteczność programu	7. Jakiego rzędu nakłady finansowe wykorzystano w realizacji projektu programu? 8. W jakim stopniu wzbogacono zestaw pomocy dydaktycznych? 9. Na ile realizacja projektu programu powodowała wzrost zaangażowania nauczyciela i szkoły? 10. Jakiego rodzaju	Wyższe o 20% niż ponoszone dotychczas. Zakupienie co najmniej dwóch rodzajów pomocy dydaktycznych. Wzrost o 20% liczby hospitacji dyrektora: udział nauczyciela w doskonaleniu zawodowym. Przewaga metod aktywizujących	Analiza dokumentów. Analiza dokumentów. Analiza dokumentów. Analiza dokumentów. Obserwacja.		

		zabiegi stosował nauczyciel realizujący program?	nad podającymi.			
Na koniec realizacji programu. Po pewnym czasie od realizacji programu.		11. Jak uczniowie ocenili działania nauczyciela realizującego projekt programu? 12. W jakim stopniu w wyniku realizacji projektu programu wzrósł poziom osiągnięć uczniów w zakresie rozwoju EKKP? 13. Na ile trwale są zmiany w uczniach w zakresie nabytych wiadomości, umiejętności i postaw określonych poprzez EKKP?	Co najmniej przeciętne wyniki w skalach kontaktów interpersonalnych i jakości nauczania arkusza. Wzrost o min. 0,30 łatwości grup zadań sprawdzających opanowanie EKKP. Wzrost o min. 0,20 wyników matury.	Ankietowanie uczniów. Pomiar dydaktyczny „na wejściu” i „na wyjściu”. Analiza dokumentów (z wynikami egzaminu maturalnego).	Wszyscy uczestnicy.	Raport ewaluacyjny.

6 Bibliografia

- [1] Szempruch Jolanta, *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.
- [2] *Ekonomia stosowana*, Praca zbiorowa pod kier. prof. dr. hab. Marka Belki, Warszawa 2006.
- [3] Załącznik nr 1, 2 i 4 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół z komentarzem. Tom 4, *Edukacja historyczna i obywatelska*.

